

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANA BİLİM DALI
ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ VE İNSAN KAYNAKLARI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEZAVANTAJLI BİR GRUP OLARAK
ENGELLİLERE YÖNELİK EĞİTİM
FAALİYETLERİ : İSMEK ÖRNEĞİ**

YUSUF ZİYA YILDIRIM

2501070119

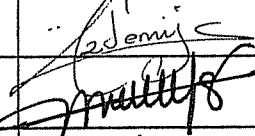
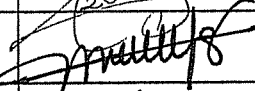
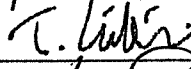
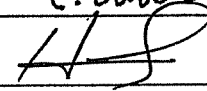
TEZ DANIŞMANI :
PROF. DR. SEDAT MURAT

İSTANBUL 2011

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ VE İNSAN KAYNAKLARI Bilim Dalında 2501070119 numaralı YUSUF ZİYA YILDIRIM'IN hazırladığı "DEZAVANTAJLI BİR GRUP OLARAK ENGELLİLERE YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ: İSMEK ÖRNEĞİ" konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 04/07/2011 PAZARTESİ günü Saat:16:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezininKABULU.....'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.SEDAT MURAT	Kabul	
PROF.DR.SÜLEYMAN ÖZDEMİR	Kabul	
DOÇ.DR.MELTEM DELEN	Kabul	
DOÇ.DR.TUNCAY GÜLOĞLU	Kabul	
YRD.DOÇ.DR.HASAN ŞENOCAK	Kabul	

DEZAVANTAJLI BİR GRUP OLARAK ENGELLİLERE YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ : İSMEK ÖRNEĞİ

Yusuf Ziya Yıldırım – 2501070119

ÖZ

Dezavantaj kavramı, bir bireyin, diğer bir bireye göre daha olumsuz koşullarda bulunmasına sebep olan durum veya şartların bütünü olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda engelliler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, işsizler ve eski hükümlüler dezavantajlı gruplar olarak adlandırılmaktadır. Bu gruplar içerisinde özellikle engelliler, fiziksel çevreden ve insan davranışlarından kaynaklanan ayrımcılığa maruz kalmakta, sosyal yaşamdan dışlanmaktadır.

Yerel yönetim birimi olarak belediyeler toplumsal ihtiyaçları karşılamada önemli bir yere sahiptirler. Belediyelerin eğitim, sağlık, ulaşım, rehberlik ve danışmanlık vb. gibi sundukları bir çok hizmet aynı zamanda özel olarak dezavantajlı grupları da yakından ilgilendirmektedir. Belediyelerin bu hizmetleri içerisinde özellikle de meslek ve beceri kazandırma kursları ile dezavantajlıların ve dolayısıyla da engellilerin sosyal yaşama katılımlarında önemli rol oynarlar.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir yaygın eğitim organizasyonu olan İstanbul Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK), günümüzde gittikçe yaygınlaşan bu kursların içerisinde en önemli örneklerinden biridir.

Bu çalışmada, engellilerin toplumsal hayatta karşılaştıkları dezavantajlı durumlar belirtilerek, bu alanlarda belediyelerin engellilere yönelik çeşitli hizmetleri örneklerle belirtilmiştir. Bu doğrultuda belediyeler tarafından sunulan eğitim hizmetleri içerisinde önemli bir örnek olan İSMEK'in eğitim faaliyetleri içerisinde engellilerin ne ölçüde yer aldığı incelenmiş, verilen eğitimlerin engellilere olası katkıları araştırılmıştır.

EDUCATIONAL ACTIVITIES TOWARDS THE HANDICAPPED AS A DISADVANTAGED GROUP : THE ISMEK CASE

Yusuf Ziya Yıldırım – 2501070119

ABSTRACT

The concept of disadvantage can be expressed as the causes of negative conditions of one person to another that affect whole status or condition. In this context, disabled people, elders, women, children, unemployed people, ex-convicts are called disadvantaged groups. Especially disabled people in these groups, are being exposed to discrimination by physical environment and human behavior, and being excluded from social life.

As local government units municipalities have an important role to meet people needs. Services like education, health, transportation, guidance and counseling services closely involve disadvantaged groups. In this kind of municipal services, espacially occupation and skill courses which are provided by municipalities, play an important role about the integration of disabled people to the social life.

Art and Professional Training Courses of Istanbul Metropolitan Municipality (ISMEK), is one of the most important example between these courses which is a non- formal educational organization of Istanbul Metropolitan Municipalty.

In this study, disadvantaged circumstances of disabled people which they are faced in social life and various municipal services for the disabled people are pointed out with examples. In this view, within the core of ISMEK's educational activities, as one of the most important samples of educational services which are provided by municipalities, the extent of inclusion of the disabled people and possible contributions of these educational activities to them have been analyzed.

ÖNSÖZ

Toplum içerisinde dezavantajlı gruplar arasında yer alan engelliler, eğitim, sağlık, istihdam, ulaşım vb. gibi alanlarda sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Toplumun geri kalanına nazaran engellilerin karşılaştıkları sorunların etkisi, daha da ciddi olabilecektir. Örnek olarak eğitim ihtiyacını karşılayamayan engelli bireyin, zaten sahip olduğu engel türüne göre işgücü piyasasından dışlanırken, eğitimsiz olduğu da düşünüldüğünde çift yönlü bir dezavantajlılık içerisinde olacaktır.

Engelli bireylerin, bu gibi dezavantajlı konumlarının ortadan kaldırılmasında merkezi yönetimlere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Merkezi yönetimler çıkarılan kanunlarla engellilerin toplumsal hayata katılımını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılmasını hedeflemişlerdir. Bu konuda merkezi yönetimler, yerel yönetimlere de çeşitli sorumluluklar yüklemişlerdir. Yerel yönetimlere yüklenen bu sorumluluklar kanunlar ve yönetmeliklerle ayrıca belirtilmiştir. Bu kapsamda büyükşehir ve ilçe belediyeleri sağlık, eğitim, kültür ve sanat gibi faaliyetlerle engellilere yönelik hizmetlerini arttırmışlardır.

Türkiye’de belediyelerin eğitim faaliyetleri kapsamında sunmuş oldukları hizmetler arasında önemli bir yeri olan meslek ve beceri kazandırma kursları, toplumun geneline olduğu gibi özel olarak engelli bireylere de çeşitli faydalar sağlamaktadır. Eğitim faaliyetlerinin genel itibarıyla engellilerin toplumsal bütünleşmesine sağladığı katkılar düşünülürse, halka en yakın hizmet birimi olarak bilinen belediyelerin meslek ve beceri edindirme kursları ile hem genelin hem de engellilerin eğitim ihtiyaçlarına en uygun şekilde cevap verebileceğini söylemek doğru olacaktır.

Bu kapsamda engelli bireylerin temel eğitim seviyelerinin düşüklüğü sebebiyle eksik olan eğitim ihtiyaçlarını gidermede önemli bir rol üstlenen İSMEK, sanatsal, mesleki, hobisel özellikler taşıyan branşlarıyla hem genelin hem de engellilerin eğitimlerine katkı sağlamaktadır. İSMEK tarafından sunulan eğitimlerin öncelikli olarak toplumun geneline ve sonra da engellilere ne gibi katkılar sağladığının belirlenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmamın tamamlanmasında yorum ve önerileriyle bana yol gösteren, destek ve yardımlarını esirgemeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Sedat MURAT'a ve Sayın Doç. Dr. Tuncay GÜLOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmada kullanılan verilerin temininde bana yardımcı olan İSMEK Genel Koordinatör Yardımcısı Sayın Muhammet ALTINTAŞ'a ve İSMEK Sistem ve Yazılım Destek Uzmanı Sayın Hüveyda ANGUN'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, zor zamanlarımda daima yanımda olan ve beni yalnız bırakmayan aileme ve arkadaşlarımda minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	xiv
GRAFİKLER VE ŞEKİLLER	xvii
KISALTMALAR	xviii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE ENGELLİ BİREYLER

1.1. Dezavantajlılık Kavramının Tanımı.....	5
1.2. Dezavantajlılıkla İlgili Temel Kavramlar	8
1.2.1. Önyargılar, Ayrımcılık ve Dezavantajlılık.....	9
1.2.1.1. Doğrudan Ayrımcılık	9
1.2.1.2. Dolaylı Ayrımcılık	10
1.2.1.3. Pozitif Ayrımcılık	11
1.2.2. Eşitsizlikler ve Dezavantajlı Durumlar	11
1.2.2.1. Fırsat Eşitsizliği.....	11
1.2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	12
1.2.3. Yoksulluk ve Yoksunluk Bağlamında Dezavantajlılık.....	13
1.2.4. Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlılık.....	15
1.3. Dezavantajlı Olarak Nitelendirilen Gruplar ve Genel Özellikleri.....	16
1.3.1. Kadınlar.....	19
1.3.2. Gençler	21

1.3.3. Azınlıklar.....	24
1.3.4. Yaşlılar	26
1.3.5. Çocuklar	27
1.3.6. Eski Hükümlüler	28
1.3.7. Engelliler	29
1.4. Dezavantajlı Bir Grup Olarak Engelliler.....	30
1.4.1. Engelliğin Tanımı.....	30
1.4.2. Model Yaklaşımlar ve Engellilik Kavramı	31
1.4.2.1. Medikal Model	32
1.4.2.2. Sosyal Model.....	32
1.4.3. Uluslararası Kuruluşların Engellilik Tanımı.....	33
1.4.3.1. Dünya Sağlık Örgütü	34
1.4.3.2. Birleşmiş Milletler	34
1.4.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü	35
1.4.4. Ükelere Göre Farklılaşan Engellilik Tanımları.....	36
1.4.5. Dünya Geneline Engelli Nüfusunun Dağılımı	37
1.5. Dezavantajlı Engelli Bireylerin Toplumsal Faaliyetlerdeki Sorunları.....	39
1.5.1. Engelli Bireylerin Kaynaklardan Faydalanmada Karşılaştıkları Sorunlar ...	40
1.5.1.1. Kaynakların Yokluğu	40
1.5.1.2. Kaynakların Yetersizliği	40
1.5.1.3. Kaynaklar Hakkında Bilgi Eksikliği	41
1.5.1.4. Kaynaklara Erişimin Güçlüğü.....	41
1.5.2. Engelli Bireylerin İşgücü Piyasalarında Karşılaştıkları Sorunlar	42
1.5.2.1. Dezavantajlılığın Giderilmesinde Çalışmanın Önemi	43
1.5.2.2. Engellilerin İşgücü Piyasalarından Dışlanmaları	44
1.5.2.3. İstihdam Edilebilirlik ve İşveren Tutumları.....	44
1.5.2.4. İstihdam ve Sonrasında Karşılaştıkları Sorunlar.....	46
1.5.2.4.1. Çalışanların Önyargıları ve Ayrımcı Tutumları.....	46
1.5.2.4.2. Çalışma Ortamından Kaynaklanan Sorunlar.....	47
1.5.2.4.3. Niteliksiz İşler ve Düşük Ücretler.....	47
1.5.3. Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetlerinden Faydalanmalarında Karşılaştıkları Sorunlar	48

1.5.4. Engelli Bireylerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	51
--	----

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK YEREL YÖNETİM FAALİYETLERİ

2.1. Genel Olarak Türkiye’de Yerel Yönetimler	56
2.1.1. Merkezi ve Yerinden Yönetim Kavramları.....	56
2.1.2 Yerel Yönetim Kavramı	57
2.1.3. Yerel Yönetim Organları	58
2.1.4. Yerel Yönetimlerin Görev ve Yetkileri.....	59
2.2. Genel Olarak Yerel Yönetimlerin Faaliyet Alanları	60
2.3. Yerel Yönetimlerin Faaliyetlerini Etkileyen Unsurlar	63
2.3.1. Yerine Getirilmesi Gereken Yasal Zorunluluklar	64
2.3.2. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerinin Etkisi	65
2.3.3. Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkileri Bağlamında Hizmet Paylaşımı	66
2.3.4. Mali Kaynakların Yetersizliği.....	69
2.3.5. Hizmet Beklentilerindeki Artış	70
2.3.6. Hemşehrilik Bilinci ve Halk Katılımı	71
2.4. Türkiye’de Engelli İstatistikleri ve Yerel Yönetimler	71
2.5. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Faaliyetlerinin Yasal Zemini ve Uygulama Alanları	74
2.5.1. Anayasal Haklar, Sosyal Devlet Anlayışı ve Yansımaları.....	74
2.5.2. Engellilere Yönelik Yerel Hizmetlerinin Yasal Zemininin Oluşum Süreci. 76	
2.5.3. Yerel Hizmetlerin Temelini Oluşturan İlkeler	82
2.5.4. Dezavantajlı Gruplar ve Yerel Sosyal Politikalar.....	84
2.6. Sosyal Belediyecilik ve Engellilere Yönelik Uygulama Alanları.....	86
2.6.1. Katılımcı Demokrasi Uygulamaları	88
2.6.2. Bakım ve Sağlık Hizmetleri	90
2.6.3. Konut Projeleri ve Barınma Hizmetleri	92
2.6.4. Sosyal Yardım Hizmetleri.....	93

2.6.5. Ulaşılabilirlik Hizmetleri	95
2.6.6. Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri.....	97
2.6.7. Kültür ve Sanat Hizmetleri	98
2.6.8. Eğitim Hizmetleri.....	99
2.7. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dezavantajlılara ve Engelli Bireylere Yönelik Faaliyet Örnekleri : Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Uygulamaları.....	103
2.7.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi.....	104
2.7.1.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	104
2.7.1.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	105
2.7.2. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi	107
2.7.2.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	107
2.7.2.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	108
2.7.3. İzmir Büyükşehir Belediyesi.....	110
2.7.3.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	110
2.7.3.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	110
2.7.4. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi.....	112
2.7.4.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	112
2.7.4.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	113
2.7.5. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	114
2.7.5.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	114
2.7.5.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	114
2.7.6. Konya Büyükşehir Belediyesi.....	116
2.7.6.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	116
2.7.6.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	117
2.7.7. Sakarya (Adapazarı) Büyükşehir Belediyesi	118
2.7.7.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	118
2.7.7.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	119
2.7.8. Bursa - Yıldırım Belediyesi	120
2.7.8.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	120
2.7.8.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	121
2.7.9. İstanbul - Bağcılar Belediyesi	122
2.7.9.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler	122

2.7.9.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler	122
--	-----

3. BÖLÜM

ENGELLİLERE YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ : İSMEK ÖRNEĞİ

3.1. Genel Olarak İSMEK.....	124
3.1.1. İSMEK'in Kuruluşu ve Tarihçesi	124
3.1.2. İSMEK'in Yasal Dayanağı	125
3.1.3. İSMEK'in Organizasyon Yapısı	126
3.1.4. İSMEK'in Amaçları	126
3.1.5. İSMEK'in Hedef Kitleleri	127
3.2. İSMEK'in Eğitim Faaliyetleri.....	127
3.2.1. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Önemi.....	128
3.2.2. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Süreci	129
3.2.3. İSMEK'te Eğitim Verilen Branşlar.....	130
3.2.4. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Üretim ve İstihdam Boyutu.....	131
3.3. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinde Yıllara Göre Değişmeler	132
3.3.1. Yıllar İtibariyle Kursiyer Sayıları	133
3.3.2. Yıllar İtibariyle Kurs Merkezleri	134
3.3.3. Yıllar İtibariyle Eğitim Verilen Branşlar	134
3.4. İSMEK Kurslarına Katılan Kursiyerlerin Analizi (2009-2010 Eğitim Dönemi)	135
3.4.1. Genel Olarak İSMEK Kursiyerlerinin Analizi.....	136
3.4.1.1. Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Analizleri.....	136
3.4.1.1.1. Kursiyerlerin Yaş ve Eğitimleri Arasındaki İlişki	136
3.4.1.1.2. Kursiyerlerin Yaş ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	137
3.4.1.1.3. Kursiyerlerin Yaş ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	138
3.4.1.2. Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Analizleri	140
3.4.1.2.1. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki.....	141

3.4.1.2.2. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki	142
3.4.1.2.3. Kursiyerlerin Cinsiyet ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	142
3.4.1.2.4. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	144
3.4.1.3. Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Analizleri	146
3.4.1.3.1. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki	147
3.4.1.3.2. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki	148
3.4.1.3.3. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	148
3.4.1.3.4. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	149
3.4.1.4. Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Analizleri	152
3.4.1.4.1. Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	152
3.4.1.4.2. Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	154
3.4.1.5. Kursiyerlerin Eğitim Gördükleri Branşlara Göre Analizleri	157
3.4.1.5.1. Kursiyerlerin Branşlarına Göre Dağılımları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	158
3.4.1.6. Kursiyerlerin İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerine Göre Analizler	161
3.4.2. İSMEK Kursiyerleri İçerisinde Engelli Kursiyerlerin Analizi	162
3.4.2.1. Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Analizleri	162
3.4.2.1.1. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve Eğitimleri Arasındaki İlişki	163
3.4.2.1.2. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	164
3.4.2.1.3. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	165
3.4.2.2. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyete Göre Analizleri	166

3.4.2.2.1. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki	167
3.4.2.2.2. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki	168
3.4.2.2.3. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	169
3.4.2.2.4. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	170
3.4.2.3. Engelli Kursiyerlerin Medeni Duruma Göre Analizleri.....	171
3.4.2.3.1. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki	171
3.4.2.3.2. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki	172
3.4.2.3.3. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	173
3.4.2.3.4. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	174
3.4.2.4. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Analizleri	175
3.4.2.4.1. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki	176
3.4.2.4.2. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki	177
3.4.2.5. Engelli Kursiyerlerin Kurs Gördükleri Branşlara Göre Analizleri	178
3.4.2.5.1. Engelli Kursiyerlerin Branşlara Göre Yaş Dağılımı	179
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	181
KAYNAKÇA	190

TABLÖLAR

Tablo 1: Engelli Dostu Belediyeler Yarışma Projesi Dereceleri.....	104
Tablo 2: İSMEK Kursiyerlerin Gruplandırılmış Yaş Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	136
Tablo 3: İSMEK Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	137
Tablo 4: İSMEK Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	138
Tablo 5: İSMEK Kursiyerlerinin Yaş Gruplarına Göre Katıldıkları İSMEK Kurslarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	139
Tablo 6: İSMEK Kursiyerlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	141
Tablo 7: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaş Grupları Dağılımı (%) (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	141
Tablo 8: Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	142
Tablo 9: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyetlerine Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	143
Tablo 10: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyet Dağılımlarına Göre Katıldıkları Kursların Dağılımı (%) (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	145
Tablo 11: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	147
Tablo 12: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Yaş Dağılımı (%) (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	147
Tablo 13: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Eğitim Durumu Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	148
Tablo 14: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	149
Tablo 15: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Duruma Göre Branş Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	150

Tablo 16: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	152
Tablo 17: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Kurslara Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	153
Tablo 18: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Branş Dağılımı, (İlk 100 Branş) (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)	155
Tablo 19: Kursiyerlerin Branşlara Göre Dağılımı (İlk 100 Branş), (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	157
Tablo 20: Kursiyerlerin Branşlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Dağılımı (İlk 100 Branş), (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)	159
Tablo 21: Kursiyerlerin İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerine Göre Dağılımı (%), (2009-2010).....	161
Tablo 22: Kurs Merkezleri ve Kurslara Katılan Engelli Kursiyer Sayısı (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	162
Tablo 23: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	163
Tablo 24: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)	164
Tablo 25: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	165
Tablo 26: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Katıldıkları İSMEK Kurslarının Dağılımı (%), 2009-2010 Eğitim Dönemi	166
Tablo 27: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi) .	167
Tablo 28: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Yaş Grupları Dağılımı (%), (2009 -2010 Eğitim Dönemi).....	167
Tablo 29: Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009 -2010 Eğitim Dönemi).....	168
Tablo 30: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	169
Tablo 31: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Katıldıkları Kurs Branşlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	170

Tablo 32: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	171
Tablo 33: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Yaş Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	172
Tablo 34: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Eğitim Durumu Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	173
Tablo 35: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	174
Tablo 36: Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Branş Dağılımı (%), (2009 - 2010 Eğitim Dönemi).....	175
Tablo 37: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009 - 2010 Eğitim Dönemi).....	176
Tablo 38: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	177
Tablo 39: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Tercih Ettikleri Branşlar (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	178
Tablo 40: Engelli Kursiyerlerin Branşlara Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	179
Tablo 41: Engelli Kursiyerlerin Tercih Ettikleri Branşların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi).....	180

GRAFİKLER VE ŞEKİLLER

Grafik 1: Yıllar İtibariyle İSMEK Kursiyer Sayıları	133
Grafik 2: Yıllar İtibariyle Kurs Merkezleri Sayıları (1996-2011)	134
Grafik 3: Yıllar İtibariyle Branş Sayıları	135
Şekil 1: Sakatlık, Özürlülük ve Engellilik Süreci	31

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen Eser
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASMEK	: Antalya Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
B.B.	: Büyükşehir Belediyesi
BELMEK	: Ankara Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
BELTEK	: Ankara Büyükşehir Belediyesi Teknik Eğitim Kursları
BUSMEK	: Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
C.	: Cilt
CEDAW	: Committee on the Elimination of Discrimination against Women
COE	: Council of Europe
Çev.	: Çeviren
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	: Editör
EU	: European Union
GAMEK	: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
ILO	: International Labour Organization
İSMEK	: İstanbul Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KAYMEK	: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
KOMEK	: Konya Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
KO-MEK	: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
s.	: Sayfa Numarası
SDP	: Swiss Agency for Development and Cooperation Office
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
ÖZİDA	: Özürlüler İdaresi Dağire Başkanlığı
UK	: United Kingdom
UN	: United Nations
UNDP	: United Nations Development Programme
UPIAS	: Union of the Physically Impaired Against Segregation
USA	: United States of America
v.b.	: ve benzeri
v.d.	: ve diğlerleri
Vol.	: Volume
WHO	: World Health Organization
Yay.	: Yayıncılık

GİRİŞ

Çağdaşlığın bir göstergesi olarak bireyler arası eşitlik, devletlerin vatandaşlarına sağlamak istediği en önemli amaçtır. Devletlerin sağlayabilecekleri bu eşitlik hukuksal anlamda düşünülmelidir. Hukuksal anlamdaki eşitlik ise yasalar çerçevesinde bireylere sağlanan hakların herkes için olmasını, eşit olmasını ve bunun yanında bireylerin bu haklardan da aynı ölçüde yararlanabilmelerini gerektirmektedir.

Eşitlik her zaman için bireyler arasında da arzulanan bir durum olmuşsa da bunun tam manasıyla gerçekleşmesi de oldukça zordur. Aynı haklara sahip olan bireyler, bu haklardan aynı ölçüde yararlanamayabilirler. Bireylerin, sahip oldukları haklara erişimlerinin önünde bir takım engeller bulunabilmektedir. Bu yüzden eşitliğin tam olarak anlaşılabilmesi için mevcut iki durumun karşılaştırmasının yapılabilmesi gereklidir.

Bu karşılaştırmaların temelinde ise bireyin sahip olduğu imkanlar ve imkanları doğrultusunda yapabileceklerinin eşitliği gelebilir. Birey, sahip olduğu haklara erişmesini veya kullanımını engelleyici unsurların varlığından ötürü dezavantajlı bir konum içerisinde olabilmektedir. Birey, ancak başkalarıyla kıyaslandığı takdirde içinde bulunduğu durumun diğerlerine göre ne derece dezavantajlı olduğunu farkına varabilir. Bu noktada bireyin kendisinden veya dış çevreden kaynaklanan olumsuzluklar, bu dezavantajlılığın doğasını oluşturabilmektedir.

Dezavantajlı olmak, dezavantajlı bir konumda bulunmak elbette bireyler tarafından istenilen bir durum değildir. Ancak toplum içerisinde bazı gruplar için bu durum kaçınılmaz olabilmektedir. Toplumda dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan bu grupların başında ise engelliler gelmektedir. Engelli bireyler toplumsal hayatta her zaman dezavantajlı durumda olmuşlar, sahip oldukları haklara ulaşmakta güçlükler çekmişlerdir.

Engellilerin neden dezavantajlı olarak adlandırıldıkları öncelikli olarak engellilik tanımlamalarından da anlaşılabilir. Engelliğin tanımları arasında

yer alan iki farklı yaklaşım, medikal ve sosyal model yaklaşımları genel itibariyle çeşitli zaman dilimlerinde devletlerin politikalarını oluşturmalarında temel alınmıştır. Engelli bireyi sahip olduğu fonksiyonel özelliklere göre değerlendiren medikal model yaklaşımı sorunu bireyde görmüş, bunun tam tersi olarak sosyal model yaklaşımı ise engelli bireyin sorunlarının kendisinden değil çevreden kaynaklandığını belirtmiştir.

Fonksiyonel anlamda engellilik süreç itibariyle doğuştan veya sonradan olarak iki şekilde ortaya çıkar. Doğumdan önce meydana gelen nedenler kalıtsal bir takım özelliklerden kaynaklanabilirken, doğumdan sonra meydana gelen engellikte en önemli sebepler arasında ağır ve ateşli hastalıklar, ev kazaları, iş kazaları, trafik kazaları, doğal afetler ve savaşlar gibi etkenler bulunmaktadır. Dünya geneline baktığımızda engelliliğin en çok doğumdan sonraki nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir.

Bu açıdan yapılacak bir değerlendirmede engellilik kadın, erkek, genç, yaşlı, işçi, işveren, memur, hakim, savcı, öğretmen, doktor vs. toplumları oluşturan farklı yaş gruplarından, farklı sosyal statülerden, farklı eğitim seviyelerinden, farklı kültürlerden ve dinlerden tüm bireylerin potansiyel olarak aday olduğu bir durumdur. Genelde sivil toplum kuruluşlarının, dernek ve vakıfların reklam ve kampanyalarında yapmış oldukları bu vurgu, toplumda bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Çünkü engellilik konusunda toplumsal duyarlılığı oluşturmak, insanların engellilere karşı önyargılı bakış açılarını değiştirmek, engellilerin toplumsal hayata katılımı açısından önem taşımaktadır. İnsanlar arasında engellilere karşı duyarlılık arttığı ölçüde yine insanlar tarafından oluşturulan kurum ve kuruluşların faaliyetleri engellileri de kapsayacak şekilde olabilecektir.

Ülkemizde T.C. Başbakanlık bünyesinde kurulan “Özürlüler İdaresi Başkanlığı” ile engellilerin toplumsal hayata katılımlarına yönelik en önemli adımlardan birisi atılmıştır. Başkanlık düzenlemiş olduğu çeşitli şuralar ile hem engellilerin sahip oldukları hakları düzenleyen bir kanun çıkarılmasını, hem de çıkarılan kanunla çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıfların engellilere yönelik faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlamıştır. Özürlüler

İdaresi Başkanlığınca alınan kararlar, çıkarılan kanunlar ve yönetmeliklerle faaliyet alanları düzenlenen kurumlar arasında yerel yönetim organları da yer almaktadır. Özellikle 2005 yılından sonra çıkarılan çeşitli kanunlardaki hükümlerle devlet tarafından yerel yönetimlerin bünyesinde engellilere yönelik çeşitli birimlerin oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir. Bu birimler yerel yönetim unsuru olan belediyelerde ve özellikle büyükşehir belediyelerinde “Özürlü Hizmet Birimleri” olarak yerini almıştır. Birimlerin kurulmasındaki amaç, birimlere yüklenen görevler ayrıca çıkarılan yönetmeliklerle belirtilmiştir.

Büyükşehir ve belediyelerinin, engellilere yönelik faaliyetlerinin yasalar ve yönetmeliklerle düzenlenmesi sunulan eğitim hizmetlerine de yansımış, bazı büyükşehir belediyeleri bünyesinde sadece engellilere yönelik eğitim hizmeti veren kurs merkezleri kurulmuş, mevcut meslek ve beceri edindirme kurslarında engellilere yönelik eğitimler de konulmuştur. Bu kurslar içerisinde özellikle de 1996 yılında kurulmuş olan İstanbul Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK), en eski ve en önemli örnekler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı bir yerel yönetim uygulaması olan İSMEK’in toplum içerisinde dezavantajlı olarak adlandırılan gruplar arasında yer alan engellilerin bu eğitim faaliyetlerinden sağladığı faydaları belirtmek, bu doğrultuda sağlanan faydaların engellilerin sahip oldukları dezavantajlılıkların giderilmesinde ne gibi etkileri olabileceğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal olarak incelemeler yapılmış, dezavantajlılık kavramı ve dezavantajlılıkla ilgili kavramlar açıklanmıştır. Ayrıca bu kavramlar çerçevesinde engelli bireylerin toplumsal hayatta işgücü piyasaları, sağlık ve eğitim gibi alanlarda karşılaştıkları sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunların engellileri ne ölçüde dezavantajlı hale getirdiği ifade edilmiştir.

İkinci bölümde Türkiye’de yerel yönetimlerin yasalar çerçevesinde belirlenen görev ve sorumluluklarına dayalı hizmet alanları ve yerel yönetimlerin önemli bir unsuru olan belediyelerin özel olarak dezavantajlı gruplara ve dolayısıyla engellilere yönelik hizmet türleri belirtilmiştir. Bu hizmetlerin engellilerin karşı karşıya

kaldıkları dezavantajlı durumların giderilmesindeki önemleri belirtilmiştir. Ayrıca engellilere yönelik sundukları hizmetlerle ödöl kazanmış bazı belediyelerin yapmış oldukları uygulama örneklerine de yer verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise belediyelerin eğitim hizmetleri çerçevesinde vermiş oldukları beceri ve meslek edindirme kursları içerisinde ilk ve önemli bir örnek olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren İSMEK organizasyonu incelenmiştir. İlk olarak İSMEK eğitimlerine katılan bütün kursiyerlerin ve sonrasında ise engelli kursiyerlerin ne oranda katılım gösterdikleri, hangi sebeplerle katıldıkları, ne tür eğitimler aldıkları ve ne gibi faydalar sağladıkları gibi konular araştırılmış, elde edilen sonuçlar analiz edilerek tablolar halinde verilmiştir.

1.BÖLÜM

DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE ENGELLİ BİREYLER

1.1. Dezavantajlılık Kavramının Tanımı

Türk Dil Kurumundaki ifadesine göre **“dezavantaj”** kavramı, **“avantajlı olmama”** manasına gelmektedir. Fransızca kökenli olan avantaj kelimesi ise üstünlük ve kazanım anlamını taşımaktadır.¹ Bu bakımdan dezavantaj kavramı üstünlükten veya kazanımdan yoksun olmak anlamına gelebilmektedir.

Dezavantaj kavramı, benzer bir şekilde özellikle bir şeyin veya bir kimsenin diğer şeylerden veya kimselerden daha az başarılı olmasını sağlayan problemlere sebep olan bir durum veya koşul anlamını taşımaktadır.² Bu açıdan dezavantaj kavramı bireyler arası bir karşılaştırma ile netlik kazanmaktadır. Bireylerin karşılaştıkları bu problemler onları diğer bireylere göre dezavantajlı bir konuma sokmaktadır. Dezavantajla ilgili bir diğer kavram da **“sosyal dezavantaj”** olarak ifade edilmektedir.

Sosyal dezavantaj, yaşam olanaklarını ve insanların topluma tam manasıyla katılımını engelleyen güçlükleri ifade eder. Bu güçlükler, ekonomik yoksulluğu, kötü sağlık durumlarını, engelliliği, eğitim ve yetenek eksikliğini ve adaletsiz muamele veya ayrımcılığı içeren dezavantajlılıklardır.³ Dezavantajlılığın bu şekilde bir tanımı bireylerin kendi kendilerine yeterliliklerinin kısıtlandığı anlamına da gelebilmektedir.

Mayer, dezavantajlılık kavramını **“kendi kendine yetebilecek araçlara erişimde engellenmiş olma”** düşüncesi üzerinde yoğunlaştığını ifade etmiş ve bireylerin karşılaştıkları engelleri sınıflandırmıştır. Mayer öncelikle bireylerin kendi

¹ TDK, (Çevrimiçi), <http://www.tdk.gov.tr/>, 02.10.2010.

² Cambridge Dictionary, (Çevrimiçi), http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/disadvantage_1, 01.03.2011.

³ Rosanna Scutella, Roger Wilkins, Michael Horn, “Measuring Poverty and Social Exclusion in Australia : A Proposed Multidimensional Framework For Identifying Socio-Economic Disadvantage”, **Melbourne Institue Working Paper Series**, No. 4/09, 2009, s. 7.

kendilerine yeterliliklerini sağlamak için ihtiyaç duydukları araç ve kaynakları şu şekilde belirtmektedir :⁴

- Bağımsız Olabilme,
- Sorumluluk Alabilme,
- Özgüven Duygusu,
- Toplumsal Destek, Teşvik,
- Sağlık, Eğitim ve İstihdam,
- Bilgi ve Sermaye

Her toplumda bireyler bu vb. araç ve kaynaklara yaşamlarını sürdürmek, gelişimlerini tamamlamak, arzularını tatmin etmek, birikimlerini arttırmak, iletişim kurabilmek, mutlu hissedebilmek gibi vb. nedenlerden ötürü ihtiyaç duyarlar. Bireylerin veya grupların bu ihtiyaçlarının engellenmesinin veya karşılanmamasının dezavantajlı durumlara yol açması mümkün olacaktır.

Mayer, dezavantajlılığa neden olan ve dezavantajlılığın ortadan kalkması için aşılması gerektiği savunulan, bir anlamda kendi kendine yeterliliği sağlamada ihtiyaç duyulan araç ve kaynakların önündeki engeller olarak adlandırılan engelleri de şöyle ifade etmiştir :⁵

- **Kaynakların Yokluğu** : Kaynakların yokluğundan kasıt bazı araçların sadece toplumun bir kesiminin değerlerine ve varsayımlarına göre tasarlanmış olabilmesidir. Örnek olarak toplu taşımacılığın bir çok şekli hareket kabiliyeti kısıtlı engelliler için kullanışlı değildir.
- **Kaynakların Ulaşılabilirliği** : Kaynaklar mevcut olsa bile, bazı gruplar için maliyet, düşük tasarım , yerel olması veya uzak olması veya tanıtım eksikliğinden ötürü hala ulaşılabilir olmamaktadır.

⁴ Steven Mayer,“What is a Disadvantaged Group?”, (Çevrimiçi), www.effectivecommunities.com/pdfs/ECP_DisadvantagedGroup.pdf, 07.09.2010, s. 2-3.

⁵ A.e., s. 3.

- **Toplumsal Bakış** : Toplumsal bakışa göre dezavantajlı gruplar, daha geniş topluluklar tarafından hesaba katılmamış, takdir edilmemiş, küçük görülmüş veya alay edilmiş olabilirler. Bazı gruplar, toplumun diğer kesimlerine karşı olumsuz, karşıt değerlere sahip olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bazı grupların ise dezavantajları diğerlerine avantaj olarak hizmet edebilmektedir.
- **Devlet Politikaları** : Devlet politikaları açısından konuyu değerlendirecek olursak mevzuat bir grubu koruyabilir veya yardımcı olabilir fakat kanunlar uygulanamayabilinir veya uygulanmasına rağmen uygulamanın etkisi yetersiz olabilir. Bazı uygulamalar ise istemeyerek de olsa ileride dezavantaj olarak ortaya çıkacak çok büyük olumsuz etkiler oluşturabilir.
- **Kurumsal Uygulamalar** : Kurumsal uygulamalar çerçevesinde firmalar bir gruptaki işgücünü göz ardı edilebilir. Düşük ücretlerle ve sigortasız çalışma, sömürü, taciz ve diğer çeşit adaletsiz dezavantajlı durumlar ortaya çıkabilir.
- **Grup İçi Şartlar** : Dezavantajlı grupların bazı özellikleri kendi kendilerinin bazı araçlara ulaşımı güçleştirmesidir. Bazı gruplar için daha geniş toplulukların önerdiği araçları kullanmak kendi değerleri ve kültürleriyle çelişmek demektir; bu araçların yardımcı olmadıkları veya kendi kendilerine yeterliliğin bir parçası olmadığı kabul edilmektedir.

Kendi kendine yetebilmek veya kendi kendine yeterlilikten kasıt, bireylerin ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabilmeleri ve bunun için yardım veya desteğe ihtiyaç duymamaları anlaşılabilir. Bu açıdan bireylerden temel yaşam becerilerine sahip olmaları ve bu becerilerini günlük hayatta kullanarak ihtiyaçlarını karşılamaları beklenebilir. Bu durumda yaşamlarını sürdürebilecek becerilerden yoksun olan veya bu becerilerini kullanmada engellenen bireyler dezavantajlı olarak ifade edilebileceklerdir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, dezavantajlılığa neden olan genel engelleri; ekonomik engeller, yetersiz sosyal hizmet, yasal ve kurumsal ayrımcılık, alternatif araçlar için yetersiz destek, sınırlı iletişim, belirli ihtiyaçlara olan bilinç eksikliği veya duyarsızlığı, resmi kurumlara olan güven eksikliği ve fiziksel erişim eksikliği şeklinde ifade etmiştir.⁶ Sonuç itibarıyla dezavantajlılık kavramının kişilerin kendi kendilerine yeterliliklerini sağlayacak araçların önündeki engellerle yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Kaynakların yokluğu, kaynakların ulaşılabilirliği, toplumsal bakış açısı, devletin uygulamış olduğu politikalar, kurumların uygulamaları ve grupların kendilerine özgü şartları gibi nedenlerden ötürü bireyler eğitim, sağlık, istihdam, bilgi, sermaye, özgüven, toplumsal destek gibi araçlara ulaşamayabilirler ve bu sebeplerden ötürü dezavantajlı duruma düşebilirler. Bu engellerin daha iyi anlaşılabilmesi için bunları ortaya çıkaran sebep ve sonuçları içeren kavramların açıklanmasına ihtiyaç vardır. Bu kavramlar birbirleriyle etkileşim halinde olabilmekte, birlikte da anılmakta, biri diğerinin sebebi veya sonucu olabilmektedir.

1.2. Dezavantajlılıkla İlgili Temel Kavramlar

Dezavantaj kavramının tanımından da anlaşılacağı üzere bireylerin diğer bireylere göre daha uygunsuz koşul veya durumlar içerisinde bulunmaları ve dezavantajlı olarak adlandırılmaları önlerine bir takım engellerin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bireysel ve toplumsal tutumlardan kaynaklanan önyargılar, ayrımcılık, dışlanmalar, uygulanan devlet politikaları ve devlet eliyle eşit fırsatların sağlanamayışı, yoksulluk ve kaynaklara ulaşımındaki güçlükler vb. gibi durumlar toplumsal engelleri oluşturmaktadır. Bu engellerin oluşmasına neden olacak durum ve davranışların bilinmesi dezavantajlı grupların sorunlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Literatürde en çok karşılaşılan ve çoğu zaman dezavantajlılıkla ilişkilendirilen bu kavramlardan kısaca bahsedilecektir.

⁶ UNDP, **Programing for Justice : Access for All**, Bangkok, United Nations Development Programme, 2005, s. 156.

1.2.1. Önyargılar, Ayrımcılık ve Dezavantajlılık

Dezavantajlılık durumu genellikle bir takım eylemlerin sonuçlarından doğabilmektedir. Ayrımcılık bu açıdan sonuçları itibariyle dezavantajlılığa yol açan ve temelinde bireysel tutum veya toplumsal bakış açısından kaynaklanan önyargılar bulunan önemli bir kavramdır.

Göregenli, önyargıların, diğer insanların, bireysel var oluşlarından değil grup aidiyetlerinden hareketle değerlendirici bir tutumu ve olumsuz dogmatik kanaatleri içerdiğini, bu önyargıların davranışa dönüşmesiyle de ayrımcılığın oluşacağını ifade etmektedir.⁷ Allport'a göre önyargı, kişiler arası ilişkilerde bütün bir gruba yönelik olabileceği gibi sadece belirli bir gruba ait bireylere yönelikte olabilen, temelinde mantıksız olabilen bir takım sebeplere dayanan bir düşmanlık modelidir.⁸

Önyargılar ve dolayısıyla ayrımcılık, grup ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma, nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara da yol açacaktır. Bir dış grubun, iç grupla ilişkisini imkânsız kılacak şekilde sosyal ya da fiziksel olarak uzakta tutulması ve bunun göreceli olarak kalıcı olması biçiminde ortaya çıkar. Bir toplumda hiyerarşik örgütlenme, adaletsizlik, gücün inşası, güçle ilgili söylemsel yapı ne kadar güçlüyse, dezavantajlı gruplara yönelik önyargı ve ayrımcılık o ölçüde ortaya çıkacaktır.⁹ Bireysel veya toplumsal tutumlardan kaynaklanan ayrımcılık dezavantajlı bireylere veya gruplara yönelik doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı şekilde olabilmektedir.

1.2.1.1. Doğrudan Ayrımcılık

Doğrudan ayrımcılık; bir kişiye, herhangi bir durumdan ötürü karşılaştırılabilir benzer durumlarda muamele edildiğinden, edilmiş olduğundan veya

⁷ Melek Göregenli, "Ayrımcılık ve İnsan Hakları", (Çevrimiçi), <http://ayrimcilikaglari.org/raporlar>, 13.09.2010, s. 2-4.

⁸ Gordon W.Allport, **The Nature of Prejudice**, USA, Addison-Wesley Pub., 1958, s. 12.

⁹ Göregenli, **a.g.e.**, s. 2-4.

edileceğinden daha az elverişli davranmaktır.¹⁰ Burada doğrudan ayrımcılıktan bahsedebilmek için iki farklı bireye yapılan iki farklı muameleden birinin olumsuz olması halinde bu karşılaştırılmanın yapılabilmesidir.

Ancak böyle bir durumun varlığı halinde bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılığın nasıl farkında olabilecekleri sorusu akıllara gelmektedir. Bu tarz bir ayrımcılığın neden olduğu dezavantajlı durumlar çoğu zaman saptanamayabilir. Örneğin iş hayatında renk, dil, ırk, cinsiyet gibi sebeplerden ötürü başvurdıkları işe alınmayan bireyler işe alınmama sebeplerinin ayrımcı tutumlardan kaynaklandığını bilemeyebilirler.

Bu ayrımcılığın anlaşılabilmesi için ayrımcı tutumları sergileyenlerin, ayrımcı muamelede bulundukları kişi veya gruplara bu durumu belirtecek söylem veya davranışlar içerisinde olmalıdırlar.

1.2.1.2. Dolaylı Ayrımcılık

Dolaylı ayrımcılık; görünüşte tarafsız olan bir hükmün, uygulamanın ya da ölçütün bir gruba ait kişileri diğer kişilerle karşılaştırıldığında dezavantajlı bir durumda bırakmasıdır.¹¹ Toplumun bir kesimine yönelik çıkarılan kanunlar diğer grupları kapsamıyorsa bu durumun sonucu olarak yapılan kanunlar ne kadar uygun ve gerekli olursa olsun dolaylı ayrımcılıktan söz etmek mümkün olacaktır.

Doğrudan ve dolaylı ayrımcılıkla ilgili olarak, doğrudan ayrımcılığa maruz kalan kişi veya bu durumun farkına varamayabilirken, dolaylı ayrımcılık özellikle genel hükümlerden yola çıkarak bilinebilir.

¹⁰ Serkan Kolat, “Avrupa Birliği’nde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele”, **Öz-Veri Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2007, (Çevrimiçi), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=ozveri&sayfa=ov8/ov8mak3>, 07.03.2011.

¹¹ A.e.

1.2.1.3. Pozitif Ayrımcılık

Pozitif ayrımcılık, toplumdaki diğer kişiler ile eşit koşullarda yaşamadığı düşünülen belli gruplara çeşitli ayrıcalıklar tanıyarak onları destekleme olarak tanımlanmaktadır.¹²

Pozitif ayrımcılık, yalnızca “dezavantajlı” gruplara mensup bireylere verilen ekstra haklardır. Dezavantajlı gruplar herkesin rahatça kullanabildiği bazı hakları çeşitli sebeplerden dolayı kullanamayabileceği için; ancak bazı özel birtakım haklara sahip olurlarsa, gerçekten eşit olma şansını yakalayabileceklerdir. Pozitif ayrımcılık fazladan bir hak değildir. Sadece herkesle gerçekten eşit olunabilmesinin garanti altına alınmasıdır.¹³ Bu yüzden temelinde eşit olabilmek için yapılan bu uygulamalar dezavantajlı kesimlerin yararına olacaktır. Eşitsizliğin temelinde ise fırsatların eşit olması anlaşılmaktadır. Bahsi geçen ekstra hakların bu fırsatları eşit hale getireceğini söylemek doğru olacaktır.

1.2.2. Eşitsizlikler ve Dezavantajlı Durumlar

Eşitlik kavramı yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olmayan iki veya daha çok şeyin denkliğini ifade eder. Eşitliğin bir diğer anlamı ise kanuni, toplumsal ve siyasi haklar yönünden; bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında ayrım bulunmaması durumunu belirtir.¹⁴ Bu bakımdan eşitsizlikler ayrımın olduğu her yerde eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarda insanların karşısına çıkabilecektir. Bu konuda en çok bahsedilen kavram ise fırsat eşitliğidir.

1.2.2.1. Fırsat Eşitsizliği

Fırsat eşitliği, bazı kişi ya da grupların özel durumları nedeniyle diğerleriyle daha başlangıçta farklı olduğunu ve bu kişilerin fırsatlara erişimleri sağlanmadığı ve yasal güvenceye kavuşturulmadığı sürece toplumun geri kalanıyla eşit

¹² TDK, a.g.e.

¹³ “Pozitif Ayrımcılık”, (Çevrimiçi), http://tr.wikipedia.org/wiki/Pozitif_ayr%C4%B1mc%C4%B1%C4%B1k, 02.03.2011.

¹⁴ TDK, a.g.e.

olunamayacağını savunan bir eşitlik türüdür. Bu anlamda fırsat eşitliği “başlangıçta eşitliği” savunur.¹⁵ Ayrımcılık, fırsat eşitsizliğine yol açmakta ve bireyler eşit olmayan durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrımcılık var olduğu sürece fırsat eşitliğinden bahsedilemeyecektir.

Irka, cinsiyete ve etnik kökene vb. nedenlere dayalı ayrımcılığın yasaklanmasıyla fırsat eşitliği oluşturularak, dezavantajlı grup üyelerine sağlık, eğitim, istihdam vb. olanakları herkese açık hale getirilebilmek mümkündür.¹⁶ Zira kaynakların erişiminde bireyler engellerle karşılaşıyorsa burada bir eşitsizlik söz konusu olacaktır. Ayrıca sadece kaynaklara erişimde değil aynı zamanda kullanımında da sorunlar yaşıyorsa, fırsat eşitsizliğine bağlı olarak bireyler dezavantajlı duruma düşebilir veya düşürülebilirler. Fırsatların sağlanmasında özellikle en temel ayrımlardan biride cinsiyet olabilmektedir. Toplumda oluşan algılar insanlar arası cinsiyete göre değerlendirmelere sebep olmaktadır.

1.2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü algıladığı, beklentileri ile ilgili bir kavramdır.¹⁷ Cinsiyet temeli üzerine kurulan toplumsal cinsiyetin sosyolojik önemi; toplumsal ilişkilerin, toplumsal sıradüzenin, hiyerarşinin ve tabakalaşmanın düzenlenmesinde üstlendiği roldür.¹⁸ Dezavantajlı durumlara yol açan önemli bir etkende toplumsal tutumlardan kaynaklanmaktadır. Bu tutumlar toplum ile belirli bir grup arasında, çatışmalara, önyargılara, ayrımcılığa vb. bir çok olumsuz duruma yönelik sonuçlar doğurabilir. Bu gibi durumlara maruz kalan bir kesimde kadınlardır. Kadınlar, genelde önyargılara dayanan cinsiyet temelli değerlendirmeler sonucunda, farklı algılanmaktadırlar. Genelde örf ve adetlere dayanan bu algılamalar kadının yerini evi olarak görebilmektedir.

¹⁵ Selda Çağlar, **Uluslar arası Hukukta Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri**, İstanbul, Beta Basım, 2009, s. 179.

¹⁶ United Nations, “Discrimination”, (Çevrimiçi),

<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000702.pdf>, 10.11.2011.

¹⁷ Sarp Üner, **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay., 2008, s. 7.

¹⁸ Suna Başak, “Cinsiyet Rollerini Farklılaşması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği”, **Kamu’da Sosyal Politika**, Yıl:4, Sayı:12, 2010 /1, s. 29-31.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, hayatın birçok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların genellikle ikinci plana itildiği eşit olmayan güç ilişkisi içermektedir.¹⁹ Bu durum toplumda kalıplaşan ve kırılması güç olabilen eşitsizlikler içermektedir. Bu eşitsizlikler kadınların ihtiyaç duyabilecekleri kaynaklara ulaşmasını engelleyen veya kolaylaştırmayan sebeplerdir. Bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıyla kadının fırsatlarından daha fazla yararlanarak, toplumsal hayata katılımlarının artması sağlanabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, temelde dezavantajlı durumda olanlardan başlayarak tüm bireylere eşit hak, fırsat ve imkânlar verilmesini ve tüm bireylerin kaynaklardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanmasını amaçlamaktadır. Buna göre, toplumsal cinsiyet eşitliği bir yandan toplumun tamamını hedef alırken diğer yandan dezavantajlı durumda olanlara yönelik özel önlemler alınmasının gerekliliğini de savunur.²⁰

1.2.3. Yoksulluk ve Yoksunluk Bağlamında Dezavantajlılık

Dezavantajlılığa sebep olan ve bireyin yaşamsal faaliyetlerini önemli derecede kısıtlayan bir kavramda yoksulluktur. Yoksulluk bir çok tanıma sahip olmakla beraber bu tanımlar bölgesel olarak değişebilmektedir.

Yoksulluk genel anlamda, insanların temel ihtiyaçlarını karşılama olanağına sahip bulunamaması ve yaşayabilecekleri minimum yaşam standartlarının olmamasıdır.²¹ İnsanların ekonomik açıdan hayatlarını devam ettirebilecek kaynaklara erişimde zorluklar çekmesi onları dezavantajlı konuma sokmaktadır. Varlığını devam ettirebilmek konusunda sıkıntılar çeken insanların toplumsal faaliyetlere katılımları daha da güçleşmektedir.

Yoksulluk sorunu, gelir ve sürdürebilir geçim sağlamaya yetecek üretim kaynaklarına sahip olmayan, açlık ve yetersiz beslenme içinde olan, eğitim ve temel

¹⁹ T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Toplumsal Cinsiyet Planı Ulusal Eylem Planı 2008-2013**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay. 2008, s. 15.

²⁰ Handan Sayer, **Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011, s. 62.

²¹ Abdülkadir Şenkal, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yay., 2005, s. 392.

hizmetlere ulaşamayan veya sınırlı şekilde ulaşan, güvenli olmayan çevre koşullarında yaşayan ve sosyal ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan farklı kesimleri farklı düzeyde etkilemektedir. Yoksulluk çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve göçmenler gibi toplumsal yaşamda güçsüz, savunmasız, incinebilir ve kırılgan nüfus yapılarını daha keskin bir biçimde etkilemektedir.²² Görüldüğü gibi, yoksulluğun kaynakları ulaşılamaz hale getirmesi açısından bu grupların eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarından yeterli düzeyde faydalan(a)mamasına neden olmaktadır.

Örneğin, yoksulluk ve sağlık arasındaki güçlü ve yaygın bağlantılar göz önüne alındığında, yoksulluğun azaltılması sağlıklı yaşam için son derece önemlidir. Bir çok kurum, sağlık ve ekonomik kaynakların mutlak yetersizliği ilişkisine vurgu yapmıştır. Bir çok yoksul insan için ekonomik yoksulluğun sağlığa zarar veren etkileri cinsiyet, ırk, etnik grup, engellilik ve sosyal statüyle alakalı etkenlerle alakalı olan eşitsizlikler ile iç içedir.²³

Yoksulluk, insanların gelirlerinin belirli bir yoksulluk sınırının altında olması ile ortaya çıkabilmekteyken yoksunluk insanların ihtiyaç duydukları hizmet ve etkinliklere ulaşmalarını önleyen kaynakların eksikliğinde ortaya çıkmaktadır. Yoksunluk sosyal ihtiyaçların zorunlu olarak eksik oluşu olarak tanımlanabilmektedir.²⁴ Yoksulluk bireylerin maddi açıdan yetersizliğini ifade edebilmekte kaynakların var olduğu halde bireylerin ulaşamamasını ifade edebilmekteyken yoksunluk ise ihtiyaç duyulan kaynakların olmayışını ifade edebilmektedir. Bu açıdan yoksullukta sadece yoksul bireyler, yoksunlukta ise toplumun geneli kaynaklara ulaşamayabilir.

²² Gülsüm Ç. Duyan, “Yoksulluğun Kadınlaşması : Altındağ Örneği”, **Aile ve Toplum**, Cilt 6, Sayı 21, 2010, s. 19.

²³ Paula Braveman, Sofia Gruskin, “Poverty, Equity and Human Rights and Health”, **Policy and Practice Bulletin of The World Health Organization**, Vol.81, No.7, USA, 2003, s. 539.

²⁴ Peter Saundres, Yuvisthi Naidoo, Megan Griffiths, **Towards New Indicators Of Disadvantage : Deprivation And Social Exclusion In Australia**, Sydney, Social Policy Research Centre Publication, 2007, s. 8.

1.2.4. Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlılık

Dezavantaj kavramına temel yaklaşımlardan biride sosyal dışlanma düşüncesidir. Kavramı resmi olarak 1970 yılında Fransa’da nüfusun korunmayan kesimleri için kullanılmıştır. Bu gün bir çok Avrupa ülkesinde kullanılmaya başlanan kavram, insanları marjinalize eden ve onların sosyal ve politik yaşama katılıma fırsatlarını azalmasını belirten boyutları göstermektedir. Bu açıdan kaynaklara ve/veya hizmetlere erişimin yetersizliği bireylerin veya grupların topluma katılımlarını güçleştirmektedir.²⁵ Scutella tarafından yapılan bu açıklama Mayer’in belirttiği kendi kendine yeterlilik konseptinin önünde tanımlanan engellerle benzer olup kaynaklara veya hizmetlere erişim yetersizliği dezavantajlılığın en çok zikredilen nedenleri arasında yer almaktadır. Dışlanma olgusu bu duruma neden olan davranışların başında gelmektedir.

Levitas, sosyal dışlanmayı; kaynakların, hakların, mal ve hizmetlerin eksikliği veya yokluğu halinde bireyin toplumsal ilişkilere ve etkinliklere katılımındaki yetersizliği olarak tanımlanmıştır.²⁶ Saundres, sosyal dışlanmayı toplumun diğer kesimleriyle sosyal iletişim içerisinde bulunmaktan dolayı sosyal etkinliklerden kopukluk, ihtiyaç olduğunda hizmetlerinin ulaşılamazlığı veya hizmetlerden dışlanma, ekonomik kaynaklara sınırlandırılmış erişim ve düşük ekonomik kapasite olarak tanımlamaktadır.²⁷ Benzer bir şekilde Peace, belirli bireylerin veya grupların yapısal ya da kişisel gerekçelere bağlı olarak sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ve bu toplumdaki vatandaşlığa ilişkin normal sayılabilecek faaliyetlere katılamamaları olarak tanımlamaktadır.²⁸ Yapılan tanımlarda sosyal dışlanma kaynaklara ve/veya hizmetlere erişimden dışlanma olarak ifade edilmiş bu durumu erişilemezlik, ulaşılamazlık, yetersizlik, güçlük, iletişimsizlik gibi eylemlerle açıklanmıştır. Dezavantajlılığın doğasında ise

²⁵ Scutella, **a.g.e.**, s. 7.

²⁶ Ruth Levitas, v.d., **The Multi Dimensional Analysis of Social Exclusion**, Bristol, Department of Sociology and School for Social Policy, University of Bristol, 2007, s. 9.

²⁷ Saunders, **a.g.e.** s. 12.

²⁸ Robin Peace, “Social Exclusion: A Concept in Need of Definition”, **Social Policy Journal of New Zealand**, Sayı 16, Temmuz 2001, s. 28.

bireylerin veya grupların diğer bireyler veya gruplara göre toplumsal hayatta daha az başarılı olmalarına sebep olacak engellere maruz kalmaları görülmektedir.

Şahin, sosyal dışlanmanın toplumdaki bütün bireylerin ve grupların toplum olarak kabul edilen olguya erişimlerinin sağlanamaması ya da tam potansiyellerini gerçekleştirememeleri neticesinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Özellikle sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisinde aradaki ayrımın sadece yeni bir adlandırma ile mi ilişkili olduğu yoksa dezavantajlara ve sosyal politikaya yeni bakış açıları mı getirdiği konusunun tartışmalı olduğunu bildirmektedir. Kimilerine göre, sosyal dışlanma yoksulluğu da içeren geniş bir terimken kimilerine göre, yoksulluğun bir nedeni ya da bir sonucudur.²⁹

Sapancalıya göre ise sosyal dışlanma yoksulluğun, ayrımcılığın ve diğer dezavantajların nedenlerini ve etkilerini kapsar. Kimlerin, niçin yoksun oldukları konusuna dikkat çeker. Bununla birlikte aslında insanları yoksulluğa iten ekonomik, sosyal ve politik süreçler üzerinde durur. Doğrudan insanların yoksullaşmasına neden olan değişik biçimler üzerine odaklanır. Sosyal dışlanma çok boyutlu yoksunluğa dikkat çeker ve yoksulluğun anlaşılmasına yardımcı olur.³⁰ Bu açıdan sosyal dışlanmanın, daha önce bahsedilen ve dezavantajlılıkla ilgili olan kavramlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Zira dezavantajlı grupları tanımlarken de dışlanmış gruplar olarakta bahsedilmektedirler.

1.3. Dezavantajlı Olarak Nitelendirilen Gruplar ve Genel Özellikleri

Dezavantajlı ifadesinin genel kullanımı, özellikle bir elverişsiz koşul veya durumun varlığını ifade etmektedir. Çünkü bireyler bu koşul ve durumları ya hiç (zihinsel yetersizlik, ırk veya etnik köken gibi) ya da kolayca değiştiremezler (sosyo-ekonomik statü, eğitim düzeyi gibi). Bu olumsuz koşullar toplumun yapısına da bağlı

²⁹Tijen Şahin, “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2010, s. 73-74. (s. 71-80.)

³⁰ Faruk Sapancalı, “Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı 3, 2005, s. 58.

olabilmektedir.³¹ Birleşmiş Milletler bünyesindeki Sosyal ve Ekonomik Konseye bağlı olan Sosyal Kalkınma Komisyonunun bu yapısal sorunlara dikkat çekmektedir. Komisyona göre dezavantajlı kavramı, kaynaklara, kazanımlara ve fırsatlara erişimde yapısal engellerle (toplumun yarattığı engeller) karşılaşan bütün gruplara atfedilir. Bu engeller toplum içerisindeki mevcut güç ilişkilerinden kaynaklanır ve toplumun her bir gruba verdiği değerle bağlantılıdır.³² Toplum içerisindeki sorunlar söz konusu olunca toplumsal sorunlarla ilgili bazı bilim dalları dezavantajlı gruplar hakkında çeşitli açılardan tanımlamalar yapmışlar, dezavantajlı kavramını farklı açılardan ele almışlardır.

Ekonomik, hukuksal ve sosyolojik çevrelerin toplumdaki dezavantajlı gruplar hakkında yapmış oldukları çalışmaların teorik yaklaşımı şu şekildedir :

“Ekonomistler” sosyal dezavantajlı grup kavramını direkt olarak fakirlikle ilişkilendirirler ve genellikle sosyal dezavantajlı bireylere yönelik çalışma konularını fakirlik açısından ele alırlar. İngiliz ekonomist Townsend’in fakirlik açısından tanımına göre dezavantajlı gruplar çeşitli gıda maddelerini elde etmede, toplumsal faaliyetlere katılmada, en temel geçim koşullarını sağlamada ve sosyal ilişkilerde kaynak eksikliğini çeken toplumdaki bireyler, aileler ve gruplardır.³³ Ekonomistlere benzer bir şekilde İsveç Kalkınma ve İşbirliği Ajansı (SDC), dezavantajlı gruplar kavramını ekonomik açıdan yoksul ve aynı zamanda sosyal ayrımcılığa maruz kalan kişiler olarak tanımlamaktadır.³⁴ **“Hukukçular”** ise çalışmalarında genelde sosyal dezavantajlı grupları, hakların ve çıkarların korunması açısından ele almaktadırlar. Hukukçular özellikle dezavantajlı gruplar kategorisine dahil olan hasta ve engelliler, kadınlar, yaşlılar gibi kendi meşru haklarına ve çıkarlarına sahip olmak isteyen bütün insanların yasalarla güvence altına alınması gerektiğini ifade ederler. **“Sosyologlar”** çalışmalarında sosyal dezavantajlı grupları genellikle düşük gelir,

³¹ Consumer Affairs Victoria, **What do we mean by ‘vulnerable’ and ‘disadvantaged’ consumers?**, Melbourne, Red Rover Prints, 2004, s. 5.

³² United Nations Commission for Social Development, **Expert Workshop on Ways and Means To Enhance Social Protection and Reduce Vulnerability**, USA, United Nations, 1997, s. 5.

³³ Shen Hong, “Access to Higher Education for Disadvantaged Groups in China”, **Chinese Education and Society**, Vol.37, No.1, 2004, s. 54.

³⁴ Genevieve Federspiel, v.d, **Disadvantaged Groups (DAGs) Mapping**, Nepal, Swiss Agency for Development and Cooperation Office, 2008, s. 4.

yoksulluk-refah ve düşük rekabet açısından ele almışlardır. Alman sosyolog Weber, zenginlik, güç ve prestij açısından sosyal sınıfları tanımlayarak sosyal dezavantajlılara yönelik çalışmaları büyük ölçüde etkilemiştir.³⁵ Genel itibariyle dezavantajlı gruplara yönelik yapılan tanımlamalar bu gruplara ait kişilerin dış çevre ile olan etkileşiminden hareket edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü dezavantajlı gruplara mensup kişileri tanımlarken beklide toplumsal engellerin bir etkisi olarak bu kişilerin psikolojik özelliklerini de belirtmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, dezavantajlı kişileri tanımlarken bu kişilerin daha çok sosyal ayrımı, stresi, endişeyi ve özgüven eksikliğini yaşayan genellikle kendi iş ve ev yaşamları üzerinde çok az kontrole sahip olan ve kaynaklara ve hizmetlere erişimlerinde önlerinde engeller bulunan kişiler olarak tanımlamaktadır.³⁶

Genellikle yapılan bütün tanımlamalarda bireylerin karşılaştıkları toplumsal engellerin dezavantajlılığa sebep olduğu ve bu engellerin toplumdan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca bu engeller kişilerin günlük yaşantılarını etkileyerek bir anlamda kendi kendilerine yetebilmelerinin önüne geçebildiği belirtilmektedir.

Ancak literatüre baktığımız vakit dezavantajlılığın ve dolayısıyla dezavantajlı grupların genel kabul görmüş bir tanımı yoktur. Genellikle literatürde “**dezavantajlı gruplar**” (disadvantaged groups), “**dışlanmış gruplar**” (excluded groups), “**savunmasız veya korunmasız gruplar**” (vulnerable groups), “**marjinal gruplar**” (marginalised groups), “**risk grupları**” (risk groups), “**özel gereksinimli bireyler**” (people with special needs), “**sınıf altı**” (underclass) vb. şekilde bireylerin gruplandırıldıkları görülmektedir. Bu kavramlar tam olarak aynı manalara gelmeseler bile çoğu zaman birbirleri yerinede kullanılmaktadırlar. Tanımlar her ne kadar farklılaşsa da dezavantajlı gruplar içerisine dahil olan kesimler genelde benzerlik göstermektedirler.

Seyyar, bunlara ek olarak dezavantajlı grupları “**ezilen gruplar**” olarak tanımlamaktadır. Bu gruplardan engelliler, yabancılar, azınlıklar, yaşlılar, kadınlar ve

³⁵ Hong, a.g.e, s. 54-55.

³⁶ Richard Wilkinson, Michael Marmot, **Social Determinants Of Health The Solid Facts 2e.**, Ed.: Richard Wilkinson , Micheal Marmot, Denmark, World Health Organization, 2003, s. 12.

çocuklar olarak bahsederek, bu grupların eğitim, sağlık, istihdam, sosyal ve mali imkanlar, mesleki kariyer gibi kaynaklara erişmekte daha az fırsatlara sahip olduklarını belirtmektedir.³⁷ Andia, dezavantajlı grupların ülkeden ülkeye tarihsel, ekonomik, kurumsal, sosyal ve kültürel açıdan farklılık gösterebileceğini belirterek, Arjantin’de genelde bu grupları yerliler, göçmenler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, obezler, mahkumların oluşturduğunu belirtmektedir.³⁸

Toplumun koyduğu engeller ve bu engellere en çok maruz kalan gruplar çok farklı açılardan belirlenmektedir. Dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan ve bir anlamda farklılaşan bu grupları sahip oldukları özelliklere ve konumlara göre belirlemek mümkündür. Genel olarak cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldıkları için kadınlar, işgücü piyasasında en fazla zorluk çeken engelli bireyler, haklarını korumada yetersiz ve savunmasız konumdaki çocuklar, yaşlılar, özellikle yine işgücü piyasalarında tecrübesiz gençler, eski mahkumlar dezavantajlı gruplar olarak ifade edilmektedir. Bu grupların karşı karşıya oldukları dezavantajlı durumlardan kısaca bahsedilerek sonrasında bu grupların arasında engelli bireyler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.1. Kadınlar

Dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplar içerisinde en büyük gruplardan biride kadınlardır. Kadınlar, çok çeşitli açılardan dezavantajlı konuma düşebilmekte, birden fazla dezavantaja sahip olabilmektedirler. Eğitim, sağlık ve istihdam gibi hayatın önemli alanlarında ciddi dezavantajlara sahip olan kadınların bu dezavantajları genellikle toplumsal bakış açısından, ayrımcılıktan, devlet politikalarının yokluğu, eksikliği veya var olup uygulanamayışlarından kaynaklanan sorunlardır.

³⁷ Ali Seyyar, **Sosyal Güvenlik Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, 1.Basım, İstanbul, Papatya Yayınları., 2005, s. 90.

³⁸ Maria Gracia Andia, “Disadvantaged groups, the use of courts and their impact : A case study of legal mobilization in Argentina”, **Law, Policy and Society Dissertations**, Paper 23, 2011, s. 14.

Bir sivil toplum kuruluşu, kadınların güncel hayatta karşılaştıkları sorunlar arasında şunları belirtmektedir :³⁹

- Kadınlara yönelik sürdürülebilir programlar ve politikalar üretilmemesi,
- Kadınların karar alma süreçlerine katılmalarının desteklenmemesi,
- Genç kadınların işgücü piyasasına katılımlarının düşük düzeyde kalması,
- Kadınların şiddet ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir.

Kadınların güncel hayatta karşılaştıkları bu en temel sorunlar, sahip oldukları dezavantajlı durumlara örnek teşkil etmektedir. Örneğin, kadınların karar alma süreçlerine katılamama nedenleri arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği neden olabilmektedir.

Çolak, kadınların maruz kaldıkları bu olumsuz koşulların etkisinin giderilebilmesi için yasal zeminde bir takım hakların verilmesinin dahi yetersiz olabileceğini belirtmektedir. Kadının iktisadi, siyasi ve sosyal yaşama katılmasına yönelik olumsuz toplumsal bakış açısından dolayı kadınlara yasal zeminde verilmiş olan hakların, fiili durumda işlerlik kazanamayabileceğinden bahsetmektedir.⁴⁰ Yine benzer bir şekilde eğitim alanında da, dünyanın pek çok bölgesinde kadınların eğitiminin hala bir sorun olduğu, kadınlar ve kız çocuklarının eğitim fırsatlarından erkeklere oranla daha az yararlandığını, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin devam etmekte olduğu belirtilmektedir.⁴¹ Ayrıca Türkiye’de kadınların sağlık hizmetlerine erişimi konusunda, kent merkezlerinden kırsal alanlara, batıdan doğuya gidildikçe varlığını koruyan geleneksel yaşam biçimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin önünde bir engel teşkil etmeye devam etmektedir. Kadınlar, toplumsal statülerinin düşük, ekonomik bağımsızlıklarının yeterli olmaması nedeni ile, özellikle de kırsal kesimler ve

³⁹ Nazlı Çakıroğlu, “8 Martı Kutlayamamak” (Çevrimiçi),

http://www.ari.org.tr/index.php?Option=com_content&task=view&id=321&Itemid=30, 09.02.2011.

⁴⁰ Ö. Faruk Çolak, Cem Kılıç, “Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı : Şanlıurfa Örneği”, Yayın No: 214, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yay., 2001, s. 5.

⁴¹ T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Politika Dökümanı: Kadın ve Eğitim**, Ankara, KSGM Yay., 2008, s. 5.

gecekondu bölgelerinde sağlık hizmetlerinden yararlanmada karar verici konumda değildirler ve sağlık kuruluşuna gidebilmeleri için eşlerinin ya da aileden birinin yardımı ve/veya izni gerekmektedir.⁴² Sonuç olarak kadınlar toplumsal bakış açısı, fırsat eşitsizlikleri, ayrımcı tutumlar ve devlet politikalarının yetersizliği gibi nedenlerden ötürü eğitim, sağlık, istihdam açısından bir çok engelle karşılaşmakta bu engeller kadınların toplumsal hayatta dezavantajlı konumlarının devam etmesine neden olmaktadır.

1.3.2. Gençler

Gençler, genelde işgücü piyasalarında dezavantajlı konumda olan gruplar arasındadır. Yentürk, dezavantajlı gençler kavramını, gençlerin dezavantajlı olmalarında öncelikle dezavantajların sadece bireysel donanım eksikliğinden değil, toplumun yapısal sorunlarına vurgu yapmak için kullanıldığını belirtmektedir. Bu yüzden bireyleri sorumlu tutmaktan kaçınarak toplumsal yapıdan kaynaklı yapısal ihtiyaçları dikkate almak gerekliliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda dezavantajlı gençlik kavramı :⁴³

- Gençlerin etnik ve kültürel kimlikleri,
- Ailelerin yoksulluğu,
- Göç etmek zorunda kalmış olmaları,
- Engelli olmaları,
- Eğitim imkanlarının ve kalitesinin düşük olduğu bölgelerde ikamet etmeleri,
- Erken okulu terk etmek zorunda kalmış olmaları ile ilişkilidir.

Gençlerin sahip olduğu bu dezavantajlar çevresel ve kişisel koşullardan kaynaklanabilmektedir. Örneğin kültürel kimlik farklılığına sahip gençlerin, içinde bulundukları toplumun yaşam koşullarına uymakta zorluk çekebilmektedir. Bu durum özellikle eğitim imkanlarının düşük olduğu az gelişmiş kırsal bölgelerden

⁴² T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Politika Dökümanı Kadın ve Sağlık**, Ankara, KSGM Yay., 2010, s. 6-7.

⁴³ Nurhan Yentürk, Cem Başlevent, **Türkiye’de Genç İşsizliği, Gençlik Çalıştırmaları Birimi Araştırma Raporu**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yay., 2007, s. 19.

kente göç eden gençlerde görülebilir. Dezavantajlı olarak ifade edilen bu vb. gençler, diğerlerine oranla daha kısıtlı imkanlara sahiptirler.

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Gençlik Programı Kılavuzundaki tanıma göre imkanları kısıtlı olan gençler, sosyal, ekonomik ve biyolojik engelleri olanlar, eğitim zorlukları çekenleri, kültürel farklılıkları ve sağlık problemleri olanlar ile coğrafi engellere maruz kalanlar olarak belirtilmektedir. Daha detaylı olarak ifade etmek gerekirse :⁴⁴

- **Sosyal engeller** : Cinsiyet, etnik köken, uyuşturucu ve alkol bağımlıları ve parçalanmış aile yapısı vb. olumsuz şartlara sahip olan veya maruz kalan gençler,
- **Ekonomik Engeller** : Düşük hayat standardında bulunan, düşük gelirli, sosyal güvenlik sistemine dayalı olarak yaşayan gençler; uzun süreli işsizlik ve fakirlik çekenler; evsiz, borcu olan veya mali sıkıntıları olan gençler,
- **Biyolojik Engeller** : Bedensel veya zihinsel engeli olan olan gençler,
- **Eğitim Zorlukları** : Eğitim zorlukları yaşayan gençler; eğitimini yarıda bırakanlar; kalifiye olmayan kişiler; zayıf öğrencilik performansı sergileyen gençler,
- **Kültürel Farklılıklar** : Genç göçmenler veya mülteciler veya bu tür aileler içinde yaşayan gençler; milli veya etnik azınlık halinde yaşayan gençler; dil adaptasyonu çeken ve kültürel dahil olma problemleri yaşayan gençler.
- **Sağlık Engelleri** : Sağlık açısından sıkıntı çeken, kronik sağlık problemleri olan gençler; şiddetli hastalıklar veya psikiyatrik durumlar; zihinsel sağlık problemleri yaşayan gençler,
- **Bölgesel Engeller** : Coğrafi konumları gereği merkezden uzak ve kırsal bölgelerde yaşayan gençler; küçük adalarda veya taşrada yaşayan gençler; şehirlerdeki problemlerli bölgelerde yaşayan gençler; az hizmet (kısıtlı

⁴⁴ Avrupa Komisyonu, “Gençlik Programı Kılavuzu”, (Çevrimiçi), http://www.ua.gov.tr/uploads/genclik/Program_Kilavuzu_2011.pdf, 20.02.2011, s. 7.

sayıda toplu taşıma aracı, yetersiz imkanlar; terk edilmiş köyler) alan bölgelerdeki gençler.

Kültürel kimlik farklılıkları, aileden gelen yoksulluk, engelli olmak, işsiz olmak, eğitim seviyelerinin düşük olması, göçmen olmaları, bölgesel farklılıkların etkisi gibi nedenlerle genç bireyler toplumda diğer yaşlılarına göre olumsuz koşullar içerisinde bulunabilmektedirler. Örneğin bahsedilen olumsuz koşullar arasında işsiz olmak, gençler için daha çok vurgulanan bir dezavantajlılık halidir. Gençlerin istihdam edilmede karşılaştıkları sorunlar, bu dezavantajlılığın yapısını oluşturmaktadır.

Marcus, gençlerin istihdam edilebilmelerinin önündeki engelleri şu şekilde belirtmektedir:⁴⁵

- Gençler, işgücü piyasalarında eksik becerilere sahiptirler. Bu durum belirli işlerde gerekli olan beceriler hakkında bilgi eksikliğini yansıtmakta, gereksiz beceriler kazanmalarına veya gerekli eğitimin alınmasının pahalı olmasına neden olur.
- Özellikle yoksul gençler, iyi ücretlerin ödendiği kayıtlı sektör işleri için daha az yeteneklidirler. Bu durum dezavantajlı gençlerin büyük ölçüde düşük kalitede eğitim almasından ve yükseköğretime daha düşük katılımlarından kaynaklanmaktadır.
- İşverenlerin gençlere karşı olumsuz algıları ve bakış açıları. Örnek olarak gençleri üretken görmemeleri, çok eğitime ihtiyaç duydukları, başka işlere geçme eğilimlerinin yüksek olmaları, genç kadınları içinse hamilelik dönemlerindeki talepleri gibi nedenlerden ötürü daha yaşlı işçileri tercih etmeleri gibi.
- Gençler daha yaşlı çalışanlara göre daha sınırlı sosyal sermayeye sahiptirler ve bu durum iş bulmayı daha da zorlaştırmaktadır.

⁴⁵ Rachel Marcus, "CHIP Policy Briefing 6: Promoting Disadvantaged Young People's Employment – What Can be Done?" (Çevrimiçi), <http://www.childhoodpoverty.org/index.php/action=documentfeed/doctype=pdf/id=104/>, 13.02.2011.

Gençlerin genel olarak iş bulma konusunda karşılaşılan bu gibi dezavantajlı durumlar, istihdam halinde de kendisini gösterebilmektedir. Carpenter, gençlerin iş hayatında karşılaştıkları dezavantajlı durumları ise şöyle sıralamaktadır :⁴⁶

- Beceri ve yeteneklerinin olmaması halinde iyi bir iş bulmanın zor olması,
- Güvenilmez ve eksik iletişim ve beceriye sahip olmaları gibi gençlere yönelik olumsuz basmakalıp düşünceler,
- Düşük nitelikli işler verilmesi ve kendilerini geliştirecek eğitimlerin çok az erişebilmeleri
- İşe yeni başlayanlara yönelik ayrımcılık,
- İyi yaptıkları işlerde olumlu geri bildirim alamamaları,
- Değerli bir kişi veya çalışan olarak görülmekten ziyade harcanabilir bir kaynak olarak davranılmaları.

Görüldüğü gibi gençler açısından dezavantajlılık olgusu çok geniş bir alanda istihdam öncesinde ve sonrasında karşılaşılabilmektedir. Gençlerin karşı karşıya kaldıkları bu dezavantajlı durumlar olumsuz tutum ve davranışlardan, ayrımcılıktan ve çalışma koşullarından kaynaklanabilmektedir.

1.3.3. Azınlıklar

Azınlık kavramı, toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, çoğunluk karşıtı veya bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk manasına gelmektedir.⁴⁷ Azınlık olan gruplar etnik, din, dil, vs. gibi nedenlerden ötürü devlet ve toplum tarafından dışlanmışlardır. Bu grupların kültürleri ve gelenekleri genellikle göz ardı edilmiş veya daha da kötüsü silinmiştir. Baskın gruplar, tarihsel süreçte çeşitli asimilasyon politikalarıyla ayrışma, ayrımcılık ve baskıda bulunmuşlardır. Azınlıkların hakları sık sık korumasız bırakılmış, haklarını aramaya çalıştıklarında ciddi engellerle karşı karşıya kalmışlardır. Azınlık olan gruplar genelde toplumsal sınırdan yaşarlar ve

⁴⁶ Mick Carpenter, Belinda Freda, "Youth Discrimination and Labor Market Access: Forum Transitions to Capabilities?", **Beyond The Workfare State**, Ed. Mick Carpenter, Stuart Speeden, Belinda Freda, Great Britain, 2007, s. 93.

⁴⁷ TDK, **a.g.e.**

toplumun geri kalanına göre orantısız ve kalıcı yoksullukla karşı karşıyadırlar.⁴⁸ Bu gruplara yönelik ayrımcılık ve toplumdan dışlanma, yoksulluk, kültürel baskı, bu gruplara ilişkin yasal düzenlemelerin olmayışı vb. durumlar azınlıkların dezavantajlarını çok yönlü bir eşitsizlik, adaletsizlik anlayışıyla katlayarak arttırır.

Örneğin ülkemizdeki azınlıkların dezavantajlı durumlarına ilişkin bazı tespitler şöyledir :⁴⁹

- Etnik, dini ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini öğretme ve uygulama ve kendi dillerini kullanma haklarının kapsamı sınırlandırılmıştır.
- Seçim sistemi, azınlıkların TBMM'de temsil edilmesini zorlaştırmaktadır.
- Azınlıklar, yetkililerin bazı ayrımcı uygulamalarına maruz kalmaktadır. Devlet tarafından hazırlanan tarih ders kitaplarının azınlık gruplarına yönelik düşmanlık hissi uyandırdığına ilişkin şikayetler bulunmaktadır.
- Farklı dini azınlıklara mensup ebeveynler, çocuklarını dini azınlık okullarına kaydettirmede güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Yalnızca babaları söz konusu dini azınlığa kayıtlı çocuklar, bu okullara devam edebilmektedir.
- Bazı çingene toplulukları, sosyal dışlanmaya yol açan güçlü önyargıların sürdüğünü bildirmektedirler.
- Yerinden edilmiş kişilerin mülkiyet haklarında yaşanan sorunlar.

Etnik köken, dini inanç, kültürel değerler, dil, ırk, soy vb. gibi nedenlerden ötürü azınlıklar ayrımcılığa uğrayabilmektedirler. Bu kişilerin toplumsal yaşama katılımının desteklenmesi için devletin yasal düzenlemelerle ve çeşitli uygulamalarla bu gruplara yönelik olumsuz bakış açısını düzeltecek ve önyargıları ortadan kaldıracak eylemlerde bulunması gerekir.

⁴⁸ UNDP, **a.g.e.**, s. 164.

⁴⁹ DPT, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılımına İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara, Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Yay., 2003, s. 35.

1.3.4. Yaşlılar

Yaşlılık göreceli bir kavram olmakla beraber bir toplumdan diğerine ve çağa göre farklılık gösterebilmektedir. Yaşlanma bireysel bir değişim olarak kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesidir. Yaşlanma bireysel olmakla birlikte, toplumsal değerler ve diğer etkenler toplumda yaşlı ve yaşlılığa verilen değeri ve yeri belirlemektedir. Bu nedenle yaşlılık sadece biyolojik bir olay olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olaydır.⁵⁰ Bireysel anlamda yaşlanma ile beraber belirli kaynaklara ulaşımında çekilen güçlükler ne kadar şiddetliyse bu durumun doğal bir sonucu olarak içinde bulunulan dezavantajlı durum o kadar ağır olabilecektir. Toplumsal açıdan ise yaşlı bireylere yönelik pozitif uygulamaların varlığı, yaşlıların karşılaşılabileceği dezavantajlı durumları aynı ölçüde hafifletecektir.

Seyyar, yaşlılarda görülen başlıca psiko-sosyal, ekonomik ve tıbbî sorunları aşağıdaki gibi belirtmektedir :⁵¹

- Fiziksel güçten düşme ve emeklilik gibi ihtiyari veya gayri-ihtiyari sebeplerden dolayı meslekî ve toplumsal fonksiyonlardan ayrılma,
- Sosyo-ekonomik statü kaybına uğrama ve gelir yetersizliğinden dolayı yüksek hayat kalitesinden mahrum olma,
- Sosyal etkileşimden mahrum olma ve toplumdan kısmen veya tamamen uzaklaşma veya dışlanma,
- Aile fertlerinden kopma, yalnızlığa ve içine kapanmaya itilmenin bir sonucu olarak kendini lüzumsuz ve faydasız hissetme ve psiko-sosyal sorunların ve bunalımların içine sürüklenme,
- Özellikle sakatlanmalarda veya ileri yaşlılıkta başkalarına sürekli olarak bağımlı olma ve değişik derecelerde sürekli olarak bakım ihtiyacı duyma.

Bu ve benzeri durumlar yaşlılığın doğası gereği oluşabilecek sonuçlar içermektedir ve yaşlı insanları ister istemez dezavantajlı konuma sürüklemektedir.

⁵⁰ DPT, **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı**, Ankara, DPT Yayınları, Yayın No : 2741, s. 9-11.

⁵¹ Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Yaşlılar Politikası”, **Yerel Siyaset Dergisi**, İstanbul, Sayı 28, 2008, s. 43–44.

Yaşlılıkla beraber kaynaklara erişimin güçleşmesi, bağımsızlığını yitirme duygusu, özgüven eksikliği, gibi nedenlerden ötürü olumsuz durum ve koşullar oluşmaktadır. Bu olumsuz durum ve koşulların giderilmesi ve yaşlıların toplumsal faaliyetlere katılımının arttırılmasına önem verilmelidir.

1.3.5. Çocuklar

Çocukların dezavantajlı oldukları durumlarla ilgili genelde yoksul kesimlerden gelmeleri, sokak çocukları olarak sokakta yaşamaları ve küçük yaşlarda çalışma hayatına girerek çocuk işçi sıfatını taşımaları ile birlikte anılmaktadır.

Yoksulluk açısından ele alındığında, yetersiz beslenme, sağlıksızlık, okumaz-yazmazlık ve koruma alanında birçok suiistimal, en yoksul çocuk toplulukları arasında yoğunlaşmaktadır. En yoksul konumdaki, çoğu kez ücra yörelerde veya kentlerin yoksul mahallelerinde yaşayan, ağırlıklı olarak da etnik gruplara mensup çocuklar, zengin çocuklarının yararlandıkları temel sağlık, eğitim ve korunma hizmetlerinden nadiren yararlanabilmektedir.⁵² Bu hizmetlerden yararlanamayan, yoksul ve kimsesiz olabilen dezavantajlı bir grupta sokak çocuklarıdır.

Sokak çocukları, “18 yaş altında bulunan, sokak ortamında yaşayan, anne ve babaları, öğretmenleri, sosyal hizmet uzmanları gibi kendilerine karşı sorumlu bulunan yetişkinlerle ya çok az ilişkileri vardır, ya da hiç yoktur.” Şeklinde tanımlanabilir. Sokak çocuklarının öncelik sırasına göre ihtiyaçları, gereksinimleri şu şekilde sıralanabilir :⁵³

- Güvenlik, beslenme, sevgi
- Barınma, kabul görme, kimlik, saygı
- Temizlik, sağlık, giyim, oyun, kendine güven
- Eğitim, aile ortamı, iş ve para, iletişim(kendini ifade etme)
- Cinsiyetini tanıma

⁵² UNICEF, “Hedeflere Ulaşmada Açıkların Kapatılması”, (Çevrimiçi), <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/h/e/hedefe-ulasmada-aciklarin-kapatilmasi.pdf>, 18.02.2011, s. 3-13.

⁵³ SPM, **Sokak Çocukları**, Yay. Haz: Sevdâ Uluğtekin, Ankara, Sokak Çocukları Proje Geliştirme ve Uygulama Merkezi Yay., Mayıs 1997, s. 5-12.

- Eğlence ve etkinlik

Bahsi geçen ihtiyaçlar önem derecesine göre sıralanmış, bir bakıma sokak çocuklarının en çok dezavantajlı durumda olduğu koşul ve durumlar belirtilmiştir. Bu koşul ve durumlar genelde daha çok yoksunluk ve yoksulluk gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

1.3.6. Eski Hükümlüler

Eski hükümlü kavramı altı aydan daha uzun süreli hürriyeti bağlayıcı bir cezadan veya devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giymiş ve cezasını infaz kurumlarında tamamlamış veya cezası tecil edilmiş yahut şartlı salıverme yoluyla tahliye edilmiş olanlar ile özel kanunlarında belirtilen şartlardan dolayı istihdam edilmeleri olanağı bulunmayanlar veya ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlar ya da kurum tarafından daha önce bu kapsamda işe yerleştirilmemiş olan mükerrer suç işleyen kişileri kapsamaktadır.⁵⁴

Eski hükümlülerin karşılaştığı temel sorunlar özellikle topluma yeniden adapte olma sürecinde ortaya çıkabilmektedir. Çünkü toplumda eski hükümlülere karşı cezalarını tamamlamalarına rağmen olumsuz tutum, düşünce ve davranış devam edebilmektedir. Özellikle istihdam konusunda ciddi sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Toplumsal alana geri dönen eski hükümlüler işsiz olarak dezavantajlılığın yükünü uzun bir süre taşıyabilmektedirler.

Şahin, hükümlünün topluma yeniden kazandırılması sürecini, kişinin infaz kurumuna girdiği andan itibaren başladığını, ancak hükümlü infaz kurumundan çıktığı anda sona ermediğini belirtmektedir. Çünkü salıverilen eski hükümlünün, özellikle uzun süre infaz kurumunda kaldıktan sonra, özgür yaşamda kendi ayakları üzerinde durabilmesi, kısa bir süre içerisinde yeniden suç işleyerek infaz kurumuna

⁵⁴ İŞKUR, İŞKUR Türkiye İstatistik Yıllığı 2009, Ankara, İŞKUR Yay., 2010, s. 13.

dönmemesi ve hukuka saygılı bir vatandaş olarak yaşamını sürdürebilmesi için, mutlaka yardıma ihtiyacı vardır.⁵⁵

Bireyin yeniden sosyalleşmesini teşvik eden, toplumun üretken ve kanunlara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştıran devlet, toplum içine salıverdiği bireyin bu ortamda amaçlanan vasıfları koruyarak ayakta kalabilmesi için de destek ve ilgisini devam ettirmelidir.⁵⁶ Çünkü eski hükümlü çeşitli nedenlerle toplum tarafından dışlanırsa, ayrımcılığa maruz kalırsa, eğitim fırsatı verilmez ve istihdam edilmezse, maddi imkansızlıklara, psikolojik bunalımlara ve sonuç itibarıyla suç işlemeye sebep olabilecek bir çok hal içerisine düşebilir ve tekrar suç işleyebilir. Bu açıdan eski hükümlüler bu dezavantajlı durumlarının ortadan kalkmasını sağlayacak her türlü maddi ve manevi yardıma ihtiyaç duyabilmektedirler.

1.3.7. Engelliler

Dezavantajlı olarak bahsedilen grupların ortak özellikleri genel itibarıyla bir takım ayrımcı ve dışlayıcı tutumlara maruz kalabilmeleri ve bu gibi durumların günlük hayatlarını olumsuz etkilemesi, eşit fırsatlara sahip olamamaları olarak belirtilebilir.

Ancak bu gruplar aynı derecede eşit olumsuzluklar yaşamamakta bazıları diğerlerine göre daha da az dezavantajlı olabilmektedir.⁵⁷ Genel kanı bu gruplar içerisinde özellikle engellilerin en fazla dezavantajlı olduğu yönündedir. Çünkü maruz kaldıkları dezavantajlı durumlarda çevresel etkenlerin yanı sıra, fonksiyonel etkenlerin de etkisi bulunmaktadır. Ayrıca engellilerin içerisinde de, kadın, çocuk, genç, yaşlı gibi sınıflandırmalar yapılabileceğinden engellilerin çifte dezavantajlı olabilecekleri görülmektedir. Bu bakımdan dezavantajlı bu gruplar içerisinde engellilerin toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunların ele alınması daha manidar olacaktır.

⁵⁵ Cumhuriyet Şahin, “Tahliye Öncesi ve Sonrası Hükümlüye ve Eski Hükümlüye Yardım”, 15. **Hukuk İhtisas Semineri**, Ankara, Mart 2002, s. 1.

⁵⁶ **A.e.**, s. 7.

⁵⁷ Andia, **a.g.e.**, s. 14.

1.4. Dezavantajlı Bir Grup Olarak Engelliler

Engellilik kavramı, içerisinde fiziki, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan toplumsal faaliyetleri gerçekleştirmede çekilen güçlükleri ve toplumsal hayata katılımın önündeki dezavantajları içermektedir. Bu açıdan engele sahip bireyler dezavantajlı konumda olmaktadır. Ancak engelli bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunlardan ve bu sorunlarla beraber maruz kaldıkları dezavantajlı durumlardan bahsetmeden önce engellilik kavramının ana hatlarıyla ifade edilmesi gereklidir.

1.4.1. Engelliğin Tanımı

Engellilik kavramı, genel kabul görmüş bir tanıma sahip olmamakla beraber günlük konuşma dilinde büyük ölçüde farklı kavramların yerine kullanılmaktadır. Bir birleri yerine kullanılabilen bu kavramlar arasında en yaygın olanları “engelli” (handicapped) ve “özürlü” (disabled) kavramlarıdır.

Don F., engelli kavramı ve özürlü kavramı arasında bir ayrımı dezavantajlar çerçevesinde belirtmiştir. Özürlülük fiziksel, zihinsel veya duygusal kapasite veya sağlığın yetersizliği iken engellilik başarıyı olağan üstü şekilde zorlaştıran dezavantajlar olarak tanımlanmaktadır. Özürlü bireylerin genellikle çevresel şartları tarafından kendilerini engellediğini hissettiklerini belirtmektedir.⁵⁸ Seyyar, engellilik, özürlüler için çoğu zaman sosyal hukuk sisteminin yetersizliğinin ve eksik fiziki düzenlemelerin bir sonucu olduğu için özürlülük, dar anlamda ve sosyal politika uygulamaları dışında ele alındığında çoğu kez engellilik ile eş anlamlı tutulabilir.⁵⁹

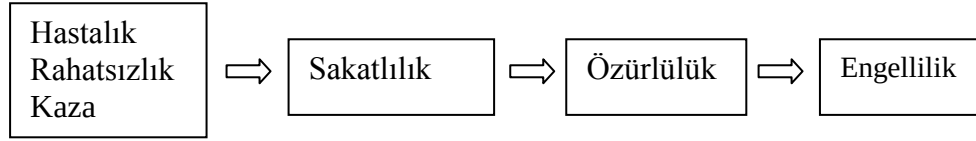
Dezavantajlılık tanımlarında da bahsedildiği gibi çevresel engellerin dezavantajlılığın oluşumunda büyük etkileri olduğundan sonraki bölümlerde anlam bütünlüğünü oluşması ve kavram kargaşasının yaşanmaması için engelli ve engellilik

⁵⁸ Nicolai Don F.,William J.Ricci, “Access to Buildings and Equal Employment Opportunity for the Disabled : Survey of State Statutes”, **Temple Law Quaterly**, Vol.50., No.1, Philadelphia, 1976, s. 1067.

⁵⁹ Ali Seyyar, “Türkiye’de Özürlülere Tanınan Sosyal Haklar”, **Ribat Dergisi**, Yıl 26, Sayı 299, Kasım 2007, (Çevrimiçi), http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurlulere_taninan_sosyal_haklar.htm, 22.02.2011.

kavramları kullanılacaktır. Ayrımın daha iyi anlaşılabilmesi için şekil 1’de engellilik kavramına ilişkin süreç belirtilmiştir.

Şekil 1. Sakatlık, Özürlülük ve Engellilik Süreci

Kaynak: Rene R. Gadacz, **Re-Thinking Dis-ability : New Structures, New Relationships**, Canada, The University of Alberta Press, 1994, s. 3.

Bu çerçevede örneğin Türkiye’de, engellilik konusuna ilişkin ayrıntılı bir kavram analizinin yapılmamış olması nedeniyle gündelik iletişimde, kitle iletişim araçlarında, mevzuatta ve yargı kararlarında, “sakat”, “özürlü” ve “engelli” kavramları aynı anlama gelen ve birbirini yerine geçebilen kavramlar olarak kullanılmaktadır. “Özürlü” ve “sakat” kavramlarının olumsuz bir değer yükü taşıdıkları, bu nedenle de kullanımlarının uygun olmadığı yönünde bir görüşün varlığından söz edilebilir.⁶⁰

1.4.2. Model Yaklaşımlar ve Engellilik Kavramı

Engellilik kavramıyla ilgili farklı görüşler ve yaklaşımlar mevcuttur. Bu farklı görüş ve yaklaşımlar hem ülkelere arasında hem uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında görülmektedir. Bu durumun temelinde ise farklı iki model olduğunu söyleyebiliriz.

Bu modeller ortaya çıktıkları zamanlarda engellilik kavramının tanımlanmasına sebep olmaktadır. Bununla beraber tanımlamalara dayalı tartışmaların ise günümüzde hala devam ettiği de bir gerçektir. Kavramsal çerçeveye yön veren bu modellerin bilinmesi ve bu modeller çerçevesinde uluslararası

⁶⁰ Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, **Engelli Hakları’nda Sıkça Sorulan Sorular**, İstanbul, Ekbil Matbaacılık, Temmuz 2008, s. 9.

kuruluşların ve ülkelerin engellilik tanımlamalarının anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

1.4.2.1. Medikal Model

Medikal model 1800'lü yılların ortalarında tıp ve rehabilitasyon alanlarındaki gelişmelerle birlikte ortaya çıkmıştır. 'Engeli olan bireye' ya da engellilik yaşantısına değil de 'engelliliğe' odaklanmıştır. Medikal model tüm engelli bireylerin otomatik olarak 'kısıtlı' olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca patolojik bir yaklaşımla engelli bireylerin 'aciz' olarak tanımlanmasına da yol açmıştır. Bu nedenle engelli bireyler toplumda önyargı, aşağılanma ve dışlanmayla karşılaşmaktadırlar. Pek çok ülkede medikal modelin 'normal'-'anormal' şeklinde yaptığı sınıflamanın engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumları güçlendirdiği söylenebilir.⁶¹

Medikal model ile ayrımcılığa sebep olabilecek bir yaklaşımın bireyleri önyargılı durumlara maruz bırakması, bireyi psikolojik olarak etkilemekte, iş bulma veya çeşitli aktivitelere katılımlarını engelleyebilecektir. Çünkü medikal model çerçevesinde uygulanacak politikalar, dış çevreyi düzenlemeye yönelik değil, engellinin tıbbi sorunlarına yönelik olacaktır. Bu yaklaşımın bireye karşı ayrımcı davranışlara sebebiyet vermesi veya bu davranışları engellememesi farklı bir modelin oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur.

1.4.2.2. Sosyal Model

Sosyal model kavramı, en belirgin şekilde ilk defa 1976 yılında UPIAS (Union of the Physically Impaired Against Segregation) tarafından kullanılmıştır. Medikal modele karşıt olarak ortaya çıkan sosyal modele göre engellilik, herhangi bir fiziksel veya zihinsel bozukluğun doğrudan sonucu olmamakla beraber bu gibi durumda olan bireylerin ihtiyaçlarının sağlanmasında toplumun başarısızlığının bir

⁶¹ Çiğdem Arıkan, “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, **Ufuk Ötesi Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Mayıs 2009, (Çevrimiçi), <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalmodelozurlu.htm>, 12.03.2011.

ürünüdür.⁶² Bu yaklaşımla bireyin değil toplumun sorunsal bir yapıda olduğu vurgulanmaktadır.

Arıkan, engelliliğin bireyin engel durumundan çok toplumun koyduğu engellerden kaynaklandığı, bu engellerin özellikle ayrımcılık ve önyargıyla biçimlendiği görülmeye başlandığı dönemde sosyal modelin ortaya çıktığını belirtmektedir. Sosyal modelin temel iddiası engelliliğin, bireyler arasındaki fiziksel, zihinsel vb. farklılıkların bir yansıması olmaktan çok toplumdaki ayrımcılığın, önyargının ve dışlamanın bir ürünü olduğudur. Bu doğrultuda engelli bireylerin “Engellilik durumları” çevre koşullarının bireyin durumuna ne denli uygun olduğuna bağlıdır. Başka bir deyişle çevresel, fiziksel, mekansal koşullar toplumsal tutumlarla birlikte bireyi engelli kılmaktadır. Engellilik, sosyal model çerçevesinde **“bir bozukluğa veya noksanlığa sahip olmanın sosyal sonuçları”** olarak tanımlanmıştır.⁶³ Sosyal modele göre toplum tarafından oluşturulan engeller toplumun farklı kesimlerinin uyum sağlamasında zorluklar çekmelerine neden olur. Engelli olan insanlar topluma eşit, tam ve aktif katılımlarını önleyen davranışsal ve çevresel engellerle sık sık karşılaşır.⁶⁴ Görüldüğü üzere sosyal model çerçevesinde yapılan tanımlarda bahsedilen önyargı, ayrımcılık ve dışlanma olguları engelliğin doğasında dezavantajlılığın bulunduğu bir göstergesidir.

1.4.3. Uluslararası Kuruluşların Engellilik Tanımı

Engellik kavramı uluslararası kurum ve kuruluşlarca çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Tanımlamaların temeli medikal modele dayanmakla beraber zaman içerisinde sosyal modeli de dikkate alan tanımlamalar yapılmıştır. Engellilikle ilgili tanımlamalarda bulunan bu kuruluşların en önemlileri Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü’dür.

⁶² Sheila A.M. Mclean, Laura Williamson, **Impairment and Disability : Law and Ethics at the Beginnig and End of Life**, Ed. Sheila A.M. Mclean, USA, Routledge-Cavendish, 2007, s. 21.

⁶³ Arıkan , **a.g.e.**

⁶⁴ Mark Priestly, **Disability and The Life Course Global Perspectives**, Edit. Mark Priestly, United Kingdom, Cambridge University Press, 2001, s. 5.

1.4.3.1. Dünya Sağlık Örgütü

Dünya Sağlık Örgütü sağlık konularıyla ilgili yaptığı çalışmalarla dünya genelinde ülkelerin ilgili mevzuatlarının şekillenmesine sebep olan önemli bir uluslararası kuruluştur.

Dünya Sağlık Örgütü'nün en güncel tanımıyla engellilik, sakatlıkları, sınırlı aktiviteleri ve katılım kısıtlarını kapsayan genel bir kavramdır. Dünya sağlık örgütünün bu tanımına göre :⁶⁵

- Sakatlık; vücut fonksiyonlarında veya yapısındaki problemi,
- Aktivite sınırlılığı; bir görevi veya eylemi yürütmede bireyin karşılaştığı zorlukları,
- Katılım kısıtları ise bireyin hayata katılımında karşılaştığı problemlerdir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bu tanıma göre engellilik geniş bir kavram olarak görülmektedir ve bireyin vücut fonksiyonlarından kaynaklanan problemlerle başlayan ve toplumsal hayata katılımındaki problemlere kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır.

1.4.3.2. Birleşmiş Milletler

Engellilik ile ilgili önemli çalışmalar yapan bir diğer uluslararası kuruluş ise Birleşmiş Milletlerdir. Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu önemli çalışmalardan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” ile “Engelli Bireylerin Hakları Beyannamesi’nde” hem toplumların genelini hem de engelli bireyleri ilgilendiren önemli tanımlama ve tespitler bulunmaktadır.

1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde, engelli kişi normal bir kişinin, kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel ve ruhsal

⁶⁵ WHO, “Disabilities”, (Çevrimiçi), <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>, 15.02.2011.

kabiliyetlerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kimse olarak tanımlanmıştır.⁶⁶

1975 tarihli Birleşmiş Milletler Engelli Bireylerin Hakları Beyannamesi'nin 1. maddesinde ise engelli birey, doğumsal olsun veya olmasın, fiziksel veya zihinsel kapasitesindeki bir yetersizliğin sonucu olarak, normal bireysel ve/veya sosyal yaşamın gerekliliklerini kısmen veya tümüyle kendi başına sağlayamayan herhangi bir birey şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁷ Daha sonra getirilen tanımlamalarda engelli bireyin kendi kendilerine yapabilmeleri gereken faaliyetlerdeki kısıtlarını bireylerin kendi noksanlıklarından çok çevreden kaynaklanan sorunlar açısından ele alınmıştır.

BM tarafından yapılan yeni tanımlamalara göre engelli birey, yaşama eşit katılım fırsatlarında azalma ya da kısıtlanma başka bir deyişle çevre ile engellinin karşı karşıya kalması olarak tanımlanmıştır.⁶⁸ Bu tanımla eksik çevre koşulları ile engelli bireylerin bilgi, iletişim, eğitim ve sosyal alanlarda, toplumdaki diğer bireylerle birlikte aktivitelere katılımlarının engellenmesi durumuna dikkat çekilmiştir.

1.4.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization - ILO), engelli bireyin tanımını yaparken konuyu çalışma hayatı açısından ele almış ve engelli bireyi çalışma ilişkileri çerçevesinde tanımlamıştır. ILO, sözleşme ve tavsiye kararlarıyla üye devletlerin çalışma hayatına yönelik politika ve uygulamalar düzenlemesinde önemli ölçüde etki etmekte bu sözleşme ve tavsiye kararlarından biri olan 159'nolu Engelli Bireylerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Sözleşmesi ile 168'nolu tavsiye kararında engelli bireylerin tanımını yapmaktadır.

ILO tarafından yapılan tanımına göre engelli kişiler, uygun bir işe sahip olma, işi koruma, elde tutma ve işte ilerleme olasılıklarının fiziksel veya zihinsel

⁶⁶ Arıkan, **a.g.e.**

⁶⁷ **A.e.**

⁶⁸ United Nations, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/>, 10.01.2011.

bozukluklardan ötürü azalmış bireylerdir.⁶⁹ ILO tarafından yapılan bu tanımda engelli tanımı medikal modelin etkisinde kalmıştır. Ayrıca daha ziyada çalışma hayatı çerçevesinde ele alınmış, diğer günlük faaliyetlerle ilgili sorunlara yer verilmemiştir.

1.4.4. Ülkelere Göre Farklılaşan Engellilik Tanımları

Engellilik kavramı ülkeler arasında genel kabul görmüş bir tanıma sahip olmadığı en belirgin göstergesini Avrupa Birliği ülkeleri arasında görmek mümkündür. Avrupa Birliği yasama organları tarafından yapılan tanımlamaların Avrupa Birliği ülkelerin ulusal mevzuatlarında farklı şekilde yansıdığı görülmektedir.

Bu doğrultuda 2006 yılında Avrupa Birliği Adalet Mahkemesi ilk kez engelli bireyin tanımı hakkında bir karar vermiş ve engelliliği hastalık (sickness) üzerinden ele almıştır. Mahkemenin tanımına göre engellilik kavramından kişinin profesyonel yaşama katılımını engelleyen fiziksel, zihinsel veya ruhsal bozuklukların (impairments) sonucu olan bir kısıtlılık hali anlaşılmaktadır. Bu engellilik kavramı ile belirtilen kısıtlılık halinin muhtemel olarak uzun bir süre devam edeceği belirtilmektedir.⁷⁰ Mahkeme tarafından yapılan bu tanım engelliliği medikal model yaklaşımıyla ele almaktadır. Bu yaklaşım engellilerin sorunlarından çok sahip oldukları kısıtlılık halleri üzerinde durmaktadır.

Bazı üye devletler, engelliliğin Avrupa Birliği Adalet Mahkemesi'nden daha kısıtlayıcı tanımını içermektedir. Örnek olarak Litvanya'daki engellilik tanımı ruhsal bozuklukları içermemektedir. Ayrıca Mahkeme'nin belirttiği engellilik tanımındaki uzun sürelilik Avrupa Birliği ülkelerinin ulusal mevzuatlarında çeşitli engellilik tanımlamalarına sebep olmuştur. Avusturya'da ve Almanya'da bir bozukluk altı aydan daha fazla sürmelidir. İngiltere'de ise bu durum bir yıldır. Buna karşılık Kıbrıs

⁶⁹ ILO, **Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention (No.159) and Recommendation (No.168)**, Geneva, International Labour Office, 2008, s. 4.

⁷⁰ Mark Bell, Isabelle Chopin, Fiona Palmer, **Developing Anti-Discrimination Law in Europe : The 25 EU Members Compared**, Belgium, European Commission, 2007, s. 18-19.

ve İsveç gibi diğer bazı devletlerin ise bozukluğun süresi belirsizdir.⁷¹ Engellilerin, yasalar çerçevesinde farklı tanımlanabilmesi, bu gruba dahil olabilecek insanları olumsuz etkileyebilecektir. Örneğin ruhsal bozukluğu olan kişinin engelli sayılmadığı, engelli olarak tanımlanmadığı bir ülkenin dışında, aynı durumda olan bir birey engelli kapsamındaki sayılabilecek ve pozitif uygulamalardan istifade edebilecektir.

Amerika’da ise Amerika Engelliler Yasası, engelliği basit bir şekilde “fiziksel veya zihinsel bozuklukların bir veya daha fazla önemli yaşamsal faaliyetleri kısıtlaması” olarak tanımlamaktadır. Amerika Adalet Bakanlığı bu yaşamsal faaliyetlerin görme, işitme, konuşma, yürüme, nefes almak, el işleri yapabilmek, öğrenme, kendine bakabilmek ve çalışmak olarak belirlemiştir. Aids, epilepsi, zeka geriliği görme veya işitme bozuklukları olan insanlar engellilik kriterlerine sahip oldukları kabul edilmiş ve yasa kapsamında koruma altına alınmışlardır.⁷² Görüldüğü gibi engellilik konusunda kapsam ve süreç olarak farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. Yapılan farklı tanımlar da ülkelerin engelli nüfuslarına ilişkin kesin bir bilgi edinilmesini zorlaştırabilmektedir. Engelli bireylerin karşılaşılabilecekleri sorunlara değinmeden önce dünya nüfusu içerisinde ne kadar insanın engelli olarak nitelendirildiğini ve bahsedilecek bu sorunların ne kadar geniş bir kitleyi etkilemekte olduğunu belirtmek gerekir.

1.4.5. Dünya Geneline Engelli Nüfusunun Dağılımı

Dünya genelinde engelli nüfusuna ilişkin kesin veriler bulunmamakta engelli nüfusa ilişkin farklı kaynaklarda farklı rakamlar zikredilmektedir. Engelli nüfusun tam olarak tespit edilememesindeki sebeplerin her ülkenin engelli bireylerin sayısını farklı yöntemlerle tespit etmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu yöntem farklılıkların yapısını ise engelli bireylerin farklı tanımlanması ve ülkelerin veri toplamadaki farklılıkları oluşturmaktadır.

⁷¹ A.e.

⁷² David M. Haugen, Susan Musser, Andrea DeMott, **Rights of The Disabled**, New York, Infobase Publishing, 2008, s. 3.

Kesin olmamakla birlikte dünya genelinde engelli nüfusunun yaklaşık olarak 550 milyondan fazla olduğu ve ayrıca bunların sadece % 15'inin doğuştan geldiği tahmin edilmektedir.⁷³ Engelli bireylerin sahip oldukları engelliliklerin büyük bir oranda sonradan olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri ise trafik kazaları, doğal afetler, yoksulluk ve önemli ölçüde iç çatışmalar ve savaşlar olarak gösterilebilir.

Genel olarak bakıldığında engellilik ortalama olarak ülkelerin nüfusunun % 15 ila % 20 arası kadarını etkilediği söylenmektedir.⁷⁴ Bu oran az gelişmiş yoksul ve savaşların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde daha yüksek olabiliyorken bu bölgelere göre gelişmekte olan yada gelişmiş batı toplumlarında daha düşük olabilmektedir. Çeşitli ülkelerdeki engelli nüfus sayılarına baktığımızda bu sayıların nüfusun fazla olduğu ülkelerde diğer ülkelere nispetle daha fazla olduğu görülmektedir.

Örneğin dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Çin'de 1996 yılı verilerine göre 1.2 milyarlık nüfusun % 5'i yani yaklaşık olarak 60 milyonu engellidir. Bu bireylerin % 14,6'sı görme, % 34,3 işitme ve konuşma, % 19,7'si fiziksel, % 14,6'sı zihinsel engellidir. Geri kalan kısmı ise diğer ve çok yönlü engelli bireylerden oluşmaktadır.⁷⁵ Bir başka büyük ülke Amerika'da , Amerika Sayım Bürosu tarafından 2005 yılında yapılan Amerikan Toplum Anketine göre tahmini olarak yaklaşık 21 milyonu kadın ve 18,6 milyonu erkek olmak üzere toplamda 40 milyona yakın bir engelli nüfus söz konusudur.⁷⁶ Avrupa ülkeleri içerisinde İspanya'da, 2002 yılında İspanya Ulusal İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan Engellilik, Sakatlık ve Sağlık Anketi verilerine göre toplam nüfusunun % 9'u yani toplam 3,52 milyon kişi engellidir. Bunların % 58'i yani 2 milyon kişisi kadındır.⁷⁷ Japonya'da 1999 yılında resmi raporlara dayanarak yapılan tahminlerde Japon

⁷³ Paul T. Jeager, Cynthia Ann Bowman, **Understanding Disability : Inclusion, Access, Diversity and Civil Rights**, London, Greenwood Publishing, 2005, s. 45.

⁷⁴ Employers' Forum on Disability, "Disabled People Worldwide", (Çevrimiçi), <http://www.realising-potential.org/stakeholder-factbox/disabled-people-worldwide/#fn2>, 10.03.2011.

⁷⁵ Joseph K.F.Kwok, Raymond K.H.Chan, W.T. Chan, **Self-Help Organizations Of People With Disabilities in Asia**, London, Auburn House, 2002, s. 76.

⁷⁶ Haugen, **a.g.e.**, s. 266.

⁷⁷ Jose Mondejar Jimenez, v.d., "Impact of Social Factors on Labor Discrimination of Disabled Women", **Research in Developmental Disabilities**, Vol.30, Spain, University of Castilla-La Mancha, 2009, s. 1116.

nüfusunun % 3,5'i yani 4.1 milyon civarında engelli nüfusun bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfusun büyük bir çoğunluğunun ise 3,17 ile fiziksel engelliler ve 1.54 milyon ile zihinsel engelliler oluşturmaktadır.⁷⁸ Güney Afrika'da toplam nüfusun % 6,5'i yani 2.6 milyonluk kısmı engelli bireylerden oluşmaktadır. Engelli nüfusun yaklaşık % 41'i görme engellidir. Bunu % 20 ile fiziksel engelliler, % 14'ü ise işitme engelliler oluşturmaktadır.⁷⁹

Avrupa'daki 45 milyonluk engelli nüfusun karşısında bütün bir Avrupa'dan daha fazla engelli bireye sahip olan 60 milyona yakın engelli bireyi ile Çin ve Avrupa'daki engelli nüfusuna yakın yaklaşık 40 milyon engelli nüfusa sahip Amerika toplamda 150 milyonluk nüfus ile engelli nüfusunun büyük bir çoğunluğunu barındırmaktadır.

Genel olarak baktığımızda engelli nüfusu her ülkede milyonlarla ifade edildiği görülmektedir. Engelli nüfusuna ilişkin bilgiler kesin olarak verilemese de engelli nüfusunun aileleriyle beraber düşünüldüğünde dünya genelinde milyarlarla ifade edilebilecek bir nüfusu ilgilendiren sorunların bilinmesi ve anlaşılması gereklidir.

1.5. Dezavantajlı Engelli Bireylerin Toplumsal Faaliyetlerdeki Sorunları

Engelli bireyi medikal bir yaklaşımla sahip olduğu bedensel ve zihinsel özelliklere göre sınıflandırmak mümkünken sosyal model yaklaşımı ile ele alıp bireyleri engelli yapan engelleri de sınıflandırmak mümkündür. Çünkü engelli bireyin değil karşı karşıya kaldığı risklerin tanımlanması dezavantajların bilinmesi açısından daha anlamlı olacaktır. Ayrıca sosyal politika bağlamında bireylere verilecek yardım ve hizmetlerin belirlenebilmesi için bir anlamda karşı karşıya kaldıkları engellerin anlaşılması daha önemlidir. Bu noktada vurgulanması gereken engel kavramı ile neyin kastedildiğidir. Engel kavramı gerçekte toplumsal hayata katılımdaki kısıtlar ve aktivite sınırlamalarını kapsamaktadır. Yani bireylerin

⁷⁸ Kwok, a.g.e., s. 26.

⁷⁹ Crain Soudien, Jean Baxen, "Disability and Schooling in South Africa", **Disability and Social Change: A South African Agenda**, Ed.: Brain Watermayer, Cape Town, HSRC Press, 2006, s. 150.

toplumsal faaliyetlere katılımlarının önündeki veya katıldıktan sonra karşılaşılabilecekleri sorunlar engel kavramının içerisinde girmektedir.

1.5.1. Engelli Bireylerin Kaynaklardan Faydalanmada Karşılaştıkları Sorunlar

Toplumsal hayatta karşılaşılan problemler sağlıklı bir bireyi eğitim, sağlık, istihdam ve ulaşım gibi hizmetlerin dışında bırakabiliyorken aynı problemlerin engelli bireyleri daha fazla etkilediği bir gerçektir. İnsanların ihtiyaç duydukları hizmetlerin olmayışı, hizmetlerin var olsa bile yeterli olmaması, hizmetlerin yeterli olsa bile bunlara erişimin güç olması ve hizmetler yeterli derecede ve ulaşımı kolay bile olsa verilen hizmetlerden bireylerin haberdar olamayışı gibi nedenlerden ötürü hizmetlerden yararlanma güçleşebilmektedir. Genel olarak sunulan sağlık, eğitim, ulaşım vb. hizmetlerden kaynaklanan sorunlar açısından yaklaşarak bu sorunların ne gibi dezavantajlar oluşturacağını belirtmek gereklidir.

1.5.1.1. Kaynakların Yokluğu

Toplumdaki bireylerin eğitim, sağlık, istihdam, ulaşım gibi olanaklardan yararlanabilme konusunda eşit haklara sahip olmaları gelişmişliğin bir göstergesidir. Toplumdaki bireylerin bu imkanlardan eşit şekilde yararlanabilmesi için öncelikle bu fırsatların herkes için eşit şekilde var olması gerekir. Herkes için var olmayan bu kaynaklar toplum içerisindeki bireyleri olumsuz yönde etkileyecektir. Bu olumsuzluklar ise engelli bireylerin dezavantajlılıklarını arttıracaktır. Sonuç itibarıyla engelli birey çok yönlü bir dezavantajlılık durumuyla karşı karşıya kalacaktır.

1.5.1.2. Kaynakların Yetersizliği

Toplumdaki bireylere ihtiyaç duydukları kaynakların sağlanması ve kaynakların birey için var oluşu bu kaynaklardan faydalanmada tek başına yeterli olmamaktadır. Kaynakların varlığı, insanların talebine, ihtiyacın şekline, ihtiyacın zamanına göre yeterli veya yetersiz olabilecektir. Bu açıdan öncelikle verilen hizmetlerin yetersiz oluşu toplum içindeki farklı grupları kaynaklardan yararlanmada

dışarıda bırakılabileceği gibi, belirli bir gruba yönelik sunulan hizmetlerde grup ihtiyaçları tam olarak belirlenmeden hem niteliksel hem de niceliksel açıdan yetersiz kalabilir. Bu durumun en yaygın örneklerinden birini toplu taşımacılıkta görmek mümkündür. Şehir hatları otobüs seferlerinin geniş bir ağına sahip olması, seferlerin sık yapılması belki gelişmiş bir şehrin görüntüsü olabilir ama herkesin bundan eşit faydalandığı anlamına gelmez. Çünkü engelli bireyler için tasarlanmamış, engelli bireylerin kullanımını kolaylaştırmayan ulaşım araçları nitelik açısından yetersiz kalabilmektedir. Bu durum çevresel şartların engelli bireylere göre düzenlenmesi gerekliliğinin bir göstergesi olarak belirtilebilir.

1.5.1.3. Kaynaklar Hakkında Bilgi Eksikliği

Bazı durumlarda toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetlerin iyi bir şekilde tespit edilmesi ve bu hizmetlerin yeterli ölçüde sunulmasına rağmen verilecek olan hizmetler hakkında toplumun yeterince bilgilendirilmemesi, görsel ve işitsel yollarla yerel ve ulusal bazda reklamının yapılmaması bireyleri bu hizmetlerden mahrum bırakacaktır. Bu durum toplumun geneli için geçerli olabildiği gibi engelli bireyler için de daha çok önem teşkil etmektedir. Hizmetlerin verilmeye başlanmasıyla, bu konudaki bilginin özellikle engelli bireye ulaşması arasında önemli zaman farkları olabilecektir. Ayrıca sahip olunan engel türüne göre engelli bireylerin bilgiye erişimleri de farklılaşabilir. Bu konudaki bir diğer sorun ise engelli bireylerin bilgiyi kullanabilmesi yani hizmete erişmek istemesinde ortaya çıkabilecektir. Bu durumda ise kaynaklara erişimin ne derecede kolay olduğu sorusu ön plana çıkmaktadır.

1.5.1.4. Kaynaklara Erişimin Güçlüğü

Hizmetlerin varlığının yanında bu hizmetlerin yeterli olmasına, topluma hizmetler hakkında gerekli bilgilendirilmenin yapılmasına rağmen yine de bazı gruplar bu hizmetlerden faydalanmada güçlük çekebileceklerdir. Bu gruplar arasında özellikle engelli ve yaşlı bireyler fiziksel erişim kısıtlarından ötürü bu hizmetlere ve/veya hizmetlerin verildiği yerlere ulaşamayabilirler.

Erişim çok yönlü bir kavram olmakla beraber günlük yaşamın her alanını etkiler. Engelli bireyler için erişim, en iyi şekilde fiziksel veya zihinsel sınırlamalar olmadan sunulan haklara eşit şekilde katılmak anlamını taşır. Erişim fiziksel çevreye, binalara girebilmeyi hareket edebilmeyi, istihdama ve diğer sosyal fonksiyonlara aktif bir şekilde katılabilmeyi gerektirir.⁸⁰ Bu yüzden katılımın sağlanabilmesi için hem kaynakların ulaşımı hem de kullanımı açısından erişimin önündeki engellerin kaldırılması gereklidir.

1.5.2. Engelli Bireylerin İşgücü Piyasalarında Karşılaştıkları Sorunlar

Engelli bireylerin ne kadarının potansiyel olarak işgücü piyasalarında dahil olabileceği ILO tarafından yapılan araştırmalarla tahmini olarak bildirilmektedir. ILO'nun yapmış olduğu bir araştırmaya göre dünya genelinde çalışma çağında bulunan 386 milyon kişinin bir çeşit engele sahip olduğu ifade edilmektedir.⁸¹

Avrupa Birliği ülkelerinde 16-64 yaşlarında çalışma çağına dahil olan 45 milyondan daha fazla vatandaşın uzun süreli sağlık problemlerine veya engellere sahip olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde çalışma çağında olan her 6 kişiden 1'inin uzun süreli sağlık problemine veya engele sahip olduğu ifade edilmekte yani yaklaşık çalışma çağıının % 15,7'lik kısmı engelli olarak belirtilmektedir. Çalışma çağı açısından Finlandiya % 32,2 gibi en yüksek oranla en çok engelli bireye sahip Avrupa ülkesidir. İtalya ise % 6'lık oranla engellilik oranının en düşük olduğu Avrupa ülkesidir.⁸² İngiltere'de ise engelli bireylerin 2004 yılı istihdam oranlarına baktığımızda % 51 iken, engelli olmayan bireylerin ise %81 olarak görülmektedir. İngiltere'de bir milyondan fazla işsiz engelli bireyin ücretli bir iş istemektedir.⁸³

⁸⁰ Jeager, **a.g.e.**, s. 63.

⁸¹ Disabled World, "World Facts and Statistics on Disabilities and Disability Issues", (Çevrimiçi), <http://www.disabled-world.com/disability/statistics/>, 10.03.2011.

⁸² Employers' Forum on Disability, **a.g.e.**

⁸³ Deby Watson, Val Williams, Claire Wickham, " "It's about havind a life isn't it": employability, discrimination and disabled people", **Beyond The Workfare State**, Edit. Mick Carpenter, Stuart Speeden, Belinde Freda, Great Britan, The Policy Press University of Bristol, 2007, s. 28.

1.5.2.1. Dezavantajlılığın Giderilmesinde Çalışmanın Önemi

En genel anlamıyla çalışma yaşamının sürekliliğini sağlayan sosyal bir faaliyet olarak ifade edilebilir. Çalışma bireyin yaşam standartlarını sağlamakla beraber aynı zamanda kişinin sosyal ilişkilerine de katkıda bulunmaktadır. Çalışarak birey kendisini yeterli ve mutlu hissederek topluma katılım sağlayabilirler. Bu açıdan çalışmanın engelliler açısından önemi sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan ele alınabilir.

Psikolojik açıdan engellileri başkalarına bağımlı ve topluma yük olmanın ezikliğinden kurtaracak, kendini toplumun bir parçası olarak görmesini sağlayacak ve onlara bir işe yaramanın mutluluğunu hissettirebilecek başlıca yol, onların istihdam edilmesidir. Çünkü çalışmayı sadece gelir elde etmenin bir yolu olarak görmemek gerekir. Bir işte çalışma, bireyin kendine güveni ve saygı duygusunu geliştirmekte, O'na bir değer katmanın mutluluğunu vermekte ve topluma olan bağlılık duygusunu güçlendirmektedir. İnsanlar kendilerinin ve bakmakla yükümlü olduklarının varlıklarını sürdürebilmek, doğal, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilmek için çalışmak ve gelir sağlamak zorundadır. Bu zorunluluk engelliler için de geçerli olup aynı zamanda da bir haktır. Bu açıdan engellilerin çalışma yaşamına girmesi sosyal olduğu kadar aynı zamanda ekonomik bir zorunluluktur.⁸⁴

Ekonomik açıdan işgücü piyasasına katılamamak veya katılmamak yada olumsuz koşullarda istihdam edilmek, bu gruplara mensup kişilerin yoksulluk riskini artırmakta, ekonomik ve toplumsal hayatın sınırında ya da dışında yaşamalarına neden olmaktadır.⁸⁵ Önyargılar, ayrımcılık ve dışlanma gibi nedenlerden ötürü engellilerin işgücü piyasalarından dışlanmaları sonucu, yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak gelir elde edememeleri durumunda grup üyelerinin dezavantajlı durumları artmakta, çok yönlü bir dezavantajlılığa düşmektedirler. Bu gibi çok yönlü bir dezavantajlılığın içine düşmemek için engelli bireylerinde muhakkak çalışarak geçimlerini sağlamaları gerekmektedir.

⁸⁴ Filiz Alkan Meşhur, "Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılma Gereği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi", **Öz-Veri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2004, s. 178-179.

⁸⁵ Lütfi İnciroğlu, (Çevrimiçi), <http://www.toprakisveren.org.tr/2010-85-lutfiinciroglu.pdf>, 10.03.2011.

1.5.2.2. Engellilerin İşgücü Piyasalarından Dışlanmaları

Engelli bireylerin işgücü piyasalarında karşılaştıkları sorunlar arasında engelli bireylerin sahip oldukları fiziksel özelliklerin onların işgücü piyasalarına dahil olmalarını engellemesi ve engelli bireylerin bir iş yapabilmeye kendilerini yetersiz hissetmelerinden kaynaklanabilmektedir. Bu duruma kısaca kendi kendini dışlamada denilebilir. Esas itibarıyla de bu duruma sebep olan diğer bireylerin davranışlarıdır.

Kendi kendini dışlama, sahip oldukları yeteneklere olan güven eksikliğinden kaynaklanmakta ve bu engelli bireyler gerçek desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum mevcut kurumsal yapıdan kaynaklanan ve işyerlerinin gerektiği gibi yasal gerekliliklerini yerine getirmemesinden kaynaklanabilir.⁸⁶ Örnek olarak İngiltere’de engellilere danışmanlık hizmetleri veren uzmanlar, engelli bireylerin istihdamlarının önünde kendi içsel engellerinin de önemli bir yer tuttuğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca engellilerin, iş ararken olumsuz tecrübeleri, ayrımcılıkla ilgili sürekli yaşadıkları duyumların engelli bireylerin işsiz kalmaları ile sonuçlandığını belirtmektedirler. Bu durum adete bir kısır döngü oluşturmakta ve engelli bireylerin işgücü piyasalarına girişlerinin önünü tıkamaktadır.⁸⁷ Engelli bireyler bu şekilde dışlanarak işgücü piyasalarına girmede dezavantajlı duruma düşmektedirler.

1.5.2.3. İstihdam Edilebilirlik ve İşveren Tutumları

İşgücü piyasalarında karşılaşılan sorunlardan biri de çalışma isteğinde olan engelli bireylerin gerek işe alımlarında gerekse işe alındıktan sonra maruz kaldıkları ayrımcı tutumlarla etkisini göstermektedir.

Engellilik işgücü piyasalarında bireylerin emek arz ve talep davranışlarını etkilemektedir. Talep yönünden bakıldığında, işverenler engelli bireylerin üretkenlik problemleri olduğunu ve kendilerine engel türlerine göre bir takım ek maliyetler getireceklerini düşünerek bu kişileri istihdam etmekte isteksiz olabilmektedirler. Bu

⁸⁶ Linda Piggot, Bob Sapey, Fred Wilnus, “Out of Touch : Local government and disabled people’s employment needs”, **Disability & Society**, Vol.20, No.6, 2005, s. 608.

⁸⁷ Watson, **a.g.e.**, s. 31.

durum ayrımcılık olarak ifade edilebilir.⁸⁸ Engelli bireyler ayrımcılığa maruz kalma olasılıkları onların istihdam edilebilirliklerini etkilemektedir. Bu durumu önlemek için ise çeşitli ülkeler bazı yasalarla bu tarz ayrımcılıklara müdahale etmişlerdir.

Örneğin İngiltere’de yayınlanan Engellileri Koruma Kanunu (The Disability Discrimination Act) ile engelli bireylere istihdam açısından kesin haklar verilmiştir. Buna göre engelli bireyler iş başvurularında bulunduklarında veya istihdam halindeyken, işverenlerin engellilere yönelik ayrımcı ve adaletsiz tutumları yasaklanmıştır. Bu durum engelli bireylerin sahip oldukları engellerden ötürü korunmasına ve istihdam edilmemiş engelli bireylerin istihdam edilmesine yardımcı olmasını sağlar.⁸⁹ Genel olarak engelli bireylerin istihdam edilebilirliklerini arttırabilecek en önemli etkenlerin başında devletlerin yasal düzenlemelerle işgücü piyasalarına müdahale etmesi gelmektedir. Bu tarz müdahaleler pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilebilir.

Bir başka örnekte ise dezavantajlı grupların ve dolayısıyla engelli bireylerin istihdam edilebilirliği makro ekonomik gelişmeler açısından ele alınmıştır. Ekonomik gelişmelerin yeni iş imkanları oluşturacağını ve ücret oranlarını arttıracağını belirterek böyle dönemlerde bireysel yetenekleri geliştirecek ve bu bireyleri yoksulluktan kurtaracak politikaların birlikte uygulanması istihdam edilebilirlik açısından olumlu sonuçlar oluşturacağı belirtmektedir.⁹⁰

Sonuç olarak istihdam öncesinde engelli bireylerin iş taleplerinde, işverenlerin ayrımcı tutumlarının yansımaları olarak engelli bireyler için işsiz kalma süreleri uzayabilmektedir. Bu süreler uzadıkça engelli bireylerin istihdam edilebilme şansları da azalmakta ve bu durum onları işgücü piyasalarının dışına itmektedir.

⁸⁸ B. Gannon, M.Munley, “Age and Disability: Explaining The Wage Differential”, **Social Science & Medicine**, Vol.69, 2009, s. 49.

⁸⁹ Piggot, **a.g.e.**, s. 601.

⁹⁰ David M. Cutler, v.d., “Macroeconomic Performance and Disadvantaged”, **Brooking Papers on Economic Activity**, Vol.1991, No.2, 1991, s. 4-5.

1.5.2.4. İstihdam ve Sonrasında Karşılaştıkları Sorunlar

Engelli bireylerin işgücü piyasalarına girişteki problemlerin yanı sıra istihdam halinde dahi bir çok sorunla karşılaşabilmektedirler. Bunlardan en önemlileri işverenlerin doğrudan ayrımcı bir tutum sergilemeseler bile çalışma ortamının fiziki şartlarını engelli bireylerin sahip oldukları engel türlerine göre düzenlememiş olmalarıdır. Bu durum dolaylı olarak bir ayrımcılık sayılabilmektedir. Ayrıca engelli bireye verilen niteliksiz işlerde bir çeşit ayrımcı muamele sayılabilir. Engelli bireye sunulan iş yeri ortamı ve verilen işin yanında çalışma arkadaşlarının tutumları da engelli bireyi istihdam içerisinde dezavantajlılığını sürdürmektedir. Bütün bunların yanında engelli bireyler her hangi bir kriz anında ilk olarak işten çıkarılabilirler. Sonuç olarak işgücü piyasalarında ekonomik olarak aktif olan engelli bireyler işsizliğe karşı daha savunmasız, daha düşük ücretli ve iş basamaklarının en sonunda olmaktadır.⁹¹

1.5.2.4.1. Çalışanların Önyargıları ve Ayrımcı Tutumları

Engelli bireylere yönelik önyargı ve ayrımcı tutumlar, işyeri boyutunda engelli bireye yönelik diğer çalışan davranışlarıyla ön plana çıkmaktadır. Çalışma arkadaşlarının engelli bireye yönelik tutumları engelli bireyin işyerine adaptasyonunu zorlaştırabilmektedir. Engelli bireylere karşı önyargıların iş ortamında da devam etmesi, engelli bireyin niteliksiz, beceriksiz biri olarak görülmesi çalışma ortamından dışlanmasına neden olabilecektir.

Daha önceden de bahsedildiği gibi bu tarz ayrımcı tutumlara maruz kalan engelli bireyin, çalışmaktan vazgeçmesi ve maruz kaldığı durumları kendisi gibi engelli bireylere aktarması, genel itibariyle engelli bireyler arasında da önyargıların oluşmasına ve sonuç itibariyle bu kişilerin özgüvenlerini kaybedip, kendi kendilerini işgücü piyasalarından dışlamalarına kadar sürebilir.

⁹¹ Richard Jenkins, "Disability and Social Stratification", **The British Journal Of Sociology**, Vol. 42, No.4, 1991, s. 557.

1.5.2.4.2. Çalışma Ortamından Kaynaklanan Sorunlar

Engellilerin işyerinde karşılaştıkları bir diğer sorun ise işyeri ortamının engelli bireylere göre düzenlenmemesidir. Engelli bireyin işe alınma sürecinde engelli bireyin çalışacağı alan, yer, alet ve ekipmanın engelli bireye göre düzenlenmemesi sonucu engelli bireylerin olumsuz etkilendiği bir gerçektir.

İşverenlerin engelli bireylerin sahip oldukları özel durumları dikkate almayarak işyerinde düzenlemeler yapmaması bilinçsizlikten veya yapılan düzenlemelerin ek maliyetlerinden kaynaklanabilir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak engelli birey verimsiz olabilmektedir. Bazen sorunlar engelli bireylerin eğitimsizliğinden veya istihdam edildiği işe uygun olmayışından kaynaklanmaktadır. Bu gibi durumlarda bir çok işveren yasal zorunluluklar nedeniyle işe aldığı engellinin iş yerinde ne yapabileceği konusunda bir bilgiye sahip olmamakla beraber bu doğrultuda bir hazırlık da yapmamaktadır.⁹² Bu şartlar altında istihdam edilen engellilerin, istihdam halinde bile dezavantajlılıkları devam edecektir.

1.5.2.4.3. Niteliksiz İşler ve Düşük Ücretler

Engelli bireylere yönelik yapılan çeşitli araştırmalar gösteriyor ki bu kişilerin genelde bir işi tam olarak yerine getiremeyecekleri, sahip oldukları engellerin bir işi başarmalarına mani olacağı işverenler tarafından düşünülmektedir. Bu gibi önyargıların sonucu engelli bireylere iş hayatında düşük nitelikli işler verilmektedir. Niteliksiz işler verilen engelli bireyler ise psikolojik açıdan olumsuz etkilenmektedirler. Çünkü iş hayatında bulunabilmek, engelli bireyler için kendi kendilerine yetebilmeleri, bağımsız olabilmeleri ve kendilerini faydalı bireyler olarak hissedebilmeleri açısından önemlidir. Engelli bireye niteliksiz, yerine getirilmediği zaman işyeri açısından önemli sorunlar oluşturmayacak işlerin verilmesi engelli bireylerin kendilerini yetersiz ve yük olarak görmelerini sağlayacaktır. Bu tarz davranışlar çok gelişmiş ülkelerde dahi görülmektedir.

⁹² Kasım Karataş, “Özürlülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar”, **Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları**, Ed.:Kasım Karataş, Cilt 4, Ankara, Körler Federasyonu Yay., 2001. s. 142.

Örneğin İsveç'te engellilerle bire bir görüşme yoluyla yapılan bir araştırmada engelli bireylerin sahip oldukları işlerin monoton, rutin, aşağılayıcı ve kendilerini geliştirmedeği belirtilmiştir. Engelliler yaptıkları işlerin anlamı olmadığını ve kendi gelişimlerine katkı sağlamadığını belirtmişlerdir. Ayrıca yapılan işlerle kendilerine olan güvenlerinin arttırmadığını hatta daha kötüye gittiğini belirten engelli bireyler, kendilerine çok basit işler verilerek işe yaramaz ve ezik oldukları hissine kapılmalarına neden olmaktadır.⁹³

Engelli bireylere verilen düşük nitelikli işler aynı zamanda düşük ücretli işler olabilmektedir. Engelli bireylerin, bir işi yapabilirliklerinden çok sahip oldukları fiziksel bozukluklara göre değerlendirilmesi engelli bireye önyargılı davranıldığının bir göstergesidir. Önyargıların ve ayrımcılığın bulunduğu bir ortamda engelli bireylerin için eşit işe eşit ücret söylemi çok uzakta kalmaktadır. Bu durum işyerinde dezavantajlılığın devam ettiğinin bir göstergesidir.

1.5.3. Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetlerinden Faydalanmalarında Karşılaştıkları Sorunlar

Sağlık hizmetleri toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaç duydukları temel yaşam hizmetleri arasındadır. Bu hizmetlerden faydalanma engelli bireyler açısından çok daha büyük önem taşır. Ancak engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını sağlayacak birçok engel mevcuttur.

Hwang, engelli bireylerin sağlık hizmetlerinde karşılaştıkları engelleri yapısal-çevresel engeller ve süreç engelleri olarak iki şekilde ele almıştır. Yapısal engeller sağlık hizmetlerinin sunulmasını sınırlandıran fiziksel engellerdir. Süreç engelleri ise engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanma sırasındaki olumsuz tecrübelerine dayanır. Bu süreçte en çok karşılaşılan zorluklar ise bakım hizmetlerinin uygunsuzluğu, önleyici sağlık tedbirlerinin eksikliği ve hizmet verenler ile hizmet talep edenler arasındaki iletişim eksikliğidir.⁹⁴ Medikal anlamda

⁹³ Mikeal Holmqvist, "Disabled people and dirty work", **Disability & Society**, Vol.24, No.7, 2009, s. 877-878.

⁹⁴ Karen Hwang, v.d., "Access and Coordination of Health Care Service for People With Disabilities", **Journal of Disability Policy Studies**, Vol.20, No.1, 2009, s. 29.

karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi için gerekli ekipman ve teçhizata yatırım yapılması gerekirken, sosyal engellerin ortadan kaldırılması için insanların bilinçlendirilmesine daha çok ihtiyaç vardır.

Engelli bireylerin gerek fiziksel çevre gerekse ayrımcı tutumlar yüzünden mahrum kaldıkları bu gibi durumların ortadan kaldırılması için bazı kurum ve kuruluşlar bir takım çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu açıdan Birleşmiş Milletler 1979 yılında kabul ettiği “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (Committee on the Elimination of Discrimination against Women - CEDAW) engelli kadınların sağlık hizmetlerine erişimleri hakkında tespit ve önlemler içermektedir.

Sözleşme her yaştaki engelli kadının, genel olarak, sağlık hizmetlerine erişim konusunda fiziksel zorluklarla karşılaştığını belirtmektedir. Özellikle zihinsel engelli kadınlar güçlüklerden daha fazla etkilendiği ifade edilmektedir. Sözleşmede cinsiyet ayrımcılığı, yoksulluk, şiddet, yerinden edilme ve diğer sosyal mahrumiyet biçimlerinin kadınların zihin sağlığı açısından yarattığı risklerin yeterince belirlenemediği vurgulanmaktadır. Devletlerin, engelli kadınların ihtiyaçlarına duyarlı, insan haklarına ve onuruna saygılı sağlık hizmetlerinin mevcudiyetini sağlamak için gerekli tedbirleri alması gerektiği belirtilmektedir.⁹⁵ Bu kapsamda çeşitli ülkeler bir takım yasalarla engelli bireylerin haklarını korumaya ve hizmetlerin engelli bireyler içinde var olmasını sağlamaya çalışmışlardır. Örneğin İngiltere’de yayınlanan ve engelli bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılığın önlenmesini amaçlayan ayrımcılık yasalarıyla, engellilere yönelik sağlık hizmetlerini sağlanmasında alınması gereken tedbirler belirtilmiştir. Bu tedbirlerin aynı zamanda genel bir örnek teşkil ettiğini söylemek mümkün olacaktır.

Buna göre sağlık hizmetleri kapsamında gerekli bu tedbirler şu şekilde sıralanmıştır :⁹⁶

⁹⁵ CEDAW, **Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi : Genel Tavsiye Kararları – 24 Nolu Tavsiye Kararı**, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1999

⁹⁶ Philip Scullion, “Inclusive Services: Good Practice for Disabled Clients”, **Primary Health Care**, Vol.12, No.6, July, 2002, s. 18-19.

- Hizmetlerin sağlanmasında engelli bireyleri de dahil eden olumlu politikalar oluşturulmalıdır.
- Engellilere yönelik hizmet politikası hakkında eğitim verecek personelin bulundurulmalıdır. Bu kişilerin sorumlulukları ve görevleri engelli bireylere yönelik uygulamaları gerçekleştirmektir.
- Politikaların etkilerini ve uygulanışı sürekli takip etmek. Denetim yoluyla veya memnuniyet anketiyle engelli bireyleri görüşleri alınabilir.
- Halkla ilişkiler içerisinde olan bütün personele engelliler hakkında farkındalık ve engelli bireylerle ilişkilerinde görgü kurallarının verilmesi. Bu eğitimler üniversiteler veya konfederasyonlarla iletişime geçilerek profesyonel şekilde sağlanabilir.
- Çalışanlar tarafından engelli bireyle ilgili ayrımcılık yasalarına uymak disiplin kurallarına uymanın bir parçası veya standart kurallar olarak benimsetilebilir.
- Engelli bireylerin kullanabileceği şikayet formları bulundurulmalıdır.
- Düzenli olarak hizmetlerinin engelli bireyler için erişilebilir olup olmadığının denetlemesi gereklidir. Yeni teknolojik gelişmeler hizmetlere entegre edilmelidir.

Yine engelli bireylerin sağlık hizmetlerinde yararlanabilme ve sağlıklarını koruyabilmeleri açısından bir takım yasalar engelli bireylerin ekonomik durumları açısından konuyu ele almışlar ve engellilerin maddi durumlarının iyileştirilmesinin sağlık hizmetlerinden faydalanmalarına yapacağı olumlu etkiler belirtilmiştir.

1973 yılında çıkarılan Rehabilitasyon Yasası (Rehabilitation Act) ile engelli bireylerin istihdamlarının en üst seviyelere çıkartılması, ekonomik açıdan kendi kendilerine yetebilmeleri, güçlendirilmesi amaçlanmış, bağımsız, topluma katılım sağlayan ve entegre olan bireyler olması amaçlanmıştır.⁹⁷ Böylelikle engelli bireyler maddi anlamda sağlık hizmetlerine daha kolay erişebileceklerdir. Bu açıdan bir yaklaşımla engellilerin işgücü piyasalarına dahil olmada ve dahil olduktan sonra

⁹⁷ Hwang, v.d., a.g.e., s. 32.

karşılaştıkları dezavantajlı durumların ekonomik etkileri onları sağlık hizmetlerinden faydalanma konusunda da dezavantajlı duruma sokabilmektedir.

Çünkü engelliler açısından yoksulluk, sağlık hizmetlerinden yeterli ve düzenli yararlanamama sorunlarını da beraberinde getiren bir durumdur. Mevcut sağlık hizmetlerine erişememe durumu, mekânsal olarak sağlık merkezlerinin uzaklığından, sağlık hizmetlerinden yararlanmada maddi olanakların yetersizliğinden ya da yoksulluğun yarattığı eğitimsizlik ve bilgisizlik dolayısıyla ortaya çıkabilmektedir. Hastalıkların teşhisinde ve tedavi sürecinde sağlık hizmetlerinden yeterli ve zamanında yararlanamama engellilik riskini de artırmakta, var olan engellilik durumunun ilerlemesine sebep olabilmektedir.⁹⁸

1.5.4. Engelli Bireylerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar

Eğitim bireyin toplumsal yaşamda yer edinmesi için gerekli önemli bir faaliyettir. Bireylerin eğitim ihtiyaçlarını gidermek ise devletlerin başta gelen sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bireylerin eğitim faaliyetlerinden eşit şekilde faydalanmalarını sağlamak için toplumdaki bütün grupların ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu gruplara yönelik eğitim sisteminin oluşturulması gereklidir.

Engellilerin eğitimi engelli bireyin engel türüne uygun bilgi ve donanımına sahip özel eğitimciye, özel araç, ve gerece, özel metot ve tekniğe, özel müfredata ve özel düzenlenmiş mekana ihtiyaç duyulan “özel eğitim” alanını ilgilendirmektedir.⁹⁹ Özel eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁰ Özel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmaması, uzun bir süreç gerektirmesi, akranlarına verilen normal eğitimden daha pahalıya mal olması,

⁹⁸ Fatma Erbil Erdugan, **Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi : Ankara-Keçiören Örneği**, Yay. No.50, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2010, s. 48.

⁹⁹ Sermet Başaran, “Özürlülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 50.

¹⁰⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, **Denetleme Raporu**, Ankara, Sayı: 2009/5, 2009, s. 66.

ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğe uygun olmaması eğitim çağındaki engelliler için ayrıca bir dezavantaj teşkil etmektedir.¹⁰¹

Örneğin eğitim çağında bulunan engelli çocukların durumuna baktığımızda, UNICEF tarafından yapılan bir araştırmada dünya genelinde çoğunluğunu kızların oluşturduğu 140 milyon kadar engelli çocuğun eğitim sistemlerinin dışında bulunduğu bildirilmektedir.¹⁰² UNESCO ise gelişmekte olan ülkelerde yaşayan engelli çocukların % 90'ının okula gitmediğini belirtmektedir.¹⁰³ Bu durumda toplumun en dezavantajlı gruplarından olan engellilerin eğitim hizmetlerine tam katılımının sağlanması çeşitli tedbirlerin alınması ve uygulamaların düzenlenmesi ile mümkün olacaktır. Öncesinde engellilerin eğitim sorunlarının tespiti ile ilgili yapılan bazı çalışmalar, bu tedbirlerin nasıl olması gerektiğinin de anlaşılmasını sağlayacaktır.

2002 yılında Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen ve Avrupa Engelliler Formu bünyesinde gerçekleştirilen bir araştırmada, engelli bireylerin eğitime katılıma oranları, eğitime katılım kararlarının kimler tarafından verildiğı ve eğitimin hangi aşamalarına kadar eğitimlerini sürdürebildikleri gibi bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma engelli bireylerin % 12,4'ünün eğitim sistemlerinin dışında kaldığının altını çizmektedir. % 37,8'lik kısmının ise ilkokul (primary school), % 36,4'ü ise ortaöğretim (secondary school), % 13,4'ünün ise üniversite eğitimi almakta olduğu ifade edilmektedir. Eğitim çağındaki çocukların eğitim aldıkları kurumların özelliklerine baktığımızda bunların % 59,3'ü temel eğitim veren okullarda yer alırken, % 40,7'si ise özel eğitim kurumlarında eğitim almaktadır.¹⁰⁴

Engelli çocukların büyük çoğunluğunun genel eğitime katılması bu konuda engelli bireylerin eğitim sistemine katılımı konusunda alınan kararların bir etkisi

¹⁰¹ Başaran, **a.g.e.**, s. 50.

¹⁰² UNESCO, **Towards Inclusive Education for Children with Disabilities : A Guideline**, Bangkok, UNESCO Publications, 2009, s. 4.

¹⁰³ Disabled World, **a.g.e.**

¹⁰⁴ European Disability Forum, **Disability and Social Exclusion in The European Union : Time for Change, Tools for Change Final Study Report**, European Commission, Project No. VP/2000/008-query, 2002, s. 27.

olduğu söylenebilir. Ancak engelli bireylerin eğitime katılımının sağlanması dezavantajların giderilmesinde tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Çünkü yapılan araştırma engelli bireyin eğitimde yardıma ihtiyaç duyabileceğini ve bu desteğin sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya göre engelli çocukların % 60'ı genel eğitimde kendilerine sağlanan desteğin yetersiz olduğu görüşünü belirtmişler, bu yüzden onların okul ve sınıf içi aktivitelere katılımlarda olumsuz etkilediklerini bildirmişlerdir. Araştırmada bu oranın okul tarafından organize edilen ekstra aktivitelerde % 73'e kadar çıktığı tespit edilmiştir.¹⁰⁵ Engellilerin eğitim hizmetlerinden faydalanmalarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaları devletlerin bu sorunların giderilmesinde önlem alması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Engellilerin eğitim hizmetlerinden faydalanması ve sorunlarının tespiti konusunda Avrupa Birliği ülkelerinde çeşitli kanunlar ve uygulamalar çıkarılmış ve üye devletlerin konuya ilişkin düzenlemeler yapmaları öngörülmüştür. Bu konudaki örnekleri Avrupa Birliği'nin konsey kararlarında görmek mümkündür.

Avrupa Birliği'nin 2003 tarihli "Engelli Öğrencilerin Eğitimi ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliği" Konsey İlke Kararında engellilerin eğitimi ile ilgili önemli kararlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle eğitim sistemlerinin engelli bireyi kapsayacak şekilde düzenlenmesi bu şekilde fırsat eşitliği ile beraber yetişkin engelli bireyler için özel ilgi sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Eğitime ulaşılabilirliğin artması için hükümetlerin, destek gruplarının, öğretmenlerin, özellikle engelli örgütlerinin ve ailelerin ilgisi ile topluma katılımlarının desteklenmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Üye ülkelerin engelli bireylerin eğitime ulaşılabilirliklerini arttırmalarını hedeflemeleri gereklidir. Bu bağlamda kaynaklara ulaşımın kolaylaştırılması ve eğitim kalitesinin artırılması talep edilmektedir. Engelli bireylerin multi-medya ve internet araçlarını kullanmaları desteklenmeli ve bu sayede kendilerini ilgilendiren eğitim ve rehberlik hizmetlerine ulaşımının sağlanması gereklidir. Engelli bireyin eğitim sistemine entegre olması için profesyonel eğitimcilerle işbirliği yapılmalıdır. Üye ülkeler arasında bilgi ve

¹⁰⁵ A.e., s. 29.

deneyimlerin paylaşıldığı bir ağ kurulması gereklidir.¹⁰⁶ Eğitimin her kademesinde bu koşulların sağlanması, engelli bireylerin eğitim sistemine dahil olmasına ve eğitimden kaynaklanan dezavantajlı durumların ortadan kalmasına katkı sağlayacaktır.

Bazı ülkelerde kurumlara erişilebilirlik açısından, üniversiteler ve kolejler engelli bireylerinin özel ihtiyaçlarını karşılama hususunda yasal olarak zorunlu tutulmuşlardır. Bu ülkelerdeki üniversiteler engelli bireylerin ihtiyaçlarını fiziksel, psikolojik, ve pedagojik bakış açısıyla göz önünde bulundurmaları ve gerekli yapılanmaları binalarına yansıtmak zorundadırlar. İsveç'te üniversiteler devletten aldıkları desteğin %0.15'ini engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için ayırmak zorundadırlar. Amerika'da, Amerika Engelliler Yasası'nda üniversitelerin ve kolejlerin, engelli bireylerin erişilebilirliklerini sağlamak için gerekli düzenlemeleri yapmalarını ve bu düzenlemelerin maliyetlerini öğrencilere yansıtmamaları şartını içeren maddeler bulunmaktadır. İngiltere'de 2001 yılında ilan edilen Özel İhtiyaçlar ve Engelliler Yasası, üniversite ve kolejlerin engelli öğrencilerin maruz kaldığı her türlü ayrımcılıktan sorumlu tutulacağını belirtir.¹⁰⁷ Genel olarak, yapılan uygulamaların her yaştan engelli bireylerin eğitim faaliyetlerine katılımlarında karşılaşılabilecek problemlerin çözümü devletler tarafından eğitimi bizzat sağlayan kurumlara bırakılmıştır. Hatta görülüyor ki bazı ülke uygulamalarında engellilerin eğitime erişimde her hangi bir sorunla karşılaşmış olması bile kabul edilemez bir durum olarak ifade edilmektedir.

Örneğin bir engellinin 2000 yılında Amerika'daki Duke Üniversitesine, kampüs içersindeki binalara tekerlekli sandalye ile rahat erişim sağlayamadığı için açtığı dava sonucu Adalet Bakanlığı üniversitenin sorumluluklarını yerine getirmediğini tespit ederek üniversiteye 25 bin dolar ceza kesmiş ve ayrıca engelli öğrenciye ise 7500 dolar tazminat ödemeye mahkum etmiştir.¹⁰⁸ Bu vb. hukuki

¹⁰⁶ T.C. Başbakanlık Özürhükler İdaresi Başkanlığı, (Çevrimiçi),

<http://www.ozida.gov.tr/?menu=mevzuat&sayfa=abrapor#05052003>, 12.11.2010.

¹⁰⁷ Serge Ebersold, "Adapting Higher Education to The Needs Of Disabled Students: Developments, Challenges and Respects", **Higher Education to 2030 Volume 1: Demography**, OECD, 2008, s. 224.

¹⁰⁸ William Miller, Edward Erazo, "Engelli Kullanıcılar İçin Bilgiye Erişim", **Türk Kütüphaneciliği**, Çev.: Fatoş Subaşıoğlu, Sayı 15/2, 2000, s. 187.

yaptırımların genel eğitim sistemlerinin tüm kademelerinde uygulanması, kurumların engelli bireylere yönelik hizmetlerini ve hizmetlerin kalitesini arttıracak böylelikle engelliler eğitim sisteminden daha fazla yararlanmış olabilecektir.

Engelli bireyler kamu ve özel sektör kuruluşlarının sunduğu eğitim faaliyetlerinden yararlanabilecekleri gibi bunlara ek olarak yerel yönetimlerin vermiş oldukları yaygın eğitim faaliyetlerini de tercih edebilirler. Yerel yönetimler hiç eğitim almamış, eğitimini tamamlayamamış, veya tamamlamış tekrar eğitim almak isteyen her bireye sosyal sorumluluk ve kanunlar gereği eğitim hizmetleri vermektedirler. Yerel yönetimlerin dezavantajlı engelli bireylere vermiş oldukları eğitim faaliyetleri üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir. Öncesinde yerel yönetimlerin genel olarak engellilere ve toplumdaki diğer dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetlerine değinilecektir.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ENGELLİLERE YÖNELİK YEREL YÖNETİM FAALİYETLERİ

2.1. Genel Olarak Türkiye’de Yerel Yönetimler

Devletlerin siyasal, hukuksal, ekonomik vb. fonksiyonları ile kamusal hizmetleri yerine getirmede çeşitli örgütlenme biçimleri vardır. Yerel yönetimler bu örgütlenme biçimlerinin önemli parçasını teşkil etmektedirler. Her ülkede mevcut olan yerel yönetim kuruluşları, ülkelerin benimsemiş oldukları yönetim şekline göre farklı özellikler gösterebilmektedirler. Bu farklılıklar yerel yönetimlerin yöneticilerinin seçilmesinde, yönetilişinde, finanse edilmesinde, görev ve sorumluluklarının belirlenmesinde, halka sundukları hizmetlerin çeşidinde vb. durumlarda etkisini göstermektedir. Bu etkenler, toplumu oluşturan her kesimi yakından ilgilendirdiği için bu bağlamda öncelikli olarak devletin örgütlenme biçimlerinden kısaca bahsetmek gerekir.

2.1.1. Merkezi ve Yerinden Yönetim Kavramları

Kamunun örgütsel yapılanma şekli ve işleyiş tarzı, bireylerin günlük yaşamını, sağlığını, ekonomik seviyesini, halkın geleceğini diğer bir ifadeyle her şeyi etkilemektedir. Tüm dünyada idarenin örgütlenmesi “merkezden yönetim” ve “yerinden yönetim” olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Ülkeler ya merkezi yönetime ya da yerinden yönetime daha fazla ağırlık vermektedirler. Teknolojik ve toplumsal değişimler, tarihi şartlar ve toplumsal değerler bu örgütlenme şeklinde önemli rol oynarlar.¹

Merkezi yönetim temel ve genel nitelikli hizmetleri yürüten organlardan meydana gelir. Bu anlamda merkezi yönetime “genel yönetim” de denilmektedir.² Geniş anlamda merkezi yönetim, ülkenin siyasi ve idari bakımdan tek merkezden

¹ AKP İstanbul İl Başkanlığı Yerel Yönetimler Birimi, **Belediye Yönetimi ve Belediyecilik**, Ed.:Davut Dursun, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2004, s. 39.

² **A.e.**, s. 40.

yönetilmesini ifade eder. Buna göre, yasama, yürütme ve yargı görevleri tamamen merkezde toplanmıştır.³

Yerinden yönetim kavramı ise yerinden yönetim birimlerinin sahip oldukları yetkilerin çeşitlerine ve genişliğine göre siyasi ve idari yerinden yönetim olarak iki şekilde açıklanabilir. Siyasi yerinden yönetimde yasama, yargı ve yürütme gibi, devlete ait olan temel görevler esas itibarıyla yerinden yönetim birimlerine bırakılmıştır. ABD, Almanya ve İsviçre gibi federal devlet sistemlerinde görülmektedir. İdari yerinden yönetimde ise devlete ait sadece yürütmeye ilişkin bazı yetkilerin yerel yönetim birimlerine bırakılması söz konusudur. Buda hizmet ve yer yönünden yerinden yönetim olarak iki şekilde söz konusu olur. Hizmet yönünden olan yerinden yönetim kurumlarına üniversiteler, kamu iktisadi teşebbüsleri örnek gösterilebilir. Yer yönünden yerinden yönetim, belli bir yörede yaşayan halkın, bir kısım yerel ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan yönetim birimleridir.⁴ Yerinden yönetim kavramı ile yerel yönetim kavramı, genelde aynı manada kullanılmakla beraber yerel yönetimlerin, yerinden yönetim anlayışı ile oluşturulduğu söylenmekte, yerinden yönetimin nötr bir kavram olduğu ifade edilmektedir.⁵

2.1.2 Yerel Yönetim Kavramı

Yerel yönetimler halka en yakın yönetim organı anayasal yapının bir parçası olarak bilinmektedirler. Yerel yönetimlerin ülkelerin yönetim şekillerine göre farklılaşan yapılarına rağmen genel olarak ortak sayılabilecek özellikleri de vardır. Bu ortak özellikler açısından yerel yönetim kavramının genel bir tanımını yapmak mümkündür.

Evrensel tanımı ile yerel yönetimler, kent, köy, il vb. gibi belirli bir coğrafi alanda bir arada yaşayan topluluk üyelerinin en fazla ihtiyaç duydukları ortak hizmetleri sağlamak amacıyla meydana getirdikleri yönetim birimleridir. Bu birimler

³ Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Derya Kitabevi, 2008, s. 189.

⁴ **A.e.**, s. 190-191.

⁵ Selçuk Yalçındağ, “Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 4, Sayı 2, Mart 1995, s. 13-14.

ortak hizmetleri yerine getirebilmek için örgütlenen, (karar organları ve bazı durumlarda da yürütme organları yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen) yasalarla belirlenmiş görev ve yetkilere, özel gelir, bütçe ve personele sahip, merkezi yönetimle ilişkilerinde özerk olarak hareket edebilen kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmaktadır.⁶ Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği gibi uluslararası kuruluşların yerel yönetimler hakkında şu özelliklere dikkat çekmektedir :⁷

“Yerel yönetim kuruluşları, ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer almaktadırlar. Kuruluş ilkeleri , görev ve yetkileri, gelir sistemleri yasama organları tarafından belirlenir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimi altında değildir. Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde hukuka uygunluk denetimi yürütür; ayrıca ülke yönetiminde birlik ve bütünlüğü sağlamak amacı ile yerel yönetimlerin uymaları gereken ulusal amaçlar, hedefler, ilkeler ve standartları belirler. Buna karşılık yerel yönetimler, yürütülmesi kendilerine bırakılmış olan kamu hizmetlerine ilişkin kararları almak, çeşitli yollarla kaynak bulmak, bu kaynakları hizmetler için kullanmak ve hizmetleri yürütmek için örgüt yapılarını kurmak konularında yönetsel özerkliklerden yararlanmaktadırlar.”

Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi yerel yönetimler belirli coğrafi alanlarda kamusal hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olan kuruluşlardır. Merkezi yönetimlerle ilişkileri belirli şartlar altında gerçekleşen bu kuruluşlar yasalarla belirlenmiş görev ve yetkiler çerçevesinde hareket etmektedirler. Ortak sayılabilecek bu gibi özelliklere rağmen örgütsel yapılanma olarak ülkeler arasında farklılıklar gösterebilirler.

2.1.3. Yerel Yönetim Organları

Yerel yönetim sistemleri her yerde aynı olmadığından ötürü örgütlenme tarzları ve görevleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin Avrupa Birliği içinde üye ülkelerin anayasal ve idari yapıları genel olarak farklılıklar göstermekte; hükümet yapıları, güçler ayrımı, bölgesel desantralizasyon (yerelleşme) ya da federal sistem, kamu personel yapısı, hukuk sistemi gibi temel alanlarda birden fazla

⁶ Halis Yunus Ersöz, “Sosyal Politika, Refah Devleti, Yerel Yönetimler İlişkisi”, **İktisat Fakültesi Mecmuası, (Prof. Dr. Toker Dereliye Armağan Özel Sayısı)**, Cilt: 55, Sayı:1, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, 2006, s. 761.

⁷ Eyüp Zengin, **Yerel Yönetim Birlikleri**, Konya, Mimoza Yayıncılık, 1999, s. 9.

örgütsel ve işlevsel model kendini göstermektedir.⁸ Bu durum hiç şüphesiz yerel yönetimlere ve dolayısıyla yerel yönetim birimlerine yani yerel yönetim organlarına tesir etmekte farklı yapılanmalara neden olmaktadır.

Örneğin Fransa’da, üç yerel yönetim birimi bulunmakla beraber bunlar belediyeler (communes), iller (departments), bölgeler (districts) olarak adlandırılabilir. Aynı şekilde İtalya’da dört kademeli yerel yönetim birimlerinden oluşmaktadır. Bunlar belediyeler, iller, metropoliten kentler ve bölgeler olarak adlandırılmaktadır. İspanya’da ise üç kademeli bir sistem bulunmaktadır ve yerel yönetim birimleri bölgesel yönetim, il yönetimi ve belediyeler olarak adlandırılmaktadır. ABD’de yerel yönetimler beş grup altında toplamak mümkündür. Bunlar, en büyük eyalet alt birimi olan ve kırsal alanlarla daha çok ilgilenen ilçeler (counties), halk istemiyle kurulan belediyeler (municipalities), çok yaygın olmayan kasabalar (townships), su, kanalizasyon vb. gibi tek bir fonksiyonu yerine getiren özel bölgeler (special districts), okulların bakım ve onarından sorumlu okul bölgeleri (school districts)⁹ olarak adlandırılmaktadır.

Bütün bu örneklerin yanında Türkiye’de ise Anayasa’nın 127. maddesinde yerel yönetimler belediyeler, il özel idareleri ve köyler olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlara ek olarak büyükşehir belediyeleri de yönetim şekillerine ayrıca dahil edilmektedir. Çalışmanın konusu itibarıyla yerel yönetimler içerisinde en çok bilinen ve öncelik arz eden belediyelerin ve özellikle büyükşehir belediyelerinin faaliyetleri ele alınacaktır.

2.1.4. Yerel Yönetimlerin Görev ve Yetkileri

Yerel yönetimlerin ekonomik istikrarın sağlanması, gelir dağılımı ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi gibi işlevleri bulunmaktadır. Yerel yönetimler devlet tarafından üstlenilen gelir dağılımı, eğitim, sağlık, konut gibi temel sosyal politikaların mahalli düzeyde sağlanmasında ve kendi birimlerindeki vatandaşların

⁸ Muhammet Kösecik, **Çağdaş Kamu Yönetimi 2**, Ankara, Nobel Yayınları, 2004, s. 7.

⁹ Yüksel Koçak, **Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler**, Ankara, Orion Kitabevi, 2008, s. 135-153.

refahının bizzat kendi faaliyetleri ile artırılmasında etkin olarak görev almaktadırlar.¹⁰ Böylelikle yerel yönetimlerin sağladığı hizmetler bireylerin yaşam kalitesini belirlemektedir. Bir çok ülke son zamanlarda yerel yönetimlere yeni görev ve sorumluluklar yüklemekte ve böylece yerel yönetimlerin etkisi giderek daha da artmaktadır.¹¹ Ancak yerel yönetimlerin görev ve yetkileri ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinden, sosyal yaşama etkileri de aynı ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Ülkelerin siyasal rejimleri ve yönetim gelenekleri bu farklılıkta önemli rol oynamaktadır. Örneğin federal sistemlerde yerel yönetimlere üniter yapılara göre daha çok geniş yetkiler verilmektedir. Özellikle yerel yönetim organlarından olan belediyelere verilen yetkilerin belirlenmesi genelde bazı ilkelere dayandırılmıştır.

Örneğin, yerel yönetim organı olan belediyelerin görev ve yetkilerinin belirlenmesinde başlıca üç ilkeden söz edilmektedir. Bunlar :¹²

- **Genel yetki ilkesine göre**, belediyeler kanunların yasaklamadığı ya da başka yönetim birimlerine bırakılmamış olan bütün yerel hizmetleri yürütmeye yetkilidirler. Almanya ve Hollanda’da bu ilke uygulanmaktadır.
- **Yetki ilkesine göre**, belediyeler, ancak yasama organının açıkça yetkilendirdiği konularda faaliyet gösterirler. Belediyeler, yasaların yasaklamadığı alanlarda hizmet yürütmekle yetkili değildirler. İngiltere’de bu ilke benimsenmiştir.
- **Liste ilkesi**, yetki ilkesine benzemektedir. Liste ilkesine göre belediyelerin yetki ve görevlerini, kanunlar, liste halinde teker teker saymaktadır. Ülkemizde daha çok bu ilke uygulanmaktadır.

2.2. Genel Olarak Yerel Yönetimlerin Faaliyet Alanları

Türkiye’de belediyelerin faaliyette bulunacakları alanlar yasalar çerçevesinde belirlenmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunun belediyelerin görev ve sorumluluklarını içeren 14. maddesinde imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi

¹⁰ Ersöz, **a.g.e.**, s. 761.

¹¹ The International Council, **Local Governments and Human Rights : Doing Good Service**, Switzerland, International Council on Human Rights Policy, 2005, s. 1.

¹² Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, 2. Basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992, s. 192-193.

ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini belediyelerin yapacağını veya yaptıracığını belirtmektedir.

Yerel yönetimlere farklı ülkelerde farklı yetkilerle donatılmakla beraber özellikle Avrupa ülkelerinde yerel yönetimlerin önemli unsurlarından olan belediyelerin sunmaları gereken hizmetlerin belirlenmesinde ve bu hizmetlerin sunulmasında çeşitli standartlar getirilmesi amaçlanmıştır. Bu adımlardan biri de Avrupa Kentsel Şartı'dır. Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi (Council of Europe -COE) tarafından 1992 yılında kabul ve ilan edilmiş, 2008 yılında ise yenilenmiştir.

Avrupa'da yaşayan halkların kentsel alanda sahip oldukları hakları belirten "Avrupa Kentsel Şartı" aynı zamanda belediyeler tarafından yerine getirilmesi gereken hizmet alanlarını da belirtmektedir. Bu alanlar güvenlik, sağlıklı çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlenme, kültür, kültürler arası kaynaşma, mimari yapı, günlük hayattaki işlevlerin uyumu, katılımın sağlanması, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetlerin sağlanması, doğal zenginlik ve kaynakların korunması, bireylerin kişisel yeterliliklerinin sağlanması, belediyeler arası işbirliği, finansal yapı ve mekanizmalar ve cinsiyet, yaş, ırk, sosyal ve ekonomik durum, engellilikten bağımsız olarak herkese eşit hak tanınması¹³ şeklinde 20 madde olarak belirlenmiştir.

Yerel yönetimlerce toplumun geneline sunulması gereken hizmetleri belirten Avrupa Kentsel Şartı ile bu hizmetlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri de belirlemiştir. Toplamda on üç adet olan bu ilkeler ulaşım ve dolaşım, kentlerin fiziki yapıları, tarihi kentsel yapı mirası, konut, kentlerdeki engelliler ve sosyo-ekonomik bakımdan dezavantajlılar, kentsel alanlarda spor ve boş zamanları değerlendirme, yerleşimlerde kültür, yerleşimlerde

¹³ Halis Yunus Ersöz, "Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim ve Yeni Belediyecilik Anlayışı", **2.Yetişkin Eğitimleri Sempozyumu Bildirileri**, Ed.:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008, s. 53.

kültürlerarası kaynaşma, kentlerde sağlık, halk katılımı-kent yönetimi ve kent planlaması, kentlerde ekonomik kalkınma ilkeleri olarak beyan edilmiştir. Yerel yönetimlerin bu hizmetleri yerine getirirken de bu ilkeleri göz önünde bulundurması beklenmektedir. Ancak gerek Avrupa’da gerekse ülkemizde ve diğer ülkelerde bahsedilen hizmetler ve ilkeler doğrultusunda yerel yönetimlerce yerine getirilmesi gereken bu işlevlerin düzeyleri farklılıklar göstermektedir.

Örneğin 1990’lı yılların ortalarına kadar ülkemizde birkaç büyükşehir belediyesi dışındaki belediyeler genellikle asfalt, temiz su, çöplerin toplanması, atık sistemi ve piyasaların denetlenmesi vb. gibi hizmetleri yerine getirmeye çalışmışlar, sosyal-kültürel alanda çok fazla etkinlik gösterememişlerdir. Daha sonraları ülkemizde gelişen sosyal belediyecilik anlayışı ile 2000’li yılların başında yeni bir ivme kazanmış ve belediyeler tarafından sunulan hizmet paketi daha da genişlemiştir.¹⁴ Gelişmiş Avrupa ülkelerinde 90’lı yıllarda, ülkemizde ise 2000’li yıllardan sonra başlayan bu geniş hizmetler içerisinde önemli sayabilecek hizmetleri alt yapı, ulaşım, çevre gibi görevlere ek olarak konut, eğlence ve dinlence, kültür ve sanat, sosyal yardımlar, eğitim gibi sıralamak mümkündür.

Yerel yönetimlerin en çok faaliyet gösterdiği alan alt yapı hizmetleridir. Genellikle yerel yönetimlerin öncelikli alanı su, doğalgaz, kanalizasyon gibi bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması olarak bilinmektedir. Bu alanlar bireyler için mutlak önem taşımakla beraber özellikle bu hizmetleri yeterli ölçüde yerine getiremeyen belediye yönetimleri, halk tarafından ciddi tepkilerle karşılaşabilmektedirler.

Şehir içi ulaşım görevleri arasında, belediye sınırları dahilinde yerleşim yerleri arasında taşımacılık faaliyetlerinin düzenlenmesi, koordine edilmesi ve sağlanması gibi görevler yer almaktadır.

Şehirleşme ve şehir hayatı beraberinde bir takım ihtiyaçları da getirmektedir. Doğal çevrenin şehirleşmeyle beraber zamanla yok olması aynı zamanda şehirleşmeyle ve artan nüfusla ortaya çıkan sosyal sorunlar, belediyelerin bu

¹⁴ Halis Yunus Ersöz, “Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Alanındaki Rolü”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 36.

alanlarda düzenlemeler yapmasını gerekli kılmıştır. Belediyelerin sosyal görevleri arasında, insanların ihtiyaçlarına yönelik her türlü eğlence, dinlence, park, yeşil alan, piknik ve mesire yerleri gibi toplumun sosyalleşme ihtiyaçlarını sağlayacak yerlerin düzenlenmesi bulunmaktadır.

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı kapsamında yer alan hakların çoğunluğu kentli hakları olarak yerel siyaseti ilgilendirmektedir.¹⁵ Yerel yönetimler giderek artan ve açıkça görülen bir çevre bozulmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Çevresel sorunların daha yüksek düzeyde fark edilebilmesi amacıyla, okullarda ve kurumlarda eğitime yönelik projelere mali destek sağlamalıdır. Kurumsal işbirliği ile eğitici çalışmalar yapılmalıdır.¹⁶ Ayrıca bu açıdan belediyelerin önemli görevlerinden birde çevrenin korunmasıdır. Belediyelerin halkın sağlığını olumsuz etkileyecek hava, su, toprak, gürültü vb. kirliliklerin oluşmasını engellemek ve bunlara sebebiyet veren kişi, kurum ve kuruluşları denetlemek, cezalandırmak gibi işlevleri bulunmaktadır.

2.3. Yerel Yönetimlerin Faaliyetlerini Etkileyen Unsurlar

Günümüzde çeşitli ülkelerde özellikle belediyelerin sunmuş oldukları hizmetler giderek genişlemekle beraber temelde bu hizmetleri etkileyebilecek bir takım faktörler mevcuttur. Bu faktörlerin başında, ülkelerde belediyelerin faaliyetlerinin düzenleyen mevzuat, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, merkezilik ve yerellik ilişkisi ile yönetim anlayışı, halkın yerel sorunların çözümüne katılımı ve artan ihtiyaçlar olarak ifade edebiliriz. Bu faktörlerin etkisi belediye hizmetlerine çeşitlilik ve kalite açısından yansıyabilmektedir. Ayrıca bu faktörler genel olup bunları daha da çeşitlendirmek mümkündür.

Belediyeler açısından hizmet sundukları bölgede yaşayan bireylerin ihtiyaçlarının tatmin edilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak, son yıllarda hızla artan sosyal, ekonomik ve ekolojik sorunlar ihtiyaçların tatmin edici biçimde

¹⁵ M.Fahrettin Önder, "Kentli Hakları ve Yerel Siyaset", **Yerel Siyaset Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul, Okutan Yayınları, 2010, s. 199.

¹⁶ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentleşme Şurası 2009 : Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu**, Ankara, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yay., 2009, s. 37.

karşılanmasını güçleştirmektedir. Yasalar ve kaynaklar gibi iki önemli kısıtlayıcının baskısıyla belediyeler sundukları hizmet kalitesinin iyileştirilmesi konusunda zorluklar yaşamaktadırlar. Ayrıca, belediye başkanı ve belediye personelinin duyulan memnuniyet düzeyi de hizmet kalitesi üzerinde önemli etki yaratmaktadır.¹⁷ Dolayısıyla bu durum etkililik, verimlilik, kamu yararı doğrultusunda olma, halkın katılabildiği bir yönetime sahip olabilme gibi konuları da etkilemektedir.¹⁸

Yerel yönetimlerin sosyal alanlarda planlama, düzenleme ve uygulama fonksiyonu üstlenerek, (yerel) kamu harcamalarını konut, istihdam, yoksulluğun giderilmesi, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal programlar üretmeleri halinde yerel sosyal politika aktörleri olarak kabul edilebilirler. Ancak yerel yöneticilerin etkin sosyal politika aktörü olabilmeleri için, hem yönetim anlayışında bir zihnî değişime, hem de geniş kapsamlı bir idarî reforma ihtiyaç vardır. Yerel yönetimlerce aktif sosyal politikaların oluşturulabilmesi ve geliştirilebilmesi için, reform kapsamında yerinden yönetim , yetkilerin merkez ile taşra arasında paylaştırılması ve yerel yönetimlerin yetki ve malî imkânlarının artırılması gibi yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.¹⁹

2.3.1. Yerine Getirilmesi Gereken Yasal Zorunluluklar

Genel olarak belediyelerin faaliyet göstereceği alanlar bir çok ülkede yasalar çerçevesinde belirlenmiştir. Bu yasalarla belediyelerin vermesi gereken temel hizmetlerin belirtilmesinin olumlu veya olumsuz sonuçları olabilmektedir. Toplumun altyapı ulaşım gibi temel ihtiyaçlarının dışında zorunlu hizmetlerin çokluğu, sosyal yönü fazla ve isteğe bağlı olan hizmetleri etkileyebilmektedir. Diğer bir yandan yasalar çerçevesinde bu sosyal yönlü ihtiyaçların zorunlu hale getirilmesi toplumdaki bireylere artı değerler de katacaktır.

¹⁷ Avşar Kurgun v.d., “Belediyelerin Hizmet Yeterliliğinin ve Hizmet Kalitesinin Artırılmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi :İzmir Karşıyaka Belediyesinde Uygulama”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2008, s. 32.

¹⁸ TÜSİAD, **Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler**, Yay. No: TÜSİAD T-95-9/185, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1995, s. 31.

¹⁹ Ali Seyyar, Oral Demir, **Katılımcılık ve Kalkınma Ekseninde Yerel Sosyal Politikalar**, İstanbul, 1.Baskı, Kam Yay., 2008, s. 16-17.

Örneğin eğitim konusunda ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu yaygın/yetişkin eğitiminde belediyelerin rollerini genişletmiş, bu eğitimi “isteğe” bağlı değil “zorunlu” görevler arasında düzenlemiştir. Kanuna göre belediyeler kültür ve sanat, gençlik ve spor, meslek ve beceri kazandırma, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini “yapar veya yaptırır” ifadesiyle belediyelerin bu zorunluluğu belirtilmiştir.²⁰ Yine 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7.maddesinde belediyelerin; “sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği” yapmakla mükellef olduğu dile getirilmektedir.²¹ Yerel yönetimlere yüklenen bu gibi yükümlülükler ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre de farklılıklar gösterebilmektedir.

2.3.2. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerinin Etkisi

Günümüzde gelişmiş ülkelerdeki yerel yönetim hizmetleri arasında nispeten bir tekdüzelik söz konusudur. Hemen hemen bütün gelişmiş ülke yerel yönetimleri kentsel hizmetlerin yanı sıra eğitim, sağlık, konut ve sosyal yardım, sosyal hizmetler ve hatta istihdam alanında aynı düzey ve kapsamda olmamakla birlikte çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Çünkü gelişmiş ülke yerel yönetimleri kendilerini, kentlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziki kalkınmasından sorumlu gören bir anlayış içindedirler. Gelişmekte olan ülke yerel yönetimleri ise daha çok kentsel hizmetlerin sağlanmasına odaklı çalışmakla birlikte gelişmiş partnerleri düzeyinde olmasa dahi, korunmaya muhtaç gruplara yönelik sosyal hizmetlere yönelmeye başlamışlardır. Diğer bir ifadeyle, gelişmekte olan ülke yerel yönetimleri, büyük ölçüde kentlerin fiziki kalkınması merkezli işlevleri yürütmeyi sürdürmekte ve fakat kısmen sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleyici fonksiyonlar üstlenmekte,

²⁰ Bilal Eryılmaz, “Yerel Yönetimler ve Eğitim”, **2.Yetişkin Eğitimleri Sempozyumu Bildirileri**, Edit. Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008, s. 64.

²¹ Sedat Murat, “Genel Olarak Özürlülere Yönelik Çalışmalar ve İSMEK Örneği”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:56, İstanbul, 2009, s. 34.

ekonomik kalkınma konusunda ise oldukça yetersiz konumda bulunmaktadır.²² Bu durumun temel nedenleri arasında kamu harcamalarının dağılımı da etkilidir. Örneğin Türkiye’de kamu harcamalarının yalnız % 15’inin yerel yönetimlerce, % 85’inin de merkezi yönetimce yapıldığı bir dönemde, Avrupa’da bu oranının eşite yakın olduğu görülmektedir.²³ Gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelere göre daha dengeli olan bu harcamaların etkisi de sunulan hizmetleri etkilemektedir.

Örneğin eğitim hizmetlerinde, gelişmiş ülkelerde örgün ve yaygın eğitim alanında, merkezi yönetim genellikle temel politika, standart ve ilkelerin belirlenmesi ile denetim konusunda yetkilidir ve eğitim hizmetlerinin yürütülmesi yani uygulama, yer yer politika belirleme de büyük ölçüde yerel yönetimlere bırakılmıştır. Gelişmekte olan ülkelere ise, örgün ve yaygın eğitimin tüm aşamalarında merkezi yönetim birinci derecede yetkili ve etkilidir; hizmetlerin yürütülmesinde de hakim bir konumdadır, genellikle tekeldir. Yerel yönetimlere genellikle eğitimin alt yapısını desteklemek ve geliştirmek türünden hizmetler verilmiştir. Ancak bu tür ülkelere yerel yönetimlere ve özel sektöre son zamanlarda eğitimdeki rollerini geliştirmeye yönelik görev ve sorumluluklar verilmekte olduğu görülmektedir.²⁴ Gelişmişlik düzeyi ile iniltili olarak ülkelerin sahip oldukları yapılar aynı zamanda yerel yönetimlerin hizmet sunmada etkinliğini de gösterebilmektedir. Sunulan hizmetlerin merkezi olması da ayrı bir etkidir.

2.3.3. Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkileri Bağlamında Hizmet Paylaşımı

Devletlerin benimsemiş oldukları yönetim şekilleri ne olursa olsun, yönetim yapılarının bütünü merkezi yönetim ve yerel yönetim olmak üzere iki idari altyapı oluşturmaktadır. Bununla beraber etki alanı bakımından kamu hizmetleri anlayışı mevcut ihtiyaçları karşılayanın yanında gelecekteki ihtiyaçları da öngören bir yapıya

²² Halis Yunus Ersöz, “Yerel Yönetimlerin Yetişkin Eğitimi Alanındaki Etkinlikleri”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed.: Muhammet Altıntaş, İstanbul, ISMEK Yayınları, 2007, s. 45.

²³ TÜSİAD, **a.g.e.**, s. 33.

²⁴ Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 63.

bürünmüştür. Bu durum hizmetlerin hazırlanması, programlanması ve sunulmasına kadar yönetimler arası hizmet paylaşımını zorunlu kılmaktadır.²⁵

Merkezi yönetim, ülke genelinde hizmetlerin dengeli dağılımında, fırsat ve olanak eşitliğinde, sosyal adalet ilkelerine uygun olarak hizmetlerin yayılmasında, ulusal düzeydeki projelerin gerçekleşmesinde ve ülke bütünlüğünün korunması açısından önemli ve yararlı hizmetler sağlamaktadır. Ancak günümüzde, merkezi yönetim yerel düzeyde; gereksinimleri, öncelikleri, sorunları ve çözümlerini saptayıp eyleme geçememekte, yerel topluluklarla yakın ilişkiler kurup, onları sorunun çözümüne katkıda bulunmaya zorlayamamaktadır.²⁶ Örneğin eğitim konusunda eğitim altyapısının geliştirilmesi, gerekli malzeme ve donanımın sağlanması, sorunların yerinde çabuk çözülmesi, hizmetlerin daha verimli ve etkin yürütülmesi, yerel kaynakları harekete geçirebilme potansiyeli, esnek karar alma yapıları, halka yakın olma ve yönetime katılma mekanizmaları gibi nedenlerle eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin önemli avantajları söz konusudur.²⁷ Bu vb. avantajların oluşmasında merkezi ve yerel yönetim arasındaki ilişki önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu ilişkileri de bir takım unsurlar etkileyebilmektedir.

Merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkiyi etkileyen unsurlar ekonomik, sosyal ve siyasi yönlü ilişkilerden oluşmaktadır. Bu ilişkilerin başlıcaları şunlardır :²⁸

- Kamu düzeninin sağlanması açısından yönetimler arası görev ve sorumlulukların açıkça belirtilerek, birden fazla kurum tarafından hizmetlerin yapılmaması, eksik yapılması veya gereğinden fazla yapılması gibi durumları engellenmesi,

²⁵ Ramazan Armağan, Mehmet Aktel, “Küreselleşme Sürecinde Belediyelerin Finansman Sorunlarına Bakış”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, Isparta, 2005, s. 127-128.

²⁶ Kemal Köksal, “Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Yerelleşmesi : Bir Model Önerisi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1997, s. 39-40.

²⁷ Eryılmaz, **a.g.e.**

²⁸ Bilal Eryılmaz, “Küreselleşen Dünyada Yerel Yönetimlerin Yeri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:4, Sayı:2, Mart, 1995, s. 91.

- Kaynakların etkin ve verimli kullanılması açısından hizmet maliyetlerini düşürmek, halkın daha ağır vergi yükü veya yüksek fiyattan hizmetlerden yararlanmak zorunda bırakmamak,
- Demokratikleşme ve siyasi yaşama katkı açısından yerel yöneticiler kendi yörelerinin sorunlarını merkezi yöneticilere göre daha iyi değerlendirebilme ve daha isabetli karar alabilme avantajına sahiptirler. İdari ve mali yönden kamusal yetki ve sorumluluğun halka en yakın makamlarla paylaşımı, hizmetlerde etkinliği ve verimi artırıcı bir etki gerçekleştirecektir.

Bu bağlamda 2009 yılında “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik” resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikle beraber 72 hizmette yetki devri yapılarak 46 yetkinin merkezden taşraya, 26 yetkininde valilik ve bölge müdürlüklerinden alt kademelere aktarılması sağlanmıştır. Yönetmelik hükümlerince kamu hizmetlerinin hızlı, kaliteli, basitleştirilmiş ve düşük maliyetli bir şekilde yerine getirilmesi amaçlanmıştır. Kamu hizmetlerinin vatandaşa en yakın yerden sunulması, vatandaşların bilgilendirilmesi ve hizmet standartlarının oluşturulması gibi hükümlerin yanında özellikle engelli vatandaşların topluma fiilen katılmalarının kolaylaştırılması ve kamu hizmetlerinden azami ölçüde faydalanmalarının sağlanması amacıyla kurumların, kendi görev alanlarında engelliler için yapılması gerekli olan ulaşım, fiziksel ve çevresel düzenlemeleri içeren tedbirleri almak zorunda oldukları belirtilmiştir.²⁹

Kısaca özetlemek gerekirse yerel yönetimlere merkezi yönetim tarafından verilen yetkilerle daha da önemli bir avantaja dönüşebilecektir. Her ne kadar gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlerin daha güçlü olduğunu söylene de, gelişmekte olan ülkelerde yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması hizmetlere olan etkileri aynı şekilde yansıyabilecektir. Ayrıca belirtilmesi gereken bir hususta merkezi yönetimlerin kanunlar yoluyla sunulan hizmetlerin artmasında etkili olabilmektedirler. Merkezi yönetimlerin çıkaracakları kanunlar bütün bir ülke

²⁹ Ertuğrul Karatoprak, “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Benimsenen Yeni Yöntemler ve Uygulamaların Kontrolü”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, Temmuz 2010, s. 366-367.

genelini kapsayacağından ülke genelinde ilgili kanun kapsamında bütün vatandaşlara ve dolayısıyla dezavantajlı gruplara da eşit fırsatlar sağlanabilir. Bazı hizmetlerin sunumunun yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılması ise ülkenin her bölgesindeki insanlara sunulan fırsatların aynı olmaması sonucunu doğurabilir.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir hususta kanunlar yoluyla yerel yönetimlere yüklenen sorumlulukların mali yapılarıyla doğru orantılı olması gerekliliğidir. Belirli bir coğrafi alanda yerel yönetimlerin mali yapıları farklılık gösterebilir ve bu durum hizmet sunumunda çeşitliliği, kaliteyi ve etkinliği düşürebilir.

2.3.4. Mali Kaynakların Yetersizliği

Yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin halkın ihtiyaç duyduğu hizmetleri gerçekleştirebilmesi, çeşitlendirebilmesi, kalitesinin artırılması vb. açılardan hizmeti sağlayabilmesi için yeterli maddi kaynaklarının olması gereklidir. Kaynak yetersizliği aynı zamanda yasal zorunlulukla ilgili olarak faaliyetlerin sunumunu ciddi ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu durum toplumun geneline hitap eden ihtiyaçlara yönelik hizmetlerde pek fazla gözükme de dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerde daha çok ortaya çıkabilmektedir.

Örneğin yerel yönetimlerin engellilere yönelik hizmetleri yerine getirebilmeleri için en önemli problem kaynakların yetersizliği olduğunu II. Özürlüler Şurası kararlarında belirtilmiş belediyelerin bu gibi faaliyetlere maddi imkan sağlayabilmeleri için otopark gelirleri, kira gelirleri, sebze-meyve hali gelirleri gibi gelir kalemlerinden belli bir oranın engellilere verilecek hizmetlerde kullanılmak üzere ilgili fonlara aktarılmasının sağlanması gerekliliğini bildirmiştir. Bunun içinde İçişleri Bakanlığını, Başbakanlığı, Maliye Bakanlığını ve TBMM'yi sorumlu kuruluşlar olarak göstermiştir.³⁰ Çünkü merkezi yönetim ve yerel yönetimler sundukları hizmetlerin finansmanı için milli gelirden yararlanmaktadırlar. Ülkemiz açısından ağır vesayet denetimi altında olan yerel yönetimlerin vergi koymak veya merkezi yönetimin izin vermediği durumlarda kendi gelir kaynağını

³⁰ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, **II.Özürlüler Şurası : Yerel Yönetimler ve Özürlüler**, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2005, s. 25.

yaratamamaktadırlar.³¹ Gelir elde etmek konusunda kısıtları olan belediyelerin sınırlı imkanları sunacakları hizmetlere de elbet yansıyacaktır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda görev ve sorumlulukların belirtildiği 14.maddesinde hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin mali durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirleneceği belirtilmektedir. Bu durumda engellilere veya daha geniş kapsamda dezavantajlılara yönelik hizmetlerin sunumu gecikebilecektir.

Uluslararası kaynaklarda bu gibi durumları önlemeye yönelik maddeler içermektedir. Özellikle Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı konuyla alakalı hükümler içermektedir. Avrupa Konseyi tarafından Strasbourg'ta çıkarılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 9.maddesinde yerel yönetimlerin mali kaynakları anayasa ve kanunla belirtilen sorumluluklarla orantılı olması gerektiği ifade edilmektedir.³² Ülkemizde yerel yönetimlerin sorumlulukların artmasına kalkınma planlarında da yer verilmiştir. 9. Beş Yıllık Kalkınma Planında merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev aktarımı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında getirilen ilkeler dikkate alınarak sağlanacağı ancak, yetki ve görev aktarımı yapılmadan önce yerel yönetimleri yönetsel ve mali açıdan güçlendirecek önlemler alınacağı da belirtilmektedir.³³ Bu konuda Anayasa'nın 127. Maddesi de mahalli idarelerin kuruluş, görev ve yetkilerinin kanunlarla düzenleneceğini, bu idarelere görevleriyle orantılı olacak şekilde kaynak sağlanacağını belirtmektedir.

2.3.5. Hizmet Beklentilerindeki Artış

Yerel yönetimlerin hizmet üretimlerinin etkileyen önemli sorunların başında, bu kuruluşlara ilişkin hizmet beklenti ve taleplerin artması gösterilebilir. Bu sorunun iki yönü bulunmaktadır. Bunlar :³⁴

- Yerel yönetimlerin üstlendikleri ve üstlenebilecekleri ve yerel toplumların bekledikleri hizmetler bundan 30-40 yıl öncesine göre

³¹ Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 92.

³² Avrupa Konseyi, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", (Çevrimiçi), http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_122.htm, 12.01.2011.

³³ DPT, **9. Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, DPT Yayınları, 2006, s. 95.

³⁴ TÜSİAD, **a.g.e.**, s. 40.

sayıca daha çok, aynı zamanda teknik ve karmaşık görevler niteliği kazanmıştır.

- Özellikle büyük kentlere yığılma biçimindeki nüfus akışı, kent yönetimlerini aşırı hizmet istekleri ile karşı karşıya bırakmış, büyük bir örgütsel yönetim ve mali yük altına sokmuştur.

Artan bu ihtiyaçlar karşısında yerel yönetimler içerisinde özellikle belediyelerin mali yükü artmasına rağmen finansman kaynaklarında ciddi artışlar olmazsa bu ihtiyaçları karşılamakta güçlük çekebileceklerdir. Seçimle göreve gelen belediye yöneticileri ise bu durumda baskı altında kalacak, borçlanma yolunu tercih edebilecek, beklide bu sorun beraberinde daha büyük sorunlar getirebilecektir.

2.3.6. Hemşehrilik Bilinci ve Halk Katılımı

Şehir halkını yerel yönetimlerin yüklerine katılmak zorunda olduklarının bilinci içinde olmamaları, genelde yalnız hizmet istemek, hizmet üretilmezse bundan yakınmak şeklinde bir eğilimin olması ve belediyeler tarafından getirilen kurallara titiz davranılmaması hemşehrilik bilincinin gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan hemşehrilik bilinci ile yakından ilgili olarak, yerel yönetimlerin halk katılımının yetersizliği önemli bir sorun olabilmektedir. Katılımı özendirecek ve etkili kılacak olan sivil toplum örgütlerinin ülkemizde yeterince yaygınlaşmaması da önemli bir problem olabilmektedir.³⁵ Birey kendisini şehre ait hissettiği ölçüde, etrafındaki toplumsal olaylara da duyarlı olabilecek, sorunlara çözüm üretme eğiliminde olacaktır. Bu durum yerel yöneticilerin hizmet anlayışına da etki edebilecek, hizmetlerin ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmesini sağlayacaktır.

2.4. Türkiye’de Engelli İstatistikleri ve Yerel Yönetimler

2002 yılında T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından “Türkiye Özürlüler Araştırması” yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre Türkiye’de 8 milyon 431 bin kadar engelli bulunmaktadır. Bu sayının 3 milyon 783 bin kadarı erkeklerden, 4 milyon 648 bin kadarı ise kadınlardan oluşmaktadır. Engellilerin

³⁵ A.e., s. 38-39.

toplam nüfus içerisindeki oranı % 12,29'dur.³⁶ Türkiye nüfusunun % 80'i belediye alanlarında yaşadığı bu nüfusun da yaklaşık yarısının ise 16 büyükşehirde ikamet ettiği kabul edilir. Bu oranların aynı zamanda 8,5 milyon engellinin yaklaşık 7 milyonunun belediye alanında yaşadığının bir göstergesi³⁷ olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa belediye hizmetlerinin engelliler için önemi açıkça görülmektedir.

Türkiye'de eğitim sistemine göre yaklaşık 25 yaşında örgün eğitim tamamlanmaktadır. Türkiye Özürlüler Araştırması verilerine göre Türkiye'de, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfusun, 25 ve daha yukarı yaşta olanların tamamlanmış eğitim oranlarına baktığımızda % 36,37'sinin okuma-yazma bilmediği görülmektedir. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı kentte % 29,5 iken, kırdan % 43,4 olarak görülmektedir. Erkeklerde okuma-yazma bilmeyenler % 25,75 iken bu oranın kadınlarda % 51,26 ile daha yüksektir. Süreğen hastalığa sahip olanlar arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı, Türkiye genelinde % 26,64 iken bu oran kentte % 22, kırdan % 35,07 olarak görülmektedir. Süreğen hastalığa sahip erkeklerde okuma-yazma bilmeyenler % 10,1 iken kadınlarda bu oran % 37,3 olarak daha yüksektir.³⁸

Ülkemizde engelli bireylerin genel olarak eğitim durumlarına bakacak olursak, % 20'ye yakını okuma ve yazma bilmemekte, yarısından daha azı da ancak ilkokulu bitirebilmiştir. Dolayısıyla engellilerin büyük bir çoğunluğunun eğitim seviyeleri düşüktür. Eğitim seviyelerinin düşük olmasından dolayı mesleki yeterlilikleri ve girişkenlikleri az olan engelliler istihdam açısından önemli dezavantajlılıklara sahiptirler. Ayrıca, sosyal yaşam alanlarının hareket edebilirliklerini kısıtlaması, işyerlerinde uygun ortamın yaratılamaması ve özürllü işgücüne olan talebin oldukça sınırlı olması gibi nedenlerle, her 5 engelliden yalnızca 1'i işgücü piyasasında yer alabilmektedir.³⁹ Engellilerin iş gücüne katılmaları ile

³⁶ DİE, **Türkiye Özürlüler Araştırması -2002**, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Yay. 2002, s. 5.

³⁷ Sermet Başaran, "Özürlülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi", **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 48.

³⁸ A.e., s. 11.

³⁹ DPT, **a.g.e.**, s. 43.

ilgili verilerine göre engellilerin Türkiye genelinde sadece % 21,7'sinin işgücüne dahil olduğu ifade edilmektedir. Engellilerin işgücüne katılımı kentte % 25,6 iken kırdaki % 17,6 olarak belirtilmektedir. Bu durum cinsiyet açısından ise erkeklerin % 32,2'si, kadınların ise % 6,7'si işgücüne katılmadığı ifade edilmektedir.⁴⁰ Bu konuda belediyeler tarafından açılan ücretsiz meslek ve beceri edindirme kursları engellilerin daha önceden alamadıkları eğitimi almalarına veya yarım kalan eğitimlerinin tamamlanmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca bu kurslarda eğitimi verilen, mesleki yönü olan branşlarla da engellilerin işgücü piyasalarında ihtiyaç duyabilecekleri vasıflar kazandırılabilir.

Engellilerin Sağlıkla ilgili verileri, tedavi olma durumlarına göre engel türleri bazında ortopedik engellilerin % 38,8'inin, görme engellilerin %38,6'sının, işitme engellilerin % 43,6'sının, dil ve konuşma engellilerin ise % 63,2'sinin tedavi olmadıkları belirtilmektedir.⁴¹ Bu durum engelli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sıkıntılarla karşılaştıklarının göstergesidir. Bu konuda belediyeler yapmış oldukları ücretsiz sağlık taramaları, gezici sağlık servisleri ve evde bakım hizmetleri gibi programlarla engelli bireylere belirli kriterler altında sağlık hizmetleri sunabilmekte en azından engellilerin sağlık hizmetlerinden faydalanabilme oranlarını arttırmaktadırlar.

Toplam nüfus içerisinde 2002 yılı itibarıyla hiç evlenmemiş olanların oranı % 26,8 iken, bu oran engellilerde % 34,4 olarak görülmektedir. Aynı oran süregelen hastalığa sahip olanlarda ise % 7,4'tür. Bekar olan engellilerin oranı kırdaki daha yüksektir.⁴² Engelli bireylerin sosyal hayata katılımında karşılaştıkları güçlükler ve dolayısıyla sosyal ilişkilerinin zayıf olabilmesi sonucu, engellilerin aile kurmalarına da etki edebilecektir. Belediyelerin engellilere yönelik yapmış oldukları faaliyetler, engelli bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlayabilecek, toplumun geri kalanı ile olan iletişimlerini güçlendirebilecektir. Sonuç itibarıyla bu faaliyetler doğrudan olmasa da dolaylı olarak engelli bireylerin aile kurmalarına ve toplumsal faaliyetlere katılmalarını kolaylaştırabilecektir.

⁴⁰ DİE, a.g.e., s. 14.

⁴¹ A.e., s. 29.

⁴² A.e., s. 13.

Genel olarak bakıldığında engellilerin, eğitim seviyelerinin düşük, istihdam edilme durumlarının ise az oldukları görülmektedir. Bu konuda yerel yönetimlerin bünyelerinde açtıkları meslek ve beceri kazandırma kursları da engelli bireylerin bu gibi dezavantajlılıklarının giderilmesinde önemli katkılar sağlayabilir. Bu konuya 3.bölümde İSMEK örneği ile detaylı olarak değinilecektir.

2.5. Türkiye’de Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Faaliyetlerinin Yasal Zemini ve Uygulama Alanları

Toplum içerisinde dezavantajlı gruplar olarak bilinen engelliler, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi gruplara yönelik faaliyetler genellikle devlet politikaları aracılığıyla yasalar çerçevesinde düzenlenmektedir. Devletler tarafından çıkarılan yasalar bu gruplarla ilgili çalışmalarda bulunan kurum ve kuruluşların hizmetlerini yönlendirmektedir. Özellikle engellilere yönelik politikaların oluşum sürecinde yasal çerçevenin bilinmesi bu politikaların uygulamalarının nasıl olabileceği konusunun daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

2.5.1. Anayasal Haklar, Sosyal Devlet Anlayışı ve Yansımaları

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda devlet, sosyal hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın özünü insan yaşamını, eşitlik ve özgürlük koşullarında güvence altına almak oluşturur.⁴³ Bu doğrultuda sosyal devlet anlayışı kısaca toplum eksenli bir devlet anlayışı olarak tanımlanır. Bu anlayış içerisinde devlet, toplum için vardır. Sosyal devletin temel amacı, herkese insan onuruna yaraşan asgari bir yaşam düzeyi sağlamaktır.⁴⁴ Bu açıdan sosyal devlet, maddi ve manevi anlamda ihmal edilmiş kişilerin, devlete karşı sosyal destek talebinde bulunma hakkına sahip olmaları demektir.⁴⁵ İhmal edilmiş bu kişiler genelde toplumda dezavantajlı grupları oluşturmaktadırlar. Bu gruplar, toplumun geri kalanı gibi Anayasa’da sosyal ve ekonomik haklar bölümü altında belirtilen maddeler

⁴³ DPT, **8.Beş Yıllık Kalkınma Planı : Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, DPT Yay., 2001, s. 124.

⁴⁴ Abdulhakim Beki, **Türkiye’de Sosyal Belediyecilik : Ümraniye Belediyesi Örneği**, İstanbul, Sena Yay., Aralık 2009, s. 15-22.

⁴⁵ Fikret Efe, **Uygulamalı Sosyal Belediyecilik ve E-Kent Modeli : Boğaziçi Beldesi Örneği**, İstanbul, Metropol Yay., Temmuz 2008, s. 4.

arasında çalışma hakkı, adil ücret hakkı, sosyal güvenlik hakkı, konut hakkı, sağlık ve eğitim hakkı gibi haklara sahiptirler. Ancak bu grupları diğerlerinden ayıran en önemli fark, bu hakların kullanımında daha ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmalarıdır.

Anayasa'nın 42. maddesinde kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağını, devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak şekilde gerekli tedbirleri alacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda engellilerin eğitiminin anayasal bir hak olduğu görülmektedir.

Anayasa'nın 49. maddesinde çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu vurgulanmıştır. Bu hakkın kullanımında çalışmayı devletin çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemek için gerekli tedbirlerinde alacağı bildirilmiştir. Devletin sağlamakla yükümlü olduğu bu hak engelliler açısından düşünüldüğünde, işgücü piyasalarına girişte en dezavantajlı gruplardan biri olan bu grupların katılımını kolaylaştıracak tedbirlerin alınması bir gerekliliktir. Yine 50. maddede çalışma şartları ve dinlenme hakları kapsamında; küçüklerin, kadınların, bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı belirtilmiştir. Bu açıdan diğer insanlara göre daha zor çalışma şartlarına sahip engellilerin, diğer çalışanlarla eşit çalışma koşullarına sahip olmak için bu anayasal hakkın kullanımını istemeleri gayet doğaldır. Anayasa'nın 55. maddesinde çalışanların insan onuruna yaraşır bir şekilde asgari bir yaşam seviyesine ulaşmalarını sağlayacak adil bir ücret elde etmelerinin ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gereken tedbirlerin alınmasının gerekliliğini belirtir.

Anayasa'nın 56. maddesi herkesin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. 57. maddede ise devletin, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirler alacağını bildirir.

Anayasa'nın 60. Maddesi herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu, 61. maddede ise sosyal güvenlik kapsamında özel olarak korunması gerekenlerin harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazilerin olduğunu belirtir.

Aynı maddede devletin, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına katılımlarını sağlayıcı tedbirler alacağından da bahseder.

Anayasa’da belirtilen bu haklar ayrım gözetmeksizin bütün bireylerin sahip oldukları temel haklar arasında yer alır. Sosyal devlet olmanın gereği bu hakları sağlamakla yükümlü olan devlet, bu hakları yerine getirmede sosyal politika aracını kullanmaktadır. Sosyal politikalar ile toplumu oluşturan bireylere bahsedilen alanlarda hizmetler ulaştırılmaktadır. Ancak devlet, bu yükümlülükleri yerine getirmede tek başına hareket etmez, sorumluluklarını paylaşır. Devletin sorumluluklarını paylaştığı önemli birimler arasında yerel yönetim birimleri de yer almaktadır.⁴⁶ Toplumsal barışın temini, ancak toplumsal ilişkilerin sağlıklı olması, toplumda bireyin bireye, bireyin topluma ve toplumunda bireye karşı hoş görülmesi, muhatabını “**şekillendirme**” yerine onu “**olduğu gibi kabullenme**” ve bu kabulden hareketle ortak paydaları bulmak ile mümkündür. Dışlamayan, kabullenen ve ortak hareket etme kültürü ile beslenen bir siyaset anlayışı tarafların katılımını şart kılmaktadır. Etkin bir katılım da siyasetin merkezden yerele doğru eksen değiştirmesi ile söz konusu olabilecektir.⁴⁷ Yerel yönetimler, özellikle sosyal belediyeçilik alanında aktif bir konuma geldikleri için, belediye başkanları da sosyal politika aktörleri arasında yer almaktadırlar. Sosyal devlet ve sosyal politika ile ilgili temel konular açısından büyük yetkilerle donatılmış bu sosyal politika aktörleri, bulundukları bölgedeki sosyo-ekonomik sorunların çözümünde ve dezavantajlı sosyal grupların mağduriyetlerinin giderilmesinde etkin bir rol alabilmektedir.⁴⁸

2.5.2. Engellilere Yönelik Yerel Hizmetlerinin Yasal Zemininin Oluşum Süreci

Toplumlara oluşturan bireylerin eşit haklara ve özgürlüklere sahip olduklarını vurgulayan en temel uluslararası kaynak Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Bildirgede insanların ırk, dil, din, cinsiyet gibi her hangi bir ayrım gözetmeksizin yaşama, güvenlik, eğitim, çalışma, kültür gibi en temel alanlardaki

⁴⁶ Beki, **a.g.e.**, s. 15-22.

⁴⁷ Hulusi Şentürk, “Toplumsal Barış İçin Yerel Siyaset”, **Yerel Siyaset**, İstanbul, Okutan Yay., 2008, s. 335.

⁴⁸ Ali Seyyar, Oral Demir, **a.g.e.**, s. 167.

haklardan özgürce yararlanabilecekleri ifade edilir. Bildirgeye ek olarak çıkarılan Engelli Hakları Bildirgesi ise ayrıca engellilere yönelik ilk uluslararası kaynak niteliğindedir.

Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ek 3447 nolu ve 1975 tarihli Engelli Hakları Bildirgesinin 6. maddesi "engelli kişiler... düzgün yaşam standardı hakkına sahiptirler... onların sosyal bütünleşmelerini kolaylaştırıp hızlandıracak bütün faaliyetler bu madde kapsamındadır." hükmüyle, Anayasamızın engelliler ve en geniş anlamda dezavantajlı toplumsal kesimlerle ilgili maddelerinin içeriğine ışık tutmuştur.⁴⁹ Çünkü baktığımız vakit benzer bir şekilde devletin temel amaç ve görevlerinin belirtildiği Anayasa'nın 5.maddesinde bu amaç ve görevler kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak şeklinde yer almaktadır.

Anayasa'da ayırım gözetmeksizin herkesin kanun önünde eşitliği, kimsenin eğitim ve öğrenim haklarından mahrum bırakılamayacağı, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu, kimsenin yaşına ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılamayacağı, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu, devletin harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri koruyup, toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlayacağı, devletin sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alacağı ifade edilmiştir.

Ancak Anayasada belirtilen haklar dezavantajlıları da kapsayacak şekilde toplumun geneline hitap ettiği ve çeşitli kurumların uygulamalarına yol gösterici olduğu halde özel olarak veya doğrudan dezavantajlılara yönelik uygulamaların detaylarını şekillendirmemektedir.

Anayasa'da belirtilen haklar dışında Türkiye'de engellilere yönelik sosyal politikaların oluşturulması konusunda ilk somut adım ise 1997 yılında Başbakanlık

⁴⁹ DPT, **8.Beş Yıllık Kalkınma Planı: Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, DPT Yayınları, 2001, s. 123.

bünyesinde Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulması ile atılmıştır.⁵⁰ Özürlüler İdaresi Başkanlığı özellikle düzenlediği “Özürlüler Şuraları” ile engellilere yönelik uygulamaları şekillendirmektedir.

Şuraları’nın amaçlarının engelli ve engellilik konusunda her türlü görüş ve çözüm önerilerini tartışarak ulusal politikalara esas olacak ilke ve programlar oluşturmak, kamuoyunun bu konuda bilinçlenmesine katkıda bulunmak, ulusal ve uluslararası alanlardaki görüş, düşünce ve gelişmelerin aktarılmasını, tartışılmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Şuraların görevi ise Başkanlığın en yüksek danışma kurulu olarak engellilerle ilgili konularda tetkik ve teklif niteliğinde kararlar almak olduğu belirtilmiştir.⁵¹ Özellikle 1999 yılında ilk kez gerçekleştirilen I.Özürlüler Şurası ile “**Özürlüler Kanununun**” çıkarılması kararı alınmış, 2005 yılında “**Özürlüler ve Yerel Yönetimler**” ana temasıyla düzenlenen II.Özürlüler Şurası ise Özürlüler Kanunu’nun çıkmasını hızlandırdığı gibi, merkezi ve yerel yönetimlerin engelli dostu sosyal politikaların temel esaslarının belirlenmesine de yardımcı olmuştur.⁵² Bu doğrultuda ilgili şuralarda alınan kararlar, yerel yönetimlerin engellilere yönelik yapabilecekleri faaliyetleri özetle aşağıdaki gibi belirtmiştir :⁵³

- Engellilerin sayısı, engel durumu engellilik nedenleri, engellilere ait demografik bilgiler ve engelli bireylerin istihdam ve eğitim durumlarına ilişkin verilerin ülke çapında oluşturulmasına destek vermek.
- Toplumun engelli bireylere yönelik bilgi ve duyarlılığını arttırmak üzere afiş, broşür, kitapçık vb. şeylerin dağıtılmasını sağlamak.
- Engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışların değiştirilmesi, engelliliğin nedenleri, nasıl önlenebileceği, engelli bireylere ve ailelerine nasıl yardımcı olunabileceği konusunda programlar düzenlemek.

⁵⁰ Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası : Özürlü Dostu Yerel Sosyal Politikalar”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı:27, Temmuz 2008, s. 81.

⁵¹ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, “Özürlüler Şurası Yönetmeliği”, (Çevrimiçi), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=4-22>, 19.02.2011.

⁵² Seyyar, **a.g.e.**, s. 81.

⁵³ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **I. Özürlüler Şurası**, Ankara, 1999; T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., **II. Özürlüler Şurası : Yerel Yönetimler ve Özürlüler**, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2005.

- Engelli bireylerin eğitimde fırsat eşitliği hakkını kullanmasını engelleyen sosyal, ekonomik, yapısal faktörlerin ortadan kaldırılması ve bu konuda çıkartılmış olan kanunların uygulanması için gerekli tedbirleri almak.
- Okul öncesi dönemden başlayarak her eğitim kademesinde engelli çocukların akranlarıyla kaynaştırma yoluyla toplumsal beceriler kazanmaları sağlamak.
- Engelli bireylerin ailelerine yönelik eğitim ve psikolojik yardım hizmetleri vermek.
- Engellilerin kendilerini geliştirme ve toplumsal yaşamla bütünleşme olanağı sağlayan sosyal, kültürel, sanatsal, eğitsel ve sportif amaçlı kurs ve etkinliklerden ücretsiz yararlanmalarını sağlamak. Aynı zamanda bu faaliyetlerin yapılacağı yerlere ilişkin düzenlemelerin yapılmasını sağlamak.

Seyyar'ın da belirttiği gibi 1999 ve 2005 yılında düzenlenen şuralar sonucu alınan kararlar 2005 yılında Özürlüler Kanunu'nun çıkmasına neden olmuştur. Kanun, engelliler konusunu ilk kez, sosyal politika kapsamında değerlendirmiş ve ayrımcılık yapmama, fırsat eşitliği ve sosyal hayatın bütün kademelerine tam katılım gibi ilkelerle temel açılımlar yapmıştır.⁵⁴ Kanunu'nun 2.maddesi Kanunun kapsamını detaylı olarak açıklamakta ve bu kapsama engellileri, engellilerin ailelerini ve **“engellilere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların”** dahil olduğunu belirtmektedir. Kanun engellilere yönelik hizmetlerin yerine getirilmesinde uyulması gerek esasları ayrıca belirtmektedir. Engellilere yönelik verilecek hizmetlerde engellilerin, ailelerinin ve gönüllü kuruluşların katılımının sağlanması, hizmetlerin sunumunda aile bütünlüğünün sağlanması, kurum ve kuruluşlar tarafından engellilere yönelik mevzuat düzenlemelerinde Özürlüler İdaresi Başkanlığının görüşlerinin alınması olarak bu esaslar belirtilmektedir. Bahsedilen mevzuat düzenlemeleri doğrultusunda Kanun ile özellikle 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanuna ek madde ile çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Böylelikle engellilere yönelik yerel hizmetlerde şekillenmeye başlamıştır.

⁵⁴ Seyyar, a.g.e., s. 81.

Bu doğrultuda 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir :⁵⁵

“Büyükşehir belediyelerinde özürllülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürllü hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini özürllülere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla işbirliği hâlinde sürdürürler. Özürllü hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usûl ve esaslar Özürllüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.”

Kanuna eklenen bu madde ile özellikle büyükşehir belediyelerinde engellilere yönelik hizmet sunumunun yasal olarak güvence altına alındığı görülmektedir. Bu kapsamda belediyelerin doğrudan engellilere yönelik hizmet sağlayan birimler oluşturulması gerekliliği yerel yönetim faaliyetlerini engellileri ilgilendiren konularda önemli ölçüde düzene sokmaktadır. Ek madde ile belirtilen hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişini belirten yönetmelik 2006 tarihinde “Büyükşehir Belediyeleri Özürllü Hizmet Birimleri Yönetmeliği” olarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin 8.maddesi ile de bu birimlerin görevleri ayrıca belirtilmiştir. Birimlerin yerine getirmekle yükümlü oldukları görevler aşağıdaki gibidir :⁵⁶

- Engelli bireylerle ilgili veri tabanı oluşturmak.
- Engellilerin toplum hayatı ile bütünleşmelerini sağlayıcı ve kolaylaştırıcı çalışmaları yürütmek, sportif, sosyal ve kültürel aktiviteler yapmak, teşvik etmek ve yaygınlaştırmak.
- Üniversiteler, özel kuruluşlar, engellilere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yaparak engellilere yönelik toplum temelli rehabilitasyon programlarını uygulamak.

⁵⁵ T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, “Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun”, (Çevrimiçi), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=2-2>, 13.01.2011.

⁵⁶ (Çevrimiçi), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=4-6>, 20.03.2011.

- Birime başvuran engelli ve ailelerine psiko-sosyal danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vermek, engellilikle ilgili konularda eğitilmelerini, bilgilendirilmelerini ve bilinçlenmelerini sağlayıcı, konferans, seminer, sempozyum gibi etkinlikler düzenlemek.
- Engelliliği önlemeye yönelik kitap, dergi, broşür gibi basılı, sesli ve görsel yayınları hazırlamak, yayımlamak ve dağıtmak.
- Engelli ve aileleri için bilgilendirme, bilinçlendirme hizmetleri vermek, bu hizmetleri verecek personelin teknik bilgi ve beceriye sahip olması için gerekli eğitimi almasını sağlamak.
- Engellileri nitelikli işgücü haline getirerek, çalışma yaşamına katılmalarını sağlamak üzere mesleki rehabilitasyon ve eğitim programları için başvuran engellileri değerlendirerek uygun mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimleri vermek.
- Ekonomik durumu yetersiz engellilere ayni ve nakdi yardım yapmak.
- İhtiyaç halinde engellilerin durumlarına uygun araçlarla bulundukları mekanlardan hastane, okul ve rehabilitasyon merkezi gibi yerlere ulaşımını sağlamak.
- Bakıma muhtaç engellilere ve yaşlılara bakım hizmeti sunmak veya bu hizmeti ilgili mevzuat gereğince satın almak.

Seyyar'a göre büyükşehir belediyelerinin bu birimlerine yüklenen bu görevler engelli dostu sosyal politikaların temel alanlarının sonuç olarak somut şekilde belirlendiğin bir göstergesidir.⁵⁷ Daha önceden de belirtildiği gibi genel olarak yerel yönetimlerin ve özellikle de büyükşehir belediyelerinin engellilere yönelik faaliyetlerinin şekillenışı bu kanunların yansıması olarak ortaya çıkan yönetmelikle kesin bir hal almıştır. Ayrıca yönetmelik ile büyükşehir belediyelerinin bünyesinde oluşturulan bu birimlere verilen görevlerin aynı zamanda daha önceden gerçekleştirilen şuralar sonucu alınan kararlarla örtüştüğü göze çarpmaktadır.

Sonuç itibarıyla yerel yönetimlerin toplumdaki dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan engellilere yönelik faaliyetlerinin temelleri tetkik ve teklif niteliğinde olduğu

⁵⁷ Seyyar, **a.g.e.**, s. 82-83.

belirtilen şura kararlarının “Özörlöler Kanunu” ile hayata geçmesi ve bu kanun çerçevesinde yapılan dzenlemelerin “Böyököşehir Belediye Kanununa” yansıması ve yine bu kapsamda oluşturulan hizmet birimleri için çıkarılan yönetmeliğın etkili olduğu görölmektedir. Bütün bu süreç engellilere yönelik yerel yönetim faaliyetlerin şura kararlarıyla başlayıp ve çıkarılan yasalarla somutlaştığını ve yönetmeliklerle de son halini aldığını göstermektedir.

Yerel yönetimler içerisinde belediyelerin engellilere yönelik sorumluluklarının 5216 sayılı Böyököşehir Belediyesi Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belirtilmektedir. Bu kanunların detayına belediyelerin engellilere yönelik hizmet alanlarında ayrıca değinilecektir. Bunun öncesinde belediyelerin engellilere yönelik hizmetlerini gerekleştirenken uymaları gereken ilkelerin belirtilmesinde fayda vardır.

2.5.3. Yerel Hizmetlerin Temelini Oluşturan İlkeler

Yerel yönetimlerin yasalar çerçevesinde belirlenen görev ve sorumlulukları kapsamında engellilere yönelik faaliyetlerini gerekleştirenken göz önünde bulundurmaları gereken bir takım ilkeler de mevcuttur. Bu ilkelere ilgili yönetmeliklerde yer verilmiştir.

5216 sayılı Böyököşehir Belediye Kanununa eklenen ek madde ile belirtilen amaçlar doğrultusunda kurulan “Özörlö Hizmet Birimleri” tarafından yerine getirilmesi gereken faaliyetlerin belirlenen yönetmelikle beraber belirli ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesi karara bağlanmıştır. İlgili yönetmeliğın 6. maddesinde belirtilen bu ilkeler aşğıdaki gibi belirtilmiştir :⁵⁸

- Temel insan haklarına saygılı ve insan onuruna yakışır olmasını,
- Toplumsal bütünleşmeyi sağlayıcı olmasını,
- Katılımcı ve paylaşımcılığın esas alınmasını,
- Fırsat eşitliğine dayalı olmasını,

⁵⁸ (evrimii), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=4-6>, 20.03.2011.

- Hizmetlerin etkin, verimli, kaliteli, sürdürülebilir, ulaşılabilir, erişilebilir, ücretsiz veya indirimli olması.

Ülkemizde belediyelerin engellilere yönelik hizmet sunumlarında dikkat etmesi gereken ilkeler yönetmelikle belirtildiği gibi benzer şekilde Avrupa’da da yerel yönetimlerin engellilere ve toplumdaki diğer dezavantajlılara yönelik sunmaları gereken hizmetlerde Avrupa Kentsel Şartı çerçevesinde bazı ilkelerle belirlenmiştir.

Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa’da yaşayan bireylerin kentsel alanlarda sahip oldukları hakları ifade etmekte ve sağlık, çevre, eğitim, kültür, konut gibi çeşitli alanlardaki bu haklar maddeler halinde belirtilmektedir. Avrupa Kentsel Şartı ile yerel yönetimler tarafından toplumdaki dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde yerine getirilmesi gereken hizmetlerin belirtildiği gibi bu hizmetleri yerine getirmede yerel yönetimlerin göz önünde bulundurması gereken ilkeleri de bildirmiştir.

Bu ilkeler içerisinde dezavantajlı gruplarla doğrudan alakalı olanı ise “Kentlerdeki Engelliler ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Dezavantajlılar: İlkeleri” başlığı altında belirtilmiştir. İlkede şu maddelere yer verilmiştir :⁵⁹

- Kentlerin herkesin her mekana erişebilirliğini sağlayabilecek şekilde tasarlanması;
- Engelliler ve dezavantajlılara ilişkin politikaların hedef gruplar için aşırı himayeci değil toplumla bütünleştirici olması;
- Bunları temsil eden derneklerin kendi aralarındaki işbirliği ve dayanışması;
- Konut ve işyerlerinin engelli ve dezavantajlılara uyarlanabilir biçimde tasarlanması;
- Seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişilebilir olması

Görüldüğü gibi Avrupa’da ve ülkemizde belirlenen temel ilkelerin benzerliği dezavantajlı grupların her ülkede ortak sorunlarının olmasından ileri gelmektedir. Yasalarla belirtilen bu vb. ilkelerden hareketle ülkemizde ve bir çok ülkede yerel

⁵⁹ Hamit Palabıyık, “Avrupa Kentsel Şartı”, **Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları**, Ed: Z.Toprak, H.Yavaş, M.Görün, İzmir, Birleşik Yay., 2004, s. 203.

yönetimler başta engelliler olmak üzere toplumdaki dezavantajlı gruplar olarak ifade edilen yaşlılara, kadınlara, çocuklara ve gençlere yönelik çeşitli hizmetler sunmakta, projeler, etkinlikler vb. faaliyetler düzenlenmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerin toplumun geneli ile özel olarak dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerin sunulmasında yasalarla birlikte toplumsal ihtiyaçlar ve yerel yöneticilerin toplumsal ihtiyaçlara olan duyarlılığı da ayrıca etkili olmaktadır. Toplumsal ihtiyaçlar açısından bakıldığında yerel yönetim faaliyetlerinin sosyal politikalar bağlamında değerlendirilmesi de ayrıca gerekmektedir.

2.5.4. Dezavantajlı Gruplar ve Yerel Sosyal Politikalar

Sosyal politikalar vatandaşların refahının artırılmasına yönelik olan politikalardır. Bu politikaların amaçları, toplumdaki yoksullar, yaşlılar, engelliler, hastalar, kadın ve çocuklar gibi kendi kendine bakamayan birey ve gruplara destek olmaktır.⁶⁰ Ateş, sosyal politikalara başvurulmasındaki önemli bir gerekçe olarak toplum düzeninin korunması fikri olduğunu ifade eder. Ateşe göre toplumların bekası ve sağlıklı bir toplumsal yapının oluşturulabilmesi, geçici veya sürekli olarak dezavantajlı durumda olan kesimlerin mağdur edilmemesine bağlıdır.⁶¹ Şenkal, yine bu doğrultuda sosyal politikaların değişmeyen temel misyonu olarak toplumu oluşturan bireyler ve gruplar arasındaki sosyoekonomik dengenin korunması olduğunu ifade etmektedir.⁶² Bahsedilen türden bir dengenin sağlanmasına yerel yönetimlerin katkısının ne oranda olacağını bilmek gereklidir. Bu doğrultuda sosyal politikaların yerel yönetimler ve özellikle belediyelerce ne doğrultuda uygulanabileceği ve bunun dezavantajlı gruplara ne şekilde yansıtacağı soruları akla gelmektedir.

Ersöz, bir çok çalışmada özellikle sosyal politikanın sağlanmasında devletin dışındaki kurumların sosyal politikanın belirlenmesi ve uygulanması sürecine katılım ve katkısı ihmal edilmekte olduğunu ve bu politikaların daha çok devlet ve özellikle de merkezi yönetimler tarafından yerine getirilen politikalar olarak tanımlandığını

⁶⁰ Ersöz, “Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika ...”, **a.g.e.**, s. 31-32.

⁶¹ Hamza Ateş, “Sosyal Belediyecilik”, **Çerçeve Dergisi**, Yıl:16, Sayı:49, 2009, s. 89.

⁶² Abdülkadir Şenkal, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2005, s. 43.

belirterek, sosyal politikanın sağlanmasına merkezi yönetimlerin dışında başta sivil toplum olmak üzere yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşların, özel sektörün, dini organizasyonların ve işletmelerin de katıldığını ve sağladığını ifade etmektedir.⁶³ Türkiye’de bahsedilen bu kurumlar arasında son yıllarda yerel yönetimler ve özellikle belediyeler halka yönelik sosyal politika ve hizmetlerini geliştirme ihtiyacı duymaktadırlar.⁶⁴ Bunun temel nedenleri arasında halkın değişen, artan, daha fazla süreklilik gösteren ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda yerel yönetimlerden hizmet beklentilerinin de artması olarak ifade edilebilir. İnsanların ihtiyaç duydukları bu hizmetleri gerçekleştirmede ise uygulanan yerel sosyal politikaların büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Bu politikaların hedefleri aynı zamanda yerel hizmetlerle toplum için sağlanmak istenen faydaları da göstermektedir. Bu faydalar, insanların beklentileriyle orantılı olarak uyduğu müddetçe, varılmak istenen hedefler gerçekleşeceği öngörülebilir.

Seyyar, merkezi ve yerel sosyal politikaların hedeflerinin, çoğu zaman aynı olmakla beraber, merkezi sosyal politikalar daha çok kanuni çerçeveyi oluşturmaya yönelik olduğunu belirtmektedir. Yerel sosyal politika aktörlerinin ise, bunları kendi bölgelerinin sosyo-ekonomik şartlarına ve toplumsal yapıya uygun bir biçimde hayata geçirmekte olduklarını ifade etmekte ve bu politikaların temel hedeflerini şöyle açıklamaktadır :⁶⁵

- Ferdi muhtaçlığın yanında değişik psiko-sosyal sorunların ve yüklerin ortaya çıkması halinde muhtaç insanlara, sosyal güvenlik yöntemleri (sosyal sigortalar, devletçe bakılma, sosyal yardım ve sosyal hizmetler) çerçevesinde geniş kapsamlı ve çok maksatlı maddî ve mânevî destek ve danışmanlık hizmetleri sunmak.
- Sosyo-ekonomik yönden zayıf olan insanların sosyal ve ekonomik durumlarını sürekli olarak iyileştirmek.
- Sosyal barışın ve adaletin temini için refah toplumunu oluşturmak.

⁶³ Ersöz, **a.g.e.**, s. 32.

⁶⁴ Ali Seyyar, “Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi”, **Yerel Siyaset**, İstanbul, Okutan Yayınları, 2008, s. 237.

⁶⁵ Ali Seyyar, “Türkiye’de Etkin Yerel Sosyal Politikalar Önündeki Engeller ve Çözüm Stratejileri”, **Kamu’da Sosyal Politika**, Yıl 3, Sayı 9, 2009/2, s. 7.

- Akla gelebilecek bütün sosyal risklere ve bunların doğurabileceği her türlü zararlara karşı toplumun bütün üyelerini sosyal güvenlik kapsamı altına almak.
- Fırsat eşitliği çerçevesinde insan haysiyetine yaraşır bir hayatın idamesi için tedbirler almak.
- Toplumda sosyal bütünleşmeyi ve sosyal tekamülü oluşturmaktır ve bunun için de sosyal sorumluluk duygusunu geliştirmek.
- Kolektif kendi kendine yardım etme ilkesine uygun olarak, gerek kamu alanında, gerekse sivil toplumda sosyal dayanışma ruhunu hayata geçirmek ve sivil toplum örgütlerine katılımcı imkanlar tanımak.
- Sosyal ahlak esaslarının toplumda geçerlilik kazanması yönünde sosyal pedagojik faaliyetlerde bulunmak.

Hem merkezi hem de yerel yönetimlerin benimseyebileceği bu ortak hedefler, yerel yönetimler açısından incelendiğinde yapılan faaliyetlerin ana çatısını teşkil edecektir. Ayrıca bu hedeflerin yerel yönetimlerin yönetmelikle belirlenen hizmetlerin yerine getirilmesinde uyması gereken ilkelerle de örtüştüğü açıkça görülmektedir. Bu vb. ilke veya hedefler, özellikle yerel hizmetlerin sağlanmasında göz önünde bulundurulursa, toplumda dezavantajlı olarak sayılabilecek kesimlerin ve dolayısıyla da engellilerin sorunlarının daha çabuk ve etkili bir şekilde ortadan kalkmasına yardımcı olabilecektir.

Sosyal politikaları yerel düzeyde başarı ile uygulayan belediyeler, sosyal devlet anlayışının yerel yansıması olarak “Sosyal Belediye” ismini almaya hak kazanmaktadırlar.⁶⁶ Bu açıdan sosyal belediyecilik ve uygulama alanlarından bahsedilmesi bu hizmetlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

2.6. Sosyal Belediyecilik ve Engellilere Yönelik Uygulama Alanları

Bireyler, engellerine rağmen toplum hayatında, başkalarıyla eşit düzeyde yer alma fırsatlarından yararlanabilme şansına sahip olmaları halinde engelli olmaktan

⁶⁶ Ali Seyyar, Oral Demir, **a.g.e.**, s. 157.

çıkılmaktadırlar. Engelliliğin ortadan kaldırılması, bir başka ifade ile bu bireylerin sosyal hayata eşit katılımının sağlanması gereklidir.⁶⁷ Daha önceden değinildiği gibi eşit fırsatların olmayışı ya da fırsat eşitsizliği genel olarak dezavantajlıların toplumsal hayata katılımını kısıtlamaktadır. Dezavantajlılar ve dolayısıyla engelliler için fırsatların eşit hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu toplumsal ihtiyaçların tespitinde ve karşılanmasında, yerel yönetimler içerisinde özellikle belediyeler merkezi yönetimlere göre daha etkin olduğundan ayrıca bir öneme sahiptirler. Bu bağlamda günümüzde yerel yönetimlerin ve dolayısıyla belediyelerin faaliyetlerinin sosyal yönünün artması “sosyal belediyecilik” anlayışını ön plana çıkartmaktadır.

Akdoğan, sosyal belediyeciliği genel olarak mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; muhtaçlara yardım yapılması ve sosyal dayanışmanın tesis edilmesi ile sosyal kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarını üstlenen; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adaleti güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyal kontrol işlevini yükleyen bir model olarak tanımlamaktadır.⁶⁸ Kaya, sosyal belediyeciliğin temelini tüm vatandaşların topluma kazandırılması için toplumsallaştırma misyonu ile birlikte toplumsal kesimleri yönlendirme, onlara rehberlik etme anlayışının geliştirilmesi olduğunu belirtir.⁶⁹

Pektaş’ta, önceki açıklamalarla paralel olarak Türkiye’de sosyal belediyecilik hizmetlerinin sunulduğu kesimlerin daha çok dar gelirli, engelliler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar ve gençler olduğunu ve belediyelerin bu dezavantajlı gruplara yönelik olarak “Sağlık ve Sosyal Hizmetler”, “Sosyal Hizmetler”, “Sağlık İşleri”,

⁶⁷ Seyyar, “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası...”, **a.g.e.**, s. 82.

⁶⁸ Yalçın Akdoğan, “Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik”, **Eminönü Bülteni**, Şubat Sayısı, İstanbul, 2002; Aktaran: Fatih Aysan, “Belediyelerin Üstlendikleri Yeni Rol: ‘Sosyal Belediyecilik’ ”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 26.

⁶⁹ Erol Kaya, **Kentleşme ve Kentlileşme**, İstanbul, Okutan Yay., 2007, s. 149-150.

“Kültür ve Sosyal İşler” “Eğitim ve Kültür İşleri” vb. adlarla örgütlenen hizmet birimleri aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirdiğini belirtmektedir.⁷⁰

Başaran, belediyelerin dezavantajlı toplumsal kesimlere yönelik bu faaliyetlerini ise sosyal hizmet ve yardımlar, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal etkinlikler vb. gibi alanlarda gerçekleştirdiğini belirtmektedir.⁷¹ Beki, sosyal belediyeçiliği sunulan hizmetler çerçevesinde dar ve geniş manada olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Beki’ye göre dar anlamda sosyal belediyeçilik faaliyetleri belediyelerin asli görevleri dışında sundukları sosyal yardım ve hizmetlerin bütünü olarak değerlendirilebilir. Geniş anlamda ise yapılan sosyal yardım ve hizmetlerin yanı sıra her türlü kültürel etkinlikler, sanatsal faaliyetler, sportif faaliyetler ve meslek kazandırma ve kişisel gelişime yönelik eğitim hizmetleri sosyal belediyeçilik olarak nitelendirilebilir.⁷²

Sonuç itibariyle yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere belediyelerin engellileri de kapsayan bu hizmetlerinin çok geniş bir alanda gerçekleştirdiği görülmektedir. Sosyal belediyeçilik anlayışının gelişmesi, toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek hizmetlerin artmasını sağlamıştır. Bu hizmetlerin açıklanması engellilere belediyeler tarafından ne gibi faydalar sağlandığını açıkça gösterecektir.

2.6.1. Katılımcı Demokrasi Uygulamaları

Katılımcı demokrasi uygulamaları toplumu ilgilendiren konularda bireylerin karar alma sürecine dahil olması anlamına gelmektedir. Belediyeler tarafından dezavantajlı sosyal gruplara yönelik olarak yürütülen hizmetlerin etkinliği ve verimliliği şehir insanının desteğine bağlıdır.⁷³ Bu konuda 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 77. maddesinde, “...hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.” ifadesi yer almaktadır.

⁷⁰ Ethem Kadri Pektaş, “Türkiye’de Sosyal Belediyeçilik Uygulamaları”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s. 5.

⁷¹ Başaran, **a.g.e.**, s. 48.

⁷² Beki, **a.g.e.**, s. 42.

⁷³ Seyyar, “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası...”, **a.g.e.**, s. 83.

Yerel topluluğun bireylerinin ortak gereksinimleri, merkezi yönetim tarafından da karşılanmakla birlikte çoğunlukla yerinden yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Yerel topluluğun bireylerinin yönetime katılması, kendi gereksinimlerinin kendileri tarafından karşılanması katılımcı demokrasi anlayışına daha uygundur.⁷⁴ Katılımcı demokrasi belediyeler açısından incelendiğinde bu konuda çeşitli grupların “Kent Konseyi” altında karar alma sürecine dahil oldukları görülmektedir. Bu grupların başında ise özellikle gençler, engelliler ve kadınlar gelmektedir.

2006 yılında yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği’nin 4. maddesinde “Kent Konseyi” kavramı ile merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrlik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmalarını, ifade ettiği belirtilmektedir. Aynı yönetmeliğin 6. maddesinde çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak, kent konseylerinin görevleri arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Kişilerin veya kurumların kendilerini ilgilendiren konularda fikirlerini dile getirmesi ve karar alma sürecinde rol almaları sayesinde şehir hayatından kaynaklanan sorunların çözümü kent konseyleri ile daha etkin bir şekilde gerçekleşecektir. Özellikle engelli bireyler gündelik hayatta karşılaştıkları sorunları, belediye yönetimlerine daha etkin bir şekilde iletebileceklerdir. Belediyelerin bu konseylerin düzenlenmesinde yardım edici bir rol üstlendiği yasalarla belirtilmiştir.

Belediye Kanunu’nun 75. maddesinde görev ve sorumluluk alanına giren konularda, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan

⁷⁴ Ahmet Berk, “Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, Nisan-Haziran 2003, s. 47.

dernek ve vakıflar ile meslek odaları ile ortak hizmet projeler gerçekleştirebileceği yetkisi belediyelere verilmiştir. Bu madde toplumu ilgilendiren konularda çeşitli kurum ve kuruluşlarında katkısının sağlanmasında belediyelere önemli bir rol verildiğini göstermektedir. Konu engelliler açısından ele alındığında belediyelerin engellilere yönelik faaliyet gösteren her türlü dernek, vakıf ve kuruluş ile ortak hizmet, proje ve etkinlik düzenleyebilecekleri görülmektedir.

Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde Kent Konseyi'nin amaçlarıyla beraber belediyelerin de sivil toplum kuruluşlarından üniversitelere kadar bir çok kurumun katılımıyla oluşacak bu konseylerin faaliyetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesinde yardım ve destek sağlama sorumluluğu belirtilmiştir.

2.6.2. Bakım ve Sağlık Hizmetleri

Kişiler için sağlık hizmetlerinden faydalanma vazgeçilemez temel haklar arasındadır. Toplum içerisinde engelliler sahip oldukları özel nedenlerden ötürü bu hizmetlere erişmekte güçlük çekebilmektedirler. Ayrıca engelliler ilk bölümde de belirtildiği gibi sağlık hizmetlerinden faydalanmada yapısal çevreden kaynaklanan problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu nedenle engelli bireylerin bu sorunları göz ardı edilmeden sunulan hizmetlere yansımalıdır. Bu noktada belediyelerin engelli bireylerin sağlık hizmetleri sunan kurum ve kuruluşlara erişimlerini kolaylaştırıcı düzenlemelerde bulunmasından bahsedilebilir. Buna alternatif bir uygulama olarakta sağlık hizmetine ulaşamayan engellilere, sağlık hizmetlerini belediyeler kendileri ulaştırabilir.

Çünkü engelli bireyler arasında kişisel ihtiyaçlarını tek başına karşılayamayan bu konuda başkalarının yardımına ihtiyaç duyan engelliler de bulunmaktadır. Bakım ve sağlık hizmetlerinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Engellilerin sağlık hizmetlerine ulaşamama sorunları belediyeler tarafından uygulanan “Evde Bakım ve Sağlık” programları ile aşılabilmektedir.

Bakım hizmetleri, bakıma muhtaç kişiye evde veya kurumda sunulan profesyonel destek hizmetleri şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca sağlık hizmetleri ile bakım hizmetlerini birbirinden ayırmak imkansızdır. Tıbbi destek olmadan özellikle

bazı hastalık gruplarında bakım hizmeti verilmesi de oldukça güçtür.⁷⁵ Bu noktada özellikle belediyeler tarafından sunulan sağlık hizmetleri, yerel ihtiyaçlardan ve yörede yaşayan engellilerin özel sağlık sorunlarından bağımsız olmayacağı⁷⁶ düşüncesiyle bu hizmetlerin verilmesi engelliler ve diğer dezavantajlı gruplar açısından önem taşımaktadır. Konuyla alakalı olabilecek yasal çerçeve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda görülebilmektedir. Kanunun 14. maddesinde belediyelerin hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunacağını ve hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanacağını belirterek, hizmetlerin sunuş şeklinde dezavantajlı grupların özel durumlarının dikkate alınması gerekliliğine işaret edilmiştir.

Yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7.maddesinde, belediyelerin sağlıkla ilgili her türlü tesis açabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca kanunlarda belediye başkanlarının görev ve yetkileri arasında belde halkının huzur, sağlık ve mutluluklarına ilişkin gereken önlemleri almak olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda belediyeler tarafından yerine getirilen çeşitli faaliyetlerle hem halkın geneline hem de engellilere yönelik sağlık uygulamaları karşımıza çıkmaktadır.

Mevcut uygulamalar ışığında belediyelerin hizmet birimleri aracılığıyla yürüttükleri sağlığa ilişkin hizmetleri şu şekilde belirtmektedir :⁷⁷

- Ana-çocuk sağlığı merkezleri, sağlık ocakları, gezici sağlık otobüsleri, tanı merkezleri kurmak,
- Engelliler için hizmet tesisi kurmak, rehabilite edilmelerini sağlamak,
- Sağlık sorunu yaşayan muhtaç kesimlere ücretsiz tedavi hizmeti (böbrek hastaları için diyaliz hizmeti vb.) sağlamak,
- Yaşlı ve düşkünler için bakımevleri, güçsüzler yurdu, huzurevleri tesis etmek, evde yaşayanlara evlerinde bakım hizmeti vermek.

⁷⁵ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **III. Özürlüler Şurası : Bakım Hizmet Türleri Komisyon Raporları**, İstanbul, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2007, s. 39.

⁷⁶ Seyyar, “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası ...”, **a.g.e.**, s. 84.

⁷⁷ Pektaş, **a.g.e.**, s. 5.

Bahsedilen hizmetlerin özellikle toplumun dezavantajlı kesimleri için ücretsiz olması, belediyelerin sağlık hizmetleri konusunda yapmış oldukları en büyük katkılardan biridir. Çünkü önceden de ifade edildiği gibi dezavantajlı grupları ekonomik açıdan değerlendiren yaklaşımlar, bu kişilerin sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılamakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

2.6.3. Konut Projeleri ve Barınma Hizmetleri

Yaşanabilir mekânsal çevreler oluşturarak uygun, konforlu ve güvenli bir yaşam ortamı sunmak özellikle yaşlı ve engelli bireyler için önem taşır. Evrensel tasarım kriterlerinin kente yönelik stratejilerde dikkate alınması sağlıklı kentlerin oluşturularak, sürdürülmesinde etkindir. Sağlıklı kent oluşumu ile oluşan mekânsal çevreler tüm kullanıcıları için kaliteli yaşam ortamları sunacaktır.⁷⁸ Belediyeler toplumdaki dar gelirli bireylere, muhtaçlara, vb. kesimlere yönelik toplumsal dengenin, adaletin ve huzurun sağlanması açısından konut projeleri ile bu grupların satın alabileceği, ödeme kolaylığı olabilen konutlar üretebilmektedirler. Belediyelerin konut projeleri düzenleyebilmesi için gerekli yetkiler kanunlarda belirtilmiştir.

5393 sayılı Kanun'un 69. maddesinde belediyelerin; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlara göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek, konut, toplu konut yapmak, satmak kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir.

Belediyeler, konut projeleri ile ucuz konutlar üretebilmekte ve bu konutların özellikle engelliler, şehit yakınları, gaziler vb. sosyal kesimlere temin edilmesini sağlayabilmektedir. Konutların bu kesimlere verilmesinde ise uzun vadeli, faizsiz ve

⁷⁸ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentleşme Şurası 2009 : Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu**, Ankara, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yay., 2009, s. 42.

düşük taksitlendirmeler yapılabilmektedir. Ancak belediyelerin konut projeleri ile bireylere hizmetler sunabilmeleri, ancak sahip oldukları mali imkanlar doğrultusunda olabilecektir.

2.6.4. Sosyal Yardım Hizmetleri

Belediyeler yaptıkları faaliyetlerden toplumsal ihtiyaçların giderilmesine önem ve öncelik verirler. Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yoluyla belediyeler bu ihtiyaçların giderilmesini sağlayabilirler. Belediyelerin toplumsal hayatta temel ihtiyaçlardan yoksun bir şekilde yaşamını sürdürmeye çalışan kişilere yönelik olarak yapmış oldukları uygulamalar sosyal yardım hizmetleri içerisine girmektedir.

Türkiye’de özellikle 1990’lardan itibaren büyükşehir belediyelerinin sosyal belediyeçilik uygulamalarının yoğunlaşmasıyla beraber bu dönemde büyükşehir belediyeleri önce sosyo-kültürel alanda uygulamalara başlamışlar daha sonra engellilerden başlayarak çeşitli gruplara yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları başlatmışlardır.⁷⁹ Belediyelerin yapmış oldukları bu sosyal yardım ve sosyal hizmet kapsamında değerlendirilecek kişilerde belirtilen şu özellikler aranmaktadır :⁸⁰

- Yoksulluk yani gelir yokluğu
- Sosyal dışlanma unsurlarının varlığı
- Hastalık, yaşlılık, malullük
- Kimsesizlik, terk edilmişlik, yalnızlık

Görüldüğü gibi belediyeler yapacakları sosyal yardım ve hizmetlerde yoksulluk, dışlanmışlık, engellilik ve kimsesizlik gibi sıfatlara sahip bireyleri hedeflemektedirler. Bu özellikler genelde toplumda dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplarda bulunmaktadır. Zaten engellilerde bu gruplar içerisinde sayılarak bir nevi

⁷⁹ Tuncay Güloğlu, Muharrem Es, “Yerelleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”, **1.Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Lütfi Özcan, v.d., Sakarya, Erkam Mat. 2008, s. 262.

⁸⁰ Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Açısından Yoksullukla Mücadele”, (Çevrimiçi), http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksulluga_karsi_mucadele.htm, 14.02.2011.

hedeflenen bu kesimlerin dışında mevcut özel durumları dezavantajlı olarak sayılmalarına yeterli olmaktadır. Bu durumu kanunlarda da görmek mümkündür.

Yerel yöneticilerin görev ve yetkilerinin belirtildiği Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 18.maddesi ile Belediye Kanunu'nun 38. Maddesinde her iki belediye türünün bütçelerinde yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak ve engelliler için uygulanacak faaliyetlere destek olmak görevi ve ayrıca engellilere hizmet veren merkezler oluşturma görevi büyükşehir belediyesi ve belediye başkanlarına verilmiştir.

Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 24. maddesi ve Belediye Kanunu'nun 60. maddesinde yoksullara, dar gelirlilere, kimsesizlere, muhtaçlara ve engellilere yönelik yapılabilecek sosyal hizmetlerin ve yardımların büyükşehir belediyelerinin ve belediyelerin giderleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. Yine görülüyor ki belediyelerin yapmış oldukları sosyal hizmet ve yardımlar, genellikle sosyal güvenceden mahrum, sabit geliri olmayan, ekonomik açıdan yoksun bireyleri hedeflediği görülmektedir. Bu bireyler toplumda dezavantajlı gruplar olarakta adlandırılmakta, yardım faaliyetlerine herkesten çok ihtiyaç duymaktadırlar.

Kanunlarda bahsedilen engelliliğin tek başına bir dezavantajlılık durumu olduğu görülmektedir. Ayrıca yoksul veya muhtaç olma durumunun da engellilikle beraber düşünüldüğünde, çok yönlü bir dezavantajlılıktan söz etmek mümkün olacaktır. Bu yönüyle belediyelerin yapacakları yardımların engelliler için ayrıca bir öneme sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Belediyeler tarafından sosyal yardım hizmetlerinin sunulmasının avantajları arasında belediyelerin seçilmiş ve halka en yakın yönetim birimleri olmaları, bürokrasi ve kırtasiyeciliğin daha az olması, denetim ve koordinasyon kolaylığı, politika ve programların uygulama başarısının yüksekliği, çıktıların kolayca tespiti, yerel bağış kaynaklarının daha hızlı harekete geçirilmesi ve daha fazla kaynak temini ve sosyal yardımların uzun yıllardır sürdürülen ve en yaygın hizmet türü olması

şeklinde ifade edilmektedir.⁸¹ Bu gibi önemli avantajlarla belediyelerin engellileri de kapsayacak şekilde sosyal yardımlarda bulunması, engellilerin sosyal yardımlarla daha etkin bir şekilde desteklenmesine yardımcı olabilecektir.

2.6.5. Ulaşılabilirlik Hizmetleri

Anayasamızın 61. maddesinde devletin sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alacağını belirten hükmü, geniş anlamda engellilerin toplumsal hayata katılımlarının kolaylaştırılmasının gerekliliğine ışık tutar.

Toplum hayatına tam katılımda, mekana ulaşmak ve mekanı kullanabilmek büyük önem taşımaktadır. Herkes mekandan bağımsız ve eşit olarak faydalanma hakkına sahiptir. Ulaşılabilirlik; “yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek” anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, ulaşılabilirlik, iki temel erişimi içermektedir :⁸²

- Fiziksel çevreye (mekana ve burada sunulan hizmetlere) ulaşabilmek
- Bilgi ve mesaja ulaşabilmek

Bu kapsamda öncelikli olarak belediyeler tarafından gündelik yaşamı kolaylaştırıcı bir fiziksel çevrenin sağlanması, engellilerin rahatlıkla dolaşabileceği engelsiz, yaşanabilir, kolaylaştırıcı bir kentsel mekan tasarımı hedeflenmesi gereklidir. Sokaklar, parklar, diğer kamusal alanlar ve otoparklar da engelliler için fiziksel erişebilirliği sağlayıcı kolaylıkların tasarlanması, bunların bir standart olarak yaygınlaştırılması en temel tasarım ilkesi olarak fiziksel planlarda aranmalıdır.⁸³ Ayrıca belediyeler tarafından sunulan toplu taşıma faaliyetlerinin engellilerin kullanımına uygun teknik özelliklerle donatılması engellilerin toplumsal hayata katılımı için atılması gereken bir diğer önemli adımdır. Genellikle belediyelerin bu

⁸¹ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü**, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., 2010, s. 45.

⁸² T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011)**, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2010, s. 1.

⁸³ DPT, “8.Beş Yıllık...”, a.g.e., s. 123.

yönde adımlar attığı görülmekle beraber bazı belediyeler ise özel olarak engellilere yönelik araçlar tahsis etmektedir. Ancak bu gibi özel düzenlemeler beraberinde bazı eleştirileri de getirebilmektedir.

Aysoy, ayrımcılığın kurumsallaştırılması konusuna dikkat çekmekte, engellilere yönelik özel düzenlemelerden vazgeçilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Bundan kasıt sadece engelliye yönelik düzenlemeler yerine her uygulamada engelliye dikkate almak gereklidir. Bu bağlamda bütün toplu taşıma araçların engellilere yönelik dizayn edilmesinin gerekliliğini belirtir.⁸⁴ Bu durum belediyelerin toplu taşıma hizmetlerini sunarken dikkat etmesi gereken hususlardan biri olarak belirtilebilir. Engellilere farklı hizmetlerin sunulması istenmeden de olsa diğer insanlardan ayrıştırılması, engellilerin toplumsal hayata katılımı açısından ayrıca bir problem teşkil edebilir. Belediyeler özellikle maddi durumları el verdiği ölçüde toplumun geneline yönelik faaliyetlerde engellileri düşünerek düzenlemeler yapması gereklidir. Sunulan hizmetler de aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici özellikte olmalıdır.

Engellilerin ulaşılabilirliğin önemli bir yönü de bilgiye erişimdir. Bilgiye erişim bütün engelli gruplarını ilgilendiren bir sorundur ancak, zihinsel engelliler başta olmak üzere, görme, işitme ve konuşma engelli bireyler ortopedik engellilere nazaran bu konuda daha büyük zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bilgiye erişim, uygun “bilgilendirme” yöntemlerinin kullanılması ile gerçekleştirilebilir. Bilgilendirme, gerek yaya olarak gerekse araç ile seyahatte, ulaşmak istenilen noktaya en kısa zamanda ve en rahat bir şekilde ulaşılmasını teminen, gerekli noktalarda, yazı, işaret, sesli ve/veya görüntülü uyarı gibi engelliye yol ve yöntem gösteren uyarıcıları kapsar. Bu zorlukların giderilmesinde en etkili faktör uygun teknoloji kullanımıdır.⁸⁵

⁸⁴ Mehmet Aysoy, **Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası**, İstanbul, Açı Kitapları, 2004, s. 84.

⁸⁵ T.C.Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, **Denetleme Raporu**, Ankara, Sayı: 2009/5, 2009, s. 96-97.

2.6.6. Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri

Belediyelerin engellilere yönelik önemli hizmetlerinden biride rehberlik ve danışmanlık hizmetleridir. Bu hizmetler, bilgilendirme, yönlendirme ve sorunlarına çözüm bulabilmek için engelli bireylere yardımcı olma amacını taşırlar. Bunun yanında engellilere yönelik hizmetleri sadece onlarla değil aynı zamanda engelli ailelerini de yakından ilgilendirecektir. Özellikle engelli ailelere psikolojik destek konusunda da yardımcı olabilmektedirler.

Engelli ailelerinin çok sık karşılaştıkları psikolojik etkiler ve problemler arasında, ailelerin engelli çocuğun doğumunda yaşadıkları şok ve sonrasındaki düş kırıklığına sahip olmaları, engelli çocuğa sahip annelerde depresyon belirtileri, çöküntü ve içe kapanıklığın görülmesi, engelli çocuğun bakımının güç olması, bu çocuklara engelli olmayanlara göre daha fazla zaman ayrılmasının gerekliliği gibi nedenler gösterilebilir.⁸⁶ Ailelerin yaşadıkları olumsuz etkiler, kaygılar ve tutumlarla baş edebilmeleri, duygusal evrelerden sağlıklı bir şekilde geçip çocuklarını kabullenme ve hayata yeniden uyum sağlamaları, çocuklarının eğitimlerinin etkili ve kalıcı olabilmesi için aile rehberliği gibi destekleyici unsurlara gereksinim bulunmaktadır. Aile rehberliği; ailenin engelli çocuğu kabullenmesi, gelişimine katkıda bulunabilmesi amacıyla ailelere psikolojik, mesleksel ve eğitsel rehberlik hizmetlerinin verilmesi şeklinde ifade edilebilir.⁸⁷ Bu noktada belediyelerin yapmış oldukları rehberlik ve psikolojik destek hizmetlerinin, engelliler ve engelli aileleri için büyük önem taşıdığını söylemek doğru olacaktır.

Ayrıca, büyükşehir belediyeleri de doğrudan “destek ve danışmanlıkla” görevlidir. 16 Ağustos 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği’ne göre, “büyükşehir belediyesi ve mücavir alanları içerisinde yaşayan özürlülerin, toplum hayatına katılımını kolaylaştıracak ve toplumsal fırsatlardan özürlü olmayan diğer bireyler gibi eşit faydalanmalarını sağlamak üzere; büyükşehir belediyelerinde

⁸⁶ Sedat Topçu, **Silinmeyen İzler : Çocuk, Genç ve Engellilerin İstismarı ve İhlali**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2009, s.78-80.

⁸⁷ Halide Nur Özdoğru Erdoğan, “Engelliler ve Ailelerinin Yaşadığı Sorunlar”, **ÖZ-VERİ Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, 2010, s. 1647.

özürlülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri verecek olan özürlü hizmet birimlerinin” kurulması öngörülmüştür. Bu yönetmelikle tanımlanan ‘danışmanlık’ işlevi; “birimden yararlanan engelli bireylerin ve ailelerin engellilikten kaynaklanan bireysel, ailevi, sosyal, hukuki sorunları ve hakları konusundaki hizmetleri ile engellilerin ve ailelerinin problemlerine gerçekçi çözümler üretilmesi için yapılan çalışmalar” olarak ifade edilmiştir.⁸⁸

2.6.7. Kültür ve Sanat Hizmetleri

Belediyelerin kültürel ve sanatsal aktiviteler düzenleyerek sağlamak istedikleri amaçlar, toplumdaki tüm bireylerin bu tarz aktivitelere erişebilmelerini sağlamak, bireylerin sosyalleşmelerine katkıda bulunmak, farklı kültürlerin veya farklı grupların anlaşılmasını sağlamak olarak belirtilebilir. Böylelikle belediyeler toplulukların veya iç grupların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayıp toplumsal barışa katkı sağlamaktadırlar.

Örneğin ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanun’un 13. maddesinde yer alan hemşehri hukuku hükümleri bu hakkı ortaya koyar niteliktedir. Hemşehri hukuku içinde belediye, hemşehrileri arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapmakla görevlidir. Ayrıca devamındaki 14. maddesinde belediyenin görevleri arasında kültür, sanat, turizm, tanıtım hizmetini yapmak yer almakta, bunun yanında tarihi dokunun, kültür ve tabiat varlıklarının korunması görevinin bulunduğu görülmektedir.⁸⁹ Kanunda yer aldığı gibi **“hemşehrileri arasında”** ifadesinden yapabileceğimiz çıkarım, belediyeler toplumda dezavantajlı olarak nitelendirilen grupların sosyal ve kültürel ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaları yapmakla görevli olduklarıdır. Bu doğrultuda sunulacak kültür ve sanat aktiviteleri de dezavantajlı kesimlere ve dolayısıyla engellilere de hitap etmeli, bu etkinliklere engellilerin de katılımı sağlanmalıdır.

⁸⁸ T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, **Özürllülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması**, Ankara, ÖZİDA Yay., 2010, s. 21.

⁸⁹ M. Fahrettin Önder, “Kentli Hakları ve Yerel Siyaset”, **Yerel Siyaset**, İstanbul, Okutan Yayınları, 2008, s. 204.

Yine 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumluluklarının belirtildiği 7. maddesi toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik sosyal ve kültürel hizmetlerin belediyeler tarafından yerine getirilmesi yükümlülüğü belirtilmektedir.

2.6.8. Eğitim Hizmetleri

Bireyler için eğitim, günlük hayattan iş yaşamına, toplumsal statüye ve ekonomik duruma kadar bir çok duruma etki etmektedir. Eğitimin insanlar için öneminin bu derece yüksek olması, eğitim faaliyetleri sağlayan birbirinden farklı kurumların eğitim faaliyetlerinde rol almasına neden olmuştur. Zamanla eğitim faaliyetleri içerisinde yer alan bu kurumlardan biride belediyelerdir.

Genel olarak bakıldığında belediyelerin vermiş oldukları çeşitli hizmetlerdeki temel amacının, hızla değişen ihtiyaçların karşılanabilmesi ve insanların yaşam koşullarına uyum sağlamalarını kolaylaştıracak sosyal, ekonomik, eğitimsel ve kültürel tedbirlerin alınmasına yönelik olduğu söylenebilir. Büyük önem teşkil eden bu tedbirler sayesinde atılacak adımlar ise özellikle engellilerin topluma daha fazla katılımını sağlayabilecektir. Çünkü engelli bireyler özellikle ekonomik anlamda ve eğitim konusunda toplumun geri kalanına nispeten çok daha fazla dezavantajlı konumdadırlar.

Türkiye’de Büyükşehir Belediyeleri’nin eğitim alanına yönelik faaliyetleri 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile yasal çerçevede belirlenmiştir. İlgili kanunun 7. maddesinde belediyelerin “...yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak...” gibi sorumlulukları açıkça belirtilmiştir. Kanunun ilgili maddesi toplumda özellikle dezavantajlı konumda bulunan bireylere yönelik eğitim faaliyetlerinin yerine getirilmesinin gerekliliği belirtilmektedir.

Yerel yönetimlerin kanunda bahsedildiği gibi engellilere ve diğer gruplara yönelik eğitim faaliyetlerinin kapsamını ülkemizdeki eğitim sisteminin yapısına göre belirtmek mümkündür. Ülkemizdeki eğitim sistemi Milli Eğitim Bakanlığınca ikiye

ayrılmıştır. Bu ayrılma ise “örgün eğitim” ve “yaygın eğitim” olarak iki şekilde belirtilmektedir.

Çocuklara ve gençlere okullarda verilen amaçlı, sistemli, planlı, organize eğitim-öğretim süreci “örgün” eğitim olarak tanımlanır.⁹⁰ Belediyeler kanunlar çerçevesinde örgün eğitim kurumlarına alt yapı ve destek sağlayabilmektedirler. Konunun engellileri ilgilendiren kısmı ise belediyelerin örgün eğitim faaliyetleri içerisinde yer alan engelli öğrencilere indirimli veya ücretsiz toplu taşıma araçlarından yararlandırılabilmeleridir. Ayrıca engelli öğrencilere bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik birebir, işitsel ve görsel eğitim destek programları uygulayabilmektedirler.⁹¹ Ayrıca 2005 yılında yapılan Özürlüler Şurası ile alınan kararlardan biri de engellilerin eğitim hizmetlerine erişebilirliğinin artırılması ve eğitim gören engellilere eğitim başta olmak üzere günlük hayatta gereksinim duydukları araç, gereç ve cihazların sağlanması görevi “sürekli” olarak İçişleri Bakanlığı ile beraber yerel yönetimlere verilmiştir.⁹²

Yaygın eğitime ilişkin Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği , çeşitli ülkeleri kapsayan bir araştırmada yetişkin/halk eğitiminin yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren bir etkinlik alanı olduğunu vurgulamıştır.⁹³ Özellikle belediyelerin etkinlik alanına giren ve belediyeler tarafından verilen eğitim türleri genel olarak yaygın eğitim şeklinde ifade edilmektedir.

Yaygın eğitim, amaçlı, sistemli, planlı ve organize bir yapı içinde örgün eğitime devam eden, ayrılan, tamamlayan veya hiç yararlanamayanların aldığı eğitime denilmektedir. Yaygın eğitim sürecine katılanların hemen hepsi yetişkinler olduğundan yetişkin/halk eğitimi terimleri de aynı anlamda kullanılmaktadır. Yetişkin eğitiminin birincil ve öncelikli hedef grupları arasında toplumsal, ekonomik, coğrafi, ailevi koşullar nedeniyle yoksunluk çekenler ve zihinsel, bedensel engelliler

⁹⁰ Ozan Ural, “Türkiye’de Yetişkin Eğitimin Bugünkü Durumu ve Geleceği”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Edit. Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yay., 2007, s. 12.

⁹¹ Başaran, **a.g.e.**, s. 50.

⁹² T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **II.Özürlüler Şurası : Yerel Yönetimler ve Özürlüler**, **a.g.e.**, s. 56.

⁹³ Cevat Geray, “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:3, Sayı:6, 1994, s. 3.

yer almaktadır. Bu grupların öncelikli olarak bu eğitimlerden yararlanması gereklidir.⁹⁴ Bu yüzden denilebilir ki yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin sunmuş oldukları eğitim programları engellilerin toplumsal hayata katılımında önemli bir rol oynayabilmektedir.

Genel olarak mevcut uygulamalara bakıldığında ülkemizde özellikle büyükşehir belediyelerin meslek ve beceri kazandırma kurslarıyla hem genel olarak halka ve hem de özel olarak engellilere yönelik eğitim faaliyetleri gerçekleştirdiği görülmektedir.

“Meslek ve beceri kazandırma” kursları; toplumun çalışmayan, çalışamayan veya çalışıp da bir meslek veya sanatı öğrenmek isteyen kesimlerinin tümüne birden hizmet vermektedir. Bu bağlamda ev hanımları, okumamış genç kızlar, işsiz gençler ve engelliler bu tür etkinliklere katılıp bir meslek veya beceri kazanabilmektedir. Bu kurslara devam edenler hem yeni mesleklerinden gelir elde edebilmekte, hem de yeni bir sosyal çevreye katılıp sosyalleşebilirler.⁹⁵

Belediyeler tarafından sunulan meslek ve beceri edindirme kurslarının engelliler için ayrıca bir öneme sahip olduğunu söylemen mümkündür. Bu kurslar sayesinde verilen eğitimler, engelli bireylerin kişisel gelişimlerine, gerek mesleki anlamda, gerekse sanatsal ve kültürel anlamda sağlayacağı katkıların yanında temel eğitim ihtiyaçlarının da giderilmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü engelli bireyler temel eğitime katılımlarında toplumun geri kalanına kıyasla daha fazla zorluk çekmektedirler. Dolayısıyla da toplumun geri kalanına kıyasla daha düşük eğitim seviyelerinde olabilmektedirler. Türkiye’de yapılan araştırmalar bu durumu ortaya koymaktadır.

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması verilerine göre engelli nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 36,3 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın Türkiye genelinde % 12,9 olduğu belirtilmekte ve engelliler ile genel nüfusun eğitim seviyeleri arasındaki farka dikkat çekilmektedir. Engelli bireyler arasında ilkokul ve öncesi eğitime sahip olanların oranı % 84,2 olduğu belirtilerek, eğitim seviyelerinin

⁹⁴ Ural, **a.g.e.**, s. 12.

⁹⁵ Ateş, **a.g.e.**, s. 94.

düşüklüğünün engellilerin “engellenmiş” olmalarından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Araştırmada engellilerin eğitim hizmetlerinden yararlanıp yararlanmadıkları sorusuna engellilerin % 87,7’si eğitim hizmetlerinden yararlanamadığını belirtmiştir.⁹⁶ Karataş, bu duruma paralel olarak genelde eğitim sisteminin nüfusun engelli olmayan kesimi için planlanıp uygulandığını, böylelikle daha en başta eğitim sisteminin engellileri dışlayan bir anlayışa sahip olduğunu belirtmektedir.⁹⁷ Bu durumun doğal bir sonucu olarak belediyelerin ücretsiz olarak sunmuş oldukları meslek ve beceri edindirme kursları, engelli bireylerin eksik kalan eğitimlerinin tamamlanmasına yardımcı olabilecektir.

Türkiye’de belediyelerin eğitim hizmetleri alanındaki faaliyetleri 1996 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan İSMEK ile başlamıştır. Bunu 1999 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin kurduğu BELTEK ve BELMEK kursları takip etmiştir. İlerleyen yıllarda Anıtaya’da ASMEK, Bursa’da BUSMEK, Kayseri’de KAYMEK, Kocaeli’de KO-MEK, Konya’da ise KOMEK, Gaziantep’te GAMEK gibi meslek ve beceri edindirme kursları açılmıştır.

Ülkemizde çeşitli belediyelerce yaygın eğitim kapsamında açılan bu meslek ve beceri kazandırma kursları içerisinde özellikle İSMEK uygulamaları bu eğitimlere önemli bir örnek olarak gösterilebilir. İSMEK kursları ve kurslarda engellilere verilen eğitimlerle ilgili detaylı bilgiler ise üçüncü bölümde ele alınacaktır. Bunun öncesinde seçilmiş bazı büyükşehir ve ilçe belediyelerinin dezavantajlı gruplara ve engellilere yönelik eğitim, sağlık, ulaşım, konut vb. alanlardaki faaliyet örnekleri belirtilecektir.

⁹⁶ İsmail Tufan, Özgür Arun, **Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 : İleri Analiz**, Ankara, TÜBİTAK Yay., 2006, s. 34.

⁹⁷ Kasım Karataş, “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları : Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, Kasım 2002, (Çevrimiçi), <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>, 13.04.2011.

2.7. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dezavantajlılara ve Engelli Bireylere Yönelik Faaliyet Örnekleri : Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Uygulamaları

Türkiye’de yerel yönetimlerin ve dolayısıyla büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin toplumun en dezavantajlı kesimlerinden olan engelli bireylere yönelik proje, etkinlik, hizmet gibi faaliyetleri her geçen gün artmaktadır. Genel olarak bu gibi faaliyetlerdeki artışın sebepleri arasında çıkarılan yasalar, sosyal belediyeçilik anlayışı ve engelli vatandaşlara yönelik sunulan bu hizmetlerin yardım niteliğinden ziyade doğal bir hak olduğu düşüncesinin yaygınlaşması gösterilebilir. Bunların yanı sıra aynı zamanda yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik faaliyetlerini arttırmaya teşvik eden yarışmaların etkisi de göz ardı edilemez. Bu konuda T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından ülkemizdeki belediyelere engellilere yönelik gerçekleştirdikleri hizmetlerden ötürü çeşitli ödüller verildiği de görülmektedir. Engellilere yönelik hizmetlerinden ötürü ödül kazanan belediyelere “Engelli Dostu Belediye” ünvanı verilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

2006 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını sağlamak, yerel yönetimlerin engelli konusunda sürdürdükleri çalışmaları kamuoyu ile paylaşmak ve teşvik etmek amacıyla; “Ulaşılabilirlik”, “Eğitim”, “Rehabilitasyon”, “Meslek Edindirme” ve “Bakım” konularını kapsayan bir proje gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında yarışmaya katılan belediyelerin yaptıkları hizmetlere ilişkin bilgi ve belgeler ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşturulan hakem kurulunca değerlendirilmiş ve dereceye 6 Büyükşehir (İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Kocaeli, Adapazarı ve Eskişehir) ile 2 ilçe (Bağcılar ve Yıldırım) belediyesi girmiş ve ödül almışlardır.⁹⁸ Yerel yönetimlere engelli bireylere karşı bahsedilen türden görev ve sorumluluklar yüklenmesiyle, yerel yönetimlerin her çeşit hizmet, proje ve yardım gibi faaliyetleriyle engelli bireylerin yaşamlarını daha da kolaylaştırması öngörülmektedir.

⁹⁸ Murat, **a.g.e.**, s. 35-36.

Ülkemizde yerel yönetim denince akla ilk gelen ve yerel yönetimlerin en önemli unsuru olan belediyelerin toplumun en dezavantajlı grupları içerisinde yer alan engelli vatandaşlara yönelik faaliyetlerini örneklerle belirtmek konunun daha iyi anlaşılması açısından uygun olacaktır. Bu bağlamda öncelikle proje kapsamında dereceye giren büyükşehir belediyelerinden örnekler verilecektir. Tablo 1’de yapılan proje kapsamında dereceye giren belediyeler ve derece aldıkları alanlar verilmiştir.

Tablo 1: Engelli Dostu Belediyeler Yarışma Projesi Dereceleri

Derece	Proje Konusu				
	Eğitim	Ulaşılabilirlik	Meslek Edindirme	Rehabilitasyon	Bakım
Birincilik Ödülü	İstanbul B.B. Başkanlığı	Eskişehir B.B. Başkanlığı	Konya B.B. Başkanlığı	İstanbul B.B. Başkanlığı	İstanbul B.B. Başkanlığı
İkincilik Ödülü	İzmir B.B. Başkanlığı	İstanbul B.B.	Bursa-Yıldırım Belediyesi	Ankara B.B. Başkanlığı	Konya B.B. Başkanlığı
Üçüncülük Ödülü	Konya B.B. Başkanlığı	Adapazarı B.B. Başkanlığı	Kocaeli B.B. Başkanlığı	İstanbul Bağcılar Belediyesi Başkanlığı	Ankara B.B. Başkanlığı

Kaynak: Sedat Murat, “Genel Olarak Özürlülere Yönelik Çalışmalar ve İSMEK Örneği”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul, 2009, s. 35-36.

2.7.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi

2.7.1.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin genel olarak dezavantajlı grupları da kapsayan, eğitim, sağlık, kültürel, sosyal yardım vb. gibi alanlarda öne çıkan hizmetlerinden bazı örnekler aşağıdaki gibidir :⁹⁹

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi, bünyesinde bulunan Belediye Meslek Edindirme Kursları (BELMEK) ve Belediye Teknik Eğitim Kursları (BELTEK) ile vatandaşların bilgi ve becerilerini arttırarak işsiz olanları meslek sahibi yapmayı ve diğer kesimlerin ise boş zamanlarını verimli

⁹⁹ Ankara Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.ankara.bel.tr>, 12.03.2011.

bir şekilde değerlendirmelerini sağlamak amacıyla açılmışlardır. BELMEK’te nakış, dantel, giyim, el sanatlar, ahşap boyama gibi çeşitli alanlarda eğitimler verilirken BELTEK’te ise elektronik, elektrik, bilgisayar, matbaa, mobilya dekorasyon gibi branşlarda eğitimler verilmektedir.

- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında sosyal güvencesi olmayan herkese yılda bir kez ücretsiz check-up hizmeti sunulmaktadır. Her hafta Cuma günleri belirlenen bölgelerde sağlık taraması yapılmaktadır.
- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında kimsesiz veya muhtaç çocuklar, yardıma muhtaç dullar, yaşlılar, şehit aileleri, fakir ve dar gelirli aileler, kirada oturan ve şehre öğrenim için gelmiş üniversite öğrencileri ve doğal afetler sebebiyle mağdur duruma düşmüş aileler gibi toplumsal kesimler bu hizmetlerden yararlanmaktadır. Ayrıca engelli bireyler arasında çalışmaz raporu olup her hangi bir geliri olmayanlar da bu hizmetlerden yararlanabilmektedir.

2.7.1.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı altında, Engelliler ve Rehabilitasyon Şube Müdürlüğü ile engelli vatandaşlara yönelik hizmetler sunulmaktadır. Şube Müdürlüğüne bağlı alt birimler içerisinde ise şu birimler bulunmaktadır :¹⁰⁰

- **Büyükşehir Belediyesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Merkezi:** Merkezde görme engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik teknolojik ekipmanlar bulunmakta, eğitim, kültür ve spor alanlarında görme engellilere ücretsiz hizmetler sunulmaktadır.
- **Engelliler Danışma Merkezi :** Merkez engelli bireylerin hangi hizmetlerden, nasıl yararlanacağı konusunda gerekli bilgilendirmeleri ve yönlendirmeleri yapmaktadır.
- **Engelliler Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi :** Engelli bireylere üyelik yoluyla hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetler sosyal hizmetler, psikolojik destek

¹⁰⁰ Ankara Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfalari/hizmet_birimleri/sosyal_hizmetler1/engelliler_rehabilitasyon_sube_mudurlugu/engelliler_rehabilitasyon_sube_mud.aspx, 12.03.2011.

hizmetleri, sağlık hizmetleri, sosyal ve kültürel etkinlikler, acil yardım hizmetleri, temizlik ve bakım hizmetleri, ev içi tamirat hizmetleri, ekonomik destek, indirimli ve serbest otobüs kartı, rehberlik refakat ve danışmanlık hizmetleri olarak ifade edilmektedir.

- **Engelliler Lokali** : Engellileri sosyal, kültürel, sağlık, spor, eğitim, bilişim ve ekonomik bakımdan desteklemek ve toplumla engelli bireylerin kaynaşmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Engellilere satranç, bilgisayar, masa tenisi, bağlama, ney, ud, diksiyon gibi kurslar verilmektedir.
- **Engelliler Ticaret Merkezi** : Engelli bireylerin, ekonomik özgürlüklerini kazanarak topluma ve hayata kolaylıkla adapte olmalarını sağlamak amacıyla Bahçelievler Ticaret Merkezi'nde yer alan stantlarda belirli ürünlerin ve hizmetlerin satışının yapılmasına imkân tanınmaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, Ankara Kent Konseyi'nin Engelliler Meclisi açılış toplantısında yaptığı konuşmada Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 24 bin engelli vatandaşa hizmet götürdüğünü belirtmiştir. Konuşmada engellilere yönelik aşağıdaki hizmetlere yer verilmiştir :¹⁰¹

- **Ulaşım hizmetleri** kapsamında belediye otobüslerinden 11 bin 500 engelli ücretsiz, 14 bin 500 engelli ise indirimli olmak üzere toplam 26 bin engelli yararlanmaktadır. Engellilerin ihtiyaçlarına yönelik 70 adet otobüs mevcut olmakla beraber bunlara 50 adet daha ilave edilmek istenmektedir. Şehrin çeşitli yerlerinde alt ve üst geçitlerde 55 adet engelli asansörü mevcut bulunmaktadır.

Ayrıca çeşitli konularda sunulan hizmetler ve bu güne kadar bu hizmetlerden yararlanan engelli bireylerin sayısı aşağıdaki gibidir :¹⁰²

¹⁰¹ Ankara Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
http://www.ankara.bel.tr/Haberler/engelli_meclisi_16052011.aspx, 12.03.2011.

¹⁰² Ankara Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfalari/hizmet_birimleri/sosyal_hizmetler1/engelliler_rehabilitasyon_sube_mudurlugu/engelliler_rehabilitasyon_sube_mud._faaliyet.aspx, 12.03.2011.

- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında toplam 3817 engelli bireye simit camekanı verilmiştir. Ayrıca bu güne kadar 536 adet tekerlekli sandalye, 206 adet akülü tekerlekli sandalye, 3 adet motorlu tekerlekli sandalye, 145 adet işitme cihazı, 1348 adet konuşan saat, 1738 adet beyaz baston, engelli vatandaşlara ücretsiz verilmiştir.
- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında 19.485 engelliye sağlık hizmeti verilmiştir.
- **“Rehabilitasyon Hizmetleri”** kapsamında 12.390 engelliye fizyo-terapi hizmetleri verilmiştir.
- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında bugüne kadar bilgisayar kursu alan engelli birey sayısı 2011 kişidir. İngilizce kurslarına katılan engelli birey sayısı ise 719’dur.
- **“Psiko - Sosyal Destek Hizmetleri”** kapsamında 15.250 engelli bireye hizmet götürülmüştür.

2.7.2. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi

2.7.2.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan ve dezavantajlı grupları da kapsayan bazı faaliyetler aşağıdaki gibidir :¹⁰³.

- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında **“Evde Bakım Hizmetleri”** ile sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi ve mağdur hastalara hizmet sunulmaktadır. Bu kapsamda evlerde hemşirelik hizmetleri, psikolojik destek hizmetleri ve psikolojik danışmanlık hizmetleri verilmektedir. **“Kadın ve Aile Sağlığı Merkezlerinde”** rahim kanseri, meme kanseri, kalp damar riski, kolon kanseri, kemik erimesi gibi sağlık taramaları yapılmaktadır.
- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin eğitim konusunda en geniş faaliyetlerini İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı bünyesindeki, Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyet gösteren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları (İSMEK)

¹⁰³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/Pages/AnaSayfa.aspx, 12.03.2011.

bünyesinde vermektedir. İSMEK ile ilgili detaylı bilgi üçüncü bölümde verilecektir.

- **“Kültür ve Sanat Hizmetleri”** kapsamında son dönemlerde özellikle “Avrupa Kültür Başkenti-İstanbul” programları kapsamında kültür ve sanat etkinliklerinin toplumun her kesiminden insanlara ulaştırılmasının yanında edebiyattan müziğe, geleneksel sanatlardan modern kültür eserlerine, tarih ve sosyal bilimlerden sinemaya dek bir çok alanda etkinlikler düzenlenmiştir.

2.7.2.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi başkanlığına bağlı “Özürlüler Müdürlüğü (İSÖM)” ile engelli bireylere yönelik faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İSÖM, İstanbul’un çeşitli noktalarında 20 merkezde engellilikle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri verilmek üzere çalışmalar yürütmektedir.¹⁰⁴ İSÖM tarafından verilen hizmetler özetle:¹⁰⁵

- **“Halkla İlişkiler Servisi”** engelli bireylere bilgilendirme, yönlendirme ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.
- **“Çağrı Merkezi”** ALO 153-3 ile toplu taşıma araçlarını kullanamayan engelliler ve 65 yaş üstü, yaşlı bireylerin merkezi arayarak bu ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamaktır. Günde ortalama 250 kişinin yararlandığı bir hizmettir.
- **“Sağlık Destek Hizmetleri”** kapsamında engelli bireylere **“Fizyoterapi ve Sporla Rehabilitasyon Hizmetleri”** çerçevesinde engellilerin fiziksel kapasitelerini geliştirerek günlük yaşam aktivitelerinde maksimum bağımsızlığa ulaşmalarını sağlamak, **“Muayene Destek Hizmetleri”** çerçevesinde hastanelerdeki yoğunluk ve bekleme süresinin güçlüğü nedeniyle hizmet alımı zorlaşan engelli bireylere ağız ve dış sağlığı ile

¹⁰⁴ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Birimler/OzurlulerMudurlugu/Pages/AnaSayfa.aspx>, 12.03.2011.

¹⁰⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/isom/Pages/HIZMETLERIMIZ.aspx>, 12.03.2011.

psikiyatri alanlarında muayene desteği verilmektedir. **“Medikal Malzeme Yardım”** hizmetleri ile sosyal güvencesi olmayan engelliler için ortez-protez, beyaz baston, ses kayıt cihazı, işitme cihazı, tekerlekli sandalye, akülü sandalye, koltuk değneği gibi yardımlar yapılır.

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında **“Zihinsel Özürlüler Eğitim ve Beceri Kazandırma Merkezleri’nde”** zihinsel engellilerin öz bakım becerileri, sosyal beceriler mesleki eğitim ve sanat eğitimleri ve el becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim verilmektedir. **“Karma Eğitim Hizmetleri”** ile çeşitli engelli gruplara yönelik, engel durumları, vasıfları ve yetenekleri göz önüne alınarak düzenlenen kurslarda Milli Eğitim Bakanlığı onaylı mesleki sertifikalar almaları sağlanır. Bunların yanında **“Türk İşaret Dili Eğitimi”** ile işitme engellilere **“Yaz Okulu Hizmetleri”** ile 8-13 yaş arası engelli çocuklara ve gençlere eğitimler verilmektedir.
- **“İstihdam Destek Hizmetleri”** kapsamında sosyologlar tarafından, çalışma hayatına katılmak isteyen engelli bireylerin özgeçmişleri alınarak **“İstihdam Birimi”** olarak adlandırılan birime gönderilmektedir. İstihdam Birimi ise çalışabilecek engellilerin çalışma hayatına katılımı için gerekli danışmanlık ve eğitim hizmetlerini yürütür. İşveren ve engelliler arasındaki güvensizliğin ortadan kaldırılmasını sağlayarak engellilerin iş hayatında sürekliliğini sağlar.
- **“Yasal Haklar Danışmanlık Hizmetleri”** kapsamında engellilere ve engelli ailelerine yasalar hakkında bilgilendirmeler yapılarak, hukuki danışmanlık yapılır.
- **“Özürlülerin Sosyal Hayata Adaptasyonu yada Toplumun Özürlülere Adaptasyonu Projesi”** ve **“Küçük Adımlar Erken Eğitim Projesi”** ile engellilerin sosyal hayata katılımının arttırılması amaçlanmaktadır.

2.7.3. İzmir Büyükşehir Belediyesi

2.7.3.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çeşitli dezavantajlı kesimleri de kapsayan genel faaliyetlerinden önemli örnekler aşağıdaki şekilde sınıflandırabilmek mümkündür :¹⁰⁶

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı ile gerçekleştirilen protokol doğrultusunda semtlerde oluşturulan öğrenim birimlerde ücretsiz eğitim olanağı sunulmaktadır. Öğrenim birimlerinden öncelikle 7-14 yaş arası çocuklar yararlanmaktadır.
- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren İzmir Eşrefpaşa Hastanesi'nde, Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Baro mensubu hastalara, kurum hastalarına, ücretli hastalara verilen sağlık hizmetinin yanı sıra sosyal güvencesi olmayan hastalara tanı ve tedavi hizmeti verilmektedir. Ayrıca ilköğretim okullarına ve beldelere sağlık ve diş sağlığı taramaları da yapılmaktadır.
- **“Halkla İlişkiler Hizmetleri”** kapsamında **“Hemşehri İletişim Merkezleri”** şehirde yaşayan vatandaşlar ile İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin doğrudan iletişim kurmasını sağlayan bir birim olarak faaliyet göstermektedir. Merkez şehir sakinlerinin sorunlarına çözüm bulmayı, gerekli yönlendirme ve bilgilendirmeleri kapsayan görevler üstlenmiştir.

2.7.3.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

İzmir Büyükşehir Belediyesi, engellilere yönelik hizmetlerini, **“Sosyal Projeler ve Hizmetler Dairesi Başkanlığına”** bağlı **“Sosyal İşler Şube Müdürlüğü”** tarafından gerçekleştirmektedir. Müdürlük yardıma muhtaç kimsesizler, kimsesiz çocuklar, engelliler, şehit aileleri, gaziler ile ihtiyaçlı öğrencilere ilişkin her türlü sosyal hizmetlerin yürütülmesini sağlama görevlerini

¹⁰⁶ İzmir Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.izmir.bel.tr/StandartPages.asp?menuID=1920&MenuName=>, 14.03.2011.

üstlenmiştir. Birimin bünyesinde **“Engelliler Merkezi Koordinatörlüğü”** bulunmaktadır.¹⁰⁷ Merkezin engelli bireyle yönelik hizmet örnekleri aşağıdaki gibidir

,¹⁰⁸

- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında sosyal güvencesi olmayan engellilere ücretsiz muayene ve tedavi hizmeti verilmektedir. Ayrıca belirli dönemlerde işitme engelli bireylere işitme cihazları verilmektedir. Evinden çıkamayacak durumda olan, hiçbir sosyal güvencesi olmayan, yalnız yaşayan veya bakımını üstlenen yakınları yetersiz olan engellilere, evde bakım hizmeti verilmektedir. Bu hizmet kişinin evinde rutin olarak pansuman, hasta banyosu ve ambulans (1 gün önceden aranmalı) hizmetini kapsamaktadır.
- **“Ulaşım Hizmetleri”** kapsamında % 40 ve üzeri işgücü kaybına uğramış engelli vatandaşlara toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilmeleri için toplu ulaşım kartı verilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne ait özel donanımına sahip 4 engelli minibüsü, randevu sistemiyle hizmet vererek, engelli bireylerin hastanelere, bankalara, kamu kurumlarına ve eğitim kurumlarına ulaşımını sağlamaktadır.
- **“Kültürel ve Sportif Hizmetler”** kapsamında engelli bireyler İzmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Kulübü Yaz Spor Okulları’ndan ücretsiz yararlanmaktadır. Celal Atık Spor Salonu Yüzme Havuzu yazın engelli çocuk ve gençlerin kullanımına sunulmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne ait salonlar, tüm engelli kurum ve kuruluşların düzenledikleri etkinlikler için ücretsiz olarak tahsis edilmektedir.
- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında engelli bireylere bayramlarda ve özel günlerinde nakdi yardımlar ve yılın bazı dönemlerinde erzak yardımları yapılamakta ayrıca engellilere hizmet veren dernek, vakıf ve okullar ile Engelli Merkezi’ne başvuran ihtiyaç sahibi bütün engellilere İzmir Büyükşehir Belediyesi Aşevi’nde yemek (Günlük 2600 kişi) verilmektedir.

¹⁰⁷ İzmir Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.izmir.bel.tr/orgSemaDetail.asp?birimID=117&oID=117>, 14.03.2011.

¹⁰⁸ İzmir Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.izmir.bel.tr/StandartPages.asp?menuID=1916&MenuName=>, 14.03.2011.

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında engelli bireylere **“Engelliler Eğitim Merkezlerinde”** okul öncesi eğitim, öz bakım becerilerinin kazandırılması, kas gelişimi, konuşma eğitimi ve öğrenme güçlüğü çeken zihinsel engelli öğrencilere ilköğretim düzeyinde destek programları uygulanmaktadır. Ayrıca engelli bireylerin ailelerine uyum problemlerinin çözümlenmesinde destek, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti verilmektedir
- **“Malzeme Destek Hizmetleri”** kapsamında son beş yıl içerisinde 573 adet tekerlekli ve akülü sandalye, 75 adet işitme cihazı ve 1200 adet baston ihtiyaç sahibi engelli bireylere dağıtılmıştır.

2.7.4. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi

2.7.4.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi vermiş olduğu hizmetleri **“Sosyal Belediyecilik”** başlığı altında resmi sitesinden beyan etmektedir. Belediyenin dezavantajlı kesimlere de hitap eden bazı örnek hizmetleri aşağıdaki gibidir :¹⁰⁹

- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında belediye sınırlarındaki mahallelerde toplam 71 adet ekmek büfesi işletmelerinin 42’sini sosyal güvencesi olmayan ailelere geri kalan 29’u da engelli vatandaşlara tahsis edilmiştir. Ayrıca ekonomik yönden zor durumda olan 1050 vatandaşa erzak yardımında bulunulmuştur.
- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında özellikle kadınlara yönelik önemli eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. **“Her Ev Bir Atölye”** projesi kapsamında öncelikli hedef olarak kadınlara beceri kazandırmak ve sosyalleşmelerini sağlamak olarak ifade edilmektedir. Proje kapsamında 2003 yılında **“Odunpazarı İşlik Evler”**, 2004 yılında **“Satış Mağazası”**, 2006 yılında **“Yunus Emre Eğitim Merkezi”** ve 2009 yılında **“Çamlıca”** binaları hizmete girmiştir. Ayrıca 2004 yılında faaliyete geçen **“Emek Sosyal Hizmet Binasında”**, **“Atıl İş Gücünü Oluşturan Kadın ve Genç Kızların Eğitilerek; Sosyo-ekonomik Gelişme Sağlanması Yolu İle Sürdürülebilir Kalkınmada Model Oluşturulması”** adı altında proje

¹⁰⁹ Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_hiz_bina.php, 14.03.2011.

dahilinde okuma-yazma, eğitim tamamlama, beden ve ruh sağlığı, kadın, gebe sağlığı, aile planlaması konularında eğitimler, seminerler ve konferanslar düzenlenmektedir. 2010 yılında ise **“Sultandere Sosyal Hizmet Binası”** faaliyete geçmiştir. Bu binalarda da genel olarak mum yapımı, nakış, giyim, mefruşat, bez bebek, örgü, takı tasarımı, hediyelik eşya yapımı, ahşap boyama, model uçak yapımı, bilgisayar, İngilizce, Almanca, anne ve çocuk eğitimi, vb. dallarda eğitimler verilmektedir. Eğitimler gönüllü eğitimciler ve İl Halk Eğitim Merkezi eğitimcileri tarafından verilmekte kursları bitiren kursiyerlere sertifikalar verilmektedir.

- **“Kültür ve Sanat Hizmetleri”** kapsamında çeşitli **“Eskişehir Sokak Festivalleri”** ve **“Uluslararası Gençlik Filmleri Festivalleri”** gibi etkinlikler düzenlenmiştir.

2.7.4.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, engelli bireylere **“Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına”** bağlı olan **“Engelliler Özel Hizmet Müdürlüğü”** faaliyetleri ile hizmet sunmaktadır. Belediye’nin engellilere yönelik bazı hizmetleri şöyledir :¹¹⁰

- **“Ulaşım Hizmetleri”** kapsamında toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun dizayn edilmektedir. Ayrıca, engellilerin toplu taşımadan ücretsiz veya indirimli yararlanmalarını sağlamak amacıyla 1 adet engelli otobüsü de mevcuttur. Engelli bireylerin ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla her gün sabah 06:00 ile 23:00 arasında ring servis hizmeti verilmektedir. Belediye bünyesindeki **“Engelli Çocuklar Eğitim ve Araştırma Merkezinde”** eğitim gören engelli çocukların ulaşimleri için 3 adet servis aracı hizmet sunmaktadır. 2010 yılı içerisinde günlük toplam 45 kadar diyaliz hastasını ilgili sağlık kuruluşlarına ulaştırılmıştır.
- **“Kültür ve Sanat Hizmetleri”** kapsamında gerçekleştirilen **“Eskişehir’de Engelliler Edebiyatla Buluşuyor”** adlı proje ile çeşitli engel gruplarından çocuklara yönelik çalışmalar yapılmıştır.

¹¹⁰ Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_engelli.php, 14.03.2011.

2.7.5. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

2.7.5.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin toplumdaki dezavantajlı grupları da kapsayan çeşitli faaliyetlerinden örnekler aşağıdaki gibidir :¹¹¹

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında 2011 yılında eğitim faaliyetlerine destek olmak amacıyla 55 bin öğrenciye ücretsiz laptop dağıtılmıştır. Bu öğrencilerden 75’i özel öğrenci statüsündedir.
- **“Konut Hizmetleri”** kapsamında **“Kent Konut”** ile dar gelirli vatandaşların peşinatsız ev sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Kent Konut, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin iştiraki olup sosyal konut projeleri üreten bir kuruluştur. Kent Konut ayrıca engelli ailelerine yönelik uygun fiyat ve taksitlendirmede konut projeleri üretmektedir.
- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında **“Evde Bakım Hizmetleri”** ile yoksulluk ve yoksunluk içinde olan bireylere teşhis, tedavi ve bakım hizmetleri verilmektedir. **“Okul Sağlığı”** ve **“Halk Sağlığı”** eğitimleri ile il genelinde halka yönelik seminerler verilmektedir.
- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında barınma hizmeti, giyim yardımı, annelere süt yardımı, gıda yardımı, kırtasiye yardımı, nakdi yardım, ev eşyası gibi yardımlar bulunmaktadır.

2.7.5.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin engelli bireyleri kapsayan çeşitli alanlarda örnek faaliyetleri aşağıdaki gibidir :¹¹²

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında 2011 yılında **“Engellilere Eşit İş Fırsatları İçin Danışmanlık Ağı Projesi (M-NET EOP)”** ile engellilere eşit iş imkanları sağlanabilmesi, engelli çalışan sayısında ve verimlerinde artış

¹¹¹ Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.kocaeli.bel.tr/Section.aspx?CategoryID=147&PageIndex=0>, 15.03.2011.

¹¹² Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.kocaeli.bel.tr/Search.aspx?SearchText=engelli>, 15.03.2011.

gerçekleştirmek amacıyla engellilere ve engelli danışmanlarına ayrı ayrı eğitimler verilmektedir. Proje 235 bin Euro'luk bir Avrupa Birliği projesidir.

- **“Ulaşım Hizmetleri”** kapsamında 2011 yılında engelli vatandaşların şehir içerisinde ulaşımını kolaylaştıracak 15 adet rampa yapılmıştır. 2007 yılında ilk defa 2 adet sesli sinyalizasyon cihazı yaya geçitlerine takılmıştır. Görme engelli vatandaşlar için “kabartma kaldırımlar” uygulaması başlatılmıştır.
- **“Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri”** kapsamında engelli bireylere yönelik 2006 yılından beri **“Mobil Belediye”** hizmeti verilmektedir. Hizmet kapsamında engelli bireyleri sahip oldukları haklar ve katılabilecekleri sosyal ve kültürel faaliyetlerden ücretsiz nasıl yararlanabilecekleri gibi bilgiler mesaj yoluyla gönderilmektedir. Büyükşehir Belediyesinin bu projesi Birleşmiş Milletlerin organı “Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi - (ISDR)” programında “Erken Uyarı Hayat Kurtarır” konusunda en iyi örnek proje olarak yer almıştır. Benzer bir hizmette **“Alo Özürlüyüm Hattı”** aracılığıyla engelli bireyler aynı şekilde bilgilendirilmektedir.
- **“Kültür ve Sanat Hizmetleri”** kapsamında **“Müzik Engel Tanımaz”** projesi ile 3 engelli müzisyene Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarında eğitim verilmiştir. Bu müzisyenlere kültür elçiliği görevi verilerek, çeşitli ülkelerde konser, festival vb. etkinliklere gönderilmişlerdir. **“Engelsiz Eğlence”** programları kapsamında ise müzikal gösteriler ve çeşitli etkinliklerle engelli bireylerin toplumsal hayata kazandırılması amaçlanmaktadır. **“Cemil Meriç Engel Tanımayan Başarılar”** ödülleri ile engelli bireylere başarılarından dolayı verilmektedir.
- **“Spor Hizmetleri”** kapsamında Kocaeli Belediyesi Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Özürlüler Meclisi ve Bedensel Engelliler İl Temsilciliği tarafından 2007 yılında 104 engelli sporcunun katıldığı **“Zihinsel Engelliler Atletizm Yarışması”** düzenlenmiştir.
- **“Rehabilitasyon Hizmetleri”** kapsamında “Gülen Yüzler Engelliler Mesleki Rehabilitasyon ve İşyeri Merkezi” hizmet vermektedir. Merkez, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Amsterdam Belediyesi tarafından işbirliği içerisinde kurulmuştur. Amacı engellilerin meslek sahibi olarak üretken

bireyler haline gelmelerine olanak veren bir sosyal işyeri merkezi kurmak ve bu merkezin diğer kentler için bir örnek oluşturmalarını sağlamaktır. Ayrıca engelli bireylerin istihdam edildiği ve aynı zamanda terapi gördüğü “**Sera Projesi**”, Türkiye’de engelli bireylere yönelik ilk defa uygulanan bir proje olup engelli bireylerin toprağa dokunarak rehabilite edilmeleri sağlanmaktadır.

2.7.6. Konya Büyükşehir Belediyesi

2.7.6.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Konya Büyükşehir Belediyesi’nin sunduğu hizmetler içerisinde geniş kesimlere hitap eden ve dezavantajlı grupları da kapsayan örnek hizmetleri aşağıdaki gibidir.

- “**Eğitim Hizmetleri**” kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (KOMEK) 16 kurs merkezinde 78 branşta nitelikli 50 öğretmeniyle yılda 8000 kursiyere eğitim vermektedir. KOMEK’e 16 ile 50 yaş arasında bulunan herkesin kayıt olabileceği belirtilmektedir. Kurslarda ağaç işçiliği, ahşap boyama, Arapça, Almanca ve İngilizce dil kursları, bahçıvanlık, bağlama, bilgisayar, çini, diksiyon, fotoğrafçılık, gazetecilik, tiyatro ve web tasarımı vb. gibi alanlarda eğitimler verilmektedir.¹¹³
- “**Sosyal Yardım Hizmetleri**” kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından 15 bin aileye gıda yardımı yapılmış, ayrıca 1.271 haneye günlük 4 bin 500 ekmek yardımı da yapılmaktadır.¹¹⁴ Ayrıca öksüz, yetim, anne ve babası ayrı olan ihtiyaç sahibi, % 40’ın üzerinde engellilik oranı olan ve SBS sınavında ilk 1.000’e giren ilköğretim ve lise öğrencilerine eğitim yardımları yapılmaktadır. 2010 yılında toplam 5.782 öğrenciye yardım yapılmıştır.
- “**Sağlık Hizmetleri**” kapsamında 2005 yılında “Evde Bakım Merkezi” kurularak sosyal güvencesi olmayan engelli, yaşlı, hasta ve bakıma muhtaç kişilere

¹¹³ Konya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=21>, 16.03.2011.

¹¹⁴ Konya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=2140>, 16.03.2011.

hizmetler sunulmaktadır. Ayrıca 2007 yılında 10.000 kişiye ücretsiz sağlık taraması yapılmıştır.

- **“Meslek Edindirme Hizmetleri”** kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi, özellikle İŞ-KUR ile işbirliği içerisinde hareket ederek soğuk demircilik, sille taşıyıcılığı, dülger ustalığı, sıvacılık, ağaç oymacılığı ve duvarcılık gibi alanlarda şehrin tarihi yerlerinde restorasyon çalışmalarına usta yetiştirmiştir.

2.7.6.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Konya Büyükşehir Belediyesi, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile 2008 yılında **“Örnek Engelsiz Kent”** projesi ile engellilerin fiziksel çevre ve ulaşılabilirliğinin artması amaçlanmıştır.¹¹⁵ Bunun yanında engelli bireylere bu güne kadar sunulan hizmetler aşağıdaki gibidir :¹¹⁶

- **“Ulaşım Hizmetleri”** kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Koordinasyon Birimi, “Akustik Sinyal Verici” uygulamaları ile görme engelli bireylerin şehir içindeki ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Uygulama Türkiye’de ilk defa 2006 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir.¹¹⁷
- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında 2006 yılından beri “Engelli Ambulansı” hizmeti ile tam donanımlı bir ambulans 24 saat engelli bireylerin hizmetine tahsis edilmiştir.
- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında KOMER bünyesinde eğitimler içerisinde “Engelli Bakıcılığı” engelli bireylerin kişisel bakım ihtiyaçlarının önemi ve karşılanması, engelli bireylerin psiko-sosyal ihtiyaçlarının tanınması, engelli bireye sahip ailelerin ihtiyaçlarını tanımaları ve aile ile işbirliği yapılması, engelli bireyin sosyal hayata uyumuna ve katılımına yönelik refakat hizmeti sağlanması, temel ilkyardım uygulamaları, engelli bireyin sağlığını koruyucu, güvenliğini sağlayıcı tedbirler gibi alanlarda eğitimler verilmektedir.

¹¹⁵ Konya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=2073>, 16.03.2011.

¹¹⁶ Konya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/ara.php>, 16.03.2011

¹¹⁷ Konya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=1404>, 16.03.2011.

- **“Ulaşım Hizmetleri”** kapsamında, 2011 yılında engellilerin ve yaşlıların kullanımına uygun, alçak tabanlı 41 yeni otobüs hizmet vermeye başlamıştır.
- **“Sosyal Yardım Hizmetleri”** kapsamında, 73 adet kaplama kabartmalı saat ile 150 adet beyaz baston görme engelli bireylere temin edilmiştir.

2.7.7. Sakarya (Adapazarı) Büyükşehir Belediyesi

2006 yılında **“Özürlü Dostu Belediye Projesi”** kapsamında **“Ulaşılabilirlik”** alanında **“Üçüncülük Ödülü”** alan Adapazarı Büyükşehir Belediyesi’nin ismi 2008 tarihinde Sakarya Büyükşehir Belediyesi olarak değiştirilmiştir. İlgili kuruma ait hizmetlerden bahsedilirken bu tarihten önceki hizmetlerde yeni isimle anılacaktır.

2.7.7.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Sakarya Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan genel olarak dezavantajlı grupları da kapsayan çeşitli örnek hizmetler aşağıdaki gibidir :¹¹⁸

- **“Ulaşılabilirlik Hizmetleri”** kapsamında 150 yolcu kapasiteli, çevre dostu, engelli, yaşlı ve çocukların rahatça binebileceği, tekerlekli sandalye kullanan engelliler için özel alana sahip 2 adet otobüs satın alarak toplam 36 araçlık bir filoyla ulaşım hizmetlerini sunmaktadır. Ayrıca **“Kart 54”** uygulaması ile şehit ailelerine, muhtaç ve güçsüz kimselere, ağır engelliler ve refakatçilerine ücretsiz ulaşım hakkı verilmektedir.
- **“Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri”** kapsamında **“Alo 153 Çözüm Masası”** ile insanların çeşitli sorunlarına yönelik çözüm üretme, yönlendirme, bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. **“888 Yayıncı”** hizmeti ile herkese günlük şehir hayatında ihtiyaç duyabilecekleri bilgiler mesaj yoluyla iletilmektedir.
- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında Sakarya Büyükşehir Belediyesi Meslek Eğitimi Kursları yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet, din ve dil farkı gözetmeksizin

¹¹⁸ Sakarya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/haber.php?id=2988&uk=16&ak=44&uk2=37>, 17.03.2011.

herkese mesleki, sosyal ve kültürel bilgi ve beceriler kazandırmak ya da mevcut bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla kurs hizmeti sunmaktadır. Kurslarda güzel sanatlar, geleneksel sanatlar, el sanatları, müzik eğitimleri, dil eğitimleri, sosyal ve kültürel eğitimler, dans eğitimleri ve bilgisayar eğitimleri verilmektedir.

Ayrıca “**Sosyal Gelişim Merkezi**” ile çocuk, yaşlı, kadın, mağdur ve diğer tüm bireylere danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verilmektedir. Merkez bünyesinde üç alt birim bulunmaktadır. “**Aile Danışma Merkezi**” anne ve babalara, evlenecek çiftlere ve boşanma durumuna gelmiş çiftlere psikolojik destek sağlamaktadır. “**Yaşlı Hizmet Birimi**”, 65 yaş ve üzeri yaşlılara yönelik psikolojik destek, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yanında ekonomik destek ve sağlık hizmetleri de verilmektedir. “**Çocuk Kulüpleri**” özellikle sokak çocuklarına, çalıştırılan çocuklara yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.¹¹⁹

2.7.7.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Sakarya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde “Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü”, engelli bireylere yönelik faaliyetleri koordine eden birimdir. Müdürlüğün engelli bireylere yönelik hizmet, proje, etkinlik vb. faaliyetleri aşağıdaki gibidir :¹²⁰

- “**Ulaşılabilirlik Hizmetleri**” kapsamında 2007 yılında Türkiye’de ilk defa uygulanan “**Özürlü Dostu İşyeri**” projesi ile engelli bireylerin toplumsal hayata katılımları için, çalışabilecekleri, alışveriş yapabilecekleri “ulaşılabilir” işyerleri oluşturulması hedeflenmiştir. Proje kapsamında işyerlerinin kapı genişliği, giriş rampaları, üst katlara ulaşım, kaygan olmayan zeminler, hareket alanı, tutunma bantları, yönlendirme ve uyarı işaretleri, kullanışlı lavabo ve otopark gibi kriterler değerlendirmeye tabi tutulmuştur. “**Engelli Taşıma Projesi**” kapsamında engellilerin sosyal hayata katılımını

¹¹⁹ Sakarya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/hizmet.php?id=276&uk=1&ak=1&uk2=276>, 17.03.2011.

¹²⁰ Sakarya Büyükşehir Belediyesi, (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/hizmet.php?id=195&uk=7&ak=102&uk2=195>, 17.03.2011.

sağlamak, engelli yakınlarının çalışma hayatını kolaylaştırmak, amaçlanmaktadır. Sakarya’da yaşayan hangi yaşta olursa olsun; zihinsel, spastik ve tekerlekli sandalyeye bağlı olarak yaşamının sürdüren (refakatçiye ihtiyaç duyan) engellilerin; hastanelere, bankalara, kendi imkânları ile gidemedikleri sosyal ve kültürel aktivite mekanlarına olan ulaşım ihtiyaçları karşılanmaktadır.

2.7.8. Bursa - Yıldırım Belediyesi

2.7.8.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Yıldırım Belediyesi’nin dezavantajlı grupları da kapsayan çeşitli faaliyet örnekleri aşağıdaki gibi özetlenebilir :¹²¹

- **“Sağlık Hizmetleri”** kapsamında **“Alo Yardım Sağlık Hattı”** uygulaması ile doktor, hemşire, tıbbi malzemeler ile donanımlı ambulanslar ücretsiz olarak hastalara ulaştırılmaktadır.
- **“Barınma Hizmetleri”** kapsamında **“Kadın Konuk Evleri”** kimsesiz, korumasız ve baskı gören kadınlara hizmet vermektedir.
- **“Meslek Edindirme”** kapsamında **“Sektörel İşbirliği Ağları İle Sürdürülebilir İstihdam Projesi”** ile Bursa’da dezavantajlı kadın ve gençlerin istihdama katılma oranlarının artırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda verilen büro yönetimi ve sekreterlik, girişimcilik, dış ticaret işlemleri ve muhasebesi, bilgisayarlı muhasebe ve konfeksiyon konularında eğitimlerle Yıldırım ilçesinde yaşayan dezavantajlı grupların içerisinde yer alan 80 kadın ve gencin mesleki beceri kazanması sağlanmıştır. Bu kişilerin % 40’ı eğitim faaliyetlerinin hemen ardından meslek sahibi olmuşlardır. Yıldırım Belediyesi bünyesinde oluşturduğu **“Aş ve İş Bürosu”** ile işsiz vatandaşlara sanayi ile işbirliği içerisinde iş bulmayı, gerekli yönlendirmeleri yapmayı amaçlamaktadır.

¹²¹ Yıldırım Belediyesi (Çevrimiçi),
<http://www.yildirim.bel.tr/icerik.asp?modul=Projeler&durum=true>, 17.03.2011.

- **“Eğitim Hizmetleri”** kapsamında Yıldırım Belediyesi Sanat ve Meslek Edindirme Kursları (YILMEK) ile vatandaşların meslek ve sanat kursları vermektedir. Üst yaş sınır olmaksızın on altı yaşını doldurmuş, her kesimden insanın ücretsiz olarak eğitim alacağı bir eğitim organizasyonudur.

2.7.8.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Yıldırım Belediyesi, 2006 yılında **“Özürlü Dostu Belediye Projesi”** kapsamında **“Meslek Edindirme”** alanında **“İkincilik Ödülü”** almıştır. Yıldırım Belediyesi’nin engellilere yönelik faaliyetleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür¹²².

- **“Meslek Edindirme Hizmetleri”** kapsamında İŞKUR’UN gençler, kadınlar, özürllüler, eski hükümlüler, uzun süreli işsizler, kırdan kente göç edenler gibi risk grubunda yer alanlar ve diğer tüm işsizlerin istihdam edilebilirliklerini arttırmaya yönelik **“Yeni Fırsatlar Programı”** dahilinde 2005 yılında **“Engelliler Tekstil İş Eğitim Atölyesi Projesi”** hayata geçirilmiştir. Proje ile Bursa’da istihdamda olmayan engellilere meslek edindirmek ve istihdam sağlamak gibi amaçlar benimsenmiştir.
- **“Sosyal Yaşam Merkezi Projesi”** ile bedensel ve zihinsel engellilerin, yaş, cinsiyet, engel gruplarına bakılmaksızın yalnız engel derecelerini dikkate alarak mesleki eğitimini, iş üretimini fiziki ve sosyal rehabilitasyonunu sağlamak, engelli olmayan insanlarla kaynaştırarak engelliye topluma kazandırmak üretken hale getirmek böylece sosyal rehabilitasyonuna destek olmak amaçlanmıştır.
- **“Rehberlik ve Danışmanlık”** hizmetleri kapsamında oluşturulan **“Engelliler Masası”** engellilerin her türlü istek, şikayet ve sorunlarına çözüm üretmeyi, ilgili yönlendirmeleri yapmayı amaçlamaktadır.

¹²² A.e.

2.7.9. İstanbul - Bağcılar Belediyesi

2010 yılı ADNKS verilerine göre İstanbul'un Bağcılar ilçesinde 738 bin civarında insan yaşamaktadır. Bu bölgede yaşayan hane halklarının gelir düzeylerinin oldukça düşük olması, yoksul, muhtaç ve yetimlerin hayatını kolaylaştırıcı faaliyetlerde bulunulmasını gerekli kılmaktadır. Engellilerin topluma kazandırılması, istihdama yönelik meslek edindirme kursları, aile, kadınlar, çocuklar, gençler ve yaşlılara yönelik hizmetler, nikâhsız çiftlerin nikâhlandırılması sosyal belediyeçilik anlayışı içerisinde belirlenen amaç ve hedeflerden bazılarıdır.¹²³

2.7.9.1. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Genel Faaliyetler

Bağcılar Belediyesi'nin dezavantajlı grupları kapsayan genel faaliyetlerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“Kültür, Sanat ve Eğitim” faaliyetleri kapsamında **“Bilgi Evleri Projesi”** ile öğrencilerin boş zamanlarını kendilerini geliştirerek geçirmesi, okuma alışkanlıkları kazanmaları, bilgi birikimlerini arttırmaları gibi amaçlar güdülmüştür.¹²⁴ Bağcılar Belediyesi tarafından açılan **“Kadın ve Aile Kültür Sanat Merkezi”**, kadınların mesleki eğitim kurslarına katılarak el becerilerinin geliştirilmesini ve böylelikle aile bütçelerine katkı sağlamasını amaçlamaktadır. Ayrıca belediye düzenli olarak devam ettirdiği **“Kütüphane Haftası”** etkinlikleri ile halkın kitap okuma alışkanlığını arttırmaya yönelik semtteki kütüphanelerde bir yıl boyunca en fazla kitap okuyanları ödüllendirmektedir.¹²⁵

2.7.9.2. Engellilere Yönelik Faaliyetler

Bağcılar Belediyesi, 2006 yılında düzenlenen **“Özürlü Dostu Belediyeler Yarışma Projesi”** kapsamında **“Rehabilitasyon”** alanında **“Üçüncülük Ödülü”**

¹²³ Bağcılar Belediyesi, **Bağcılar Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı**, (Çevrimiçi), <http://www.bagcilar.bel.tr/Files/upload/tr/dosya/dokumanyonetimi/4/06042010150227-1.pdf> , 19.03.2011, s. 84.

¹²⁴ Bağcılar Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/6/0/hizmet-rehberi.aspx>, 19.03.2011.

¹²⁵ Bağcılar Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/465/0/mudurluk-haberleri.aspx>, 19.03.2011.

almıştır. Belediyenin engelli bireylere yönelik önemli faaliyetleri aşağıdaki gibi özetlenebilir :

“Rehabilitasyon Hizmetleri” kapsamında **“İstanbul Bağcılar Belediyesi Engelliler Rehabilitasyon Merkezi”** ile engellilerin hem tedavileri hem de her türlü eğitimleri gerçekleştirilerek güven kazanmalarını ve kendi kendilerine yetebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Merkez bünyesinde hidroterapi havuzu, eğitim birimleri, fiziksel ve psikolojik tedavi birimleri, toplantı salonları, kütüphane, sosyal ve aile hizmetleri bölümü, çocuk oyun odaları bulunmaktadır. Merkezde konusunda uzman 3 çocuk gelişimi eğiticisi, 3 fizyoterapi uzmanı, 3 hidroterapi uzmanı, 2 psikolojik danışman ve rehber öğretmen, 2 psikolog, 1 sınıf öğretmeni, 1 özel eğitimci, 2 ofis elemanı, 5 çocuk eğiticisi, 2 hizmetli ve 3 şoför hizmet vermektedir.¹²⁶

¹²⁶ Bağcılar Belediyesi, (Çevrimiçi), <http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/36/3660/engelliler-rehabilitasyon-merkezi.aspx>, 19.03.2011.

3. BÖLÜM

ENGELLİLERE YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ : İSMEK

ÖRNEĞİ

3.1. Genel Olarak İSMEK

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK), İstanbulluların kişisel birikimlerini arttırmak, mesleki ve sanatsal bilgilerini geliştirmek, kent kültürü ve metropolde yaşam konusundaki donanımlarını arttırmak, gelir elde etmelerine katkıda bulunmak, istihdam edilebilirliklerini arttırmak gibi vb. amaçlarla kurulan örgün eğitimi tamamlayıcı bir yaygın eğitim organizasyonu¹ olarak tanımlanmaktadır.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin bir yaygın eğitim uygulaması olan İSMEK, diğer büyük şehir belediyeleri yapılanmaları arasında en geniş katılımcı kitlesine sahip bir organizasyondur. Sahip olduğu kursiyer sayısı ve vermiş olduğu eğitimlerin çeşitliliği ile sadece yerelde değil aynı zamanda uluslararası alanda yerel yönetim anlayışına farklı bir boyut kazandırmış bir örnektir. İSMEK tarafından verilen eğitimlerin sayısı ve eğitime katılan kursiyerlerin ilgisi yerel yönetimlerin bu alandaki gerekliliğini, etkinliğini, ve katkısını gözlemleyebilmek açısından önem taşımaktadır.

3.1.1. İSMEK'in Kuruluşu ve Tarihçesi

İSMEK, kuruluş itibariyle de yerel yönetimler içerisinde özellikle büyükşehir belediyelerinin sosyal ve kültürel alandaki etkinliklerini arttırdığı 1990 ve sonrası döneminin ilk örnekleri arasında yer almaktadır.

1996 yılında 3 adet kurs merkezi ve 3 branşta toplam 141 kursiyerle eğitim faaliyetlerine başlamış bir sosyal doku projesi olarak tanımlanan İSMEK, bugün İstanbul'un 38 ilçesinde, 226 kurs merkezinde, 195 branşta, yaklaşık olarak 200 bin

¹ İSMEK, (Çevrimiçi), www.ismek.org, 12.01.2011.

kursiyere ulaşmıştır. İSMEK eğitimlerinden bugüne kadar 900 bini aşkın İstanbullu yararlanmıştır.²

3.1.2. İSMEK'in Yasal Dayanağı

İSMEK tarafından verilen eğitim faaliyetleri belirli yasal çerçeveye dayanmaktadır. Daha önceden de belirtildiği gibi 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumluluklarını belirten 7. maddesi İSMEK'in eğitim faaliyetlerinin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Kanunda belirtilen maddede özetle toplumun bütün kesimlerine yönelik sosyal ve kültürel faaliyetlerin düzenlenmesi, meslek ve beceri kazandırma kurslarının açılması, işletilmesi veya işlettirilmesi, aynı zamanda bu faaliyetlerin çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içerisinde yapılması gibi sorumluluklar büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında yer almıştır. İSMEK bu yasal dayanakla verdiği eğitim faaliyetlerini belirli yönetmeliklerdeki esaslara göre düzenlemektedir. Bu esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan "Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yönetmeliği" ile şekillenmektedir. Bu esaslara İSMEK'in eğitim faaliyetleri ile ilgili bölümde ayrıca değinilecektir.

İSMEK, kanun ve yönetmelikteki esaslar çerçevesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile İstanbul Valiliği'ne bağlı İl Halk Eğitim Başkanlığı'nın imzaladıkları protokol gereği eğitimlerini sürdürmektedir.³ Ayrıca İSMEK'in genel olarak bütün faaliyetlerini düzenleyen, yön veren, temel teşkil eden diğer yasa, yönetmelik ve protokol anlaşmaları aşağıdaki gibidir :⁴

- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu
- 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hak.Kanun
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- Milli Eğitim Bakanlığı 2005 yılı Yaygın Eğitim Amaçlı Kurslar Yön.

² A.e.

³ İSMEK, (Çevrimiçi), <http://ismek.ibb.gov.tr/portal/yasaldayanak.asp>, 12.01.2011.

⁴ Muammer Erol, "Yetişkin Eğitiminde Bir Yerel Yönetim Modeli : İSMEK", **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildiriler**, Ed.:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2007, s. 72.

- İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan protokol
- Eğitim Müdürlüğü Yönetmeliği

3.1.3. İSMEK'in Organizasyon Yapısı

İSMEK'İN mevcut yapısında üst yönetimi 1 genel koordinatör, 1 genel danışman ve 6 genel koordinatör yardımcısından oluşmaktadır. Genel koordinatör, İBB Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak İSMEK faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumludur. Genel danışman, kurslar ve insan kaynakları departmanından ve diğer kurum ve kuruluşlarla olan ortak projelerden sorumludur. Koordinatör yardımcılarının dağılımına baktığımızda ise sergi ve fuar organizasyonları ile İSMEK atölyelerinden sorumlu 1 adet, bilgi işlem ve mali işlerden sorumlu 1 adet, kurs merkezleri kiralama, tahsis, bakım, onarım ve altyapı işleri için 1 adet, tanıtım ve yayınlar, medya ile ilişkiler ve web sitesinden sorumlu 1 adet, kurumsal iletişim ve satış merkezlerinden sorumlu 1 adet, organizasyonel gelişim ve iş geliştirme sorumlusu 1 adet genel koordinatör yardımcı mevcuttur.⁵ Organizasyon yapısı itibarıyla İSMEK'in kurumsallaşmış, organize ve bilinçli bir yapılanma olduğu görülmektedir.

3.1.4. İSMEK'in Amaçları

İSMEK eğitim faaliyetlerinin en genel amacının insanlara artı değer katmak olduğu görülmektedir. Ayrıca İSMEK, eğitime yatırım yaparak bireyi üretken bir konuma sokma düşüncesindedir. Bunun için ise çeşitli kurumsal politikalar belirlemiştir.

Bir yetişkin eğitimi organizasyonu olarak İSMEK'in belirlediği politika ve değerler arasında model olmak, ulaşılabilir ve erişilebilir olmak, yaşam boyu eğitim, yaygın eğitimde kalite, sosyal algı gelişimine katkı, artı değer kazandırmak şeklinde ifade edilmiştir.⁶ İSMEK'in, bu politika ve değerler doğrultusunda hareket prensibini belirlemiş olması kurumun sadece iyi bir uygulayıcı değil aynı zamanda iyi bir örnek

⁵ İSMEK, (Çevrimiçi), <http://ismek.ibb.gov.tr/portal/yonetimsemasi.asp>, 12.01.2011.

⁶ İSMEK, (Çevrimiçi), <http://ismek.ibb.gov.tr/portal/vizyonmisyon.asp>, 12.01.2011.

olma anlayışında olmasının gereği olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda İSMEK, sadece yerelde değil uluslararası alanda tanınır hale gelmiştir.

Almanya ve Hollanda'dan iki önemli mesleki eğitim kurumunun üst düzey yöneticilerinin İSMEK'in eğitim faaliyetlerini incelemek ve ortak projeler gerçekleştirmek üzere Türkiye'ye gelmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.⁷

3.1.5. İSMEK'in Hedef Kitlesi

İSMEK'te genel olarak toplumun bütün kesimlerine hizmet sunmakla beraber yapılan faaliyetlere “yaş sınırlaması” dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. İSMEK eğitimlerine katılabilmek için kişilerin 16 yaşını doldurmuş olmaları gerektiği belirtilmektedir.⁸ Yaş konusunda herhangi bir üst sınırın da getirilmeyişi İSMEK'in hedef kitlesinin genişliğinin bir göstergesidir. Ayrıca verilen eğitimler cinsiyet, eğitim, sosyal statü, etnik köken vb. bir ayrım gözetmeksizin İstanbul ili sakinlerinin geneline hitap etmektedir. Bu yönüyle de İSMEK'in hedef kitlesinin oldukça geniş olduğu görülmektedir. Örneğin, ilkokul terk bir kişi ile üniversite mezunu bir kişi aynı şekilde İSMEK eğitim faaliyetlerinden yararlanma hakkına sahip olabilmektedir. Bu durum toplumun her kesiminin İSMEK tarafından sunulan fırsatlardan eşitçe yararlanabileceğinin bir göstergesidir.

Kursiyerler arasında; ev kadınları, genç kızlar ve erkekler, işsizler, halen bir işte çalışanlar, okuma-yazma bilmeyenler, engelliler, mahkumlar, yaşlılar, emekliler vb. toplumun her kesiminden insanlar bulunmaktadır. Toplumun dezavantajlı kesimlerinin de içinde yer aldığı İSMEK'in eğitim faaliyetleri hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmak, İSMEK'in toplum yararına ne gibi katkılar sağlayabileceğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

3.2. İSMEK'in Eğitim Faaliyetleri

İSMEK eğitim faaliyetleri ile halkın sosyal ihtiyaçlarına hitap etmekte, emsallerine nispeten çok daha geniş kitlelere hizmet sunmaktadır. Ayrıca verilen

⁷ İSMEK, (Çevrimiçi), http://ismek.ibb.gov.tr/ism/bulten_yaz.asp?HaberReg=500, 12.01,2011.

⁸ A.e.

eğitimlerin ücretsiz olması yönüyle de ayrı bir sosyal öneme sahip olan İSMEK'in bu faaliyetlerinin önemi üzerinde durulması gerekmektedir.

3.2.1. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Önemi

İSMEK'in eğitim faaliyetlerine katılması gerekliliği yasalarla belirtilmiştir. Bunun dışında İSMEK eğitim faaliyetleri ile toplumsal barışa, bütünleşmeye katkıda bulunabilecektir. Eğitimlerin ücretsiz ve belirli bir yaş sınırından sonra halkın tamamının katılımına açık olması karşısında giderek artan talep aslında insanların sosyalleşme, meslek edinme, temel eğitimlerini tamamlama vb. daha bir çok nedenden ötürü eğitime olan ihtiyaçlarını gözler önüne sermektedir. Bu yüzden İSMEK, yasal bir zorunluluk olmakla beraber sosyal bir sorumluluk örneği olarak görülmelidir.

Halkın ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin sunulması, bu hizmetlerin etkin ve hızlı bir şekilde sunulması, her hangi bir ayırım gözetmeksizin sunulması ve katılımları arttırmak için her türlü çevresel koşulların düzenlenmesi ve sunulan hizmetler hakkında bilgilendirici etkinliklerin yapılması gibi amaçlar sosyal sorumluluğun gerekleri arasında yer almaktadır. İSMEK bu sorumluluğu gerçekleştirmede ise bir takım ilkelere göre hareket etmektedir.

İSMEK, Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilgili "Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin" 9. maddesinde belirtilen ilkelerle eğitimlerini sürdürür. Bu ilkeler aşağıdaki gibi belirtilmektedir :⁹

- **Herkese açıklık:** Herkesin yararlanabileceği biçimde yürütülür ve özel eğitim gerektiren bireyler için özel önlemler alınır.
- **İhtiyaca uygunluk:** Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara uygun olarak gerçekleştirilir.
- **Süreklilik:** Bireylerin hayat boyu yararlanabilecekleri biçimde düzenlenir.

⁹ A.e.

- **Planlılık:** Kalkınma planları hedeflerine uygun şekilde; eğitim-öğretim, üretim, insan gücü, istihdam ilişkileri dikkate alınır.
- **Yenilik ve gelişmeye açıklık:** Programlar; öğrenme ve öğretme yöntemleri ile ders araç-gereç, bilimsel ve teknolojik gelişmelere, çevrenin ve ülkenin ihtiyaçlarına göre sürekli geliştirilir.
- **Gönüllülük:** Bireyin ve toplumun çalışmalara isteyerek katılımları esas alınır.

Bu ilkeler İSMEK eğitim faaliyetlerinin ortaya çıkışından, uygulanışına, yayılmasına ve gelişimine kadar her aşamada görülmektedir. Eğitim faaliyetlerinin herkese açık olması, süreklilik arz etmesi zaman içerisinde katılımları önemli ölçüde arttıracaktır. Faaliyetlere katılım gönüllülük esasına dayandığı için bu genişleme zamana yayılmıştır. İnsan ihtiyaçlarının zamanla artması, yenilikçilik ve genişlemeye açıklık anlayışıyla eğitim faaliyetlerine yansiyabilecektir. Yeni eğitim alanları ve kurs merkezleri açılarak artan talebe ve değişik ilgi alanlarına yönelik faaliyetler devam etmektedir.

3.2.2. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Süreci

İSMEK eğitimlerine kayıtlar her yıl Eylül ayında yapılmakta, dersler Ekim ayında başlamaktadır. Haziran ayında ise eğitim dönemi sona ermektedir. MEB'in belirlediği müfredatlar çerçevesinde 3,5 aydan 10 aya kadar süren eğitimlerin yanı sıra bazı branşlarda bir sonraki dönem de devam eden tekamül kursları verilmektedir. Branşın kredisini dolduran ve başarılı olan kursiyerlere, MEB onaylı "**Kurs Bitirme Sertifikası**", derslere devam eden ancak yeterli başarı gösteremeyen kursiyerlere de "**Kurs Katılım Belgesi**" verilmektedir. İSMEK'in vermiş olduğu MEB onaylı kurs bitirme belgeleri bütün Türkiye'de geçerlidir. Ayrıca bazı branşlarda uluslararası akreditasyona sahip yabancı kuruluşlarla işbirliği yapılarak ülkemiz dışında da geçerliliğe sahip sertifika vermeye başlanmıştır.¹⁰

¹⁰ A.e.

3.2.3. İSMEK’te Eğitim Verilen Branşlar

İSMEK kurslarında verilen eğitimler bilgisayar teknolojileri, dil eğitimleri, mesleki ve teknik eğitimler, spor eğitimleri, müzik, el sanatları, Türk-İslam sanatları, sosyal ve kültürel eğitimler olmak üzere 8 ana başlık altında kategorize edilmektedir. Bu kategorilerde 2010-2011 döneminde 25 ana dalda, toplamda 150 branşta eğitim verilmektedir. İSMEK tarafından eğitim verilen branşların başlıcaları şöyledir :¹¹

- **El Sanatları :** Ahşap Boyama, Dekoratif Ahşap Süsleme, Ahşap Rölyef, Aksesuar Yapma, Filografi, Tığ Örucülüğü, Batık, Şiş Örgü, Takı Tasarımı, Nikah Şekeri Süslemeciliği, İğne ve Tığ Oyası, Tel Kırma, Halı Dokuma, Mozaik vb.
- **Bilişim Teknolojisi :** Bilgisayar Kullanımı, Bilgisayar Sistem Bakım Onarımcısı, Web Tasarımcısı, Görme Engelliler İçin Bilgisayar Kullanımı.
- **Giyim – Tekstil :** Giysi Dikimi, Artistik Çizim ve Drapaj, Modelist Yardımcılığı, Bilgisayarlı Modelistlik, Bilgisayarlı Stilistlik, Trikotaj Vb.
- **Kişisel Bakım Hizmetler :** Saç Bakımı, Cilt Bakımı, Manikür-Pedikür Teknikleri,, Makyaj Yapma Teknikleri, Saç-Sakal Kesimi.
- **Hasta ve Yaşlı Hizmetleri :** Hasta Ve Yaşlı Refakatçisi, Engelli Birey Aile Destek, Engelli Bakımı.
- **Kişisel Gelişim :** Diksiyon, Okuma-Yazma, Braille Alfabesi, Girişimcilik, Protokol Ve Görgü Kuralları, İşitme Engelliler Tercümanlık, Yazım Atölyesi, İlk Yardım.
- **Müzik ve Gösteri Sanatları :** Bağlama, Flüt, Kanun, Kaval, Kemençe, Ney, Tambur, Gitar, Keman, Piyano, Halk Oyunları, Şan, Uygulamalı Türk Sanat Müziği Vb.
- **Sanat ve Tasarım :** Yağlı Boya, Resim , Guaj Boya, Desen Tasarım, Minyatür, Tezhip, Ebru, Kaligrafi Vb.
- **Spor :** Aerobik, Plates, Fitness.
- **Yabancı Diller :** Arapça, İngilizce, Osmanlıca.

¹¹ İSMEK, 2010-2011 Eğitim Dönemi Branş Rehberi, İstanbul, İSMEK yayınları, 2010, s. 4-11.

3.2.4. İSMEK'in Eğitim Faaliyetlerinin Üretim ve İstihdam Boyutu

İSMEK eğitim faaliyetlerinin sonuçları insanlara yansımaları üretim, satış ve istihdam olarak üç aşamada ele alınabilir. İSMEK faaliyetlerinin üretime, üretimden satışlara ve istihdama yansımalarını şöyle sıralanabilir :¹²

A. İSMEK sisteminin üretim boyutu;

- **Kendine Üretim:** Takılar, süs eşyaları, kıyafetler.
- **Evine Üretim:** Küçük ev mobilyaları, mefruşatlar, ahşap objeler.
- **Çevreye Üretim:** Akraba, arkadaş, komşulara ve sevdiklere hediyelik eşyalar.
- **Dönüşüm:** Kullanılan veya atılacak eski eşyaların değişik el sanatları marifetiyle yeniden kullanıma sokulması.
- **Değer Katma:** Çok basit bazı obje, parçaların ufak işlemler sonucu değerli bir ürüne dönüştürülmesi.

B. İSMEK sistemini satış boyutu;

- **Yakın Çevreye:** Aile, komşu, arkadaş çevresine satışlar.
- **Sergi / Kermes:** Sergi ve Kermeslerde ziyaretçilere satışlar.
- **Satış Merkezi:** Oluşturulan özel satış merkezlerinde satışlar.
- **Semt Pazarı:** Semt pazarlarında tahsis edilen satış tahtalarından satışlar.
- **Sipariş:** Mağaza ve üretim merkezlerinden özel siparişler.
- **Kamu Satışı:** Belediye ve Valilik gibi kurumların protokole vereceği hediyeler için özel üretim ve satış.

C. İSMEK Sisteminin istihdam boyutu;

- **Atölye Kurmak:** Kişisel gayretler veya ekip olarak hobi, el sanatları, hediyelik eşya, obje üretimi gibi üretim atölyeleri.

¹² Mehmet Doğan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları (İSMEK), **2.Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed. Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008, s.102

- **Sertifika İle İŞKUR Başvuruları:** İSMEK modelinde sertifikalar MEB onaylı olduğu için, başta İŞKUR olmak üzere tüm resmi iş başvurularında istihdam aracıdır.
- **Referans:** İSMEK modelinde sertifikalar, resmi belge aramayan istihdam alanları içinde referans belgesidir.
- **Terfi:** Alınan eğitimler ile kişi mevcut işinde kariyer yapar, yeni pozisyonlar elde eder.

Bahsedilen üretim ve satış faaliyetlerini gerçekleştirmede “Üretim ve Satış Atölyeleri” oluşturulmuştur. Üretim ve satış atölyeleri, son dönemde İSMEK’te yürütülen önemli projelerdendir. İSMEK verdiği eğitimleri, üretim ve satış ofislerinde uygulamaya dönüştürmektedir. Bu atölyelerde üretime ve satışa katkı yapılması planlanmakla birlikte, icra edilen sanatların uygulama örnekleri de ziyaretçilere sergilenmektedir. Eğitim faaliyetleri sonucu tecrübe kazanan kursiyerler, eğitmenler ile birlikte üretime katılmaktadırlar. Bu atölyelerde üretilen ürünler halkın beğenisine sunulmaktadır.¹³

İstihdam boyutunun gerçekleşmesinde önemli bir diğer projede Uygulama Merkezleridir. Bu merkezlerde İstanbul’un çeşitli semtlerine yayılmış İSMEK kurs merkezlerinden uygulamalı sınavla alınmış kursiyerler çalışmaktadır. Burada bir yıl boyunca ileri düzeyde eğitim alan seçkin kursiyerler, mevcut bilgi, beceri ve vizyonlarını reel sektörün beklentilerine göre şekillendirerek profesyonel iş hayatına katılma imkanı bulmaktadırlar. Uygulama Merkezi’nde kursiyerlerin çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlardan gelen siparişleri hazırlamakta, bu sayede bir yandan tecrübe kazanırken bir yandan da emeklerini maddi kazanca dönüştürmektedir.¹⁴

3.3. İSMEK’in Eğitim Faaliyetlerinde Yıllara Göre Değişmeler

İSMEK kurulduğu günden bugüne önemli ölçüde gelişme göstermiştir. Yıllar itibariyle İSMEK eğitimi verilen branşlar, eğitimlere katılan kursiyer, kursların verildiği mekanlar, fiziksel imkanlar gibi özellikleri sürekli değişim geçirmiştir. Bu

¹³ A.e.

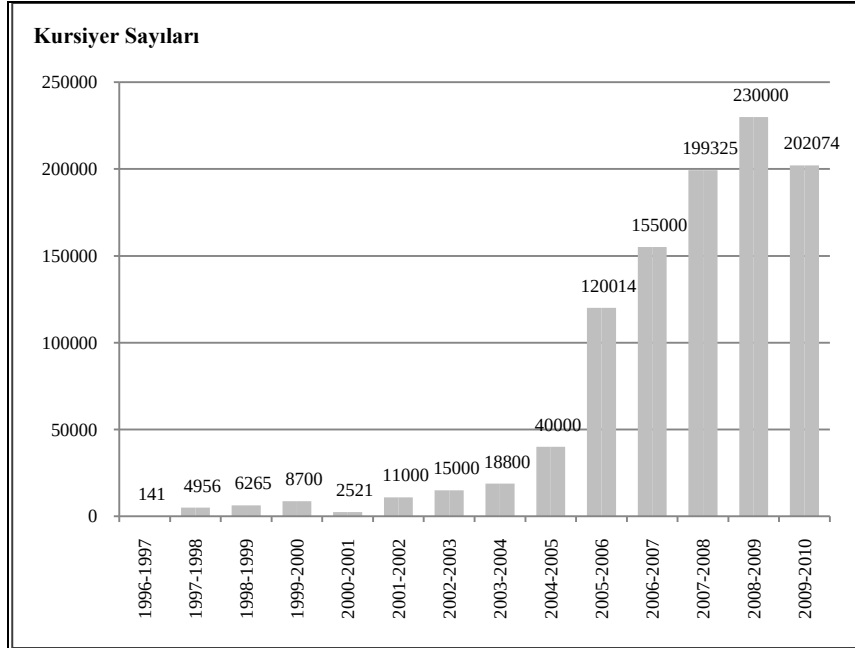
¹⁴ A.e.

değişimlerin yıllar itibariyle dağılımı İSMEK'in gelişme sürecinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

3.3.1. Yıllar İtibariyle Kursiyer Sayıları

İlk yılında, ilk eğitim döneminde 141 kursiyere eğitim veren İSMEK bu gün 2009-2010 eğitim döneminde 200 bin kadar kişiye eğitim vermiştir. İSMEK kursiyer sayılarında en büyük değişimi oransal olarak ikinci yılında yaşamış 141 olan kursiyer sayısı yaklaşık 35 kat artış göstermiştir. Kursiyerlerin sayısal değişimi ise 2004-2005 döneminde 40 bin iken bu sayı 2005-2006 döneminde 80 bin artarak 120.000'e ulaşmıştır. Bir dönemde en çok eğitim verilen kursiyer sayısı ise 2008-2009 eğitim döneminde 230 bin kadar kişi ile çok geniş bir kesime hitap etmiştir. 2009- 2010 döneminde ise bu sayı 200 bin civarında gerçekleşmiştir.

Grafik 1: Yıllar İtibariyle İSMEK Kursiyer Sayıları

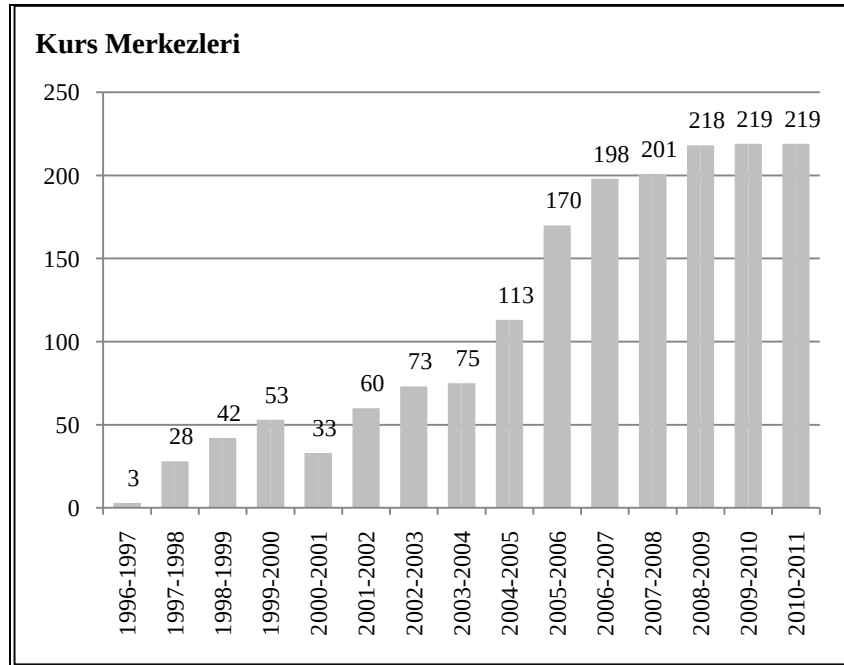

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.3.2. Yıllar İtibariyle Kurs Merkezleri

İSMEK, eğitim faaliyetlerini ilk yıllarında 3 kurs merkezinde başlatmıştır. Kurs merkezi sayıları 1996 yılından 2000 yılına kadar artmış ise de bu tarihte azalış göstermiştir. Bu tarihe kadar 53 olan kurs merkezi sayısı bu tarihte 33'e düşmüştür. İzleyen yıllarda kurs merkezi sayıları sürekli artış göstermiş 2009-2010 eğitim döneminde 38 ilçede 219 merkez olarak bugünkü en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 2 : Yıllar İtibariyle Kurs Merkezleri Sayıları (1996-2011)

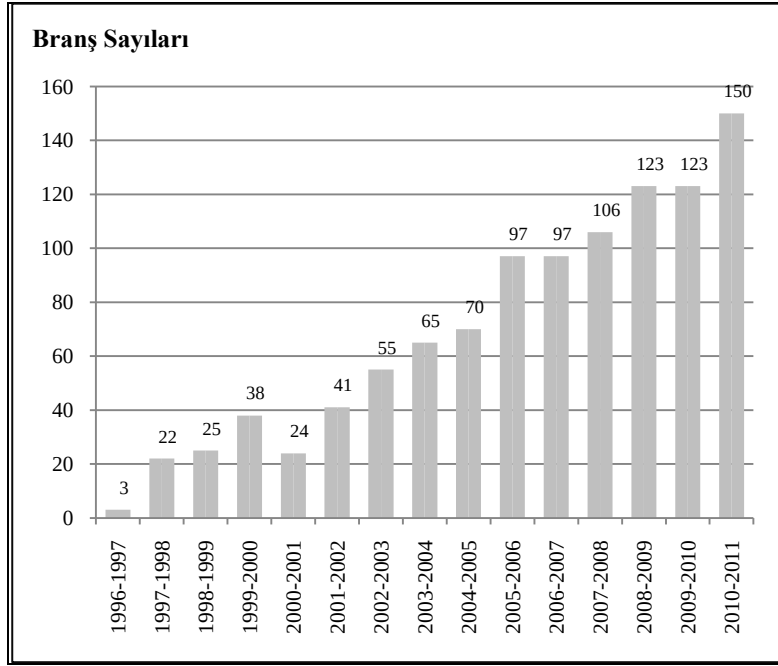

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.3.3. Yıllar İtibariyle Eğitim Verilen Branşlar

İSMEK, 1996 yılında eğitim faaliyetlerine başladığında sadece 3 branşta eğitim verdiği görülmektedir. Aradan geçen 4 yıl içerisinde eğitim verilen branş sayısını 3'ten 38'e çıkaran İSMEK bu dönemin sonunda branş sayısı azalarak 24'e düşmüştür. Ancak bu tarihten sonra branş sayısı bazı yıllarda aynı kalsa da azalmamış, sürekli artmıştır. 2010-2011 eğitim dönemi itibariyle 150 branşa ulaşmıştır.

Grafik 3 : Yıllar İtibariyle Branş Sayıları

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4. İSMEK Kurslarına Katılan Kursiyerlerin Analizi (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Bu bölümde İSMEK kurslarına katılan kursiyerlerin analizi edilmesi amaçlanmıştır. 2009-2010 eğitim dönemindeki kursiyerlere ait bilgiler, kursiyerlerin eğitim dönemi başında doldurmuş oldukları kayıt formlarında yer alan bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler kullanılarak derlenmiş ve SQR bilgisayar programına aktararak oluşturulmuş veriler İSMEK'ten temin edilerek, Microsoft Excel bilgisayar programı aracılığıyla; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, İSMEK kurslarına katılma nedeni, branş, eğitim alınan kurs merkezi verileri kullanılarak analizler yapılmıştır. Bu analizler öncelikle genel olarak İSMEK kursiyerlerinin tamamını ve daha sonrada özel olarak engelli kursiyerleri kapsamaktadır.

3.4.1. Genel Olarak İSMEK Kursiyerlerinin Analizi

Bu bölümde öncelikle İSMEK kursiyerlerinin tamamıyla ilgi veriler kullanılarak oluşturulan tablolar belirli bir düzen halinde verilecektir. Tablolarla ilgili yorumlara da kapsamlı bir şekilde sonuç kısmında değinilecektir.

3.4.1.1. Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Analizleri

İSMEK kursiyerleri yaş grupları açısından incelendiğinde; en yoğun yaş grubu 20-29 yaş aralığıdır (% 35,2), ikinci en yoğun yaş aralığı 30-39 yaş aralığı (% 23,7), üçüncü en yoğun yaş aralığı ise 40-49 (%17,1) yaş aralığıdır. Yaş grubu aralığında en düşük yoğunluğa sahip yaş aralığı ise % 2,9 ile 60 ve üstü yaş grubudur.

Tablo 2: İSMEK Kursiyerlerin Gruplandırılmış Yaş Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
19 ve altı	23.504	11,6
20 - 29	71.064	35,2
30 - 39	47.886	23,7
40 - 49	34.505	17,1
50 - 59	19.265	9,5
60 ve üstü	5.850	2,9
Toplam	202.074	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.1.1. Kursiyerlerin Yaş ve Eğitimleri Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerleri yaş grupları ve eğitim seviyeleri açısından incelendiğinde; her yaş grubunda genel olarak lise mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. 20-29 yaş aralığında sadece okur-yazar olanların oranı % 35,1 ile oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Yaş grupları arasında geçiş yaptıkça özellikle 30'lu yaşlardan sonra eğitim seviyelerinin düştüğü görülmektedir. 30-39 yaş grubu arasında % 50,3'ü, 40-49 yaş grubu arasında % 55,6'sı, 50-59 yaş grubu arasında 52,5'i ve 60 ve üstü yaş grubunda ise % 65,6'sı lise ve üstü eğitim almamışlardır. Bu

durum genç neslin eğitim seviyelerinin yüksek olduğunu 30'lu yaşlardan sonraki kuşakların ise eğitim seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: İSMEK Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

EĞİTİM DURUMU	19 ve altı	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü
Okur-Yazar	15,3	35,1	15,0	16,4	13,7	13,4
İlkokul	7,5	3,9	20,8	29,8	28,0	24,8
İlköğretim	18,6	0,3	14,5	9,4	10,8	13,7
Lise	40,3	59,5	36,9	35,1	35,4	31,5
Ön Lisans	0,9	0,8	1,2	2,0	3,3	4,5
Lisans	16,0	0,2	9,2	5,6	6,5	8,2
Lisans üstü	1,5	0,0	2,3	1,7	2,4	3,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.1.2. Kursiyerlerin Yaş ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Kursiyerlerin yaş grupları ile İSMEK kurslarına katılma nedenleri arasındaki incelendiğinde; genel olarak bütün yaş gruplarında ağırlıklı olarak sırasıyla kişisel gelişimlerine katkı sağlamak, boş vakitlerini değerlendirmek ve yeni bir meslek edinmek düşüncesinin yer aldığı görülmektedir.

Yeni bir meslek edinme düşüncesi genel itibarıyla gençlerde daha yüksek oranlarda tercih edilirken, yaşlılarda ise boş vakitlerin değerlendirilmesi daha yüksek oranlarda tercih edilmektedir. Ayrıca bütün yaş gruplarında iş veya atölye kurma düşüncesi çok düşük oranlara sahiptir.

Tablo 4: İSMEK Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURSLARA KATILMA NEDENLERİ	YAŞ GRUPLARI											
	20 yaş altı		20 - 30		30 - 40		40 - 50		50 - 60		60 ve Üstü	
	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	235	1	915	1,3	1162	2,4	977	2,8	542	2,8	115	2
Arkadaş ve çevre edinmek	392	1,7	1063	1,5	859	1,8	666	1,9	442	2,3	129	2,2
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	1.556	6,6	5061	7,1	3457	7,2	2377	6,9	1264	6,6	380	6,5
Boş vakitleri değerlendirmek	6.966	30	17457	25	12425	26	10827	31	6621	34	2147	37
İş/Atölye kurmak	109	0,5	393	0,6	341	0,7	245	0,7	132	0,7	38	0,6
Kendimi Geliştirmek	8.753	37	25536	36	17401	36	12811	37	7417	39	2306	39
Mesleğimde İlerlemek	1.373	5,8	7006	9,9	3833	8	1876	5,4	723	3,8	215	3,7
Yeni bir meslek edinmek	4.120	18	13633	19	8408	18	4726	14	2124	11	520	8,9
Toplam	23504	100	71064	100	47886	100	34505	100	19265	100	5850	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.1.3. Kursiyerlerin Yaş ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin yaş gruplarına göre dağılımları ile tercih ettikleri branşlar incelendiğinde 19 yaş ve altında olanların büyük çoğunluğunun % 22,8 ‘lık bir oranla İngilizce (seviye 1-2) eğitimi aldıkları görülmektedir. Bunu % 13,7 ile fitness, % 12,9 ile bilgisayar işletmenliği, % 11,7 ile de gitar kursları takip etmektedir. Bu yaş grubunun en az sanatsal ve kültürel branşlar tercih ettiği görülmektedir. Genel itibariyle genç kursiyerler spor, müzik ve iş bulmayı ya da kariyerlerinde ilerlemeyi kolaylaştırıcı branşları tercih etmektedirler. Bilgisayar işletmenliği, bütün yaş gruplarında öncelikli tercih edilen branşlar arasındadır. İngilizce branşı ise 40’lı yaşlardan sonra daha da az oranda tercih edilmektedir. Üst yaş gruplarında yer alan kursiyerler ise daha çok dekoratif ev tekstili, yağlı boya, ahşap boyama, takı tasarımı gibi branşları tercih etmektedirler.

Tablo 5: İSMEK Kursiyerlerinin Yaş Gruplarına Göre Katıldıkları İSMEK Kurslarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞLAR	19 ve altı	20- 29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü	BRANŞLAR	19 ve altı	20- 29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü
İngilizce I	15,1	12,5	10,1	4,4	3,3	3,3	Kemençe	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Fitnes	13,7	6,2	4,5	2,7	2,5	2,6	Ahşap Rölyef	0,1	0,3	0,6	1,3	2,0	2,4
Bilgisayar İşletmenliği	12,9	15,3	12,4	8,5	7,4	10,8	Çeyiz Ürün.Süsleme	0,1	0,1	0,4	1,4	1,4	1,0
Gitar Kursu 1	11,7	3,0	0,9	0,3	0,2	0,2	Osmanlı Türkçesi 2	0,1	0,5	0,4	0,3	0,4	0,7
İngilizce II	7,7	6,0	5,0	2,4	2,0	2,2	Uygu.Çok Sesli Müzik	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Diksiyon Eğitimi	3,3	6,2	4,4	3,4	2,8	1,5	GIYİM	0,1	0,1	0,2	0,4	0,3	0,2
Aerobik	3,2	5,2	9,8	12,8	12,1	7,4	El Sanatları Tezhip	0,1	0,2	0,4	0,5	0,4	0,5
Bilgisayarlı Muhasebe	2,9	4,8	2,5	0,6	0,3	0,1	Bilgisayarlı Modelistlik	0,1	0,3	0,3	0,1	0,1	0,0
Kuaförlük	2,7	1,8	2,2	1,3	0,5	0,2	Halk Oyunları (Genel)	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0
Modelist Yardımcılığı	2,4	1,8	1,3	0,7	0,3	0,1	Nevresim Takım.Dik.	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Gitar Kursu 2	2,1	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	Yan Flüt	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
Temel Bağlama	2,0	1,6	1,6	1,1	0,9	1,0	Tiğ oyası	0,0	0,1	0,2	0,3	0,1	0,0
Arapça Kursu I	1,7	2,7	2,9	2,9	2,5	3,1	El Nakışları Türk İşi	0,0	0,1	0,2	0,5	0,5	0,4
Giyim Üretimi Tek.	1,1	2,0	2,5	2,9	2,1	1,1	Yağlı Boya Resim	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,6
Artistik Çizim	1,1	1,0	0,6	0,2	0,1	0,1	Yatak Örtüleri Dikimi	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
Arapça Kursu II	1,0	1,4	1,7	1,6	1,3	1,7	Pasta, Bús.ve Tatlı Haz.	0,0	0,1	0,3	0,3	0,3	0,2
Dekoratif Ev Tekstili	0,9	1,6	3,2	7,4	6,9	4,3	Kırkpere (Kırkyama)	0,0	0,1	0,2	1,1	2,3	2,7
Makine Nak. Genel	0,8	0,7	0,5	0,8	0,6	0,5	Ev Yönetimi Kursu	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Resim (Sulu Boya)	0,7	0,8	1,1	1,4	2,5	3,2	Makina Nak.Beyaz İş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kurdele Yapımı	0,7	1,5	2,8	5,4	4,8	3,6	(Flografi) Kursu	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Ofis Programları	0,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	İmitasyon Takı İmalat.	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Manikür Pedikür	0,6	0,4	0,4	0,3	0,1	0,0	Bilgisayarlı Stilistik	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Yağlı Boya Tekniği	0,6	0,6	0,9	1,6	2,5	4,1	Uygu. Türk Halk Müz.	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2
Bilgisayarlı Grafik	0,5	1,0	0,6	0,2	0,1	0,1	Makine Nak. Türk İşi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğne Oyası	0,5	1,3	2,6	4,2	2,3	1,3	Şiş Öricülüğü (Şal)	0,0	0,2	0,6	1,4	2,6	3,0
Web Tasarım Kursu	0,5	0,8	0,6	0,3	0,1	0,1	Halk Oyunları Bolu	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Erkek Kuaförlüğü	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	Yapma Kumaş Çiçek	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3
Takı Tasarımı	0,4	0,8	1,6	2,3	3,1	2,8	Ud Kursu	0,0	0,1	0,2	0,2	0,7	1,7
Keman Kursu	0,4	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	Tem. Bilgi. Okur-Yaz.	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	1,1
Cilt Bakımı	0,3	0,3	0,5	0,6	0,4	0,1	Görgü Kuralları Kursu	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Kumaş Boyama	0,3	0,5	0,6	1,0	1,3	1,6	El Nakışları Antep İşi	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1
Okuma-Yazma I	0,3	0,3	0,3	0,5	0,9	1,1	Girişimcilik	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ahşap Boyama	0,3	0,8	1,8	2,5	3,7	4,1	Meslek Etiği	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3-6 Yaş Çocuk Etk.	0,3	0,8	0,5	0,2	0,0	0,0	Keman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
El Sanatları Folyo	0,3	0,2	0,4	0,6	0,9	0,6	Halk Oy..Adıyaman Y.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Makyaj	0,3	0,4	0,6	0,9	0,4	0,1	Hasta ve Yaşlı Ref.	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0
Fotoğrafçılık Kursu	0,3	0,6	0,8	0,4	0,4	0,7	Çini İşlemciliği	0,0	0,1	0,2	0,2	0,4	0,3
Maraş Usulu	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	Metal Çiçek Yapma	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,3
Ney Kursu	0,2	0,9	0,4	0,2	0,1	0,1	Kanun Kursu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2
Yönetici Sekreterliği	0,2	0,4	0,4	0,2	0,0	0,0	Zikzak Makineci	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hüsn-i Hat	0,2	0,6	0,7	0,5	0,6	0,9	Özel Perdeler Hazırlama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yiy. Haz. Ve Pişirme	0,2	0,7	0,9	1,2	1,2	0,7	İş Organizasyonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ebru Kursu	0,2	0,7	0,9	0,7	0,7	0,7	İş ve Sos. Hayatta İlet.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bağlama Kursu	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	Makina Nak. Antep İşi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmanlı Türkçesi I	0,2	0,9	0,5	0,5	0,6	1,2	Telkari Gümüş İşle.	0,0	0,1	0,3	0,5	1,0	1,2
Arapça Kursu III	0,1	0,4	0,5	0,6	0,5	0,7	Şiş Öricülüğü (Şapka)	0,0	0,1	0,2	0,5	0,9	0,9
Tabldot Aşçılığı	0,1	0,3	0,4	0,5	0,4	0,2	Hasır Örmeci	0,0	0,0	0,2	0,5	0,8	0,7
Piyano (Seviye1)	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,3	Ev Aksesuarları Kursu	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,8
Bağlama (Orta)	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	Giyim- (abiye)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
Cam ve Porselen Boy.	0,1	0,1	0,1	0,3	0,6	0,7	Ahşap Boya.Ver.	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,8
Giyim-4	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	Türk Sanat Müz.Öğret.	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,4
Sıcak Mutfak Aşçılığı	0,1	0,4	0,4	0,6	0,5	0,3	Bil. Mod.(Lektra)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmanlı Türkçesi I	0,2	0,9	0,5	0,5	0,6	1,2	Desen Tasarımı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Türk İşaret Dili	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	Radyo Tel. Spikerliği	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gitar Kursu 3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Kılıf ve Hurç Dikimi	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Dekoratif Ahşap Süs.	0,1	0,2	0,3	0,5	0,7	0,7	Türk Müz. Repertuarı I	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,6
Makine Nakışları	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	Yaylı Tanbur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Takı Tasarımı	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	Türkçe Yazılım	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bilgis. Sist. ve Onar.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	Halı Dokuma	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Giyim-7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	El Nakışları Kursu	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Çin İğnesi	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	Nikah Şekeri Süs.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(Braille) Kabart. Met.	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Dokuma Konfek.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tablo 5: Devamı

BRANŞLAR	19 ve altı	20- 29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü	BRANŞLAR	19 ve altı	20- 29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü
Pastacı Çırağı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Minyatür Yapımı I	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Peyzaj Bahçıvan Yetiş.	0,0	0,0	0,1	0,2	0,5	0,6	Mozaik Kursu	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Takı (Misinalı)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,5	Kakmacı	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Soğuk Mutfak Aşçılığı	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0	Kalem İşi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Kaligrafi	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	Hazır Giyim Kursu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
El Nakışları Maras İşi	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	Diksiyon I	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Gazetecilik Ve İletişim	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	Trikotaj II	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Ciltçilik Kursu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Basit Nakış İğneleri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Moda Tasarımı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Türk Müz. Usul. I	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kaval	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Minyatür Yapımı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Sedef Sanatı Kursu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	Takı (Davul)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İpek Boyama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	Resim	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1
Takı (Fantezi)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Şiş örücülüğü	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2
Tambur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Makine Nakı. II Tek.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Halk Oyunları Van	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Ahşap İşçiliği	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İş Güv. ve İşçi Sağ.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Trikotaj I	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İş Hayatında İletişim	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Sulamacı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Kat Elem.(Kon.. Hiz.)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	cam seramik Boyama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mes. İngi. (Kon.. Hiz)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Fitness	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Reyon Görevlisi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Dekoratif Ev Akse.	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Sosyal Hayatta İlet.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Solfej (Seviye 2)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Piyano Kursu 2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Mineci	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Resim (Çakıtaşı)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	Kadın Üst Giysi. Dik.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Jimlastik	0,0	1,2	0,5	0,2	0,1	0,2	Pasta Süs. Tek. ve Uyg.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Solfej (Seviye 1)	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,6	Çuval Çiçek Yapma	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Cam ve Seramik Boy	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	Yatak Takımları Dikimi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
El Nakışı Çin İğnesi	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	Türk San. Müz. Solfej	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yazım Atölyesi	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	Kâti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ev,Büro ve Kur. Tem..	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	Ağaç Gemi Yapımı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2
Bilgisayar Prog.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Mineci	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Görsel Programlama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Kadın Üst Giysi Dik.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mihlamacı	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	Pasta Süs. Tek. ve Uyg.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam								100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.2. Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Analizleri

İSMEK kursiyerlerinin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde; kursiyerler içerisinde kadınların oranı % 76,4, erkeklerin oranı ise %23,6 olduğu görülmektedir. Kursiyerler içerisinde kadınların oranının yüksek orana sahip olmasının nedenleri arasında kursların daha çok bayanlara hitap eden branşlardan oluşması, kadınların eğitim ihtiyaçlarının erkeklere nazaran daha fazla olabilmesi, kadınlar içerisinde özellikle ev kadınlarının boş vakitlerini dahi iyi değerlendirmek istemeleri yer alabilmektedir.

Tablo 6: İSMEK Kursiyerlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	47.714	23,6
Kadın	154.360	76,4
Toplam	202.074	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.2.1. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin cinsiyet ve yaş grupları arasındaki ilişki incelendiğinde erkeklerin büyük çoğunluğunun hem erkeklerde (%42,8) hem de kadınlarda (%32,8) 20-29 yaş grubu aralığında olduğu görülmektedir. Yine hem erkeklerde (%22,3) hem de kadınlarda (%24,1) bu yaş grubunu ikinci sırada 30-39 yaş aralığı izlemektedir. Erkek ve kadın kursiyerlerin en az yoğunlukta olduğu yaş aralığı ise 60 ve üstü yaş aralığıdır. Genel olarak erkeklerde ve kadınlarda yaş grupları arasında ilerledikçe katılım oranlarının düştüğü görülmektedir. Özellikle erkeklerde 30'lu yaşlardan, kadınlarda ise 50'li yaşlardan sonra katılımlarda %50 ve civarında düşüşler görülmektedir.

Tablo 7: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaş Grupları Dağılımı (%) (2009-2010 Eğitim Dönemi)

CİNSİYET	19 ve altı		20-29		30-39		40-49		50-59		60 ve üstü		Toplam
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	
Erkek	8.948	18,8	20.413	42,8	10.645	22,3	4.012	8,4	2.298	4,8	1.398	2,9	47.714
Kadın	14.556	9,4	50.651	32,8	37.241	24,1	30.493	19,8	16.967	11	4.452	2,9	154.360
Toplam	23.504	11,6	71.064	35,2	47.886	23,7	34.505	17,1	19.265	9,5	5.850	2,9	202.074

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.2.2. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

İSMEK Kursiyerlerinin cinsiyetleri ile eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde; hem erkeklerde (%43,5) hem de kadınlarda (%39,1) eğitim seviyelerindeki ağırlığın lise mezunlarında olduğu görülmektedir. Kadınlarda ikinci olarak ilkokul mezunları (%19,5) ağırlıktayken erkeklerde ise lisans mezunları (%18,7) ağırlıktadır. Erkeklerde lise sonrası eğitim alan ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitim seviyelerinin toplam oranı % 31,8 iken kadınlarda % 22,1 olarak görülmektedir.

Tablo 8: Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Eğitim Durumu	Erkek		Kadın	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Okur-Yazar	1,5	694	1,5	2.302
İlkokul	6,7	3.189	19,5	30.127
İlköğretim	16,6	7.908	17,8	27.465
Lise	43,5	20.753	39,1	60.321
Ön Lisans	10,8	5.146	9,3	14.355
Lisans	18,7	8.922	11,3	17.434
Lisans üstü	2,3	1.102	1,5	2.356
Toplam	100,0	47.714	100,0	154.360

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.2.3. Kursiyerlerin Cinsiyet ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Kursiyerlerin cinsiyet dağılımları ve İSMEK kurslarını tercih nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; erkeklerin genellikle kendilerini geliştirmek (% 37,5), boş vakitlerini değerlendirmek (% 31), yeni bir meslek edinmek (% 13,8) için İSMEK kurslarını tercih ettikleri görülmektedir. Kadınlarda en çok yine erkekler gibi aynı nedenlerden ötürü İSMEK kurslarını tercih etmektedirler.

Ayrıca erkeklerin % 0,8 oranında kadınlar ise % 2,4 oranında aile bütçesine katkı sağlama amacıyla olduklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin kadınlara göre daha düşük bir orana sahip olması erkeklerin imsek kurslarına doğrudan gelir elde etme düşüncesinde olmadıklarını gösterebilir. Kadınların ise evlerinde de yapabilecekleri işlerle ev bütçesine katkı sağlama düşüncesine daha fazla sahip oldukları düşünülebilir.

Kadınlar arasında yeni bir meslek edinme düşüncesi % 17,5 iken erkekler arasında bu oran % 13,8 olarak görülmektedir. Kadınlar İSMEK kurslarını erkeklere nazaran meslek sahibi olmayı kolaylaştırıcı bir etken olarak düşünmektedirler.

Tablo 9: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyetlerine Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURSLARA KATILMA NEDENLERİ	Erkek		Kadın	
	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	381	0,8	3.565	2,3
Arkadaş ve çevre edinmek	664	1,4	2.887	1,9
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	2.933	6,1	11.162	7,2
Boş vakitleri değerlendirmek	14.790	31	41.653	27
İş/Atölye kurmak	202	0,4	1.056	0,7
Kendimi Geliştirmek	17.869	38	56.355	37
Mesleğimde İlerlemek	4.302	9	10.724	6,9
Yeni bir meslek edinmek	6.573	14	26.958	18
Toplam	47.714	100	154.360	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.2.4. Kursiyerlerin Cinsiyet ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Kursiyerlerin cinsiyete göre dağılımları ile kurs gördükleri branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde erkeklerin en çok tercih ettiği branşın % 23,1 ile fitnes olduğu görülmektedir. Bunu % 20,3 ile İngilizce (Seviye 1-2) branşı ve % 16,1 ile bilgisayar işletmenliği branşı takip etmektedir. Bunların dışında erkeklerin gitar (% 5,1), diksiyon eğitimi (% 4,5), bağlama (% 3,7), Arapça (Seviye 1-2) (% 4), web tasarımı (% 1,3), grafik (% 1,1) ve ney (%1,1) branşlarını kadınlara göre daha çok daha yüksek oranlarda tercih etmişlerdir.

Kadınlarda ise bilgisayarlı muhasebe kursu % 11,1 ile en çok tercih edilen branş olarak görülmektedir. Bunu % 10,5 ile bilgisayar işletmenliği, % 8,3 ile şiş örücülüğü branşları takip etmektedir. Bunların dışında kadınlar ofis programları (% 4,5), ebru (% 4,5), bilgisayarlı modelistlik (% 3,6), fotoğrafçılık (% 2,8), sedef (% 2,8), kat elemanı (konaklama hizmetleri) (%2,8), el nakışları (% 1,3) branşlarını erkeklere göre çok daha yüksek oranlarda tercih etmişlerdir.

Kadınlar ahşap boyama, peyzaj bahçıvan yetiştirme ve yönetici sekreterliği kurslarını hiç tercih etmezken, erkekler de el nakışları, halı dokuma, makyaj, hazır giyim, yatak takımı dikimi, trikotaj, çiçek yapma, iğne oyası, kumaş boyama gibi branşları hiç tercih etmemişlerdir.

Tablo 10: İSMEK Kursiyerlerinin Cinsiyet Dağılımlarına Göre Katıldıkları Kursların Dağılımı (%) (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞLAR	Erkek		Kadın		BRANŞLAR	Erkek		Kadın	
	Frek.	%	Frek.	%		Frek.	%	Frek.	%
Fitnes	11039	23,1	944	0,6	Gazetecilik Ve İlet.	32	0,1	317	0,2
Bilgisayar İşlet.	7705	16,1	16266	10,5	Türk Müz. Rep. I	29	0,1	3	0,0
Pratik İngilizce I	6763	14,2	3	0,0	Ahşap Rölyef	29	0,1	18	0,0
Pratik İngilizce II	2932	6,1	3274	2,1	Yönetici Sekreterliği	24	0,1	0	0,0
Gitar Kursu I	2419	5,1	183	0,1	Rad. Tel. Spik. Ve Sun.	24	0,1	25	0,0
Diksiyon Eğitimi	2145	4,5	12	0,0	Halk Oyunları Bolu	24	0,1	171	0,1
Temel Bağlama	1758	3,7	1460	0,9	Soğuk Mutfak Aşçılığı	24	0,1	309	0,2
Arapça Kursu I	1285	2,7	38	0,0	Yağlı Boya Resim	21	0,0	46	0,0
Jimlastik	1191	2,5	695	0,5	Meslek Etiği	21	0,0	47	0,0
Bilgisayarlı Muh.	1170	2,5	17130	11,1	Girişimcilik	21	0,0	684	0,4
Arapça Kursu II	623	1,3	10	0,0	Görgü Kuralları Kursu	20	0,0	19	0,0
Web Tasarım Kursu	597	1,3	61	0,0	Gitar Kursu	20	0,0	121	0,1
Bilgi.Dest.Grafik	519	1,1	356	0,2	Ciltçilik Kursu	20	0,0	419	0,3
Ney Kursu	516	1,1	55	0,0	Yazım Atölyesi	20	0,0	441	0,3
Fotoğrafçılık Kursu	421	0,9	4389	2,8	Sedef Sanatı Kursu	20	0,0	4344	2,8
Gitar Kursu II	414	0,9	172	0,1	Takı (Misinalı)	19	0,0	173	0,1
Sulu Boya Tek.	407	0,9	21	0,0	Resim	18	0,0	10	0,0
Osmanlı Türkçesi 1	373	0,8	336	0,2	Yaylı Tanbur	18	0,0	82	0,1
Modelist Yard.	307	0,6	106	0,1	Yan Flüt	17	0,0	30	0,0
Erkek Kuaförlüğü	278	0,6	1098	0,7	Bilgisayar Prog.	16	0,0	12	0,0
Hüsn-i Hat	244	0,5	837	0,5	Görsel Programlama	16	0,0	136	0,1
Osmanlı Türkçesi 2	221	0,5	26	0,0	Ahşap İşçiliği	16	0,0	160	0,1
Yağlı Boya Tekniği	202	0,4	301	0,2	Sulamacı	15	0,0	13	0,0
Ud	200	0,4	34	0,0	Telkari Gümüş İşleme.	14	0,0	137	0,1
Arapça Kursu III	188	0,4	649	0,4	Dekoratif Ahşap Süs.	14	0,0	466	0,3
Bağlama I	183	0,4	56	0,0	Sosyal Hayatta İletişim	13	0,0	17	0,0
Ofis Programları	172	0,4	7009	4,5	İş Güv. ve İşçi Sağ.	13	0,0	48	0,0
Okuma-Yazma I	163	0,3	44	0,0	Reyon Görevlisi	13	0,0	50	0,0
Peyzaj Bahçı. Yetiş.	155	0,3	0	0,0	Mes.İng.(Kon.Sey.)	13	0,0	157	0,1
Ebru Kursu	151	0,3	6978	4,5	İş Hayatında İletişim	13	0,0	911	0,6
Solfej (Seviye 1)	143	0,3	32	0,0	Kat Elemanı(Kon.Hiz.)	13	0,0	4256	2,8
Bağlama(Orta Sev.)	141	0,3	1251	0,8	Bilgisayarlı Stilizlik	12	0,0	17	0,0
Bilgi. Sis.. ve Onar.	129	0,3	124	0,1	Çini İşlemeciliği	12	0,0	29	0,0
Yiy.Haz.ve Piş.Tek.	128	0,3	150	0,1	Türkçe Yazılım Kursu	12	0,0	29	0,0
Halk Oyun. (Genel)	109	0,2	66	0,0	Ahşap Boy. ve Ver.	11	0,0	0	0,0
Kemençe	104	0,2	128	0,1	Halk Oy. Adıyaman Y.	11	0,0	2511	1,6
Piyano (Seviye 1)	102	0,2	714	0,5	Türk Müz.Usu. I	10	0,0	49	0,0
Keman (Seviye 1)	94	0,2	433	0,3	Keman (Seviye 2)	10	0,0	83	0,1
Folyo Kursu	80	0,2	70	0,0	El Sanatları Ev Akse.	10	0,0	1315	0,9
Uyg.Çok Sesli Müz.	76	0,2	226	0,1	Tambur	9	0,0	12	0,0
Saç Bakımı ve Yap.	75	0,2	280	0,2	Cam ve Ser. Boy.	9	0,0	17	0,0
Kadın Giy. Art. Çiz.	74	0,2	740	0,5	Bilg. Mod.(Lektra)	9	0,0	71	0,0
Hasta ve Yaşlı Ref.	72	0,2	1400	0,9	Halk Oyunları Van	9	0,0	79	0,1
Bilgi. Model.(Gerber)	60	0,1	5548	3,6	Pasta, Büs. ve Tat. Haz.	9	0,0	1202	0,8
Tabldot Aşçılığı	56	0,1	2988	1,9	Zikzak Makineci	9	0,0	3412	2,2
Tem. Bil. Okur-Yaz.	55	0,1	601	0,4	İş ve Sos. Hayatta İlet.	8	0,0	15	0,0
Sıcak Mutfak Aşçı.	49	0,1	201	0,1	Piyano (Seviye 2)	8	0,0	160	0,1
Cam ve Por. Boy.	49	0,1	588	0,4	İş Organizasyonu	8	0,0	279	0,2
Fitness	47	0,1	110	0,1	Kalem İşi	7	0,0	38	0,0
Uygu. Türk Halk Müz.	46	0,1	28	0,0	Moda Tasarımı	7	0,0	65	0,0
Diksiyon 1	46	0,1	76	0,0	El Sanatları Mozaik	7	0,0	1324	0,9
Türk Sanat Müz. Öğre.	45	0,1	3053	2,0	Solfej (Seviye 2)	6	0,0	46	0,0
Ahşap Boyama Kursu	41	0,1	511	0,3	Kakmacı	6	0,0	113	0,1
Kaligrafi	38	0,1	18	0,0	Min.Yap.(Katılım)	5	0,0	46	0,0
Ağaç Gemi Yapımı	38	0,1	52	0,0	Hasır Örmeci	5	0,0	708	0,5
Kaval	37	0,1	21	0,0	Cilt Bakımı	5	0,0	1032	0,7
Ev, Büro ve Kur.Tem.	37	0,1	395	0,3	Aerobik	4	0,0	17	0,0
El Sanatları Tezhip	36	0,1	65	0,0	(Braille) Kab. Met.	3	0,0	20	0,0
Kanun	35	0,1	473	0,3	Mıhlamacı	3	0,0	85	0,1
El Sanatları (Flografi)	32	0,1	7	0,0	Dekoratif Ev Tekstili	3	0,0	104	0,1
Türk İşaret Dili	32	0,1	146	0,1	Ev Yönetimi	2	0,0	37	0,0

Tablo 10: Devamı

BRANŞLAR	Erkek		Kadın		BRANŞLAR	Erkek		Kadın	
	Frek.	%	Frek.	%		Frek.	%	Frek.	%
Manikür Pedikür	2	0,0	44	0,0	El Nakışları Türk İşi	0	0,0	92	0,1
Nikah Şekeri Süs.	2	0,0	48	0,0	Makina Nakış. II Tek.	0	0,0	95	0,1
Desen Tasarımı	2	0,0	67	0,0	Mineci	0	0,0	100	0,1
Minyatür Yapımı	2	0,0	178	0,1	cam seramik Boyama	0	0,0	105	0,1
Resim (Çakıлтаşı)	2	0,0	212	0,1	Metal Çiçek Yapma	0	0,0	107	0,1
Solfej	1	0,0	15	0,0	Mak. Nakış Antep İşi	0	0,0	113	0,1
Yapma Kumaş Çiçek	1	0,0	32	0,0	Katı	0	0,0	120	0,1
Takı Tasarımı	1	0,0	36	0,0	Mak. Nakış Çin İğnesi	0	0,0	133	0,1
İmit. Takı İmalat.	1	0,0	560	0,4	İğne Oyası	0	0,0	150	0,1
GIYİM	1	0,0	682	0,4	Giyim- (abiye)	0	0,0	152	0,1
Giyim Üretimi Tek.	1	0,0	882	0,6	Takı (Fantezi)	0	0,0	183	0,1
Mak. Nakış.Beyaz İş	0	0,0	6	0,0	Çeyiz Ürünlerini Süs.	0	0,0	232	0,2
Giyim-4	0	0,0	8	0,0	Şiş Örüclüğü (Şapka)	0	0,0	254	0,2
Mak.Nakışları Türk İşi	0	0,0	12	0,0	Kılıf ve Hurç Dikimi	0	0,0	333	0,2
Mak. Nakışları Genel	0	0,0	14	0,0	3-6 Yaş Çocuk Etkin.	0	0,0	371	0,2
El Nakışları Kursu	0	0,0	17	0,0	Nev. Takımları Dik.	0	0,0	503	0,3
Kadın Üst Giy.Dik. - 6	0	0,0	17	0,0	Kurdele Yapımı	0	0,0	531	0,3
Tığ oyası	0	0,0	17	0,0	Yatak Örtüleri Dikimi	0	0,0	557	0,4
Halı Dokuma	0	0,0	20	0,0	İpek Boyama	0	0,0	564	0,4
Basit Nakış İğneleri	0	0,0	30	0,0	Pastacı Çırağı	0	0,0	681	0,4
Makyaj	0	0,0	30	0,0	Giyim-7	0	0,0	703	0,5
Hazır Giyim Kursu	0	0,0	31	0,0	Tel Kırma (Bartın İşi)	0	0,0	782	0,5
Dekor. Ev Aks. Haz.	0	0,0	32	0,0	Trikotaj II	0	0,0	1545	1,0
El Nakış Çin İğnesi	0	0,0	32	0,0	Kumaş Boyama	0	0,0	1594	1,0
Kırkpere (Kırkyama)	0	0,0	36	0,0	El Nakışları Antep İşi	0	0,0	2022	1,3
El Nakışları Maraş İşi	0	0,0	37	0,0	Takı (Davul)	0	0,0	2051	1,3
Yatak Tak. Dikimi	0	0,0	49	0,0	Pasta Süs. Tek. ve Uyg.	0	0,0	2307	1,5
Trikotaj I	0	0,0	54	0,0	özel Perdeler Hazırlama	0	0,0	4045	2,6
Mak. Nakış Maraş İşi	0	0,0	56	0,0	Şiş Örüclüğü (Şal)	0	0,0	6908	4,5
Dokuma Konf. Mak.	0	0,0	58	0,0	şiş örüclüğü	0	0,0	12845	8,3
Giyim-4	0	0,0	8	0,0	Makina Nakış. II Tek.	0	0,0	95	0,1
Mak. Nakış. Türk İşi	0	0,0	12	0,0	Mineci	0	0,0	100	0,1
Makina Nakış. Genel	0	0,0	14	0,0	cam seramik Boyama	0	0,0	105	0,1
El Nakışları Kursu	0	0,0	17	0,0	Metal Çiçek Yapma	0	0,0	107	0,1
Makina Nak.	0	0,0	81	0,1	Mak. Nakış Antep İşi	0	0,0	113	0,1

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.3. Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Analizleri

İSMEK kursiyerleri medeni durumlarına göre incelendiğinde %53,3'ü bekar, % 46,7'si ise evli olduğu görülmektedir. Bekarların oranının yüksek olmasının, bekar olanların düşük yaş gruplarında olmalarının da etkisiyle özellikle erkeklerde eğitim için daha fazla zaman ayırabilecekleri ve eğitim düzeylerinin daha yüksek olmasının da etkisiyle evlilere göre daha fazla katılım sağlayabilmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 11: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

MEDENİ DURUM	Frekans	Yüzde
Bekar	107.621	53,3
Evli	94.453	46,7
Toplam	202.074	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.3.1. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin medeni durumlarına göre dağılımları ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde; bekarların 19 ve altı ile 20-29 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Üst yaş gruplarında bekar olanların oranı azalmakta olup bu oranların evlilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Evli kursiyerler arasındaki yoğunluk 30’lu ve 40’lı yaşlarda görülmektedir. 50’li yaşlardan sonra evli kursiyerlerde büyük oranlarda düşüşler görülmektedir.

Tablo 12: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Yaş Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

YAŞ GRUBU	Bekar		Evli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
19 ve altı	23.457	21,8	47	0,0
20 - 29	57.827	53,7	13.237	14,0
30 - 39	14.827	13,8	33.059	35,0
40 - 49	5.443	5,1	29.062	30,8
50 - 59	4.012	3,7	15.253	16,1
60 ve üstü	2.055	1,9	3.795	4,0
Toplam	107.621	100,0	94.453	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.3.2. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin medeni duruma göre dağılımları ile eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde; bekarlar arasında eğitim seviyesi oranlarının, evlilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bekarların % 27,2'si temel eğitim seviyelerinde iken bu oran evlilerde % 45 olarak görülmektedir. Bekarların % 43,5'i lise mezunu iken evlilerin % 36,3'ü lise mezunudur.

Tablo 13: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre Eğitim Durumu Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Eğitim Durumu		Bekar	Evli
Okur Yazar	Kişi	1245	1.751
	%	1,2	1,9
İlkokul	Kişi	8.239	25.077
	%	7,7	26,5
İlköğretim	Kişi	19.698	15.675
	%	18,3	16,6
Lise	Kişi	46.813	34.261
	%	43,5	36,3
Ön Lisans/Yüksek Okul	Kişi	13.014	6.487
	%	12,1	6,9
Lisans	Kişi	16.792	9.564
	%	15,6	10,1
Lisans Üstü	Kişi	1.820	1.638
	%	1,7	1,7
Toplam	Kişi	107.621	94.453
	%	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.3.3. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin medeni durumları ile İSMEK kurslarını tercih nedenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde; evli kursiyerler %36,4 oranında, bekar kursiyerler ise %37 oranında benzer oranlarla kendilerini geliştirmek için İSMEK kurslarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Evliler arasında %30,1 oranıyla ve bekarlar arasında %26,1 oranıyla boş vakitlerin değerlendirilmesi düşüncesi ikinci sırada yer almaktadır. Yine aynı şekilde yeni bir meslek edinme düşüncesi evli ve bekarlar için

üçüncü sıradaki tercih nedenleri arasında yer almaktadır. Evli kursiyerler arasında aile bütçesine katkı sağlama düşüncesi % 2,8 iken bekarlar arasında bu düşünce %1,2 olarak görülmektedir. Evli kursiyerlerin sahip oldukları ailevi sorumluluklar gereği bekarlara oranla daha çok bu düşünceye sahip olduğu düşünülmektedir. Bekar kursiyerler ise meslekte ilerlemek ve yeni bir meslek edinmek konularında evli bireylere nazaran daha fazla tercih etmişlerdir. Bu durum bekarların yaşlarının evlilere oranla daha genç olması ve öğrencilerin bu gruplarda yoğunluk kazanması ile de açıklanabilir.

Tablo 14: İSMEK Kursiyerlerinin Medeni Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURSLARA KATILMA NEDENLERİ	BEKAR		EVLİ	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkı sağlamak	1.310	1,2	2.636	2,8
Arkadaş ve çevre edinmek	1.696	1,6	1.855	2,0
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	7.788	7,2	6.307	6,7
Boş vakitleri değerlendirmek	28.036	26,1	28.407	30,1
İş/Atölye kurmak	630	0,6	628	0,7
Kendimi Geliştirmek	39.840	37,0	34.384	36,4
Mesleğimde İlerlemek	9.356	8,7	5.670	6,0
Yeni bir meslek edinmek	18.965	17,6	14.566	15,4
Toplam	107.621	100,0	94.453	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.3.4. Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Kursiyerlerin medeni durumlarına göre kurs gördükleri branşlar incelendiğinde bekar ve evli kursiyerler arasında bilgisayar işletmenliği ve İngilizce öğrenimi en çok tercih edilen branşlar arasındadır. Bunun dışında bekar kursiyerler fitnes (% 7,6), diksiyon eğitimi (% 5,7), gitar kursları (% 4,7), bilgisayarlı muhasebe (% 3,8) branşlarını evlilere göre daha yüksek oranda tercih etmişlerdir. Evli kursiyerler ise aerobik (% 11,9), dekoratif ev tekstili (%5,8), kurdele yapımı

(% 4,5), iğne oyası (% 3,5), giyim üretimi teknolojisi (% 3), ahşap boyama (% 2,5) ve takı tasarımı (% 2,1) gibi branşları daha yüksek oranlarda tercih etmişlerdir.

Bekar kursiyerler daha ziyade spor, müzik ve mesleki yönü olan branşları tercih ederlerken, evli kursiyerler ise daha çok evde gerçekleştirebilecekleri hobisel faaliyetlere yönelik branşları tercih etmişlerdir.

Tablo 15: İSMEK kursiyerlerinin Medeni Duruma Göre Branş Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Branşlar	Bekar	Evli	Branşlar	Bekar	Evli
Aerobik	4,7	11,9	El Sanatları Tezhip	0,3	0,4
Bilgisayar İşletmenliği	13,6	10,8	Manikür Pedikür	0,3	0,4
Pratik İngilizce I	12,7	6,3	Fotoğrafçılık Kursu	0,7	0,4
Dekoratif Ev Tekstili	1,4	5,8	El Nakışları Türk İşi	0,1	0,3
Kurdele Yapımı	1,2	4,5	Kadın Giy. Artistik Çizim	1,0	0,3
İğne Oyası	0,9	3,5	Web Tasarım Kursu	0,7	0,3
Fitnes	7,6	3,4	Ud Kursu	0,2	0,3
Diksiyon Eğitimi Kursu	5,7	3,2	GIYİM	0,1	0,3
Pratik İngilizce II	6,4	3,1	Giyim-4	0,2	0,3
Giyim Üretimi Tek.	1,4	3,0	Osmanlı Türkçesi 2	0,5	0,3
Arapça Kursu I	2,4	2,9	Enstrüman Öğretimi Ney	0,7	0,3
Ahşap Boyama Kursu	0,9	2,5	Pasta, Büs. ve Tatlı Hazı.	0,1	0,3
Takı Tasarımı	1,0	2,1	Bilgisayar Destekli Grafik	0,9	0,3
Saç Bak.ve Yap.	1,7	1,8	Tığ oyası	0,1	0,2
Arapça Kursu II	1,3	1,7	Cam ve Porse. Boyama	0,2	0,2
Bilgisayarlı Muhasebe	3,8	1,5	Jimlastik	0,9	0,2
Yağlı Boya Tekniği	0,8	1,4	Peyzaj Bahçıvan Yetiş.	0,1	0,2
Sulu Boya Tekniği	1,1	1,3	Ev Aksesuarları	0,1	0,2
Şiş Örücülüğü (Şal)	0,3	1,3	Solfej (Seviye 1)	0,1	0,2
Temel Bağlama Kursu	1,7	1,2	Yağlı Boya Resim	0,1	0,2
Ahşap Rölyef	0,4	1,2	Çini İşlemciliği	0,1	0,2
Kırkpaze (Kırkyama)	0,2	1,0	Yönetici Sekreterliği	0,4	0,2
Yiy.Haz. Ve Pişirme Tek.	0,7	1,0	Yapma Kumaş Çiçek	0,1	0,2
Kadın Giy. Modelist Yard.	1,8	1,0	Bilgisa. Modeli. (Gerber)	0,3	0,2
Çeyiz Ürünlerini Süs.	0,2	1,0	(Flografi) Kursu	0,1	0,1
Kumaş Boyama	0,5	1,0	Hasta ve Yaşlı Ref.	0,1	0,1
Makina Nakış. Genel	0,6	0,7	Yatak Örtüleri Dikimi	0,0	0,1
Tel Kırma (Bartın İşi)	0,1	0,6	Nevresim Takım. Dikimi	0,0	0,1
Ebru Kursu	0,8	0,6	Makina Nakışı Maraş İşi	0,1	0,1
El Sanatları Folyo	0,2	0,6	Temel Bilgisa. Okur-Yaz.	0,0	0,1
Makyaj	0,5	0,6	Bağlama (Orta Seviye)	0,1	0,1
Hüsn-i Hat	0,6	0,5	Ev Yönetimi Kursu	0,1	0,1
Okuma-Yazma I	0,3	0,5	Bağlama (1. Seviye)	0,1	0,1
Arapça Kursu III	0,4	0,5	Ahşap Boya. ve Vernik.	0,1	0,1
Sıcak Mutfak Aşçı.	0,3	0,5	El Nakışları Antep İşi	0,0	0,1
Dekoratif Ahşap Süs.	0,2	0,5	İmitasyon Takı İmalat.	0,0	0,1
Telkari Gümüş İşle.	0,2	0,5	El Nakışı Çin İğnesi	0,0	0,1
Cilt Bakımı	0,4	0,5	Giyim-7	0,1	0,1
Gitar Kursu (Seviye 1)	4,7	0,4	Ofis Programları	0,3	0,1
Tabldot Aşçı.	0,3	0,4	Soğuk Mutfak Aşçılığı	0,1	0,1
Şiş Ör. (Şapka)	0,1	0,4	Takı (Misinalı)	0,1	0,1
Osmanlı Türkçesi 1	0,8	0,4	Makina Nakışları	0,1	0,1
3-6 Yaş Çocuk Etkin.	0,5	0,4	El Nakışları Maraş İşi	0,0	0,1
Takı Tasarımı	0,2	0,4	Gitar Kursu (Seviye 2)	0,8	0,1
Hasır Örmeci	0,1	0,4	Piyano Kursu (Seviye 1)	0,2	0,1

Tablo 15: Devamı

Branşlar	Bekar	Evli	Branşlar	Bekar	Evli
Erkek Kuaförlüğü	0,2	0,1	Ciltçilik Kursu	0,0	0,0
Metal Çiçek Yapma	0,0	0,1	Minyatür Yapımı (Katılım)	0,0	0,0
Uyg. Türk Halk Müz.	0,1	0,1	Gazetecilik Ve İletişim Kursu	0,1	0,0
şiş örücülüğü	0,0	0,1	Takı (Fantezi)	0,0	0,0
Cam ve Seramik Boyama	0,0	0,1	Mineci	0,0	0,0
Gitar Kursu (Seviye 2)	0,8	0,1	özel Perdeler Hazırlama	0,0	0,0
Piyano Kursu (Seviye 1)	0,2	0,1	Desen Tasarımı	0,0	0,0
Erkek Kuaförlüğü	0,2	0,1	Makina Nakışları Türk İşi	0,0	0,0
Kılıf ve Hurç Dikimi	0,0	0,1	Enstrüman Öğretimi Kaval	0,0	0,0
Türk Sanat Müziği Öğr.	0,1	0,1	Görsel Programlama	0,0	0,0
Giyim- (abiye)	0,1	0,1	Moda Tasarımı	0,0	0,0
Türk Müz. Rep.(Seviye 1)	0,0	0,1	Yaylı Tanbur	0,0	0,0
Resim	0,0	0,1	Pastacı Çırağı	0,0	0,0
Kaligrafi	0,0	0,1	Ahşap İşçiliği	0,0	0,0
Bilgi. Sistem ve Onar.	0,1	0,1	Sulamacı	0,0	0,0
Makina Nakış. Çin İğnesi	0,1	0,1	Takı (Davul)	0,0	0,0
Keman Kursu (Seviye 1)	0,4	0,1	Yatak Takımları Dikimi	0,0	0,0
El Nakışları Kursu	0,0	0,1	Türkçe Yazılım Kursu	0,0	0,0
Kakmacı	0,0	0,1	Kadın Üst Giysileri Dik. - 6	0,0	0,0
Mıhlamacı	0,0	0,1	Solfej (Seviye 2)	0,0	0,0
El Sanatları Mozaik	0,0	0,1	Gitar Kursu	0,0	0,0
Ev, Büro ve Kurum Temiz.	0,0	0,0	Pasta Süs. Tek. ve Uyg.	0,0	0,0
Minyatür Yapımı	0,0	0,0	Türk Müz. Usul. (Seviye 1)	0,0	0,0
Dekoratif Ev Akse.Haz.	0,0	0,0	Rad. Tel. Spiker. Ve Sunucu.	0,0	0,0
Kemençe	0,1	0,0	cam seramik Boyama	0,0	0,0
Diksiyon 1	0,0	0,0	Makina Nakışı Antep İşi	0,0	0,0
Halk Oyunları Bolu	0,1	0,0	Kâti	0,0	0,0
Görgü Kuralları Kursu	0,1	0,0	(Braille) Kabartma Metodu	0,0	0,0
Mak. Nakış.Beyaz İş	0,0	0,0	Halk Oyunları Van	0,0	0,0
Trikotaj II	0,0	0,0	Girişimcilik	0,1	0,0
Bilgisayarlı Stilizlik	0,1	0,0	Meslek Etiği	0,1	0,0
Uyg. Çok Sesli Müz.	0,1	0,0	Fitness	0,0	0,0
Kanun Kursu	0,0	0,0	İş Organizasyonu	0,0	0,0
Sedef Sanatı Kursu	0,0	0,0	İş ve Sosyal Hayatta İlet.	0,0	0,0
İpek Boyama	0,0	0,0	Tambur	0,0	0,0
Ağaç Gemi Yapımı	0,0	0,0	Türk Sanat Müziği Solfej	0,0	0,0
Trikotaj I	0,0	0,0	Keman Kursu (Seviye 2)	0,0	0,0
Türk İşaret Dili	0,1	0,0	Piyano Kursu (Seviye 2)	0,0	0,0
Zikzak Makineci	0,0	0,0	Halk Oyun. Adıyaman Y.	0,0	0,0
Hazır Giyim Kursu	0,0	0,0	İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı	0,0	0,0
Basit Nakış İğneleri	0,0	0,0	İş Hayatında İletişim	0,0	0,0
Mak. Nakış. II Tekamül	0,0	0,0	Kat Elemanı(Konak.Hiz.)	0,0	0,0
Nikah Şekeri Süslemeciliği	0,0	0,0	Mesle. İng. (Kon.Seya. Hiz.)	0,0	0,0
Çuval Çiçek Yapma	0,0	0,0	Reyon Görevlisi	0,0	0,0
Bilgi. Model. (Lektra)	0,0	0,0	Sosyal Hayatta İletişim	0,0	0,0
Resim (Çakıltaşı)	0,0	0,0	Görsel Programlama	0,0	0,0
Halı Dokuma	0,0	0,0	Moda Tasarımı	0,0	0,0
Yazım Atölyesi	0,0	0,0	Yaylı Tanbur	0,0	0,0
Dokuma Konfek. Maki.	0,0	0,0	Pastacı Çırağı	0,0	0,0
Yan Flüt	0,1	0,0	Ahşap İşçiliği	0,0	0,0
Kalem İşi	0,0	0,0	Toplam	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.4. Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Analizleri

İSMEK kursiyerlerinin eğitim durumları incelendiğinde; kursiyerlerin büyük çoğunluğunun % 40,1’lik bir oranla lise mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Lise mezunlarından sonra ikinci sırada % 17,5 ile ilköğretim mezunları gelmektedir. Üçüncü sırada ise % 16,5 ile ilk okul mezunları bulunmaktadır.

İSMEK kursiyerlerinin temel eğitim seviyelerine kadar olan mezunların oranı %35,5 olarak görülmektedir. Lisans ve lisans üstü gibi yüksek eğitim seviyelerinin toplam oranı ise %14,7 olarak görülmektedir. Yapı itibariyle çoğunluğun orta ve alt eğitim seviyelerine sahip kursiyerlerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 16: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

EĞİTİM DURUMU	Frekans	Yüzde
Okur-Yazar	2.996	1,5
İlkokul	33.316	16,5
İlköğretim	35.373	17,5
Lise	81.074	40,1
Ön Lisans	19.501	9,7
Lisans	26.356	13,0
Lisans üstü	3.458	1,7
Toplam	202074	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.4.1. Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

İSMEK kurslarına katılan kursiyerlerin eğitim durumlarına göre dağılımları ile İSMEK kurslarına katılma nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; bütün eğitim düzeyindeki kursiyerlerin çoğunlukla kendilerini geliştirmek için kurslara katıldıkları görülmektedir. Yine bütün eğitim seviyelerinde ikinci kursa katılma nedeni olarak boş vakitlerin değerlendirilmesi düşüncesi olduğu görülmektedir.

Arkadaş ve çevre edinme düşüncesi, herhangi bir okul bitirmemiş ve sadece okur-yazar olanlarda % 2,4, ilkokul mezunlarında % 2,3, ilköğretim mezunlarında % 1,9, lise mezunlarında % 1,7, ön lisans ve lise mezunlarında % 1,3 ve lisans üstü eğitim seviyesinde ise % 1 oranında tercih edilmiştir. Eğitim seviyeleri yükseldikçe, eğitim seviyeleri arasında arkadaş ve çevre edinmenin kurslara katılma nedeni olarak görülme oranı azalmaktadır. İş veya atölye kurma düşüncesi hemen hemen bütün eğitim seviyelerinde benzer oranlarda tercih edilmiştir. Lisans üstü eğitim seviyesi hariç, yüksek eğitim seviyelerine doğru meslekte ilerlemenin tercih oranları da yükselmektedir.

Tablo 17: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Kurslara Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURSLARA KATILMA NEDENİ	EĞİTİM DURUMU													
	Okur Yazar		İlkokul		İlköğretim		Lise		Ön Lisans		Lisans		Lisans Ü.	
	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	52	1,7	1144	3,4	836	2,4	1.475	1,8	215	0,8	190	1,0	34	1,0
Arkadaş ve çevre edinmek	73	2,4	781	2,3	689	1,9	1.369	1,7	340	1,3	263	1,3	36	1,0
Bir sanat ve meslek branşında ögr.görmek	92	3,1	1.791	5,4	2.095	5,9	5.571	6,9	2.682	10,2	1.473	7,6	391	11,3
Boş vakitleri değerlendirmek	920	30,7	10.061	30,2	9.763	27,6	22.018	27,2	7.710	29,3	4.934	25,3	1.037	30,0
İş/Atölye kurmak	15	0,5	225	0,7	262	0,7	488	0,6	137	0,5	108	0,6	23	0,7
Kendimi Geliştirmek	1.358	45,3	11.800	35,4	11.996	33,9	29.876	36,9	10.296	39,1	7.508	38,5	1.390	40,2
Mesleğimde İlerlemek	70	2,3	1.462	4,4	1.999	5,7	6.310	7,8	2.489	9,4	2.454	12,6	242	7,0
Yeni bir meslek edinmek	416	13,9	6.052	18,2	7.733	21,9	13.967	17,2	2.487	9,4	2.571	13,2	305	8,8
Toplam	2.996	100,0	33.316	100,0	35.373	100,0	81.074	100,0	26.356	100,0	19.501	100,0	3.458	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.4.2. Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin eğitim durumlarına göre dağılımları ile kurs gördükleri branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde; sadece okur yazar olanların, okuma-yazma kurslarını diğer eğitim seviyelerine göre % 26,1 gibi çok daha yüksek bir oran ile tercih ettikleri görülmektedir. Okur yazar olanların en çok tercih ettikleri diğer branşlar ise % 11,5 ile aerobik, % 6,9 ile fitness, % 4,6 ile dekoratif ev tekstili, % 3,6 ile iğne oyası gelmektedir. Sadece okur yazar olanların % 76,8 gibi bir oranla kadın olduğu gerçeği bu tercihlerde etkili olmaktadır. Benzer tercihleri ilk okul mezunlarında da görmek mümkündür.

İlköğretim, lise, ön lisans ve lisans eğitim seviyelerinde tercih edilen branşlar arasında üst sıralarda yer alan ve ağırlıklı olarak tercih edilen branşlar arasında bilgisayar işletmenliği ve pratik İngilizce-1 kursları gelmektedir. Bu kursların kişisel gelişimi ve mesleki alt yapıyı artırıcı özellikte olduğu görülmektedir. Hemen hemen her eğitim seviyesinin bu kursları tercih etmelerindeki temel sebep bilgisayar kullanımının ve İngilizce dilinin bilmenin iş dünyasında bilinmesi gerekli temel ölçütler olarak yer almasından kaynaklanabilir. Eğitim seviyelerini tamamının ağırlıklı olarak kişisel gelişim için kurslara katıldıkları gerçeği göz önüne alındığında bu durumun branş tercihlerinde etkili olduğu söylenebilir.

Lisans ve lisans üstü eğitim mezunlarının ayrıca ağırlıklı olarak tercih ettikleri bir branşta diksiyon eğitimidir. Bu branş diğer eğitim seviyelerinden mezun olanlar kendi içlerinde daha az oranda tercih etmişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olan lisans mezunları % 9 ve lisans üstü mezunları da % 7,8 oranında branşı tercihte bulunmuşlardır.

Aşağıdaki tabloda İSMEK kursiyerlerinin en çok tercih ettikleri 100 branş verilmiştir.

Tablo 18: İSMEK Kursiyerlerinin Eğitim Durumlarına Göre Branş Dağılımı, (İlk 100 Branş) (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞ	Okur-Yazar	İlkokul	İlk öğretim	Lise	Ön Lisans	Lisans	Lisans Üstü
Okuma-Yazma I.	26,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Aerobik	11,5	13,0	6,5	7,0	7,3	7,2	8,3
Fitnes	6,9	1,7	4,1	7,3	5,4	7,1	7,7
Dekoratif Ev Tekstili	4,6	8,7	4,7	2,4	0,9	0,7	0,9
İğne Oyası	3,6	6,2	2,6	1,2	0,5	0,3	0,2
Bilgisayar İşlet.	3,2	10,9	14,9	13,3	12,2	9,3	5,9
Sulu Boya Tekniği	3,0	0,6	0,8	1,3	1,4	1,8	2,2
Giyim Üretimi Tek.	3,0	4,4	3,1	1,6	0,9	0,8	0,9
Kurdele Yapımı	3,0	6,4	3,6	2,1	1,0	0,7	0,6
Takı Tasarımı	2,8	1,9	1,5	1,4	1,2	1,2	1,4
Temel Bağlama Kursu	2,4	1,1	1,5	1,4	1,4	2,0	2,2
Mak.Nakışları Genel	1,8	1,4	1,4	0,3	0,1	0,1	0,1
Arapça Kursu I	1,8	3,0	2,3	2,4	2,7	3,3	4,2
Ahşap Boyama	1,8	2,2	1,7	1,7	1,5	1,0	1,1
Pratik İngilizce I	1,5	4,0	8,9	11,6	14,3	10,0	6,6
Bağlama Kursu I	1,5	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Folyo Kursu	1,4	0,5	0,5	0,4	0,3	0,2	0,3
Saç Bakımı ve Yapı.	1,4	2,7	3,3	1,5	0,5	0,2	0,2
Diksiyon Eğitimi	1,3	2,4	3,0	4,2	6,3	9,0	7,8
Şiş Örucülüğü (Şal)	1,3	1,5	0,7	0,8	0,4	0,5	0,5
Cam ve Porselen Boy.	1,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,5
Arapça Kursu II	1,0	1,6	1,2	1,4	1,6	1,6	2,1
Ahşap Boy. ve Vern.	0,8	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Kırkpere (Kırkyama)	0,6	1,1	0,6	0,5	0,3	0,4	0,5
Kumaş Boyama	0,6	1,3	0,9	0,6	0,3	0,2	0,4
Takı (Misinalı)	0,6	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Dekoratif Ahşap Süs.	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
Şiş Örucülüğü (Şapka)	0,5	0,5	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1
Pratik İngilizce II	0,4	1,4	3,5	5,8	7,9	6,5	4,5
Ney Kursu	0,4	0,0	0,1	0,3	0,8	1,7	1,9
Çeyiz Ürün. Süs.	0,4	1,4	0,6	0,4	0,2	0,1	0,3
Gitar Kursu (Seviye 1)	0,4	0,3	2,3	3,8	2,4	3,4	2,8
Yiye. Haz. Ve Pişir. Tek.	0,4	1,2	0,8	0,7	0,8	0,8	1,1
Tabldot Açıcılığı	0,3	0,7	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3
Ahşap Rölyef	0,3	0,8	0,6	0,8	0,6	0,6	1,0
Manikür Pedikür Kursu	0,3	0,6	0,7	0,3	0,1	0,0	0,0
Tığ oyası	0,3	0,5	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0
Mak. Nakışı Maraş İşi	0,3	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0
Sıcak Mutfak Açıcılığı	0,3	0,7	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
Takı Tasarımı	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
Yağlı Boya Tekniği	0,2	0,6	0,8	1,2	1,3	1,6	2,3
Cilt Bakımı	0,2	0,4	0,6	0,4	0,4	0,3	0,5
Makyaj	0,2	0,4	0,6	0,6	0,5	0,3	0,3
Yapma Kumaş Çiçek	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Giyim-4	0,2	0,5	0,3	0,2	0,1	0,0	0,1
Giyim-7	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Mak.Nakışları Çin İğnesi	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
İmitas. Takı İmal.	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Nikah Şekeri Süs.	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Halı Dokuma	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Modelist Yardım.	0,2	1,4	2,7	1,4	0,9	0,4	0,4
Telkari Gümüş İşl.	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Tel Kırma (Bartın İşi)	0,2	0,5	0,3	0,4	0,1	0,2	0,2
El Nak.Türk İşi	0,2	0,4	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1

Tablo 18: Devam

Mak.Nakışları	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bilg. Muhasebe	0,1	0,6	2,3	3,7	4,4	2,6	1,1
Çini İşlemeciliği	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	1,0
3-6 Yaş Çocuk Etk.	0,1	0,2	0,5	0,6	0,7	0,1	0,1
Flografi Kursu	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
GIYİM	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0
Fotoğrafçılık Kursu	0,1	0,0	0,1	0,4	0,9	1,6	2,3
Ebru Kursu	0,1	0,2	0,3	0,6	1,0	1,6	2,8
Hasır Örmeci	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,4
Pasta, Bisk. ve Tatlı Haz.	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Metal Çiçek Yapma	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1
Osmanlı Türkçesi 1	0,1	0,2	0,2	0,5	0,8	1,9	1,9
Web Tasarım Kursu	0,1	0,1	0,2	0,5	1,0	1,4	1,4
Ud Kursu	0,1	0,0	0,1	0,2	0,4	0,7	1,4
El Sanatları Tezhip	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,9
Bağlama (Orta Seviye)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Soğuk Mutfak Aşçılığı	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Kakmacı	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
şiş örücülüğü	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Hasta ve Yaşlı Ref.	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
El Nakışları Maraş İşi	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Takı (Fantezi)	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mak.Nakışları Beyaz İş	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ev Yönetimi Kursu	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Zikzak Makineci	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmanlı Türkçesi 2	0,0	0,1	0,1	0,4	0,5	1,0	1,4
Piyano Kursu (Seviye 1)	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,6	1,0
Arapça Kursu III	0,0	0,5	0,3	0,4	0,6	0,5	0,3
Kadın Giyisi. Artis. Çiz.	0,0	0,3	0,9	0,8	0,8	0,5	0,3
Gitar Kursu (Seviye 2)	0,0	0,1	0,4	0,7	0,4	0,5	0,5
Halk Oyunları (Genel)	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2
Yönetici Sekreter.	0,0	0,1	0,2	0,4	0,4	0,2	0,1
Türk İşaret Dili	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2
El San. Mozaik Kursu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3
Uyg.Türk Halk Müziği	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Kalem İşi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
El Nakışları Antep İşi	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Yatak Örtüleri Dikimi	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Nevresim Takımları Dik.	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
Hazır Giyim Kursu	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Giyim- (abiye)	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Kılıf ve Hurç Dikimi	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basit Nakış İğne.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dokuma Konfek.Mak.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mak.Nakışları Türk İşi	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
özel Perdeler Hazırlama	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.5. Kursiyerlerin Eğitim Gördükleri Branşlara Göre Analizler

İSMEK kursiyerlerinin eğitim gördükleri kurslara göre dağılımı incelendiğinde; 2009-2010 döneminde en yüksek kursiyer oranına sahip kursun bilgisayar işletmenliği olduğu görülmektedir. Bilgisayar işletmenliği branşındaki kursiyerlerin, İSMEK geneline oranı % 12,3 olarak görülmektedir.

İSMEK kursiyerlerinin en çok tercih ettikleri ikinci kurs ise % 9,7 ile İngilizce-I olarak görülmektedir. Bunu % 8,1 ile aerobik ve % 5,6 ile fitness, % 4,9 ile İngilizce-II ve % 4,5 ile diksiyon eğitimi takip etmektedir. İngilizce kursları iki ayrı kademedeye verildiği için oran daha düşük çıkmaktadır. Ancak birlikte değerlendirildiği vakit, İngilizce kurslarına katılan kursiyerlerin oransal değeri % 14,6 olarak ilk sıralarda yer alacaktır.

Tablo 19: Kursiyerlerin Branşlara Göre Dağılımı (İlk 100 Branş), (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞLAR	Frek.	%	BRANŞLAR	Frek.	%
Bilgisayar İşlet.	24.835	12,3	El Sanatları Tezhip	624	0,3
İngilizce I	19.608	9,7	Telkari Gümüş İşl.	615	0,3
Aerobik	16.270	8,1	Yönetici Sekreter.	581	0,3
Fitness	11.348	5,6	Takı Tasarımı	565	0,3
İngilizce II	9.840	4,9	Şiş Örüclüğü (Şapka)	531	0,3
Diksiyon Eğitimi	9.123	4,5	Ud Kursu	517	0,3
Dekoratif Ev Tekstili	7.012	3,5	Keman (Seviye 1)	489	0,2
Bilg. Muhasebe	5.559	2,8	Hasır Örmeci	471	0,2
Kurdele Yapımı	5.548	2,7	Giyim-4	441	0,2
Gitar (Seviye 1)	5.472	2,7	El Nak.Türk İşi	433	0,2
Arapça Kursu I	5.330	2,6	GİYİM	420	0,2
Giyim Üretimi Tek.	4.345	2,2	Bilg.Model.(Gerber)	416	0,2
İğne Oyası	4.256	2,1	Cam ve Porselen Boy.	385	0,2
Saç Bakımı ve Yapı.	3.487	1,7	Ofis Programları	384	0,2
Ahşap Boyama	3.315	1,6	Pasta, Bús. ve Tatlı Haz.	380	0,2
Takı Tasarımı	3.020	1,5	Piyano Kursu (Seviye 1)	334	0,2
Temel Bağlama Kursu	2.964	1,5	Tığ oyası	333	0,2
Arapça Kursu II	2.930	1,4	Çini İşlemeciliği	313	0,2
Kadın Giy. Model. Yard.	2.818	1,4	Ev Aksesuarları Kursu	290	0,1
Sulu Boya Tekniği	2.429	1,2	Erkek Kuaförlüğü	281	0,1
Yağlı Boya Tekniği	2.253	1,1	Mak. Nak. Maraş İşi	279	0,1
Yiye. Haz. Ve Pişir. Tek.	1.673	0,8	Solfej (Seviye 1)	276	0,1
Şiş Örüclüğü (Şal)	1.594	0,8	Yağlı Boya Resim	275	0,1
Ahşap Rölyef	1.489	0,7	Halk Oyunları (Genel)	269	0,1
Ebru Kursu	1.402	0,7	Peyzaj Bahçıvan Yetiş.	260	0,1
Kumaş Boyama	1.400	0,7	Bağlama Kursu (1. Seviye)	259	0,1
Kadın Giyisi. Artis. Çiz.	1.389	0,7	Flografi Kursu	258	0,1
Mak.Nak. Genel	1.324	0,7	Bağlama (Orta Seviye)	251	0,1
Osmanlı Türkçesi 1	1.255	0,6	Hasta ve Yaşlı Ref.	209	0,1

Tablo 19: Devamı

Bilg. Destekli Graf.	1.214	0,6	Yapma Kumaş Çiçek	202	0,1
Kırkpare (Kırkyama)	1.202	0,6	Ahşap Boy. ve Vern.	194	0,1
Jimlastik	1.191	0,6	Bilg. Sistem ve Onar.	190	0,1
Hüsn-i Hat	1.155	0,6	Bilg. Stilizlik	184	0,1
Fotoğrafçılık Kursu	1.105	0,5	Uyg. Çok Sesli Müzik	183	0,1
Web Tasarım	1.100	0,5	Yatak Örtüleri Dik.	183	0,1
Çeyiz Ürün. Süs.	1.098	0,5	Nevres. Tak.Dik.	178	0,1
Makyaj	1.032	0,5	Soğuk Mutfak Aşçılığı	176	0,1
Ney Kursu	989	0,5	Temel Bilg.Okur-Yaz.	175	0,1
3-6 Yaş Çocuk Etk.	944	0,5	Ev Yönetimi Kursu	173	0,1
Gitar (Seviye 2)	925	0,5	Giyim-7	173	0,1
Arapça Kursu III	869	0,4	Kemençe	169	0,1
Okuma-Yazma I.	845	0,4	Takı (Misinalı)	169	0,1
Cilt Bakımı	842	0,4	Yan Flüt	163	0,1
Sıcak Mutfak Aşçılığı	831	0,4	Halk Oy. Bolu	160	0,1
Folyo Kursu	820	0,4	Mak.Nak.	160	0,1
Osmanlı Türkçesi 2	781	0,4	İmitas. Takı İmal.	158	0,1
Tabldot Aşçılığı	759	0,4	El Nakışları Antep İşi	150	0,1
Tel Kırma (Bartın İşi)	714	0,4	Uyg. Türk Halk Müz.	146	0,1
Manikür Pedikür	710	0,4	Türk İşaret Dili	145	0,1
Dekoratif Ahşap Süs.	663	0,3	Türk Sanat Müz. Öğr.	140	0,1

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.5.1. Kursiyerlerin Branşlarına Göre Dağılımları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

İSMEK kursiyerlerinin tercih ettikleri branşlar ile kurslara katılma nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; aile bütçesine katkı sağlamak isteyenlerin tercih ettikleri branşlar arasında bilgisayar işletmenliği, dekoratif ev tekstili, İngilizce-I, kurdele yapımı, iğne oyası ve giyim üretimi teknolojisi branşları üst sıralarda yer almaktadır.

Arkadaş ve çevre edinmek isteyenler ile boş vakitlerini değerlendirmek isteyenlerin çoğu aerobik ve fitness branşlarını tercih etmişlerdir. Bir sanat veya meslek dalında öğrenim görmek isteyenler bilgisayar işletmenliği ve İngilizcenin yanı sıra en çok gitar ve bağlama kurslarına katılmışlardır. Yine bir iş veya atölye kurmak isteyenlerin bilgisayar işletmenliğinden sonra saç bakımı ve yapı kurslarını daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Kendisini geliştirmek isteyenlerin büyük çoğunluğu İngilizce I-II , bilgisayar, diksiyon eğitimi, aerobik ve fitnes kurslarını tercih etmişlerdir. Mesleğinde ilerlemek isteyenler ise yine İngilizce ve bilgisayar kurslarından sonra bilgisayarlı muhasebe, diksiyon eğitimi ve modelist yardımcılığı kursları almışlardır. Yeni bir meslek sahibi olmak isteyenler de çoğunlukla bilgisayar işletmenliği ve İngilizce kurslarını tercih etmişlerdir. Bunların peşi sıra bilgisayarlı muhasebe ve saç bakım-yapımı kursları en çok tercih edilen kurslar arasında yer almaktadır.

Tablo 20: Kursiyerlerin Branşlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Dağılımı (İlk 100 Branş), (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANşLAR	Aile bütçesine katkı sağlamak	Arkadaş ve çevre edinmek	Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	Boş vakitleri değerlendirmek	İş/Atölye kurmak	Kendimi Geliştirmek	Mesleğimde İlerlemek	Yeni bir meslek edinmek
Bilgisayar İşlet.	13,1	6,4	8,9	5,4	8,7	14,0	15,5	20,8
Pratik İngilizce I	6,7	5,0	6,5	5,7	4,8	12,5	18,1	8,8
Bilg. Muhasebe	2,4	0,7	2,0	0,7	1,7	2,2	7,3	6,2
Saç Bakımı ve Yapı.	2,9	1,2	1,8	0,5	8,1	1,2	2,0	4,4
Pratik İngilizce II	3,1	2,1	3,2	3,0	2,5	6,4	9,0	3,9
Dekoratif Ev Tekstili	8,4	3,4	3,4	3,6	4,7	3,3	1,9	3,8
Kurdele Yapımı	6,6	3,0	2,6	3,1	2,7	2,5	1,3	3,0
Giyim Üretimi Tek.	4,2	1,8	2,5	1,8	3,7	2,0	1,7	3,0
Kadın Giy. Model. Yar.	2,1	0,5	1,3	0,3	3,6	1,1	3,5	2,9
Diksiyon Eğitimi	2,0	4,1	2,8	3,4	2,5	6,3	6,1	2,8
İğne Oyası	4,9	3,0	2,1	2,4	1,4	1,8	0,9	2,4
Arapça Kursu I	1,2	2,0	2,3	1,8	1,6	3,9	2,3	1,8
Gitar Kursu (Seviye 1)	1,0	3,7	6,3	3,2	1,8	2,5	1,0	1,6
Takı Tasarımı	4,0	2,7	1,4	1,7	2,4	1,3	0,7	1,5
Web Tasarım Kursu	0,5	0,2	0,3	0,1	0,6	0,3	1,3	1,4
Bilg. Destekli Graf.	0,7	0,1	0,5	0,2	0,8	0,4	1,6	1,4
3-6 Yaş Çocuk Etk.	0,6	0,1	0,4	0,2	0,1	0,3	0,5	1,3
Ahşap Boyama	3,0	2,6	2,0	1,9	2,3	1,5	0,7	1,3
Kadın Giyisi. Artis. Çiz.	0,7	0,4	0,9	0,2	1,5	0,6	1,8	1,1
Makyaj	0,9	0,4	0,7	0,3	1,7	0,3	0,5	1,1
Arapça Kursu II	0,6	1,0	1,4	1,0	0,7	2,1	1,5	1,0
Temel Bağlama Kursu	0,7	1,5	3,5	1,6	0,9	1,5	0,4	0,9
Mak.Nakışları Genel	1,1	0,6	0,7	0,6	1,7	0,6	0,5	0,9
Manikür Pedikür Kursu	0,7	0,3	0,3	0,1	2,0	0,2	0,5	0,9
Aerobik	1,2	23,3	1,6	20,1	2,2	4,6	0,5	0,8
Cilt Bakımı	0,6	0,1	0,5	0,2	1,2	0,4	0,5	0,8
Yiye. Haz. Ve Pişir. Tek.	1,1	0,9	0,8	0,8	1,5	0,9	0,5	0,8
Yönetici Sekreter.	0,3	0,2	0,4	0,1	0,2	0,2	0,3	0,7
Kumaş Boyama	0,6	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7	0,4	0,7
Sulu Boya Tekniği	0,5	1,4	2,3	1,3	1,7	1,3	0,8	0,6
Ahşap Rölyef	1,1	1,0	1,0	0,8	1,4	0,7	0,3	0,6
Çeyiz Ürün. Süs.	1,3	0,5	0,8	0,6	0,4	0,5	0,3	0,6
Yağlı Boya Tekniği	0,7	1,3	2,3	1,2	1,6	1,1	0,8	0,6
Folyo Kursu	0,8	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,6
Fotoğrafçılık Kursu	0,4	0,4	1,4	0,4	1,1	0,5	0,4	0,6
Şiş Örucülüğü (Şal)	1,9	1,2	0,4	1,1	0,5	0,8	0,2	0,5
Kırkpare (Kırkyama)	0,9	0,8	0,5	0,8	0,5	0,5	0,3	0,5
Tabldot Açılığı	0,4	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,2	0,5

Tablo 20: Devamı

Hüsn-i Hat	0,3	0,7	2,0	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4
Erkek Kuaförlüğü	0,1	0,0	0,1	0,0	0,4	0,1	0,2	0,4
Sıcak Mutfak Açılışı	0,7	0,5	0,5	0,4	0,9	0,4	0,2	0,4
Ebru Kursu	0,4	0,3	1,8	0,8	1,4	0,6	0,4	0,4
Osmanlı Türkçesi 1	0,3	0,4	0,9	0,4	0,9	0,8	0,9	0,4
Telkari Gümüş İşl.	0,7	0,4	0,5	0,3	1,2	0,2	0,3	0,4
Dekoratif Ahşap Süs.	0,5	0,4	0,6	0,4	0,6	0,2	0,1	0,3
Gitar Kursu (Seviye 2)	0,3	0,6	0,8	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3
Takı Tasarımı	0,5	0,3	0,4	0,2	0,6	0,3	0,2	0,3
Giyim-4	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Arapça Kursu III	0,1	0,3	0,5	0,3	0,1	0,6	0,5	0,3
Giyim	0,7	0,2	0,1	0,1	0,5	0,1	0,6	0,3
Fitnes	0,3	6,7	0,3	13,9	0,6	4,1	0,4	0,3
Mak. Nakış- Maraş İşi	0,3	0,2	0,0	0,1	0,4	0,1	0,1	0,3
Ofis Programları	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1	0,3
Hasta ve Yaşlı Ref.	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,2
El Sanatları Tezhip	0,2	0,3	0,9	0,2	0,5	0,3	0,4	0,2
Hasır Örmeci	0,8	0,3	0,3	0,2	1,6	0,2	0,1	0,2
Okuma-Yazma I.	0,2	0,2	0,0	0,1	0,4	0,9	0,1	0,2
Tel Kırma (Bartın İşi)	0,6	0,3	0,5	0,4	0,7	0,3	0,2	0,2
Osmanlı Türkçesi 2	0,0	0,2	0,6	0,3	0,1	0,5	0,7	0,2
Flografi Kursu	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Peyzaj Bahçıvan Yetiştir.	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Tığ oyası	0,6	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2
El Nak. Türk İşi	0,5	0,2	0,2	0,3	1,4	0,2	0,1	0,2
Yağlı Boya Resim	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Bilg. Sistem ve Onar.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2
Soğuk Mutfak Açılışı	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Nevresim Tak.Dikimi	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Şiş Örüclüğü (Şapka)	0,5	0,4	0,2	0,4	0,1	0,3	0,1	0,2
Pasta, Büs. ve Tat.Hazır.	0,3	0,1	0,2	0,2	0,6	0,2	0,1	0,2
Cam ve Porselen Boy.	0,3	0,1	0,5	0,2	0,4	0,1	0,1	0,2
Yatak Örtüleri Dikimi	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Bilg.Model.(Gerber)	0,2	0,0	0,1	0,0	0,3	0,2	1,2	0,2
Ev Aksesuarları Kursu	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Yapma Kumaş Çiçek	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
İmitas. Takı İmal.	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Çini İşlemeciliği	0,2	0,1	0,5	0,1	0,6	0,1	0,1	0,1
Halk Oyunları (Genel)	0,0	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1
Ney Kursu	0,2	0,3	2,3	0,5	0,5	0,4	0,1	0,1
Mak.Nakışları Beyaz İş	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1
Bağlama Kursu I	0,1	0,1	0,2	0,1	0,4	0,2	0,1	0,1
El Nakışları Antep İşi	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Mıhlamacı	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Girişimcilik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Meslek Etiği	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Temel Bilgi.Okur-Yaz.	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Ev Yönetimi Kursu	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1
Bilg. Stilizlik	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,4	0,1
Metal Çiçek Yapma	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Mak.Nakışları Çin İğnesi	0,0	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1	0,0	0,1
Takı (Misinalı)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1
Türk İşaret Dili	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1
Bilgisayar Prog.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Görsel Programlama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Giyim- (abiye)	0,2	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,1	0,1
Mak.Nakışları	0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1
Uyg.Çok Sesli Müzik	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Bağlama (Orta Seviye)	0,0	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Halı Dokuma	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Giyim-7	0,1	0,0	0,4	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.1.6. Kursiyerlerin İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerine Göre Analizler

İSMEK kursiyerlerinin kurslara katılma nedenleri incelendiğinde genel itibariyle kursiyerlerin İSMEK kurslarını en çok tercih nedeni %36,7 ile kendilerini geliştirmek olarak görülmektedir. Bunu sırasıyla %27,9 ile boş vakitlerin değerlendirilmesi ve %16,6 ile yeni bir meslek edinmek düşüncesi takip etmektedir.

İSMEK kursiyerleri genel olarak çeşitli branşlar içerisinde hobisel faaliyetlere yönelik olanlarla kültürel ve sanatsal açıdan kendi gelişimlerine katkıda bulunabilirler. Örneğin müzik ve resimle ilgili branşlar bu tarz gelişimlere katkı sağlayabilirler. İSMEK kursiyerlerinin çoğunluğunun bayanlardan oluştuğu ve bunlarında büyük bir bölümünün ev hanımı olduğu düşünülürse günlük ev işleri dışında kalan zamanların değerlendirilmesi düşüncesi kadınların İSMEK kurslarını tercih nedenleri arasında yer alacaktır.

İSMEK kurslarına katılan kursiyerlerin yeni bir meslek edinebilmek için branşlar arasında meslek kazanımı kolaylaştırmaya yönelik olanları tercih edebilmektedirler. İSMEK kursiyerleri içerisinde iş sahibi olanlar kariyer hedeflerini arttırmaya yönelik kendi mesleki alanlarıyla ilgili branşları tercih edebilirler.

Tablo 21: Kursiyerlerin İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerine Göre Dağılımı (%) , (2009-2010)

KURSLARA KATILMA NEDENLERİ	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkı sağlamak	3.946	2,0
Arkadaş ve çevre edinmek	3.551	1,8
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	14.095	7,0
Boş vakitleri değerlendirmek	56.443	27,9
İş/Atölye kurmak	1.258	0,6
Kendimi Geliştirmek	74.224	36,7
Mesleğimde İlerlemek	15.026	7,4
Yeni bir meslek edinmek	33.531	16,6
Toplam	202074	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2. İSMEK Kursiyerleri İçerisinde Engelli Kursiyerlerin Analizi

İSMEK kursiyerleri içerisinde engelli kursiyerlere ilişkin bilgiler İSMEK kursiyerlerinin geneline ilişkin verilerin temin edilmesiyle aynı şekilde gerçekleşmiştir. Bu bölümde İSMEK eğitimlerine katılan engelliler katıldıkları kurs merkezlerine göre; sayı, yaş, cinsiyet, eğitim, İSMEK kurslarını tercih nedenleri, medeni durumları açısından analiz edilmiştir. İSMEK, 2009-2010 eğitim döneminde engellilere yönelik eğitim faaliyetlerini Fatih, Küçükçekmece, Kağıthane ve Ümraniye ilçelerindeki merkezlerde gerçekleştirmiştir. Bu merkezlerde İSMEK kurslarına katılan engelli kursiyer sayıları kurs merkezlerine göre incelendiğinde; genel olarak eğitim faaliyetlerine katılan engellilerin % 61,1’lik oranla büyük çoğunluğunun Fatih Özürlüler Merkezi’nde olduğu görülmektedir. Ümraniye Özürlüler Merkezi %31,1’lik oranla engellilere yönelik eğitim faaliyetlerinde ikinci sıradadır.

Tablo 22: Kurs Merkezleri ve Kurslara Katılan Engelli Kursiyer Sayısı (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURS MERKEZİ	Kursiyer Sayısı	Yüzde
Fatih Özürlüler Merkezi	430	61,1
Küçükçekmece İSÖM	37	5,3
Kağıthane İSÖM	18	2,6
Ümraniye Özürlüler Merkezi	219	31,1
TOPLAM	704	100,0

Kaynak : İSMEK, Yayınlanmamış veriler.

3.4.2.1. Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Analizleri

Engelli kursiyerler yaş grupları açısından incelendiğinde; en yoğun yaş grubunu % 43,0 ile 20-29 yaş aralığı oluşturmaktadır. İkinci yoğun yaş grubu ise % 26,8 ile 30-39 yaş aralığındadır. En düşük yaş grubu ise % 0,9 ile 60 ve üstü yaş aralığıdır.

Tablo 23: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
19 yaş ve altı	97	13,8
20 - 29	303	43,0
30 - 39	189	26,8
40 - 49	73	10,4
50 - 59	36	5,1
60 yaş ve üstü	6	0,9
Toplam	704	100,0

Kaynak : İSMEK, Yayınlanmamış veriler.

3.4.2.1.1. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve Eğitimleri Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin yaş grupları ile eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde; her yaş grubunda genel olarak lise mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. 19 ve altı yaş aralığında lise mezunlarının % 58,8’lik bir oranla ağırlıkta olduğu görülmektedir. İSMEK eğitimlerine katılım için alt yaş sınırı 16 olduğu düşünülürse lise eğitimine devam etme olasılığı bulunan ilköğretim mezunları göz ardı edilerek bu yaş grubunda temel eğitimini tamamlayıp eğitime devam etmeyen sadece okur-yazar olup okul bitirmeyenler ile ilkokul mezunlarının toplam oranı % 16,5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde diğer yaş gruplarında bu sefer ilköğretim oranlarını da dahil ettiğimizde 20-29 yaş grubunda % 47,2’lik , 30-39 yaş grubunda % 46’lık, 40-49 yaş grubunda % 47,9’luk, 50-59 yaş grubunda % 63,7’lik oranlar karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi ilerleyen yaş grupları içerisinde engellilerin en iyi ihtimalle temel eğitimlerini tamamladıktan sonra eğitimlerine devam etme oranı her yaş grubunda düşmektedir. 60 ve üstü yaş grubu frekansı düşük olduğu için istisnai bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 24: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

EĞİTİM DURUMU	19 ve altı	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü
Okur-Yazar	10,3	11,9	8,5	11,0	22,0	0,0
İlkokul	6,2	12,9	24,3	20,5	25,0	0,0
İlköğretim	23,7	22,4	12,2	16,4	16,7	0,0
Lise	58,8	38,3	29,1	37,0	19,4	83,3
Ön Lisans	0,0	6,9	8,5	4,1	2,8	0,0
Lisans	0,0	7,3	13,8	9,6	5,6	16,7
Lisans üstü	1,0	0,3	3,7	1,4	8,3	0,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.1.2. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin yaş grupları ile İSMEK kurslarına katılma nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; genel olarak yaş gruplarında kişisel gelişim isteğinin hakim olduğu görülmektedir.

Yaş grupları açısından genç ve yaşlı engelli kursiyerlerin ortak özellikleri arasında gelişim ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir. Bu durum engelliliğin ve yaşlılığın psikolojik etkileri ile açıklanabilir. Engelliler için kendilerini gerçekleştirebilme duygusu büyük önem taşımaktadır. Bunu sağlayabilmek içinse kişisel engellerini ortadan kaldıracak ve gelişimlerini sürekli olarak sağlayabilecek faaliyetler içerisinde olmaları önem taşımaktadır. Engelli kursiyerlerin kendilerini geliştirme isteği buradan gelebilmektedir.

Tablo 25: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

	19 yaş ve altı		20 -29		30-39		40-49		50-59		60 ve üstü	
	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	1	1,0	5	1,7	3	1,6	1	1,4	2	5,6	0	0
Arkadaş ve çevre edinmek	9	9,3	30	9,9	17	9	4	5,5	3	8,3	0	0
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	3	3,1	12	4	9	4,8	6	8,2	2	5,6	0	0
Boş vakitleri değerlendirmek	10	10,3	20	6,6	23	12,2	10	13,7	4	11,1	1	16,7
İş/Atölye kurmak	0	0	4	1,3	2	1,1	0	0	0	0	0	0
Kendimi Geliştirmek	41	42,3	163	53,8	95	50,3	36	49,3	13	36,1	1	16,7
Mesleğimde İlerlemek	14	14,4	18	5,9	12	6,3	8	11	1	2,8	0	0
Yeni bir meslek edinmek	19	19,6	51	16,8	28	14,8	8	11	11	30,6	4	66,7
Toplam	97	100	303	100	189	100	73	100	36	100	6	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.1.3. Engelli Kursiyerlerin Yaş ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin yaş grupları ve kurs gördükleri branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde; 19 ve altı yaş grubunun çoğunlukla Türk işaret dili (% 26,8), kabartma metodu ile okuma yazma (%17,5) ve bilgisayar işletmenliği (% 24,7) kurslarına katıldıkları görülmektedir. Genel olarak diğer yaş gruplarında da bilgisayar işletmenliği ve Türk işaret dili eğitimlerinin ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 26: Engelli Kursiyerlerin Yaş Gruplarına Göre Katıldıkları İSMEK Kurslarının Dağılımı (%), 2009-2010 Eğitim Dönemi

	19 yaş altı	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 ve Üstü
Ahşap Boyama	7,2	5,6	5,8	5,5	8,3	0,0
Bilgisayar İşletmenliği (Operatörlüğü)	24,7	30,4	26,5	24,7	11,1	16,7
Bilgisayarlı Muhasebe	1,0	5,6	2,6	5,5	0,0	0,0
Dekoratif Ahşap Süsleme	1,0	1,0	3,2	2,7	16,7	0,0
El Sanatları (Flografi)	1,0	3,0	1,6	1,4	5,6	16,7
El Sanatları Takı Tasarımı	11,3	10,2	5,3	9,6	11,1	16,7
Temel Bağlama Kursu	1,0	2,6	6,3	2,7	5,6	0,0
Nikah Şekeri Süslemeciliği	2,1	4,6	2,1	6,8	2,8	0,0
Okuma Yazma (Braille) Kabartma Metodu	17,5	1,3	6,3	0,0	2,8	16,7
Okuma-Yazma I. Kademe	1,0	4,6	3,7	6,8	5,6	0,0
Resim (Sulu Boya Tekniği)	2,1	4,6	1,6	1,4	2,8	0,0
Türk İşaret Dili	26,8	16,5	23,8	16,4	27,8	33,3
Türkçe Yazılım Kursu	1,0	2,6	2,1	2,7	0,0	0,0
İngilizce	2,0	7,3	9,0	13,7	0,0	0,0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.2. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyete Göre Analizleri

İSMEK kurslarına katılan engelli kursiyerlerin % 42,2'si erkeklerden, % 57,8'i ise kadınlardan oluşmaktadır. İSMEK kurslarına katılan engelli erkek ve kadınlar arasındaki oran farkı çok yüksek olmasa da kadınların erkeklere nazaran eğitim faaliyetlerine katılımda daha istekli olmalarından kaynaklanabilir. Engelli kursiyerler içinde kadınların oranının yüksek olması aynı zamanda eğitim ihtiyacının erkek engellilere nazaran kadın engellilerde daha yüksek olmasından ve/veya engelli kadınların, engelli erkeklere nispeten temel eğitim hususunda daha fazla güçlük çektikleri düşüncesinden hareketle bu açıklarını doğrudan kendilerine yönelik eğitim sunan bu kurum vasıtasıyla kapatmak isteyebilirler.

Tablo 27: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımı (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Cinsiyet	Frekans	%
Erkek	297	42,2
Kadın	407	57,8
Toplam	704	100,0

Kaynak : İSMEK Yayınlanmamış veriler.

3.4.2.2.1. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki

İSMEK eğitimlerine katılan engelli kursiyerlerin cinsiyet dağılımları ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde; hem erkeklerin (% 42,8), hem de kadınların (% 43,2) ile 20-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Genel itibariyle engelli kursiyerler 20’li ve 30’lu yaşlardadırlar. Hem kadınlarda hem de erkeklerde ilerleyen yaş gruplarında İSMEK eğitimlerine katılımın az olduğu görülmektedir. Buna göre en düşük katılım kadınlarda (% 0,0) ve erkeklerde (% 2,0) ile 60 ve üstü yaş aralığında görülmektedir.

İleri yaşlarda eğitim faaliyetlerine katılım kadınlarda ve erkeklerde sadece yaşın etkisiyle düşebilmekteyken birde engellilik halinin ilerleyen yaşla beraber sosyal faaliyetlere etkisi düşünüldüğünde bu durumun açıklamaya yeterli olacaktır.

Tablo 28: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Yaş Grupları Dağılımı (%), (2009 -2010 Eğitim Dönemi)

CİNSİYET	19 ve altı		20-29		30-39		40-49		50-59		60 ve üstü		Toplam
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi
Erkek	27	9,1	127	42,8	90	30,3	35	11,8	12	4,0	6	2,0	297,0
Kadın	70	17,2	176	43,2	99	24,3	38	9,3	24	5,9	0	0,0	407,0
Toplam	97	13,8	303	43,0	189	26,8	73	10,4	36	5,1	6	0,9	704,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.2.2. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin cinsiyet dağılımları ile eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde ; erkeklerin % 39,4'u ve kadınların % 36,9'u en yüksek oranlar olarak lise mezunlarından oluşmaktadır. Erkeklerde lise mezunlarını % 21,2'lik bir oran ile ilkokul mezunları takip ederken, kadınlarda ise % 17,9'luk bir oran ile ilköğretim mezunları takip etmektedir.

Temel eğitimini tamamlayıp lise ve sonrasında eğitimine devam eden engelli kursiyerleri cinsiyetlerine göre değerlendirecek olduğumuzda erkeklerin % 51,8, kadınların ise % 55,3 oranında bu eğitimlerine devam ettikleri görülmektedir. Bu durum engelli kursiyerlerin hem kadınlarda hem de erkeklerde yarıya yakınının temel eğitimlerinden sonra eğitimlerine devam etmediklerini göstermektedir.

Tablo 29: Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumlarının Dağılımı (%), (2009 -2010 Eğitim Dönemi)

EĞİTİM DURUMU	Erkek	Kadın
Okur-Yazar	7,1	14,0
İlkokul	21,2	12,8
İlköğretim	19,9	17,9
Lise	39,4	36,9
Ön Lisans	4,0	7,1
Lisans	7,1	9,1
Lisans üstü	1,3	2,2
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.2.3. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin cinsiyet dağılımları ve İSMEK kurslarına katılma nedenleri incelendiğinde; erkeklerin % 52,2'lik bir oran ile ve kadınları ise % 47,7'lik bir oran ile ağırlıklı olarak kendilerini geliştirmek için kurslara katıldıklarını belirtmişlerdir.

Cinsiyet açısından engelli erkek ve kadın kursiyerlerin ortak özellikleri arasında gelişim ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir. Daha önceden de engellerine rağmen gençlerin ve yaşlıların aynı ihtiyacı hissettikleri gerçeği göz önünde bulundurulursa yaşlı, genç, kadın, erkek gibi genel olarak yapılabilecek bütün ayrımlarda her kesimden engellinin ortak noktası gelişmeye ve gelişmeyle beraber gelecek faydalara ihtiyaç duyduklarıdır. Yine cinsiyete göre hem kadınlarda hem de erkeklerde katılma nedenleri arasında yeni bir meslek edinme ihtiyacı ikinci sırada gelmektedir. Erkekler % 18,5'lik bir oranla yeni bir meslek edinebilmek için kurslara katıldıklarını belirtirken kadınlarda ise bu oran % 16,2 olarak görülmektedir. Ayrıca hem erkeklerde hem de kadınlarda en düşük katılma nedenleri arasında sırasıyla % 1,3 ve % 0,5 oranlarıyla son sırada yer almaktadır.

Tablo 30: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre İSMEK kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

KURSLARA KATILMA NEDENLERİ	Erkek		Kadın	
	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	7	2,4	5	1,2
Arkadaş ve çevre edinmek	27	9,1	36	8,8
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	13	4,4	19	4,7
Boş vakitleri değerlendirmek	24	8,1	44	10,8
İş/Atölye kurmak	4	1,3	2	0,5
Kendimi Geliştirmek	155	52,2	194	47,7
Mesleğimde İlerlemek	12	4,0	41	10,1
Yeni bir meslek edinmek	55	18,5	66	16,2
Toplam	297	100,0	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.2.4. Engelli Kursiyerlerin Cinsiyet ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Engelli kursiyer cinsiyetleri ve katıldıkları branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde; ağırlık olarak % 42,1’lik oranla bilgisayar işletmenliğini tercih etmişlerdir. Bu branşı % 10,8 oranlarıyla İngilizce ve Türk işaret dili takip etmektedir. Erkekler genelde kişisel gelişimlerini arttırıcı yabancı dil ve bilgisayar eğitimlerinin yanında kendi engel türlerine göre verilen eğitimlerden yararlanmaktadır.

Engelli kadınlar ağırlıklı olara % 27,8’lik bir oranla Türk işaret dilini tercih etmişlerdir. Bunu % 15,7’lik bir oranla bilgisayar işletmenliği ile % 12,8’lik oranla el sanatları takı tasarım branşları takip etmektedir. Kadınlar genel olarak bilgisayar eğitimi ve kendi engel türlerine göre verilen eğitimlerin yanı sıra el sanatları takı tasarımı gibi hem hobi hem de meslekli olarak faaliyet gösterebilecekleri branşları tercih etmişlerdir.

Tablo 31: Engelli Kursiyerlerin Cinsiyetlerine Göre Katıldıkları Kurs Branşlarının Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

EĞİTİM BRANŞI	Erkek		Kadın	
	Frek.	Yüzde	Frek.	Yüzde
Ahşap Boyama Kursu	19	6,4	23	5,7
Bilgisayar İşletmenliği (Operatörlüğü)	125	42,1	64	15,7
Bilgisayarlı Muhasebe	21	7,1	6	1,5
Dekoratif Ahşap Süsleme	1	0,3	17	4,2
El Sanatları (Flografi)	7	2,4	10	2,5
El Sanatları Takı Tasarımı	12	4,0	52	12,8
Temel Bağlama Kursu	17	5,7	8	2,0
Nikah Şekeri Süslemeciliği	2	0,7	24	5,9
Okuma Yazma (Braille) Kabartma Metodu ile	3	1,0	32	7,9
Okuma-Yazma I. Kademe	12	4,0	17	4,2
Resim (Sulu Boya Tekniği)	6	2,0	15	3,7
Türk İşaret Dili	32	10,8	113	27,8
Türkçe Yazılım Kursu	8	2,7	7	1,7
İngilizce	32	10,8	19	4,7
Toplam	297	100,0	407	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.3. Engelli Kursiyerlerin Medeni Duruma Göre Analizleri

Engelli kursiyerlerin medeni durumlarına göre incelendiğinde ; kursiyerlerin çoğunluğunun bekar olduğu görülmektedir. Bekar olan engellilerin oranı % 76,7 iken evlilerin oranı ise % 23,3 olarak karşımıza çıkmaktadır. Engelli bireylerde bekar evlilik oranının düşük olması engellinin sosyal hayata geç katılımının bir etki olarak algılanabilir. Engelli kursiyerlerin yer alan medeni durumları yaşla beraber incelendiğinde daha anlamlı olacaktır.

Tablo 32: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Bekar	540	76,7
Evli	164	23,3
Toplam	704	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.3.1. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Yaş Grupları Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin medeni duruma göre dağılımı ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde; bekarların yarısından fazlasının % 52'lik oranla 20-29 yaş arasında olduğu görülmektedir. Engelli kursiyerlerin içerisinde evli olanların ağırlıkta olduğu yaş aralığı ise % 37,2 ile 30-39 yaş aralığında görülmektedir. Bir başka deyişle evli olan engelli bireylerin % 86,6'sı 30 ve üzeri yaşlardadır. Bu durum toplumun geri kalanına nazaran daha yüksek bir orandır. Engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarında çektikleri sıkıntılar onların yine sosyal yapının en küçük yapı taşı olan aile kurumunu oluşturmalarını da güçleştirebilmektedir.

**Tablo 33: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Yaş Dağılımı (%),
(2009-2010 Eğitim Dönemi)**

YAŞ GRUBU		Bekar	Evli
19 yaş ve altı	Kişi	97	9
	%	18,0	5,5
20 - 29	Kişi	281	13
	%	52,0	7,9
30 - 39	Kişi	128	61
	%	23,7	37,2
40 - 49	Kişi	26	47
	%	4,8	28,7
50 - 59	Kişi	7	29
	%	1,3	17,7
60 ve Üstü	Kişi	1	5
	%	0,2	3,0
Toplam	Kişi	540	164
	%	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.3.2. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin medeni duruma göre dağılımı ve eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde; lise mezunlarının hem bekarlar içerisinde (%37,6) hem de evliler içerisinde (% 39,0) ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bekarların % 54,2'si evlilerin de % 52,9'u temel eğitimlerinden sonra eğitimlerine devam ettiği görülmektedir. Medeni durumun engelli kursiyerlerin eğitimlerine devam etmeleri hususunda belirli bir etkide bulunduğu görülmemektedir.

Tablo 34: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Eğitim Durumu Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Eğitim Durumu		Bekar	Evli
Okur Yazar	Kişi	63	15
	%	11,7	9,1
İlkokul	Kişi	82	33
	%	15,2	20,1
İlköğretim	Kişi	103	29
	%	19,1	17,7
Lise	Kişi	203	64
	%	37,6	39,0
Ön Lisans/Yüksek Okul	Kişi	36	5
	%	6,7	3,0
Lisans	Kişi	43	15
	%	8,0	9,1
Lisans Üstü	Kişi	10	3
	%	1,9	1,8
Toplam	Kişi	540	164
	%	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.3.3. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin medeni durumları ile İSMEK kurslarına katılma nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; hem bekarların hem de evlilerin büyük bir çoğunlukla kendilerini geliştirmek için İSMEK kurslarını tercih ettikleri görülmektedir. Bekarlar içerisinde kendini geliştirmek için İSMEK kurslarına katılanların oranı % 52,2 iken evliler arasında bu oran % 47,7’dir. Ayrıca yeni bir meslek edinme isteği evlilerin % 16,2 ve bekarların % 18,5 olarak tercih nedenleri arasında ikinci sırada yer almaktadır.

Medeni duruma göre incelendiğinde iş veya atölye kurma sebebi hem evlilerde (% 0,5) hem de bekarlarda (% 1,3) en az tercih nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca aile bütçesine katkı sağlamakta yine hem evlilerde (% 1,2) hem de bekarlar arasında (% 2,4) en düşük ikinci tercih nedenleri arasında yer almaktadır.

Tablo 35: Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

Tercih Nedenleri	BEKAR		EVLİ	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkı sağlamak	7	2,4	5	1,2
Arkadaş ve çevre edinmek	27	9,1	36	8,8
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	13	4,4	19	4,7
Boş vakitleri değerlendirmek	24	8,1	44	10,8
İş/Atölye kurmak	4	1,3	2	0,5
Kendimi Geliştirmek	155	52,2	194	47,7
Mesleğimde İlerlemek	12	4	41	10,1
Yeni bir meslek edinmek	55	18,5	66	16,2
Toplam	297	100,0	407	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.3.4. Engelli Kursiyerlerin Medeni Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin medeni duruma göre dağılımları ile kurs gördükleri branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde; bekarların ve evlilerin yoğunlukla bilgisayar işletmenliği ve Türk Dili branşlarını tercih ettikleri görülmektedir. Bekarların bilgisayar işletmenliği branşına katılma oranı % 27,8 iken evlilerin bu branşa katılma oranı % 23,8 olarak görülmektedir. Türk işaret diline katılan bekarların oranı % 21,5 iken aynı branşa evliler % 17,7 oranında katılım sağlamışlardır.

Ayrıca diğer branşlar içerisinde bekarların takı tasarımı (% 9,3) ile ahşap boyama (% 6,7) kurslarını, evlilerin ise İngilizce (% 9,8) ve bilgisayarlı muhasebe (% 8,5) kurslarını daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 36: Kursiyerlerin Medeni Durumlarına Göre Branş Dağılımı (%), (2009 - 2010 Eğitim Dönemi)

Branş	Bekar	%	Evli	%
Ahşap Boyama	36	6,7	6	3,7
Bilgisayar İşletmenliği (Operatörlüğü)	150	27,8	39	23,8
Bilgisayarlı Muhasebe	13	2,4	14	8,5
El Sanatları Takı Tasarımı	50	9,3	14	8,5
El Sanatları (Flografi)	13	2,4	4	2,4
Temel Bağlama Kursu	19	3,5	6	3,7
Dekoratif Ahşap Süsleme	9	1,7	9	5,5
Nikah Şekeri Süslemeciliği	20	3,7	6	3,7
Okuma Yazma (Braille) Kabartma Metodu	29	5,4	6	3,7
Okuma-Yazma I. Kademe	21	3,9	8	4,9
Resim (Sulu Boya Tekniği)	19	3,5	2	1,2
Türk İşaret Dili	116	21,5	29	17,7
Türkçe Yazılım	10	1,9	5	3,0
İngilizce	35	6,5	16	9,8
Toplam	540	100,0	164	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.4. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Analizleri

İSMEK kurslarına katılan engellilerin eğitim durumlarına baktığımız vakit çoğunluğu lise mezunu olduğunu görmekteyiz. Eğitim durumu lise olanların oranı % 37,9 ile ilk sırada olmakla beraber bunu % 18,8 ile ilköğretim mezunları takip etmektedir. Üçüncü eğitim seviyesi ise % 16,3 ile ilkokul mezunlarıdır. En düşük eğitim seviyesi ise % 1,8’lik bir oranla lisans üstü olarak gözükmektedir.

Engelli bireylerin genel itibariyle eğitim seviyelerine baktığımızda lise mezunu ve sonrası eğitim seviyelerinin toplam oranı % 53,7 olarak görülmektedir. Bu durum İSMEK eğitimlerine katılan engellilerin % 47,3 gibi yarısına yakınının en fazla temel eğitimlerini tamamladıklarını ve eğitime devam etmediklerini göstermektedir. Hatta bu oranı oluşturan % 11,1’lik bir kesimin hiç okul bitirmediği düşünülürse engellilerin eğitim konusunda ciddi dezavantajlarla karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Genel olarak engellilerin eğitime ulaşmada karşı karşıya kaldıkları yapısal çevreden kaynaklı problemlerin bunda etkisi olduğunu söylemekte mümkündür. Eğitim kurumlarına ulaşımın ve bizzat eğitim kurumlarının engellilerin

ihtiyaçlarına göre dizayn edilmemesi bu durumun en temel nedenleri arasında yer alabilir.

Tablo 37: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (%), (2009 - 2010 Eğitim Dönemi)

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okur-Yazar	78	11,1
İlkokul	115	16,3
İlköğretim	132	18,8
Lise	267	37,9
Ön Lisans	41	5,8
Lisans	58	8,2
Lisans üstü	13	1,8
TOPLAM	704	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.4.1. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve İSMEK Kurslarına Katılma Nedenleri Arasındaki İlişki

Engelli kursiyerlerin eğitim durumlarına göre İSMEK kurslarına katılma nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; bütün eğitim seviyelerindeki engelli kursiyerlerin çoğunlukla kendilerini geliştirmek için kurslara katılmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Her hangi bir okul bitirmemiş sadece okuma ve yazma bilenler arasında ikinci sırada yeni bir meslek edinebilmek amacıyla % 16,7 oranında tercih edildiği görülmektedir. Lisans mezunu engellilerin ise ikinci sırada % 24,1’lik bir oranla mesleklerinde ilerleyebilmek için kurslara geldikleri görülmektedir. Lise ve lisans mezunlarının daha alt eğitim seviyelerindeki mezunlara nazaran daha fazla yoğunlukta mesleklerinde ilerlemek istemektedirler.

Tablo 38: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre İSMEK Kurslarına Katılma Nedenlerinin Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

TERCİH NEDENİ	EĞİTİM DURUMU													
	Okur Yazar		İlkokul		İlköğretim		Lise		Lisans		Ön Lisans		Lisans Ü.	
	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%	Frek.	%
Aile bütçesine katkı sağlamak	0	0	4	3,5	4	3,0	4	1,5	0	0	0	0	0	0
Arkadaş ve çevre edinmek	10	12,8	10	8,7	14	10,6	28	10,5	1	1,7	0	0	0	0
Bir sanat ve meslek branşında öğrenim görmek	1	1,3	6	5,2	11	8,3	9	3,4	3	5,2	2	4,9	0	0
Boş vakitleri değerlendirmek	9	11,5	21	18,3	11	8,3	12	4,5	9	15,5	4	9,8	2	15,4
İş/Atölye kurmak	1	1,3	1	0,9	0	0,0	3	1,1	0	0,0	1	2,4	0	0
Kendimi Geliştirmek	44	56,4	52	45,2	61	46,2	131	49,1	29	50,0	25	61,0	7	53,8
Mesleğinde ilerlemek	0	0	3	2,6	5	3,8	27	10,1	14	24,1	3	7,3	1	7,7
Yeni bir meslek edinmek	13	16,7	18	15,7	26	19,7	53	19,9	2	3,4	6	14,6	3	23,1
Toplam	78	100	115	100	132	100	267	100	58	100	41	100	13	100

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.4.2. Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumları ve Kurs Gördükleri Branşlar Arasındaki İlişki

Kursiyerlerin eğitim durumları ile kurs gördükleri branşlar arasındaki ilişki incelendiğinde; herhangi bir okul bitirmemiş ve sadece okur-yazar olanların çoğunlukla % 30,8 oranında okuma-yazma kurslarına katıldıkları görülmektedir. Herhangi bir eğitim almamış bu engelli kursiyerlerin mevcut seviyelerini daha da geliştirme düşüncesinde olabilirler.

Genel olarak sadece okur-yazar olanlar, ilkokul ve ilköğretim mezunları el sanatlarını, nikah şekeri süslemeciliğini, ahşap boyama ve bağlama kurslarını daha fazla yoğunlukta tercih etmişlerdir. Temel eğitimin üstünde olan lise ve üstü eğitim seviyelerinde bu branşlar daha düşük yoğunlukta ve/veya hiç tercih edilmemiştir. Bu durum eğitim seviyesi düşük engelli kursiyerlerin daha ziyade hobi veya boş vakit geçirmeye yönelik pratik eğitimleri tercih ettiklerini göstermektedir.

Yine eğitim seviyelerinin yüksek olduğu lise ve üstü mezunların çoğunlukla Türk işaret dilini tercih ettikleri görülmektedir. Eğitim seviyeleri temel eğitimle sınırlı olan mezunlarda bu branşın tercih oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

Görülüyor ki bazı branşlar düşük eğitim seviyelerindeki kursiyerlerin ilgi alanında olmaktadır bazıları ise eğitim seviyeleri yüksek kursiyerlerin ilgi alanına girmektedir. Engelli kursiyerlerin eğitim seviyelerine ve ihtiyaçlarına göre branşların çeşitlilik gösterebilmesi bu kursiyerlerin gelişimi açısından oldukça önemlidir.

Tablo 39: Engelli Kursiyerlerin Eğitim Durumlarına Göre Tercih Ettikleri Branşlar (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞ	EĞİTİM DURUMU						
	Okur Yazar	İlkokul	İlköğr.	Lise	Ön Lisans	Lisans	Lisans Üstü
	%	%	%	%	%	%	%
Ahşap Boyama	6,4	14,8	9,1	2,6	0,0	0,0	7,7
Bilgisayar İşletmenliği	15,4	37,4	28,0	30,0	24,4	8,6	15,4
Bilgisayarlı Muhasebe	0,0	3,5	5,3	4,9	7,3	0,0	0,0
Dekoratif Ahşap Süsleme	11,5	4,3	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
El Sanatları (Flografi)	2,6	3,5	3,8	2,2	0,0	0,0	0,0
El Sanatları Takı Tasarımı	16,7	17,4	15,2	3,7	0,0	1,7	0,0
Temel Bağlama Kursu	3,8	3,5	9,1	1,9	0,0	1,7	0,0
Nikah Şekeri Süslemeciliği	7,7	2,6	10,6	0,7	0,0	1,7	0,0
Okuma Yazma (Braille)							
Kabartma Metodu	0,0	0,0	1,5	9,4	7,3	5,2	15,4
Okuma-Yazma I. Kademe	30,8	1,7	1,5	0,4	0,0	0,0	0,0
Resim (Sulu Boya Tekniği)	0,0	1,7	2,3	5,2	2,4	0,0	7,7
Türk İşaret Dili	1,3	0,9	3,8	25,1	53,7	72,4	53,8
Türkçe Yazılım Kursu	0,0	1,7	2,3	3,4	0,0	1,7	0,0
İngilizce	3,9	6,9	4,5	10,5	4,8	6,8	0,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.5. Engelli Kursiyerlerin Kurs Gördükleri Branşlara Göre Analizleri

İSMEK, 2009-2010 eğitim döneminde 4 kurs merkezinde toplam 14 branşta engellilere eğitim vermiştir. En çok kursiyerin eğitim gördüğü branş bilgisayar işletmenliği olarak görülmektedir. Bunu sırasıyla el sanatları ve takı tasarım branşları

izlemektedir. Engellilere verilen branşların 3 tanesi engellilerin günlük yaşamda iletişim kurmalarını sağlayacak branşlardır. Bunlar engellilerin özel durumlarına göre olan kabartma metodu ile okuma-yazma, Türk işaret dili ve temel okuma-yazma branşlarıdır. Ahşap boyama, dekoratif ahşap süsleme, flografi, takı tasarımı, nikah şekeri süslemeciliği, bağlama kursları ile sanatsal ve hobi olarak ele alınabilecek branşlar mevcuttur. Mesleki anlamda bilgisayar işletmenliği ve bilgisayarlı muhasebe kurslarının yanında yine meslek ediniminde önemli bir rolü olabilecek İngilizce branşı diğer branşlar arasında yer almaktadır.

Tablo 40: Engelli Kursiyerlerin Branşlara Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞLAR	Frekans	Yüzde
Ahşap Boyama	42	6,0
Bilgisayar İşletmenliği	189	26,8
Bilgisayarlı Muhasebe	27	3,8
Dekoratif Ahşap Süsleme	18	2,6
El Sanatları (Flografi)	17	2,4
El Sanatları Takı Tasarımı	64	9,1
Temel Bağlama Kursu	25	3,6
Nikah Şekeri Süslemeciliği	26	3,7
Okuma Yazma (Braille) Kabartma Metodu	35	5,0
Okuma-Yazma I. Kademe	29	4,1
Resim (Sulu Boya Tekniği)	21	3,0
Türk İşaret Dili	145	20,6
Türkçe Yazılım Kursu	15	2,1
İngilizce	51	6,2
Toplam	704	100,0

Kaynak : İSMEK, yayınlanmamış veriler.

3.4.2.5.1. Engelli Kursiyerlerin Branşlara Göre Yaş Dağılımı

Engelli kursiyerlerin tercih ettikleri branşlara göre yaş dağılımları arasındaki ilişki incelendiğinde; ahşap boyama, bilgisayar işletmenliği, bilgisayarlı muhasebe, filografi, takı tasarımı, nikah şekeri süslemeciliği, okuma-yazma, resim, Türk işaret dili, Türkçe yazılım ve İngilizce olmak üzere toplam 11 branş genel olarak 20’li

yaşlardaki engelli kursiyerlerin yoğun şekilde katıldıkları branşlar olarak görülmektedir. Kabartma metodu ile okuma yazma kursları en yoğun şekilde % 48,6'lık bir oranla 19 ve altı yaş grubu tarafından tercih edilmektedir.

Tablo 41: Engelli Kursiyerlerin Tercih Ettikleri Branşların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%), (2009-2010 Eğitim Dönemi)

BRANŞ	19 ve altı	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 ve Üstü	Toplam
Ahşap Boyama	16,7	40,5	26,2	9,5	7,1	0,0	100,0
Bilgisayar İşletmenliği	12,7	48,7	26,5	9,5	2,1	0,5	100,0
Bilgisayarlı Muhasebe	3,7	63,0	18,5	14,8	0,0	0,0	100,0
Dekoratif Ahşap Süsleme	5,6	16,7	33,3	11,1	33,3	0,0	100,0
Flografi	5,9	52,9	17,6	5,9	11,8	5,9	100,0
Takı Tasarımı	17,2	48,4	15,6	10,9	6,3	1,6	100,0
Temel Bağlama Kursu	4,0	32,0	48,0	8,0	8,0	0,0	100,0
Nikah Şekeri Süslemeciliği	7,7	53,8	15,4	19,2	3,8	0,0	100,0
Okuma Yazma (Braille - Kabartma Metodu)	48,6	11,4	34,3	0,0	2,9	2,9	100,0
Okuma-Yazma I. Kademe	3,4	48,3	24,1	17,2	6,9	0,0	100,0
Resim (Sulu Boya Tekniği)	9,5	66,7	14,3	4,8	4,8	0,0	100,0
Türk İşaret Dili	17,9	34,5	31,0	8,3	6,9	1,4	100,0
Türkçe Yazılım Kursu	6,7	53,3	26,7	13,3	0,0	0,0	100,0
İngilizce	4,4	42,6	33,9	19,1	0,0	0,0	100,0

Kaynak: İSMEK, yayınlanmamış veriler.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir çok ülkede çeşitli yasalarda, yönetmeliklerde, kalkınma planlarında, uluslararası sözleşmelerde, vb. metinlerde dezavantajlı grupların nitelendirildiği görülmektedir. Bu metinlerde, dezavantajlı gruplar olarak bahsedilen kesimler ülkeden ülkeye farklılaşabilmektedir. Tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan farklı tasvir edilen bu gruplar arasında en çok zikredilenlerin engelliler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, gençler, eski hükümlüler, ve işsizler olduğu görülmektedir.

Genelde yapılan sınıflandırmalarda bu grupların dezavantajlılıktan kaynaklanan ortak özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Bu ortak özellikler detaylı incelendiğinde dezavantajlı olmanın temelinde eşitsizlikler barındırdığı görülmektedir. Bireylerin kendi aralarında yapılan bir karşılaştırma, eşitlik açısından değerlendirmeyi belki tam manasıyla olmasa da kısmen mümkün kılabilir. Bir bireyin diğerine göre uygun olmayan durum veya koşulda bulunmasının tespiti, dezavantajlılığın anlaşılmasını daha da kolaylaştırabilecektir. Bu sayede bireylerin, dezavantajlı gruplar içerisinde ne şekilde yer aldıkları da görülebilecektir. Çünkü bu şekilde adlandırılan gruplar genelde toplumun geri kalanıyla zaten eşit haklara sahip olmakla beraber bu hakların kullanımında eşit fırsatlara sahip olamamaktadırlar. Fırsatların eşit olmamasında, kaynakların yokluğu ve/veya ulaşılabilirliği, toplumsal bakış açısından kaynaklanan önyargılı, ayrımcı, dışlayıcı durum ve davranışlar olduğu görülmektedir.

Bu gruplar içerisinde özellikle engelliler toplumun geri kalan bireylerine göre daha fazla dezavantajlı olmaktadır. Çünkü engellilere yönelik bahsedilen nedenlerin oluşumu diğer gruplara göre daha çabuk gerçekleşebilmektedir. Diğer gruplara mensup bireylerin tamamının dezavantajlı konumda olduğunu söylemek elbette yanlış olacaktır. Mesela bu gruplandırmalar içerisinde kadınların her zaman için ayrımcı davranışlara maruz kalacakları söylenemez. Sadece potansiyel olarak olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşma ihtimallerinin olabileceğinden bahsedilebilir. Engelli bireyin fiziksel unsurlarındaki eksiklik ve dolayısıyla bu durumun hareketlerine yansımaları, onu toplumun diğer bireylerinden farklı kılmaktadır. Engelliler ise sahip oldukları fonksiyonel farklılıklar, daha çok göz

önünde olduğundan, dezavantajlılığa yol açacak etkenlere maruz kalmaları daha yüksek bir ihtimal olarak görülmektedir.

Engelliler, karşılaştıkları sorunlar açısından farklı model yaklaşımlar tarafından ele alınmış, önceleri sorunların engelli bireyin kendisinden kaynaklandığı da ifade edilmiştir. Daha sonra ortaya çıkan bir başka model ise engellilerin bu sorunlarının dış çevreden kaynaklandığını ve bunun engellilerin dışında toplumun bir sorunu olduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşım zamanla önceki yaklaşımın yerini almış, bunun sonucu olarakta ülkeler uyguladıkları sosyal politikaları bu doğrultuda şekillendirme yoluna gitmişlerdir.

Sağlıklı bir toplum için, dezavantajlı grupların ve dolayısıyla da engellilerin mağduriyetlerinin giderilmesi sosyal politikaların öncelikli hedefleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Genel olarak sosyal politikaların merkezi yönetimler tarafından yerine getirilirken bunun dışında yerel yönetimlerinde önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Çünkü yerel yönetimler halkın ihtiyacının tespitinde, ihtiyaçlara hızlı bir şekilde çözüm üretmede, bu ihtiyaçlara yönelik adımların doğru atılmasında ve etkin olmasında daha başarılı oldukları bilinmektedir. Bu yüzden yerel yönetimlerin yapacağı faaliyetler, engelli bireylerin de ihtiyaçlarına dönük, etkin ve katılımı sağlayıcı olacaktır.

Türkiye’de, engellilere yönelik bu politikaların oluşumu 1997 yılında T.C. Başbakanlık bünyesinde “Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın” kurulması ile şekillenmeye başlamıştır. Başkanlığın bünyesinde gerçekleştirilen şuralar sonucu 2005 yılında oluşturulan “Özürlüler Kanunu” ile ilk somut adımların atıldığı görülmektedir. Kanunun yansıması olarak Türkiye’de belediye ve büyükşehir belediyelerine de çeşitli görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bu görev ve sorumlulukları “Özürlü Hizmet Birimleri’nin” kurulması olarak yerel yönetimlere yansımıştır. Bu birimlerin kurulması yerel yönetimlerce engellilere verilen hizmetlerin yasalar çerçevesinde belirli bir düzene girmesini sağlamıştır. Bu hizmetlerin başında ise eğitim hizmetleri gelmektedir.

Yerel yönetim birimleri içerisinde özellikle de Büyükşehir Belediyeleri, bünyelerinde oluşturdukları meslek ve beceri kazandırma kursları sayesinde örgün eğitime devam eden, ayrılan, tamamlayan veya hiç yararlanamayan kesimlere eğitim hizmetleri sunmaktadırlar. Bu tarz eğitimlerin öncelikli hedef gruplarının toplumsal, ekonomik, coğrafi ve ailevi koşullar nedeniyle yoksunluk çekenler ile engellilerin oluşturmaktadır. Engellilerin üretken hale gelmesi, toplumla bütünleştirecek en iyi yoldur ve bunda eğitimin rolü büyüktür. Ancak bir çok ülkede ve ülkemizde eğitim sistemleri engellileri kapsayacak şekilde planlanmamakta, bu gruplara yönelik düzenlemeler daha sonradan yapılmaktadır. Genel eğitimde engellileri kapsayan düzenlemeleri olmayışı, özel eğitimin yaygınlaştırılmasının uzun bir süreç gerektirmesi ve daha pahalı olması gibi eğitim sistemlerinin olumsuz yönleri engellilerin eğitime katılımını da etkilemektedir. Bu durum ise engellilere yönelik yapılan eğitim faaliyetleri ayrıca bir önem taşıdığının da bir göstergesi olmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir yaygın eğitim organizasyonu olan İSMEK, bu noktada önemli bir role sahip olabilmektedir. İSMEK tarafından verilen eğitimlerin toplumun ayrımcılık yapmadan her kesimine açık ve ücretsiz olması bu kurslar katılım tercihlerini belirlemektedir. Ayrıca, İSMEK bünyesinde sadece engellilere yönelik hizmet sunan kurs merkezlerinin bulunması ve bu merkezlerde doğrudan engellileri ilgilendiren eğitimlerin de verilmesi, engellilerin katılımını sağlayabilmektedir.

Çalışma kapsamında İSMEK tarafından 2009-2010 eğitim döneminde engellilere yönelik eğitim veren kurs merkezlerindeki engelli kursiyerler analiz edilmiştir. Daha anlamlı sonuçların elde edilebilmesi için önce genel olarak tüm kursiyerlerin analizi yapılmış, sonrasında sadece engelli kursiyerlere ilişkin veriler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar karşılaştırma yapılarak verilmiştir.

İSMEK, eğitim dönemlerinde hem kendi merkezlerinde hem de çeşitli dernek, vakıf, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, kulüpler, cezaevleri, vb. kamu, özel sektör, kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği çerçevesinde eğitim vermektedir. Bu vb. işbirlikleri çerçevesinde İSMEK, vermiş olduğu eğitimlerden toplumun genelinin faydalanmasını sağlamaktadır. Bu yüzden de İSMEK kursiyerleri içerisinde çok farklı toplumsal kesimlerden gruplar bulunmaktadır. Engellilerde bu kesimlerden bir tanesidir. İSMEK bu kesimlere yönelik faaliyetlerini yine kendi merkezleri ve çeşitli engelli dernek ve vakıflarında gerçekleştirmektedir.

İSMEK, eğitimlerini İstanbul'un 38 ilçesinde 200'ü aşkın kurs merkezinde vermektedir. 2009-2010 eğitim döneminde İSMEK kursiyerleri 200 bin civarındadır. İSMEK eğitim faaliyetlerine dönem itibariyle katılan bu kişiler içerisinde engelli bireylerin sayısı 704'tür. Engelli kursiyerlerin sayısını oran olarak belirtirsek % 0,3'lük bir oran karşımıza çıkmaktadır. Bu oran genel itibariyle düşük olduğu görülmektedir. Kurs merkezleri olarak, 2009-2010 yılında engellilere yönelik eğitimlerin Fatih, Küçükçekmece, Ümraniye ve Kağıthane olarak sadece 4 ilçede verildiği görülmektedir. İSMEK tarafından toplumun geneline eğitim verilen kurs merkezlerinin İstanbul'un 38 ilçesinde olduğu göz önünde bulundurulursa İSMEK kurslarına engelli kursiyerlerin bölgesel katılımları daha etkin sağlanması uygun olacaktır. Ancak unutmamak gerekir ki İSMEK'in eğitim faaliyetlerine katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu vb. faaliyetlere katılım konusunda engelliler, engelli aileleri, sivil toplum kuruluşları, engellilere yönelik faaliyet gösteren dernek ve vakıflarda sorumludur. Katılımların artması bu kişi ve kurumlar arasında etkin bir işbirliği ile gerçekleşebilecektir. İSMEK eğitim ilkelerinde de ayrımcılık yapmadan ve herkese açık olacak şekilde toplumun her kesimine eğitimlerini sunulacağını belirtmektedir. Bu yüzden sorumluluk sahiplerinin sunulan imkanlardan faydalanmak için kendi aralarında iletişimlerini güçlendirmeleri şarttır. Ayrıca belirtilmesi gereken bir konu, İSMEK eğitimlerinden engelli bireylerin ne çoğunlukta yararlandığı, sadece engellilere yönelik eğitimler veren kurs merkezlerindeki sayıların tespiti ile mümkün olmaktadır. Bu merkezlerin dışında İSMEK eğitimlerine katılan kursiyerler içerisinde engellilerin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Eğitimlerin yaş sınırlaması dışında herkese açık olması ve eğitim

merkezlerinin çok geniş bir alanda yer alması, engelli bireylerin ikamet ettikleri yerleşim yerlerine yakın kurs merkezlerini tercih edebilecekleri düşüncesini beraberinde getirmektedir. Bu durumun engellik derecesine göre değişebileceği düşünülmektedir. Diğer engellilere göre daha düşük engel derecelerine sahip engelli bireylerin, durumlarını saklamak veya diğer bireylerden dışlanmış hissetmemek için onlarla aynı kurs merkezlerini tercih etmeleri de olasılıklar dahilindedir. Çünkü engelli bireylerin sahip oldukları psikolojik durumlardan ötürü, başkalarından bağımsız yaşayabilme, kendi kendine yetebilme ve başarabileceklerini diğer insanlara gösterebilme gibi duygular içerisinde olabilmektedirler.

İSMEK kurslarına katılan kursiyerler genel itibariyle alt yaş gruplarında yani 30'lu yaşların altında (% 46,8) yer almaktadırlar. Yapı itibariyle genç ve orta yaş grubundan oluşan İSMEK kursiyerleri arasında engellilerde (%56,8) benzer yaş grupları içerisinde yer almaktadır. İSMEK kursiyerlerinin genel itibariyle gençlerden oluşmasının da etkisiyle bazı müzik ve spor branşlarının genelde daha çok tercih edildiği görülmektedir. Özellikle boş vakitlerini değerlendirmek isteyen kursiyerler aerobik ve fitness gibi eğitimleri daha çok tercih etmişlerdir. Ancak bu gibi sportif eğitim faaliyetleri engelli bireyler tarafından hiç tercih edil(e)memektedir. Ayrıca müzikal anlamda engelli bireylerin sadece temel bağlama kurslarını tercih ettikleri görülmektedir. İSMEK genelinde özellikle genç yaş gruplarının tercih ettikleri gitar, keman, piyano gibi kurslarda engelli kursiyerler tarafından yine tercih edil(e)memektedir.

İSMEK eğitimlerine katılan kursiyerlerin cinsiyete göre analizlerinde kadınların % 76,4 ile büyük orana sahip olduğu görülmektedir. Engelli kadın kursiyerlerin oranı ise % 57,8'dir. Engelli kursiyerler içerisinde yine kadın kursiyerler çoğunlukta olmasına karşın erkek kursiyer oranı ile çok büyük fark bulunmamaktadır. Genel itibariyle kadınların İSMEK kurslarında yer almasının kadınlara yönelik branşların çoğunlukta olmasından, kadınların erkeklere göre daha çok boş vakitlerinin olmasından, sadece temel eğitimi almış olanların erkeklere göre daha yüksek oranlarda olması ve dolayısıyla da eğitim seviyelerinin düşük olmasıyla eğitim ihtiyaçlarının yüksek oluşundan kaynaklanabilir. Engelliler içinse kadın ve

erkeklerde görülen yakın oranlardaki katılımın temel nedenleri arasında ise eğitim seviyeleri nedeniyle eğitim ihtiyaçları ve daha fazla boş vakte sahip olabilmeleriyle açıklanabilir.

İSMEK kursiyerleri eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde, lise mezunlarının % 40,1 oranla ağırlıkta olduğu görülmektedir. Genel itibariyle de İSMEK kursiyerlerinin eğitim seviyeleri lise ve altı olarak görülmektedir. Engelli kursiyerler arasındaki eğitim düzeylerinin oranlarının sıralaması İSMEK geneliyle benzerlikler göstermektedir. Engelli kursiyerlerinde çoğunluğu % 37,9'luk bir oranla lise mezunudur. Ancak her hangi bir okul bitirmemiş ve sadece okur yazar olanların oranı İSMEK genelinde % 1,5 iken bu oran engelliler arasında % 11,1 olarak görülmektedir. Ayrıca lise ve üstü eğitim düzeyindeki kursiyerlerin oranı İSMEK genelinde % 24,4 iken bu oran engelliler arasında % 15,8 olarak görülmektedir.

Engelli kursiyerler içerisinde kadınların % 44,7'si, erkeklerin ise % 48,2'si, en çok temel eğitim seviyelerini tamamlamışlardır. Engelli kursiyerler hem erkeklerde hem de kadınlarda İSMEK geneline göre ortalama olarak daha düşük eğitim seviyelerindedirler. Engellilerin, İSMEK geneline kıyasla eğitim düzeylerinin ve ayrıca eğitime devam etme durumlarının daha düşük olduğu açıkça ortadadır. Bu durumda engelli bireyler sunulan eğitimleri İSMEK genelindeki kursiyerlere oranla daha bir ihtiyaç olarak algılamaktadırlar. Eğitim eksikliğini giderme düşüncesi, yeni bir şey öğrenme isteği, bir şeyler üretebilme ve kendi kendine yetebilme duygusu gibi vb. etkenler engellilerin eğitim faaliyetlerine katılımını cinsiyet ayrımı gözetmeksizin önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sebepten ötürü günlük yaşamda kadın ve erkeği ayırtıran ölçütler, engellilik halinde ortadan kalkmakta, ortak payda olan engelliliğin getirdiği sınırlamalar, kadın ve erkeği aynı derecede etkilemektedir.

İSMEK kursiyerlerinin medeni durumları incelendiğinde çoğunluğun bekarlardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum engelli bireyler arasında da aynıdır. Ancak İSMEK kursiyerlerinin genelinde bekarlar % 53,3 oranına sahipken engelli kursiyerler içerisinde bu oran % 76,7 olarak görülmektedir. Engelli kursiyerlerde bu oranının oldukça yüksek çıkması, toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunların

engellilerin aile kurmalarını ve ailevi sorumluluklar almalarını da oldukça etkilediğinin bir göstergesidir.

İSMEK kursiyerlerinin geneli öncelikli olarak kendi gelişimlerine katkıda bulunmak için kursları tercih ettikleri görülmektedir. Kursiyerlerin % 36,7'si bu sebeple kurslara katılırken, engelli kursiyerlerin çok daha büyük bir bölümü % 52,2'lik bir oranla aynı sebepten ötürü İSMEK kurslarına katılmışlardır. Görüldüğü gibi engelli kursiyerler için gelişim ihtiyacı diğer kursiyerlere göre daha fazla hissedilmektedir. Engelli kursiyerlerin özel koşulları itibariyle eksiklik duydukları alanlarda kendilerini başka alanlarda geliştirerek bu duyguyu bastırabileceklerdir. Hem kendisine hem de çevresine yararlı olduğu duygusunu hissedeceklerdir. Eğitimlerin sonucu özgüvene sahip olmayanlar özgüvene sahip olabilecek, özgüven sahibi olanlar da bunu daha da pekiştirebileceklerdir.

Tercih nedenleri arasında dikkat çeken bir başka önemli konu ise genel itibariyle kursiyerlerin % 1,8 oranında arkadaş ve çevre edinmek için İSMEK kurslarını tercih etmesidir. Engelli kursiyerler içerisinde ise bu oran % 8,9 olarak görülmektedir. İSMEK geneline göre düşük olan bu oran genel itibariyle insanların İSMEK kurslarını sosyalleşme aracı görmediklerini göstermektedir. Ancak engelli kursiyerlerin bunu daha yüksek oranda bir tercih nedeni olarak düşünmeleri kayda değerdir. Çünkü engelli bireylerin bu tarz aktivitelerle toplumun geri kalanına nazaran sosyalleşmeye daha çok ihtiyaçları olduğu bilinen bir gerçektir. Diğer kursiyerlerin İSMEK tarafından sağlanan kurslar dışında sosyalleşme alanları daha geniş olabilmektedir. İSMEK eğitimlerinin engelliler daha yüksek oranlarda sosyalleşme aracı olarak görülmesi bu eğitim faaliyetlerine ayrıca bir önem katmaktadır.

İş veya atölye kurmak, yeni bir meslek edinmek ve meslekte ilerlemek gibi nedenler arasında İSMEK kursiyerlerinin geneli ile engelli kursiyerler yakın oranlara sahiptirler. İSMEK genelinde yeni bir meslek edinme düşüncesinde olanlar % 16,6 olarak görülmekteyken, engellilerde bu oran % 17,2'dir. Yine meslekte ilerlemek İSMEK genelinde % 7,4 iken bu oran engellilerde % 7,5'tir. Görüldüğü gibi hem

engelliler için hem de genel için mesleki konular benzer oranlara sahiptir. Ancak engelliler arasında daha fazla oranla tercih edilmişlerdir.

İSMEK’te 2009-2010 eğitim döneminde verilen 123 branş içerisinde, İSMEK kursiyerlerinin genelinin tercih ettikleri branşlar arasında ilk sırada % 12,3’lük oranla bilgisayar işletmenliği gelmektedir. Bu branşı sırasıyla % 9,7 ile İngilizce-1, % 8,1 ile aerobik ve % 5,6 ile fitness takip etmektedir. Engelli kursiyerler arasında ise İSMEK genelinde olduğu gibi bilgisayar işletmenliği % 26,8 ile ilk sırada gelmektedir. Bunu % 20,6 ile Türk işaret dili ve % 9,1 ile el sanatlarından takı tasarımı takip etmektedir.

Bilişim sektöründe, bilgisayar teknik servisi veren firmalarda, yazılım şirketlerinde vb. kurum ve kuruluşlarda istihdam imkanı sağlayabilecek olan bilgisayar işletmenliği branşının hem genel de hem de engelli kursiyerler arasında ilk sıralarda tercih edilmesi, bilgisayar kullanımını öğrenmenin ve geliştirmenin temel ihtiyaçlar arasında yer almasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü günümüzde bilgisayar, önemli bir sosyalleşme alanı haline gelmiş, bilgisayar kullanıcıların sayısı milyonları aşmıştır. İnsanların günlük hayatlarının bir parçası haline gelen bilgisayarın engelli bireyler içinde ayrı bir önemi olduğu açıkça görülmektedir. Özellikle de bir çok engellinin sosyal hayata katılımda sıkıntı çekmeleri günlük hayatlarının büyük bölümünü evlerinde geçirmelerine neden olmaktadır. Engellilerin önyargılara sahip insanlardan, fiziksel çevreden ve kendi özgüvenlerinden kaynaklanabilen sorunları iletişim kurmalarını güçleştirmektedir. Bilgisayarın çağın en önemli iletişim araçları arasında yer aldığını düşünüldüğünde engelli bireylerinde bu vasıta ile dış dünya ile iletişim kurup sosyalleşmek istemeleri gayet doğal olacaktır. Bu açıdan İSMEK, sağlamış olduğu bu gibi kurslarla engellilerin iletişim kurmalarına büyük katkılar sağlayabilmektedir.

İSMEK kursiyerlerinin branş tercihleri arasında meslek alt yapısı sağlayacak branşlar ve spor branşları önemli bir yere sahip iken engellilerde kendi özel durumlarına ilişkin branşlar da ön plana çıkmaktadır. Türk işaret dili, Braille kabartma metodu ile okuma-yazma, görme engelliler için bilgisayar kullanımı gibi. İSMEK tarafından engelli kursiyerlerin engel türlerine yönelik bu tarz eğitimlerin

verilmesi engellilerin kişisel olarak gelişimlerini sağlamakla beraber hızla gelişen bilgi çağında bilginin engellilere aktarımını da kolaylaştırmaktadır. Şöyle ki görme engelli bir kursiyerin kabartma metodu ile okuma ve yazma eğitimi sonucu elde edeceği bilgi, bu yöntemle yazılmış bir çok kitabı okumasına ve kendi düşüncelerini de aynı yöntemle kitap haline getirip, toplum ile olan bağlarını güçlendirmesine fayda sağlayacaktır. Ayrıca engelli bireyler kendilerini üretken birey olarak görebilecek ve topluma katılım konusunda daha bir istekli olabilecektir. Engelli bireyler açısından istihdama, kişisel gelişime, hobiye ve beceri geliştirmeye yönelik olan branşlar sayesinde, engelli kursiyerlerin toplumsal hayata katılımları sağlanmakta ve/veya daha da artmaktadır.

Sonuç itibariyle engelli bireylerin meslek ve beceri edindirme kurslarına katılımlarında öncelikli olarak bu hizmetlerin mekansal olarak yaygınlaştırılması ve hizmetlerin daha kapsamlı bir şekilde duyurulmasına ihtiyaç vardır. Bunun için de hedef kitle olan engelli bireylere ilişkin veri tabanlarının sağlıklı bir biçimde oluşturulmasına ve bilgilendirilmelerin daha etkin yapılmasına önemli ölçüde ihtiyaç vardır. Bu durum ülke geneli içinde aynı derecede geçerlidir. İSMEK eğitim ilkelerinde, sunulan eğitim hizmetlerine katılımın gönüllülük esasına dayandığını ve ayrımcı tutumlardan uzak olduğunun belirtilmesi, bu hizmetlerin herkese açık olduğunun ayrıca bir göstergesidir. Bu yüzden bu faaliyetlere engelli bireylerin katılımlarının arttırılmasında başta yerel yönetimler olmak üzere sivil toplum kuruluşları, dernekler, vakıflar, üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Dezavantajların ortadan kaldırılmasında hep birlikte atılacak adımlar elbette ki daha etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Yalçın: “Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik”, **Eminönü Bülteni**, Şubat Sayısı, İstanbul, 2002.
- AKP İstanbul İl Başkanlığı Yerel Yönetimler Birimi: **Belediye Yönetimi ve Belediyecilik**, Editör: Davut Dursun, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2004.
- Armağan, Ramazan, Aktel, Mehmet: “Küreselleşme Sürecinde Belediyelerin Finansman Sorunlarına Bakış”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, Isparta, 2005, s. 127-156.
- Ateş, Hamza: “Sosyal Belediyecilik”, **Çerçeve Dergisi**, Yıl:16, Sayı:49, 2009, s. 88-95.
- Aysan, Fatih: “Belediyelerin Üstlendikleri Yeni Rol: ‘Sosyal Belediyecilik’ ”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 26-29.
- Aysoy, Mehmet: **Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası**, İstanbul, Açık Kitapları, 2004.
- Başak, Suna: “Cinsiyet Rollerini Farklılaşması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği”, **Kamu’da Sosyal Politika**, Yıl:4, Sayı:12, 2010 /1, s. 29-35.
- Başaran, Sermet: “Özürlülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 2007, s. 46-52.
- Beki, Abdülhakim: **Türkiye’de Sosyal Belediyecilik : Ümraniye Belediyesi Örneği**, İstanbul, Sena Yay., 2009.
- Bell, Mark, Chopin, Isabelle, Palmer Fiona: **Developing Anti-Discrimination Law in Europe : The 25 EU Members Compared**, Belgium, European Commission, 2007.
- Berk, Ahmet: “Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, Nisan-Haziran 2003, s. 47-63.

- Braveman, Paul, “Poverty, Equity and Human Rights and Health”, **Policy and Practice Bulletin of The World Health Organization**, Vol.81, No.7, USA, 2003, s. 539-545.
- Carpenter, Mick, Freda, Belinda: “Youth Discrimination and Labor Market Access: Forum Transitions to Capabilities?”, **Beyond The Workfare State**, Ed. Mick Carpenter, Stuart Speeden, Belinde Freda, Great Britain, 2007, s. 93.
- CEDAW: **Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi : Genel Tavsiye Kararları – 24 Nolu Tavsiye Kararı**, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1999.
- Consumer Affairs Victoria: **What do we mean by ‘vulnerable’ and ‘disadvantaged’ consumers?**, Melbourne, Red Rover Prints, 2004.
- Culter, David M., et.al.: “Macroeconomic Performance and Disadvantaged”, **Brooking Papers on Economic Activity**, Vol.1991, No.2, 1991, s. 1-74.
- Çağlar, Selda: **Uluslar arası Hukukta Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri**, İstanbul, Beta Basım, 2009.
- Çolak, Ö. Faruk, Kılıç, Cem: **Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı : Şanhurfa Örneği**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yay., Yay. No: 214, 2001.
- DİE: **Türkiye Özürlüler Araştırması -2002**, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Yay., 2002.
- DPT: **8.Beş Yıllık Kalkınma Planı: Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, DPT Yayınları, 2001.
- DPT: **9. Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, DPT Yayınları, 2006.
- DPT: **Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılımına**

- İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara, Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Yay., 2003.
- DPT: **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı**, Ankara, DPT Yayınları, 2003.
- Doğan, Mehmet: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları (İSMEK), **2.Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed.: Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008.
- Don F. Nicolai, Ricci William J: “Access to Buildings and Equal Employment Opportunity for the Disabled: Survey of State Statutes”, **Temple Law Quaterly**, Vol.50., No.1, Philadelphia, 1976, s. 1067-1079.
- Duyan, Gülsüm Ç.: “Yoksulluğun Kadınlaşması : Altındağ Örneği”, **Aile ve Toplum**, Cilt 6, Sayı 21, 2010, s. 19-29.
- Ebersold,Serge: “Adapting Higher Education to The Needs Of Disabled Students: Developments, Challenges and Respects”, **Higher Education to 2030 Volume 1: Demography**, OECD, 2008, s. 221-240.
- Efe, Fikret: **Uygulamalı Sosyal Belediyecilik ve E-Kent Modeli : Boğaziçi Beldesi Örneği**, İstanbul, Metropol Yay., Temmuz 2008.
- Erdoğan, Halide Nur Özdoğru: “Engelliler ve Ailelerinin Yaşadığı Sorunlar”, **ÖZ-VERİ Dergisi**, s. 1635- 1650.
- Erol, Muammer: “Yetişkin Eğitiminde Bir Yerel Yönetim Modeli : İSMEK”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildiriler**, Ed.:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2007.
- Ersöz, Halis Yunus: “Sosyal Politika, Refah Devleti, Yerel Yönetimler İlişkisi”, **İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Toker Dereliye Armağan Özel Sayısı**, Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını,2006, s.

- Ersöz, Halis Yunus: “Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim ve Yeni Belediyecilik Anlayışı”, **2.Yetişkin Eğitimleri Sempozyumu Bildirileri**, Editör:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008, s. 49-59.
- Ersöz, Halis Yunus: “Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Alanındaki Rolü”, **Sosyal Politika Dergisi**, Sayı:2, İstanbul, 2007, s. 30-36.
- Ersöz, Halis Yunus: “Yerel Yönetimlerin Yetişkin Eğitimi Alanındaki Etkinlikleri”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed.:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2007, s. 44-67.
- Eryılmaz, Bilal: “Yerel Yönetimler ve Eğitim”, **2.Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed.:Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yayınları, 2008, s. 61-65
- Eryılmaz, Bilal: “Küreselleşen Dünyada Yerel Yönetimlerin Yeri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:4, Sayı:2, Mart,1995, s. 89-92.
- European Disability Forum: **Disability and Social Exclusion in The European Union : Time for Change, Tools for Change : Final Study Report**, European Commission, Project No. VP/2000/008-query, 2002.
- Federspiel, Genevieve, v.d. : **Disadvantaged Groups (DAGs) Mapping**, Nepal, Swiss Agency for Development and Cooperation Office, 2008.
- Gadacz, Rene R.: **Re-Thinking Dis-ability : New Structures, New Relationships**, Canada, The University of Alberta Press, 1994.
- Gannon, B., Munley,M.: “Age and Disability: Explaining The Wage Differantial”, **Social Sicience & Medicine**, Vol.69, 2009, s. 47-55.
- Geray, Cevat: “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:3,

- Sayı:6, 1994, s. 3-14.
- Güloğlu, Tuncay, Es, Muharrem: “Yerelleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”, **1.Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Lütfi Özcan, v.d., Sakarya, Erkam Mat., 2008, s. 257-267.
- Haugen, David M., Musser, Susan, DeMott, Andrea: **Rights of The Disabled**, New York, Infobase Publishing, 2008.
- Holmqvist, Mikeal: “Disabled people and dirty work”, **Disability & Society**, Vol.24, No.7, 2009, s. 869-882.
- Hong, Shen: “Access to Higher Education for Disadvantaged Groups in China”, **Chinese Education and Society**, Vol.37. No.1, 2004, s. 54-73.
- Hwang, Karen et.al.: “Access and Coordination of Health Care Service for People With Disabilities”, **Journal of Disability Policy Studies**, Vol.20, No.1, 2009, s. 28-34.
- ILO: **Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention (No.159) and Recommendation (No.168)**, Geneva, International Labour Office, 2008.
- İSMEK: **2010-2011 Eğitim Dönemi Branş Rehberi**, İstanbul, İSMEK yayınları, 2010.
- İŞKUR: **İŞKUR Türkiye İstatistik Yıllığı 2009**, Ankara, İŞKUR Yay., 2010.
- Jeager, Paul T., Bowman, Cynthia Ann: **Understanding Disability : Inclusion, Access, Diversity and Civil Rights**, London, Greenwood Publishing, 2005.
- Jenkins, Richards: “Disability and Social Stratification”, **The British Journal Of Sociology**, Vol. 42, No.4, 1991, s. 557-580.
- Jimenez, Jose Mondejar, v.d.,: “Impact of Social Factors on Labor Discrimination of Disabled Women”, **Research in Developmental Disabilities**, Vol.30, Spain, University of Castilla-La

Mancha, 2009, s. 1115-1123.

Karataş, Kasım:

“Özürliülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar”, **Görme Özürliüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları**, Ed.:Kasım Karataş, Cilt 4, Ankara, Körler Federasyonu Yay., 2001. s. 142-150.

Karatoprak, Ertuğrul:

“Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Benimsenen Yeni Yöntemler ve Uygulamaların Kontrolü”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, Temmuz, 2010, s. 365-375.

Kaya, Erol:

Kentleşme ve Kentlileşme, İstanbul, Okutan Yay., 2007.

Keleş, Ruşen:

Yerinden Yönetim ve Siyaset, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992.

Koçak, Yüksel:

Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler, Ankara, Orion Kitabevi, 2008.

Köksal, Kemal:

“Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Yerelleşmesi -Bir Model Önerisi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1997.

Kösecik, Muhammet:

Çağdaş Kamu Yönetimi 2, Ankara, Nobel Yayınları, 2004.

Kurgun, Ayşe, v.d.:

“Belediyelerin Hizmet Yeterliliğinin ve Hizmet Kalitesinin Artırılmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi :İzmir Karşıyaka Belediyesinde Uygulama”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2008, s. 29-52.

Kwok, Joseph K.F., K.H.Chan, Raymond, Chan,W.T.:

Self-Help Organizations Of People With Disabilities in Asia, London, Auburn House, 2002.

Levitas, Ruth v.d.:

The Multi Dimensional Analysis of Social Exclusion, Bristol, Department of Sociology and School for Social Policy, University of Bristol, 2007.

McClean, Sheila A.M., Williamson, Laura:

Impairment and Disability : Law and Ethics at the Beginnig and End of Life, Ed. Sheila A.M. McClean, USA, Routledge-Cavendish, 2007.

Meşhur, Filiz Alkan:

“Özürnlülerin Çalışma Yaşamına Katılma Gereği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi”, **Öz-Veri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2004, s. 176-192.

Miller, William, Erazo, Edward:

“Engelli Kullanıcılar İçin Bilgiye Erişim”, **Türk Kütüphaneciliği**, Çev. Fatoş Subaşıoğlu, Sayı 15/2, 2000, s. 186-193.

Murat, Sedat:

“Genel Olarak Özürnlülere Yönelik Çalışmalar ve İSMEK Örneği”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:56, 2009, s. 21-89.

Önder, M.Fahrettin:

“Kentli Hakları ve Yerel Siyaset”, **Yerel Siyaset**, İstanbul, Okutan Yayınları, 2008, s. 187-212.

Palabıyık, Hamit:

“Avrupa Kentsel Şartı”, **Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları**, Ed: Z.Toprak, H.Yavaş, M.Görün, İzmir, Birleşik Yay., 2004, s. 197-253.

Peace, Robin:

“Social Exclusion: A Concept in Need of Definition”, **Social Policy Journal of New Zeland**, Sayı 16, Temmuz 2001, s. 17-36.

Pehlivan, Osman:

Kamu Maliyesi, Trabzon, Derya Kitabevi, 2008.

Pektaş, Ethem Kadri:

“Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s. 4-22.

Piggot, Linda, Sapey, Bob, Wilnius, Fred:

“Out of Touch : local government and disabled people’s employment needs”, **Disability & Society**, Vol.20, No.6, 2005, s. 599-611.

Priestly, Mark:

Disability and The Life Course Global

- Perspectives**, Edit. Mark Priestly, United Kingdom, Cambridge University Press, 2001.
- Sapancalı, Faruk: “Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı 3, 2005, s. 51-106.
- Sayer, Hande: **Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011.
- Saundres, Peter, Naidoo, Yuvisthi, Griffiths, Megan: **Towards New Indicators Of Disadvantage : Deprivation And Social Exclusion In Australia**, Sydney, Social Policy Research Centre Publication , 2007.
- Scullion, Philip: “Inclusive Services: Good Practice for Disabled Clients”, **Primary Health Care**, Vol.12, No.6, 2002, s. 18-20.
- Scutella, Rosanna, Wilkins, Roger, Horn, Michael : “Measuring Poverty and Social Exclusion in Australia : A Proposed Multidimensional Framework For Identifying Socio-Economic Disadvantage”, **Melbourne Institute Working Paper Series**, No. 4/09, 2009, s. 1-41.
- Seyyar, Ali: “Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi”, **Yerel Siyaset**, İstanbul, Okutan Yayınları, 2008, s. 237-258.
- Seyyar, Ali: **Sosyal Güvenlik Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, 1.Basım, İstanbul, Papatya Yayınları., 2005.
- Seyyar, Ali: “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası : Özürlü Dostu Yerel Sosyal Politikalar”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı:27, Temmuz 2008, s. 80-85.
- Seyyar, Ali: “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Yaşlılar Politikası”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı 28, 2008, s. 43–47.
- Seyyar, Ali: “Türkiye’de Etkin Yerel Sosyal Politikalar Önündeki Engeller ve Çözüm Stratejileri”, **Kamu’da Sosyal Politika**, Yıl:3, Sayı:9,

2009, s. 5-14.

SPM:

Sokak Çocukları, Yay. Haz: Sevdâ Uluğtekin, Ankara, Sokak Çocukları Proje Geliştirme ve Uygulama Merkezi Yay., Mayıs 1997.

Soudien, Crain, Baxen, Jean:

“Disability and Schooling in South Africa”, **Disability and Social Change: A South African Agenda**, Ed.: Brain Watermayer, Cape Town, HSRC Press, 2006, s. 149-163.

Şahin, Tijen:

“Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2010, s. 71-80.

Şenkal, Abdülkadir:

Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, İstanbul, Alfa Yay., 2005.

Şentürk, Hulusi:

“Toplumsal Barış İçin Yerel Siyaset,” **Yerel Siyaset**, Yay. Haz.: Okutan Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Okutan Yay., 2008, s. 331-338.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü:

Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., 2010.

T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü:

Toplumsal Cinsiyet Planı Ulusal Eylem Planı 2008-2013, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay., 2008.

T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü:

Politika Dökümanı: Kadın ve Eğitim, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay., 2008.

T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü:

Politika Dökümanı: Kadın ve Sağlık, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay., 2010.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı:

Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması, Ankara, ÖZİDA Yay., 2010.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı:

Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011), Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı:

I.Özürlüler Şurası, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 1999.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı:

II.Özürlüler Şurası : Yerel Yönetimler ve Özürlüler, Ankara, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2005.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı:

III. Özürlüler Şurası : Bakım Hizmet Türleri Komisyon Raporları, İstanbul, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay., 2007.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı:

Kentleşme Şurası 2009 : Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yay., 2009.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu:

Denetleme Raporu, Ankara, Sayı: 2009/5, 2009.

The International Council:

Local Governments and Human Rights : Doing Good Service, Switzerland, International Council on Human Rights Policy, 2005.

Topçu, Sedat:

Silinmeyen İzler : Çocuk, Genç ve Engellilerin İstismarı ve İhlali, Ankara, Phoenix Yayınevi, Mayıs 2009.

Tufan, İsmail, Arun, Özgür:

Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 : İleri Analiz, Ankara, TÜBİTAK Yay., 2006.

TÜSİAD:

Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler, Yay. No: TÜSİAD T-95-9/185, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1995.

Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı:

Engelli Hakları'nda Sıkça Sorulan Sorular, İstanbul, Ekbil Matbaacılık, Temmuz 2008.

United Nations Commission for Social Development:

Expert Workshop on Ways and Means To Enhance Social Protection and Reduce Vulnerability, USA, United Nations, 1997.

UNDP:

Programing for Justice : Access for All, Bangkok, United Nations Development

Programme, 2005.

UNESCO:

Towards Inclusive Education for Children with Disabilities : A Guideline, Bangkok, UNESCO Publications, 2009.

Ural, Ozan:

“Türkiye’de Yetişkin Eğitimin Bugünkü Durumu ve Geleceği”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Ed.: Muhammet Altıntaş, İstanbul, İSMEK Yay., 2007, s. 12.

Üner, Sarp:

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yay., 2008.

Watson, Deby, Williams, Val,
Wickham, Claire :

“ “It’s about having a life isn’t it”: employability, discrimination and disabled people”, **Beyond The Workfare State**, Ed. Mick Carpenter, Stuart Speeden, Belinde Freda, Great Britan, The Policy Press University of Bristol, 2007, s. 27-42.

Wilkinson, Richard, Marmot, Michael:

Social Determinants Of Health The Solid Facts 2e., Edit. Richard Wilkinson , Micheal Marmot, Denmark, World Health Organization, 2003.

Yalçındağ, Selçuk:

“Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 4., Sayı.2, Mart 1995, s. 3-19.

Yentürk, Nurhan, Başlevent, Cem:

Türkiye’de Genç İşsizliği, Gençlik Çalıştırmaları Birimi Araştırma Raporu, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yay., 2007.

Zengin, Eyüp:

Yerel Yönetim Birlikleri, Konya, Mimoza Yayıncılık, 1999.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Ankara Büyükşehir Belediyesi:

(Çevrimiçi), <http://www.ankara.bel.tr>, 12.03.2011.

Ankara Büyükşehir Belediyesi:

(Çevrimiçi), <http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfalari/hizmet>

- _birimleri/sosyal_hizmetler1/engelliler_rehabilitasyon_sube_mudurlugu/engelliler_rehabilitasyon_sube_mud.aspx, 12.03.2011.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfaları/hizmet_birimleri/sosyal_hizmetler1/engelliler_rehabilitasyon_sube_mudurlugu/engelliler_rehabilitasyon_sube_mud._faaliyet.aspx, 12.03.2011.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
http://www.ankara.bel.tr/Haberler/engelli_mecclisi_16052011.aspx, 12.03.2011.
- Arıkan, Çiğdem: “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Mayıs, 2009, (Çevrimiçi),
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalmodelozurlu.htm>, 12.03.2011.
- Avrupa Konseyi: “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, (Çevrimiçi),
http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_122.htm, 12.01.2011.
- Bağcılar Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/6/0/hizmet-rehberi.aspx>, 19.03.2011.
- Bağcılar Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/465/0/mudurluk-haberleri.aspx>, 19.03.2011.
- Bağcılar Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/36/3660/engelliler-rehabilitasyon-merkezi.aspx>, 19.03.2011.
- Bağcılar Belediyesi: **Bağcılar Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı**, (Çevrimiçi),
<http://www.bagcilar.bel.tr/Files/upload/tr/dosya/dokumanyonetimi/4/06042010150227-1.pdf>, 19.03.2011, s. 84.
- Cambridge Dictionary: (Çevrimiçi),
http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/disadvantage_1, 01.03.2011.

Çakıroğlu, Nazlı:	“8 Martı Kutlayamamak” (Çevrimiçi), http://www.ari.org.tr/index.php?Option=com_content &task=view&id= 321&Itemid=30, 09.02.2011.
Disabled World:	“World Facts and Statistics on Disabilities and Disability Issues”, (Çevrimiçi), http://www.disabled-world.com/disability/statistics/ , 10.03.2011.
Employers’ Forum on Disability:	“Disabled People Worldwide”, (Çevrimiçi), http://www.realising-potential.org/stakeholder-factbox/disabled-people-worldwide/#fn2 , 10.03.2011.
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi:	(Çevrimiçi), http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_hiz_bina.php , 14.03.2011.
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi:	(Çevrimiçi), http://www.eskisehir-bld.gov.tr/sosyal_bel_engelli.php , 14.03.2011.
Göregenli, Melek:	“Ayrımcılık ve İnsan Hakları”, (Çevrimiçi), http://ayrimcilikaglari.org/raporlar , 13.09.2010.
İnciroğlu, Lütfü:	(Çevrimiçi), http://www.toprakisveren.org.tr/2010-85-lutfiinciroglu.pdf , 10.03.2011.
İSMEK:	(Çevrimiçi), www.ismek.org , 12.01.2011. (Çevrimiçi), http://ismek.ibb.gov.tr/portal/yasaldayanak.asp , 12.01.2011.
İSMEK:	(Çevrimiçi), http://ismek.ibb.gov.tr/portal/vizyonmisyon.asp , 12.01.2011.
İSMEK:	(Çevrimiçi), http://ismek.ibb.gov.tr/portal/yonetimsemasi.asp , 12.01.2011.
İSMEK:	(Çevrimiçi),

- http://ismek.ibb.gov.tr/ism/bulten_yaz.asp?HaberReg=500, 12.01,2011.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/Pages/AnaSayfa.aspx>, 12.03.2011.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Birimler/OzurlulerMudurlugu/Pages/AnaSayfa.aspx>, 12.03.2011.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/isom/Pages/HIZMETLERIMIZ.aspx>, 12.03.2011.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.izmir.bel.tr/StandartPages.asp?menuID=1920&MenuName=>, 14.03.2011.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.izmir.bel.tr/orgSemaDetail.asp?birimID=117&oID=117>, 14.03.2011.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.izmir.bel.tr/StandartPages.asp?menuID=1916&MenuName=>, 14.03.2011.
- Karataş, Kasım: “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları : Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, Kasım 2002, (Çevrimiçi), <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>, 13.03.2011.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.kocaeli.bel.tr/Section.aspx?CategoryID=147&PageIndex=0>, 15.03.2011.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.kocaeli.bel.tr/Search.aspx?SearchText=engelli>, 15.03.2011.
- Kolat, Serkan: “Avrupa Birliği’nde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele”, **Öz-Veri Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık, 2007, (Çevrimiçi), <http://www.ozida.gov.tr/?menu=ozveri&sayfa>

- =ov8/ov8mak3, 07.03.2011.
- Konya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=21>, 16.03.2011.
- Konya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=2140>, 16.03.2011.
- Konya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi), <http://www.konya.bel.tr/ara.php>, 16.03.2011.
- Konya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=1404>, 16.03.2011.
- Konya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.konya.bel.tr/detail.php?id=2073>, 16.03.2011.
- Marcus, Rachel: “CHIP Policy Briefing 6: Promoting Disadvantaged Young People’s Employment – What Can be Done?” (Çevrimiçi),
<http://www.childhoodpoverty.org/index.php?action=documentfeed/doctype=pdf/id=104/>, 13.02.2011.
- Mayer, Steven: “What is a Disadvantaged Group?”, (Çevrimiçi),
www.effectivecommunities.com/pdfs/ECP_DisadvantagedGroup.pdf, 07.09.2010.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/haber.php?id=2988&uk=16&ak=44&uk2=37>, 17.03.2011.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/hizmet.php?id=276&uk=1&ak=1&uk2=276>, 17.03.2011.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi: (Çevrimiçi),
<http://www.sakarya.bel.tr/hizmet.php?id=195&uk=7&ak=102&uk2=195>, 17.03.2011.
- Seyyar, Ali: “Türkiye’de Özürllülere Tanınan Sosyal Haklar”, **Ribat Dergisi**, Kasım, 2007, Yıl 26,

	Sayı 299, (Çevrimiçi) , http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurlulere_taninan_sosyal_haklar.htm , 22.02.2011.
Seyyar, Ali:	“Sosyal Siyaset Açısından Yoksullukla Mücadele”, (Çevrimiçi), http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksulluga_karsi_mucadele.htm , 14.02.2011.
T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı,	(Çevrimiçi), http://www.ozida.gov.tr/?menu=mevzuat&sayfa=abrapor#05052003 , 12.11.2010.
T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı:	“Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hülmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun”, (Çevrimiçi), http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=2-2 , 13.01.2011.
T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı:	“Özürllüler Şurası Yönetmeliği”, (Çevrimiçi), http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=4-22 , 19.02.2011.
Türk Dil Kurumu:	(Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/ , 02.10.2010.
UNICEF:	“Hedeflere Ulaşmada Açıkların Kapatılması”, (Çevrimiçi), http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/h/e/hedefe-ulasmada-aciklarin-kapatilmasi.pdf , 18.02.2011, s. 3-13.
United Nations:	(Çevrimiçi), http://www.un.org/en/ , 10.01.2011.
United Nations:	“Discrimination”, (Çevrimiçi), http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000702.pdf , 10.11.2010.
WHO:	“Disabilities”, (Çevrimiçi), http://www.who.int/topics/disabilities/en/ , 15.02.2011.
Yıldırım Belediyesi:	(Çevrimiçi), http://www.yildirim.bel.tr/icerik.asp?modul=Projeler&durum=true , 17.03.2011.